Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

DİNDAR BİREYLERDE YENİ MANEVİYAT YÖNELİMLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

NESRİN ACAR

İSTANBUL, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

DİNDAR BİREYLERDE YENİ MANEVİYAT YÖNELİMLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

NESRİN ACAR

DANIŞMAN

DOÇ.DR. H. ŞULE ALBAYRAK

İSTANBUL, 2023

ÖZ

Çeşitli etkenlerle maneviyat kavramının dönüşen anlamı "Yeni Manevi Oluşumlar"ın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Theta healing, biyoenerji, NLP, enerji şifacılığı ve holistik şifa gibi çeşitli isimler ve roller alan yeni maneviyat oluşumlarının birleştiği nokta maneviyattan beslenen bir temele sahip olmaları ve her birinin yoga ve meditasyon pratiklerini yerine getiriyor olmalarıdır. "Dindar bireyler neden yeni maneviyat arayışlarına/spiritüel uygulamalara yönelmektedir ve din ile yeni manevi oluşumları ve ritüelleri nasıl ilişkilendiriyorlar?" sorusu araştırmanın çıkış noktası ve temel problemi olmuştur. Bu araştırma, modernleşme, sekülerleşme ve bireyselleşme gibi farklı etkenlere bağlı olarak maneviyatı algılama biçimlerinin değişimini ve bu değişimin bir parçası olarak ortaya çıkan yeni manevi oluşumları konu almaktır. Bu çalışmanın amacı, dindar bireylerin yeni maneviyat oluşumlarına yönelim sebebini anlamak ve ritüel tecrübelerini ortaya koymaktır. Ayrıca bu araştırma, araştırmaya dahil olan dindar bireylerin maneviyat alanına yaklaşımını ve maneviyat algılarıyla dindarlık algılarını nasıl bağdaştırdıklarını; dini pratikler ve uyguladıkları yoga ve meditasyon arasında nasıl bir ilişki kurduklarını incelemektedir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, 17 katılımcıyla yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca gözlem tekniği kullanılmış; araştırmacı yeni manevi oluşumlarla ilgili çalışma yapan 3 farklı grubun uygulamalarına katılmıştır. Görüşme ve gözlem sonucunda toplanan veriler MAXQDA programında analiz edilmiştir. Araştırmada, dindar bireylerin yeni manevi oluşumların sunduğu duygusal, bedensel ve sosyal katkılar gibi nedenlerle bu uygulamalara yöneldiği açığa çıkmıştır. Bununla birlikte araştırmaya dahil olan dindar bireylerin uyguladıkları dini pratiklerle yoga ve meditasyonu uyumlu buldukları görülmüştür. Ayrıca katılımcıların din ve maneviyatı bir ve aynı olarak değerlendirdikleri ve yeni maneviyatlara katılımla birlikte söz konusu dindar bireylerin din ve maneviyat algısının yeniden şekillendiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, Din, Yeni Maneviyatlar, Enerji Şifacılığı, Yoga, Meditasyon

ABSTRACT

The changing meaning of the concept of spirituality due to various factors has paved the way for the emergence of "New Spiritual Orientations". New spiritual formations with different names and roles such as Theta Healing, Bioenergy, NLP, Energy Healing, and Holistic Healing have in common that they have a foundation nourished by spirituality and that each of them practices yoga and meditation. The starting point and main problem of the research is, "Why do religious individuals turn to new spirituality searches and spiritual practices, and how do they associate religion with new spiritual orientations and rituals?" The aim of this study is to understand the reasons why religious individuals turn to new spiritual orientations and to reveal their ritual experiences. In addition, this research examines how the religious individuals in the study approach the field of spirituality and how they reconcile their perceptions of spirituality with their perceptions of religiosity. In particular, it seeks to understand how religious individuals relate their religious practices to the yoga and meditation they practice. In this study, where the qualitative research method was used, in-depth interviews were conducted with 17 participants in accordance with the objectives and criteria of the research. Additionally, observational techniques were used. For this purpose, we participated in the practices of three different groups working on new spiritual formations. The data collected as a result of the interviews and observations were analyzed in the MAXQDA program. The research revealed that religious individuals turn to these practices for reasons such as the emotional, physical, and social contributions offered by new spiritual formations. In addition, it was observed that the religious individuals included in the research reconcile yoga and meditation with their religious practices. It was found that the participants viewed religion and spirituality as one and the same, and that participation in new spiritualities reshaped these religious individulas' perceptions of religion and spirituality.

Key Words: Spirituality, Religion, New Spirituality, Energy Healing, Yoga, Meditation

ÖNSÖZ

Yeni manevi alanlara olan merak ve gözlemlerim bugün beni bu yolculuğa sürükleyen ana etken oldu. Her yolculuk meşakkatli süreçlerden geçer. Bu süreci benim için kolaylaştıran, desteklerini her an hissettiğim birçok kişi oldu. Her şeyden önce bu yolculuğun her aşamasında bana fikir ve rehberliğiyle ışık tutan, teşvikleriyle pek çok güçlüğün üstesinden gelmemi sağlayan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. H. Şule Albayrak'a teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek lisans süresince derin bilgi ve tecrübeleriyle beni her zaman besleyen ve jüride bulunma nezaketini gösteren sayın hocam Prof. Dr. Kemal Ataman'a teşekkürlerimi sunuyorum. Tez savunmamda jüri üyeliğini kabul eden Doç. Dr. Birsen Banu Okutan'a değerli katkı ve yorumlarından dolayı teşekkür ediyorum. Bu tez, TÜBİTAK 1002-A Hızlı Destek Programı tarafından desteklenen bir araştırma projesine dayanmaktadır. TÜBİTAK kurumu ve çalışanlarına desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Bununla birlikte, akademik hayatımın başında din sosyolojisi alanına yönelmemde büyük katkıları olan değerli hocalarım, Prof. Dr. Abdurrahman Kurt ve Prof. Dr. Vejdi Bilgin'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, proje sürecinde yönlendirmeleriyle desteğini esirgemeyen Arş. Gör. M. Numan Sağırlı'ya teşekkürlerimi iletiyorum.

Ve en kıymetlisi, bugüne ulaşmamda emek, sevgi ve fedakarlıklarını hiçbir zaman esirgemeyen aileme; bana her zaman inandıkları ve varlığımı anlamlı kıldıkları için teşekkür ediyorum. Hayatımın her safhasında desteklerini omuzlarımda hissettiğim biricik ablam Zehra Acar Ekici ve dostum Zeynep Özcan'a kalbi teşekkürlerimle. Son olarak, yüksek lisans serüveninde beraber yol aldığımız Kübra Sejdini ve Şeyda Neslihan Avcı'ya ve en önemlisi araştırmama katkı sağlayan tüm katılımcılara gönülden teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ…….....i

ABSTRACT……...ii

ÖNSÖZ……iii

KISALTMALAR……vi

TABLOLAR LİSTESİ…….....vii

GRAFİKLER LİSTESİ……viii

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu ve Önemi 1

2.Araştırmanın Amacı ve Problemi 3

3.Araştırmanın Yöntemi ve Literatür Değerlendirmesi 4

4.Araştırmanın Sınırlılıkları..... 10

BİRİNCİ BÖLÜM

MANEVİYAT VE YENİ MANEVİ OLUŞUMLAR

1. Maneviyat 12

1.1.Maneviyat Kavramının Değişim Süreci 15

1.2. Maneviyat Kavramındaki Değişimin Nedenleri 16

2. Din ve Maneviyat 21

2.1. Yeni Dinsel Eğilimler ve New Age..... 25

2.1.1. Yeni Maneviyat Oluşumları 27

2.1.2. Yeni Maneviyat Pratikleri 28

2.2. Yeni Maneviyat Oluşumlarının Türkiye'deki Arka Planı ve Gelişimi..... 30

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MANEVİ YÖNELİMLER BAĞLAMINDA DİNDAR BİREYLERİN MANEVİYAT ALGILARI VE RİTÜEL DENEYİMLERİ

1.Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi..... 34

2.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri 39

3.Katılımcıların Din Algısı ve Dindarlık Durumları 44
4.Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarına Katılım 57
4.1.1. Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarına Katılım Motivasyonları: Olağanüstü / Mucizevi Olaylar 62
4.1.2.Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarına Katılım Motivasyonları: Arayış/Sorgulama 66
4.2.Yeni Manevi Oluşumlarına Katılımda Modernleşme Etkisi 75
4.3.Yeni Maneviyat Oluşum Uygulamalarına Katılımda Sosyal Medya Etkisi 81
5.Yeni Maneviyat Uygulamalarına Katılan Bireylerde Maneviyat Anlayışı 86
6. Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarının Katkıları 92
6.1. Kişisel Gelişim 92
6.2. Sosyalleşme 95
6.3. Sağlıklı Yaşam / Bedensel Sağlık 98
6.4. Entelektüel Gelişim 102
6.5.Zihinsel/Mental Rahatlama 104
6.6.Duygusal/Psikolojik İyilik Hali 106
7. Yeni Manevi Yönelimler ve Din 110
7.1. Yeni Manevi Oluşumlar ile Dinin Uyumu 115
7.2. Yeni Manevi Oluşumların Tasavvufla Uyumu 124
7.3. Yeni Manevi Oluşumlar ile Dinin Ayrım Noktaları 127
7.4. Yeni Maneviyat Oluşumlarında Din ve Bilimi Uzlaştırma 136
8.Ritüel Deneyimleri 139
9.Yeni Maneviyat Uygulamalarında Dini-Manevi Pazarın Etkisi 145
10. Yeni Maneviyatlara Katılımda Çevrenin Tutumu 158
SONUÇ 167
KAYNAKÇA 174
EKLER 181

KISALTMALAR

c. Cilt

çev. Çeviren

ed. Editör

EFT Emotional Freedom Techniques (Duygusal Özgürleşme Tekniği)

NLP Neuro Linguistic Programming (Sinir Dili Programlaması)

G Görüşmeci

K Katılımcı

s. Sayfa

vd. ve diğerleri

vb. ve benzeri

yy. Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri……41

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Katılımcıların Eğitim Durumu……43
Grafik 2: Katılımcıların Din ve Maneviyat Algısı……..……86
Grafik 3: Katılımcıların Maneviyatı Anlamlandırma Şekli...…….87

GİRİŞ

Toplumsal değişimin yoğun olarak yaşandığı yirminci yüzyıl itibariyle maneviyat alanında da değişimler yaşanmış; ruhsal alana olan ilgi artmış ve modern hayatın getirdiği hızlı yaşamdan doğan bunalımdan kaçmak isteyen bireyler daha fazla manevi alana sığınmaya başlamışlardır. Modern yaşam, topluma her ne kadar konforlu bir hayat ve küresel evren anlayışı sunuyor olsa da insanın maneviyat ihtiyacı devam etmiştir. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak geleneksel din anlayışlarının yanında yeni dinsel anlayışlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca maneviyat kavramındaki değişimler, yeni manevi oluşumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Farklı görünümlere sahip yeni manevi oluşumlar, temelde "manevi/spiritüel" bir anlayışı savunmuş ve arayış süreçlerinde önemli bir rol almışlardır. Bu oluşumlar zamanla düşüncelerini daha sistemli bir hale getirmiş ve theta healing, biyoenerji, reiki, NLP gibi enerji ve şifa hareketlerine dönüşmüş ve yoga / meditasyon gibi çeşitli ritüelleri uygulamaya başlamışlardır. Toplumsal yönü ağır basan dinin aksine bireysel bir alan oluşturan yeni manevi oluşumlar, modern çağın bireyselleşmeyi artırmasıyla ilgi çeken bir konu haline gelmiştir. Böylelikle maneviyat alanının dini alanla kesişen yönlerinin olması ve maneviyat algısının toplumu türlü şekillerde etkilemesi konunun din sosyolojisi açısından araştırılmasını gerekli kılmıştır.

1.Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu araştırma modernleşme, sekülerleşme ve bireyselleşme gibi farklı etkenlere bağlı olarak maneviyat kavramını algılama biçimlerinin değişimini ve bu değişimin bir parçası olarak ortaya çıkan yeni manevi oluşumları konu almaktadır. Bununla birlikte bu çalışmanın odak noktası dindar bireylerin yeni maneviyat çeşitlerine yönelim sebeplerini anlamak ve maneviyata dair tecrübelerini ortaya koymaktır. Ayrıca bu çalışma, dindar bireylerin ruhsal arayışları sonucunda maneviyat alanına yaklaşımlarını ve araştırmaya konu olan söz konusu bireylerin maneviyat algılarıyla dindarlık anlayışlarını nasıl bağdaştırdıklarını incelemektedir. Özellikle çeşitli manevî uygulamalara katılan dindar bireylerin uyguladıkları dini pratiklerle yoga ve meditasyon arasında nasıl bir ilişki kurduklarını anlamaya çalışmaktadır. Ancak bu çalışma yeni manevi uygulamalara katılan tüm dindar bireyler üzerinden genelleme yapmamakta; bu tür uygulamalara dahil olan katılımcı grubumuza dair gözlem ve görüşmelerle sınırlıdır.

Bu çalışma, modernleşme, küreselleşme ve bireyselleşmenin dinî alana etkisi bağlamında maneviyat arayışlarındaki çeşitlenmeyi ve maneviyatın dönüşümünü dindarlar üzerinden incelemesi bakımından önem arz etmektedir. Türkiye'de reiki, biyoenerji, theta healing gibi çeşitli enerji ve şifa gruplarının ve bireysel olarak pratiği yapılan yoga ve meditasyon çalışmalarının popülerliği artmakta; sosyal medya ve sinema gibi farklı görsel alanlarda bu tür uygulamaların konu edildiği görülmektedir. Yazılı basın ve yayınlanan kitapların yanı sıra medya platformlarında dolaylı veya doğrudan yapılan tanıtımlarla bu tarz enerji ve şifa hareketlerinin ilgi çektiği dolayısıyla bir popüler kültür malzemesi haline geldiği görülmektedir. Ayrıca bu uygulamaların Facebook, Instagram, YouTube ve Twitter gibi sosyal medya platformlarında aile dizimi, öze dönüş, yoga, meditasyon gibi farklı isimlendirmelerle popüler kültürde etkin bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Bu durum yeni maneviyat oluşumları ve bireyler arasında bir arz-talep ilişkisine neden olmaktadır. Söz konusu uygulamaların dindar bireyler tarafından da tercih edilir hale gelmesi konuyu din sosyolojisi açısında ilgi çekici hale getirmektedir. Henüz yeni manevi oluşumların dindar bireylerde nasıl etkilere sahip olduğuna dair yeterli çalışma yapılmadığı için bu araştırma konuyla ilgili saha araştırmasıyla desteklenmiş ilk çalışma olmaktadır. Araştırmanın dindar bireylerin yeni maneviyat çeşitlerine yönelme nedenlerine ve maneviyat uygulamalarının dindar bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığına dair anlayış sunması hedeflenmekte ve elde edilen sonuçlarla çalışmanın literatüre katkı sunması amaçlanmaktadır.

Bu tez, teorik kısım ve saha araştırması olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, araştırmanın teorik yönünü kapsayan ve kavramsal çerçevenin sunulacağı bölümdür. Burada, maneviyat kavramının ne anlam ifade ettiği, kavramın anlamının değişim süreci ve bu değişimde etkili olan unsurlar ele alınacaktır. Ayrıca, din ve maneviyat ilişkisine yer verilecek, yeni maneviyatların oluşum süreci ele alınacak; böylece yeni maneviyatlara genel bir bakış sağlanacaktır. İkinci bölümde ise saha araştırmasına yer verilecek; gözlem ve derinlemesine mülakatlarda toplanan veriler çeşitli temalar altında analiz edilecektir.

Bu araştırma, Türkiye'de yaşayan, kendini Müslüman olarak tanımlayan ve yeni maneviyat uygulamalarını deneyimleyen dindar bireylerle gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma İstanbul ve Batman şehirleriyle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bu iki şehirde gerçekleştirilmesindeki amaç, farklı sosyo ekonomik ve kültürel ölçekteki illerdeki bireylerin

pratikleri üzerinden bir karşılaştırma yapmak ve böylece yeni manevi oluşumların modern-metropol ve geleneksel-küçük şehirde küreselleşme bağlamında nasıl etki gösterdiğini anlamaktır. Küçük şehir olarak Batman'ın seçilmesi, araştırmacının hayatının uzun bir sürecinde Batman'da yaşamış olması ve bu şehre aşina olması sebebiyledir. Böylelikle bu tez, modern yaşam koşulları olan İstanbul'da yaşayan dindar bireylerin anlam dünyası ve daha geleneksel yaşam koşullarında yaşayan dindar bireylerin anlam dünyasını karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

2.Araştırmanın Amacı ve Problemi

Bu araştırmanın amacı, yeni maneviyat oluşumlarına ilgi duyan, yönelen ve katılan dindar bireylerin neden yeni maneviyat çeşitlerine ilgi duyduklarını ortaya çıkarmak ve bu eğilimlerinin sonucunda gerçekleştirdikleri uygulama veya ritüellere anlam dünyalarında nasıl yer verdiklerini anlamaktır. Bu çalışma, dindar bireylerin uyguladıkları yoga ve meditasyon gibi ritüelleri dini inanç ve pratiklerle nasıl uzlaştırdıklarını ve zihin dünyalarında bu uygulamaları nasıl konumlandırdıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu araştırma, genel manada dindar bireylerin tamamının veya büyük bir kısmının yeni manevi oluşumlara yöneldiğini ileri sürmemektedir. Yeni manevi oluşumlarının farklı toplumsal grupları etkilediğini ve son yıllarda bir kısım dindar bireylerin de yeni maneviyat pratiklerine yöneldiğini gözlemlemekte ve bu gelişmenin incelenmesini teklif etmektedir. Dolayısıyla bu tez, söz konusu eğilimin sebeplerini anlamaya çalışmakta ve bireylerin yoga ve meditasyonu nasıl tecrübe ettiklerini incelenmeyi hedeflemektedir. Buna ilaveten çalışmamız yeni maneviyat uygulamalarını hayatına katan bireylerin "din ve maneviyat" kavramlarını nasıl anladıklarını ve ilişkilendirdiklerini de anlamayı amaçlamıştır.

Araştırmanın ana sorusu, "Dindar bireyler neden yeni maneviyat arayışlarına/spiritüel uygulamalara yönelmektedir ve din ile yeni manevi oluşumları ve ritüelleri nasıl ilişkilendiriyorlar?" şeklinde belirlemiştir. Sorunun bu şekilde belirlenmesi maneviyat çeşitlerine gösterilen ilginin nedenlerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Ayrıca dindar bireylerin yeni manevi oluşumlardaki ritüelleri nasıl tecrübe ettikleri ve bu deneyimleriyle din ve maneviyatı nasıl bağdaştırdıklarını araştırmak hedeflenmiştir. Dindar bireylerin anlam dünyalarında nasıl bir maneviyat düşüncesine sahip oldukları ve dinlerinin gereği olan namaz, oruç gibi ibadetlerin yanında, yeni maneviyat arayışlarıyla ortaya çıkan ritüeller arasında kurdukları ilişki

değerlendirilmektedir. Buna göre, "Yeni maneviyat çeşitlerine yönelen dindar bireylerin din ve ibadetlerle olan ilişkisi nasıldır?, "Yeni maneviyat çeşitlerine katılan dindar bireylerin zihin dünyalarında din ve maneviyat nasıl şekillenmektedir?", "Yeni maneviyat arayışlarında olan dindar bireyler, dindarlıklarıyla yeni manevi oluşumları nasıl bağdaştırmaktadırlar?" soruları araştırmanın alt sorularıdır.

Bunların dışında çalışmamızın hedefleri şöyle sıralanabilir:

- Yeni manevi oluşumlara yönelen dindar bireylerin bu oluşumlara ilgi duyma nedenlerini anlamak,
- Katılımcıların zihin dünyalarında din ve maneviyatı nasıl anlamlandırdıklarını açığa çıkarmak,
- Dindar bireylerin yeni manevi oluşumlar ile dini nasıl uzlaştırdıklarını anlamak,
- Dindar bireylerin yoga ve meditasyon ritüellerini uygulamasının dini ritüellere karşı tutumlarında değişikliğe sebep olup olmadığını anlamak,
- Dindar bireylerin yoga/ meditasyon ritüelleri ve dua/namaz gibi ibadetler arasında nasıl bir ilişki kurduklarını anlamak.

3.Araştırmanın Yöntemi ve Literatür Değerlendirmesi

Yeni maneviyat biçimlerini, dindar bireyler üzerinden incelediğimiz bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri, din sosyolojisinin, insan davranışını içinde bulunduğu ortamda farklı yönleriyle inceleme hedefine uygun bir yaklaşımdır. "Dindar bireyler neden yeni maneviyat arayışlarına/spiritüel uygulamalara yönelmektedir ve din ile yeni manevi oluşumları ve ritüelleri nasıl ilişkilendiriyor?" sorusundan hareketle ilerlediğimiz bu araştırmada, insan davranışını esnek ve bütüncül bir yaklaşımla (Yıldırım, Şimşek, 2018:40) araştırmak ve araştırmaya dahil olan bireylerin görüş ve deneyimlerini ortaya koymak için nitel araştırma yöntemlerini kullanmak uygun görülmüştür. Nitel araştırmayla beşerî bir konuya bireylerin atfettikleri anlamları keşfetmek ve anlamak hedeflenmiştir (Creswell, 2016:40).

Araştırma sorumuz insan davranışını ve sebeplerini anlamaya yönelik olduğu için nitel araştırma yöntemi bu tez için daha uygun bulunmuştur. Araştırmamızda fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenolojik desenle yaşanmış deneyimlerin incelenmesi ve günlük deneyimlerimizin doğası ve anlamı hakkında derinlemesine bir kavrayış kazanmak amaçlanmıştır

(Manen, 1990: 9). Bu araştırmada fenomenolojik yöntemin tercih edilmesinin sebebi katılımcıları kendi doğal ortamlarında en iyi şekilde anlayabilmek ve onların maneviyat, yoga, meditasyon, şifa ritüelleri gibi uygulamaları hayatlarına nasıl kattıklarını ve değerlendirdiklerini açığa çıkarmaktır. Fenomenolojik araştırmayla bireylerin araştırmada bahsi geçen konuyu yaşadıkları deneyimlerle nasıl betimlediklerini ortaya koymak hedeflenmiştir (Creswell, 2016:59). Fenomenolojik yöntemin bireylerin deneyimlerini incelemesi ve bu deneyimlerin bilinçli deneyimler olduğu şeklinde felsefî varsayımlara dayanması, araştırmamız için uygun bir yaklaşım olduğu kanaatini oluşturmaktadır (Creswell, 2016:60). Fenomenolojik yöntemle olayları deneyimlerken onları anında görme ve betimleme imkânı bulmak amaçlanmıştır (Manen, 2021:1071).

Saha araştırması, tezin amacına uygunluk sağlayan kişi veya grupların araştırılmasıyla başlamıştır. Ardından bu araştırma için 2022-102 sayılı etik kurul onay raporu alınmıştır. Veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme ve gözlem kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme yönteminin tercih edilmesinin sebebi insanların bakış açıları, duygu, deneyim ve algılarını ortaya çıkarmak için uygun bir yöntem olmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2018:129). Derinlemesine görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun esnek yapıda olması ve görüşme sırasında önceden hazırlanmış sorulara ek sorular sorabilme imkânı, araştırma sorusuna cevap bulmak için etkili bir teknik olarak görülmüştür (Yüksel vd., 2015:237). Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken açık, net ve anlaşılır sorular hazırlanmasına dikkat edilmiş; çok boyutlu sorulardan kaçınılarak araştırma hedefine uygun spesifik sorular oluşturulmuştur (Yıldırım, Şimşek, 2018:136). Derinlemesine görüşme için toplam 17 kişiyle görüşülmüştür. İlk görüşme Ağustos 2022'de yapılmış, son görüşme ise Temmuz 2023'te gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 15'i kadın 2'si erkektir. 9 kişi İstanbul'da, 8 kişi ise Batman'da ikamet etmektedir. Batman'da gerçekleşen 8 görüşmenin 7'si katılımcıların belirlediği yer ve mekanlarda yüz yüze gerçekleştirilmiştir. 1 görüşme ise online yapılmıştır. Tüm görüşmeler farklı gün ve zamanlarda gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da gerçekleşen 9 görüşmenin 3'ü yüz yüze yapılırken 6'sı online gerçekleştirilmiştir.

Bu tezin bir diğer veri toplama aracı gözlemdir. Gözlem ile görüşmelere temel oluşturma ve herhangi bir ortamda yapılan davranışın ayrıntılı olarak tanımlanması ve incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmacı, katılımcı gözlemci olarak farklı grupların etkinliklerine

katılmış ve günlük olarak ayrıntılı notlar almıştır (Sayım, 2019:76). Araştırmacı, gözlem yapacağı gruplara önceden bilgi verip izin almıştır. İstanbul'da gerçekleşen ilk online gözlem araştırması NLP tekniklerinin uygulandığı ve öğretildiği bir eğitim grubu olmuştur. Araştırmacı toplam 356 kişinin katıldığı bir eğitim grubuna dahil olmuştur. Zoom'da gerçekleşen eğitim 1 ay boyunca haftada 1 gün yapılmıştır. Ayrıca aynı sürede 10 kişilik küçük gruplarda haftada 2 kez olmak üzere farklı eğitmenler tarafından eğitim verilmiştir. Katılımcı burada danışan rolünü benimseyerek eğitime katılan herkes gibi uygulamaları yerine getirmiş ve birebir enerji/meditasyon çalışmalarını deneyimlemiştir. İkinci olarak araştırmacı, bilinçaltı çalışmaları yapan "yeniden doğum" içeriğine sahip bir eğitime 3 gün boyunca katılmıştır. Bu eğitim, her gün yaklaşık 8 saat sürmüş, zaman zaman yarım saatlik molalar verilmiştir. Ayrıca bu eğitim hem online hem yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze çalışmalar İstanbul'da tarihi bir mekânda yapılmıştır. Bu gruptaki katılımcı sayısı 7-15 arasında değişim göstermiştir. Araştırmacının son gözlem çalışması, Batman'daki bir yoga merkezinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma yüz yüze olmuş ve araştırmacı, katılımcılarla birlikte yoga uygulaması yapmıştır. Böylece araştırmada uyguladığı gözlem tekniği araştırmacıya, davranışı doğrudan gözleme fırsatı ve derinlemesine inceleme imkânı vermiştir (Yıldırım, Şimşek, 2018:173).

Çalışmamızda saha araştırmasına başlamadan evvel derinlikli bir literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili "neyin" bilindiği, bu zamana kadar nelerin araştırıldığı, hangi çerçeve içinde çalışmaların yapıldığı, bilimsel verilerin (tez, makale, kitap, araştırma projesi vb.) hangi oranda ve hangi noktalarda kısıtlı ve eksik kaldığı gibi hususlar, derinlemesine ve geniş bir çerçevede araştırılmıştır. Literatür değerlendirmesi, bilginin biriktiği ve insanların ötekilerin yaptıklarından öğrendiği ve onları temel aldığı varsayımına dayanmaktadır (Neuman, 2020:164). Literatür taramasının yapılması, araştırmanın özgün yönlerini ortaya çıkarmış ve araştırmanın bilimsel alana katkı sağlama potansiyelini belirlemiştir. Bu amaçla süreli yayınlar, akademik dergiler, kitaplar, tezler, tebliğler, konuyla ilgili belgeler, araştırma raporları ve projeler gibi birçok bilimsel veri alanı araştırılmış, yapılacak olan çalışmanın daha önce yapılıp yapılmadığı ve bilimsel alana sağlayacağı katkılar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkçe literatürde maneviyatla ilgili Sevde Düzgüner'in "Maneviyat Algısı ve Yansımaları Ruhsallık- Tinsellik- Spiritualite" başlıklı çalışması önem arz etmektedir. Düzgüner'in bu eseri "Maneviyat algısı ve diğerkâmlıkla ilişkisi: Kan bağışı örneğinde Türkiye

ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma" adlı doktora tezinin kitaplaştırılmış halidir (Düzgüner, 2021). Araştırma din psikolojisi alanında yapılmış olup, maneviyat kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınarak kavramın değişen ve dönüşen anlamı ortaya konulmuştur. Çalışma, maneviyat kavramına yüklenen anlamın başlangıçtan beri geçirdiği değişimi ele alması bakımından öne çıkmaktadır. Bunun dışında ilgili alanyazın incelendiğinde konunun çeşitli alanlarda antropoloji (Öztürk, 2015), sosyoloji (Develi, 2019; Çelik, 2021), din felsefesi (Yenican, 2019), din sosyolojisi (Doğan, 2020) din psikolojisi (Aydın, 2015), dinler tarihi (Uysal, 2015) "New Age" başlığı altında incelendiği fakat bunların doğrudan bu araştırmanın konusuyla ilgili olmadığı sadece dolaylı olarak New Age konusunu ele alması bakımından benzerlik gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu araştırmalarda yeni manevi oluşumların, ruhanî boyutuna özellikle de din ile olan ilişkisine değinilmediğini söylemek mümkündür.

Din sosyolojisi çalışmalarına bakıldığında ise araştırmaların oldukça az ve sınırlı olduğu görülmektedir. Elif Doğan'ın yaptığı "Türkiye'de New Age hareketi: Şifacı grupların sosyo-ekonomik ve kültürel tabanı üzerine sosyolojik bir inceleme" başlıklı yüksek lisans tezi bunlardan biridir (Doğan, 2020). Bu tezde New Age grupları tek tek ele alınmış; kavramsal ve teorik olarak açıklanmıştır. Ardından seküler-dindar ayrımı yapılmadan belli kişilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın teorik çerçeveye daha çok odaklanması ve araştırmanın dindar bireyleri kapsamaması bu tezle en ayırıcı yönlerdir. Öte yandan Doğan'ın çalışmasında özel olarak şifa ritüellerinin dini pratiklerle ilişkisi incelenmemiş sadece theta healing, reiki, biyoenerji gibi yeni manevi oluşumlara katılan bireylerle görüşme yapılmış, ritüel deneyimleri sorgulanmamıştır. Bununla birlikte Doğan'ın çalışmasında genel manada New Age gruplarının sosyo-ekonomik ve kültürel tabanı incelenmiştir. Bu yüzden genel anlamda iki araştırma yeni manevi oluşumları ele alıyor olsa bile araştırma amaçları birbirinden farklıdır. Öte yandan Doğan'ın çalışması İstanbul'da gerçekleştirilmiş ve yalnızca derinlenmesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu araştırma ise İstanbul ve Batman'da gerçekleştirilmekte ve derinlemesine görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmaktadır. Bu sebeple Türkçe literatürde özellikle din sosyolojisi açısından hedeflediğimiz şekilde bir çalışma yapılmadığı fark edilmiştir. Diğer alanlarda yapılan çalışmalar ise çoğunlukla New Age konusunu kavramsal ve tarihsel olarak ele almaya yöneliktir. Örneğin, dinler tarihi alanında Emre Uysal tarafından yapılan "20. yüzyıl New Age akımı üzerine karşılaştırmalı bir analiz" isimli yüksek lisans araştırması bunlardan biridir (Uysal, 2015). Bu çalışmada New Age akımının içerisinde yer alan farklı dünya

dinlerinin mistik geleneklerinden alınan kavramlar, pratikler ve tekniklerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Bu sebeple New Age öğreti ve pratiklerin tarihsel seyri ve felsefesi konu edilmiştir. Konunun kavramsal ve tarihsel olarak ele alınması çalışmayı bizim araştırmamızdan farklı kılmaktadır. Öte yandan din sosyolojisinin genel manada sürekli bir dinamizm içinde olan toplumsal yapı ve davranışları inceliyor olması, bu alanda yapılan bir çalışmayı diğer alanlardaki çalışmalara göre farklı kılmakta ve toplumsal değişimin varlığı araştırmalarda yeni sonuçlar doğurma potansiyelini her daim canlı tutmaktadır.

Bunun dışında yapılan literatür araştırmasında maneviyata dair ve yeni manevi oluşumlarla ilgili din sosyolojisi alanında az sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Ayrıca maneviyat içerikli araştırmaların daha çok psikoloji ve din psikolojisi alanında yapıldığı tespit edilmiştir. Bunun dışındaki araştırmalar genellikle sadece "maneviyat" üzerine yapılmıştır. Alternatif ruhsal hareketlere işaret eden New Age ve New Age spiritüelliği ve çeşitli ritüeller incelenirken (Öztürk, 2015; Doğan, 2020; Gürbüz, 2020; Çelik, 2021; Başkaya, 2006), dindar bireylerin bu oluşumlara olan eğilimi ve ritüelleri yerine getirme deneyimleri incelenmemiştir.

Araştırmamıza yakın olduğu düşünülen çalışmalardan modern bireylerin deneyimlerini ele alan "Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları" adlı Gözde Aynur Mirza'ya ait doktora tezi maneviyat arayışlarını incelemiştir (Mirza, 2018). Bu araştırma, antropoloji alanında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada bireylerin maneviyat arayışları, arayış sürecini şekillendirilen koşullar ele alınmış, söz konusu yönelimin dinsellik ve seküler yaşam ikiliğinin neresinde bulunduğuna değinilmiştir. Mirza'nın meseleyi din ve kutsallık bağlamında ele alması bizim yapacağımız araştırmayla benzer bir yöndür. Fakat Mirza çalışmasında, katılımcı grubunu oluştururken dindar bireyler üzerine odaklanmamış; ayrıca örneklemini New Age hareketiyle ilgili olabilecek her eylemi uygulayan bireyleri kapsayacak şekilde oluşturmuştur. Bizim araştırmamız ise amaçlı örneklem dahilinde doğrudan kendini Müslüman dindar olarak tanımlayan bireyler içermektedir. Bununla birlikte Mirza'nın araştırması yalnızca İstanbul'da yapılırken bu tez İstanbul ve Batman'da gerçekleştirilmiştir.

Literatürde araştırmamıza yakın olduğunu tespit ettiğimiz bir diğer çalışma, medeniyet araştırmaları sahasında çalışmalar yapan Önder Küçükkural, Kurtuluş Cengiz ve Hande Gür'ün

kapsamlı bir saha araştırmasının sonucu olan "Türkiye'de Spiritüel Arayışlar: Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb" adlı araştırmadır (Küçükural vd., 2021). Bu çalışmada Türkiye'de dini olmayan inanç ve pratikleri toplumsal değişme açısından incelenmiş; sekülerleşme eğiliminin ateizm, deizm ve alternatif manevi arayışlara sebep olmasıyla birlikte bu arayışların arkasındaki bireysel, ruhsal, sınıfsal ve toplumsal cinsiyete ilişkin özgül dinamikler ortaya konulmuştur. Ancak bu araştırmada seküler bireyler incelenirken dindar bireylerin manevi arayışları incelenmemiştir. Araştırmada önce 4 farklı sufî dergahında katılımcı gözlemler ardından İstanbul, Ankara, Muğla, Çanakkale ve Konya'da derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Son olarak anket çalışması yapılarak araştırma, nicel olarak desteklenmiştir. Küçükural vd.'nin bu çalışması öncelikle toplumsal değişim bağlamında yapılmıştır. Çalışmada Müslüman/dindar bireylerle de derinlemesine görüşme yapılmış olsa da seküler-dindar ayrımı yapılmadan Deist, Budist, Ateist gibi farklı düşünce yapılarından katılımcılar seçilmiştir. Bizim araştırmamızda ise kendini dindar olarak tanımlayan Müslüman bireylerin yeni manevi oluşumlara katılım dinamikleri, uygulamaları nasıl anlamlandırdıkları ve ritüel deneyimleri incelenmektedir. İki araştırmada da yeni manevi oluşumlara yöneliş incelense de hedef katılımcılar ve araştırılan kapsam açısından farklılıklar söz konusudur.

Türkiye'de her zaman zengin ve canlı bir dinî ve manevî hayat olmasına rağmen, dindarlık üzerine yapılan akademik çalışmaların asgari düzeyde kaldığı görülmektedir (Hendrich, 2011:1). Akademik literatürde din ve maneviyat konusunda yapılan çalışmaların yetersizliği yeni manevi oluşumların araştırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Farklı toplumsal kesimlerdeki bireylerin din ve maneviyat yönelimleri çeşitli araştırmaların eş zamanlı yapılmasını gerekli kılmaktadır. Örneğin seküler ve dindar toplum kesimlerinin yeni manevi oluşumlara yönelimlerinin farklı dinamikleri ve sonuçları olabilir; bunun açığa çıkarılması eş zamanlı farklı örneklem gruplarıyla yapılacak araştırmaların uygulanmasıyla mümkündür. Bu tür çalışmalar karşılaştırma yapma imkanını da sunacaktır.

Batı'daki maneviyata dair literatür çok daha önceye uzanmakta; bu doğrultuda Türkiye'deki literatüre göre çok daha eski ve kapsamlı bir literatürün var olduğu görülmektedir. Batılı literatürde maneviyat alanında Zinnbauer ve Pargament'in *Religiousness and Spirituality* başlıklı çalışması öne çıkmaktadır (Zinnbauer, Pargament, 2014). Din psikolojisi çerçevesinde

yapılan bu araştırmada dindarlık ve maneviyat tanımlanmış, dindarlık ve maneviyatı farklılaştırmaya çalışan modern eğilimler teorik çerçevede tartışılmıştır. Zinnbauer'in din ve maneviyat çalışmalarında öne çıkan bir isim olduğunu ve birçok ortak çalışması bulunduğunu söylemek mümkündür (Hill vd., 2013; Zinnbauer vd., 1999; B. J. Zinnbauer vd., 1997). Fakat bu çalışmalar din ve maneviyatı daha çok kavramsal boyutta problematize eden ve din psikolojisi alanında yapılan çalışmalardır. Öte yandan, araştırmamıza yakınlığı açısından ele alacağımız Paul Heelas, Linda Woodhead, Benjamin Seel, Bronislaw Szerszynski ve Karin Tusting'in ortak çalışması olan ve İngiltere'nin Kendal şehrinde Hristiyanlar üzerine yapılan bir saha araştırmasına dayanan "The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality" başlıklı çalışmada (Heelas vd., 2004) yeni manevi oluşumların geleneksel din biçimlerinin yerini alıp almadığı sorgulanmış ve konu, sekülerleşme ve kutsallık bağlamında tartışılmıştır. Çalışmanın din ve maneviyat bağlamında yeni manevi oluşumları araştırması ve konunun Batı'daki dindarlar açısından ele alınması bu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Fakat araştırmanın farklı gelenek ve kutsal değerlere sahip bir ülkede yapılması ve farklı bir dindar grup üzerinden gerçekleşmesi bu araştırmayla en ayırıcı özelliktir. Öte yandan araştırma 2004'te yapılmıştır, aradan uzun yıllar geçmesi sebebiyle bugün yapılacak bir araştırmada toplumsal değişme gibi farklı etkenler sebebiyle birçok farklı sonucun çıkma ihtimali vardır.

Batılı literatürde din ve maneviyat daha özelde yeni manevi oluşumlar hakkında burada zikredemeyeceğimiz kadar fazla çalışma bulunmaktadır. Bu konu Batı'da daha önce etki göstermeye başlamış ve daha erken dönemlerden itibaren araştırılmaya başlanmıştır. Genel manada bakılacak olursa bu araştırmayı Batı'daki araştırmalardan farklı kılacak en önemli yön, araştırmanın farklı bir dinî manzara ve gelenek içinde bulunan Türkiye'deki Müslüman dindar bireyler üzerine yapılmış olmasıdır. Bununla birlikte Türkiye'de böyle bir araştırma yapılması daha önce Batı'da yapılan benzer çalışmalarla karşılaştırma yapmaya imkân sağlayabilecektir.

4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Türkiye'de toplumun farklı kesimleri dine yönelik farklı yaklaşım ve pratikler sergilemektedir. Bu sebeple bireylerin din algıları, dindarlık seviyeleri ve toplum tarafından dinin anlaşılması ve yorumlanması farklı şekillerdedir. Bu durum araştırmamız çerçevesinde 'dindarlık' kavramının tanımına dair bir sınırlılığa işaret etmektedir. Örneklemi dindar

bireylerden oluşturduğumuzu belirtirken ‘dindarlık’tan kastımız İslam anlayışı içinde büyümüş, İslam inancını benimseyen, dindar olduğunu belirten ve dini yükümlülüklerini çoğunlukla yerine getiren ya da getirmeye çalışan bireyler kastedilmektedir. Ayrıca katılımcı grubuna dahil olan tüm kadın katılımcılar İslam dininin vecibesi olan başörtüsünü farklı formlarda da olsa kullanmaktadır.

Bunun dışında bu tezin diğer sınırlılıkları arasında şunlar sıralanabilir: Maneviyat kavramının oldukça geniş bir alanı kapsaması ve ortak bir tanımının olmaması başta çeviri ve tanım güçlüğüne sebep olmaktadır. Diğer yandan araştırmamız bireysel deneyimlere dayanmaktadır ve gönüllü bireylerle çalışılacak olması sebebiyle araştırma sonuçları örneklem için gereklidir ve evrene genellenemez.

BİRİNCİ BÖLÜM
MANEVİYAT VE YENİ MANEVİ OLUŞUMLAR

1. Maneviyat

Toplumsal hayatta daha çok karşımıza çıkan ve farklı akademik alanlarda yer bulan "maneviyat" konusunu araştırmadan önce, kavramın sözlük ve terim anlamlarını incelemek konuyu daha iyi tahlil edebilmek için faydalı olacaktır. Bu sebeple bu bölümde, maneviyat kavramının Türkçe ve İngilizce literatürdeki anlamları ve bu manaların geçirdiği kavramsal değişim süreci ele alınmaktadır.

Maneviyat kavramı, köken olarak Arapça'dan gelmekte; *mana* ve bu kavramla ilişkili olan *manevi* kelimesinden türetilmiştir (Akalın, 2011:1620). Mana kelimesinin sözlük anlamı "anlam", manevi kelimesinin ise "görülmeyen, duyularla sezilebilen, ruhani, tinsel" olarak karşılık bulmaktadır (Akalın, 2011:1620). Arapçada bir sıfat olan maneviyat, "duyu organları olmaksızın kalp (gönül) ile kavranıp bilinen şeye ait olan" anlamına gelmektedir (Şirin, 2018:1289). Maneviyat kavramı, Türkçe literatürde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu, kavramın sözlük anlamını "maddi olmayan, manevi şeyler" şeklinde vermektedir.[1] Bunun yanı sıra Türkçe sözlüklerde maneviyat kavramına anlam verirken "manevî şeyler; ruha, hisse ait şeyler" ve "moral kuvveti" (Doğan, 1986: 740) şeklinde, ruha odaklanan tanımlar yapılmıştır. Benzer biçimde "madde ve cisimle alakası bulunmayan, ruh ve mana ile ilgili olan hususlar, manevî şeyler" ve "çeşitli güçlükler, tehlikeler karşısında inanç ve ahlakî değerlere bağlılıktan doğan dayanma gücü, ruh kuvveti, moral" (Ayverdi, 2006:1931) şeklinde tanımlamalar da yapılmıştır. "Maddî olmayan, manevi şeyler" tanımının yanı sıra mecaz anlamına değinen "zorluklara, güçlüklere karşı koyma, direnme gücü; yürek gücü; moral" ve felsefi yönüne odaklanan "zaman ve uzaya bağlı olmayan ve manâ kavramı ile dile getirilen bütün varlık türlerini kapsayan ad" (Çağbayır, 2016:3773) şeklinde tanımlar yapılmıştır. Bununla birlikte maneviyatın din, ahlak, sosyoloji, psikoloji ve tasavvuf gibi birçok alanda yer bulan bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

[1] "Maneviyat ne demek TDK Sözlük Anlamı", erişim 03 Ocak 2022, https://sozluk.gov.tr/?kelime=maneviyat.

Maneviyat kavramına getirilen tanımları incelediğimizde ortak yargı, kavramın ruhla ilgili olduğudur. Maneviyatın "dayanma gücü" ve "moral gücü" gibi tanımları ise onun dinden ayrı bir şey olmadığını, insanın inanç ve ahlakî değerlerini kapsadığını göstermektedir (Düzgüner, 2021:27). Bu da Türkçe literatürde maneviyat ve din kavramının ilişki içinde olduğunu ve maneviyat kavramına yapılan tanımlamalarda din ve maneviyat için ortak terimler bulunduğunu göstermektedir.

İslam'daki maneviyat anlayışına baktığımızda da maneviyatın ruh ile örtüşen bir anlamı olduğunu görmekteyiz. Özellikle tasavvufta maneviyat alanına ayrı bir önem verilmiştir. İslam tasavvufundaki ruh anlayışına göre maneviyat, bireyi Tanrı'ya götüren bir araç, yoldur. Seyyid Hüseyin Nasr'a göre tasavvuftaki birlik ilkesi, İslami mesajın kalbinde yer almakta ve İslam maneviyatını tüm çeşitli boyutları ve biçimleriyle belirlemektedir. Ona göre İslam'da maneviyat, bireyin Allah'ın farkındalığına varması ve onun iradesine göre yaşadığı bir hayattır (Nasr, 1991:XV). Dolayısıyla İslam anlayışında tevhid anlayışıyla bütünleşmiş bir maneviyat algısı bulunmakta ve maneviyat, tevhidi gerçekleştirmenin bir yolu olarak görülmektedir.

Batı literatürü incelendiğinde ise Türkçe'de maneviyat olarak ifade edilen kavram İngilizce'de *spirituality* kavramına karşılık gelmektedir. Webster sözlüğünde "spirituality/maneviyat" sözcüğüne birçok farklı anlam verilmiştir: 1. Ruhsal olma durumu, gerçekliği ve niteliği. 2.Din adamları. 3. Mülk veya gelir olarak kiliseye veya bir din adamına ait olan bir şey. *Spiritualism* kavramına ise 1.a. Ölülerin yaşayanlarla bir ortam aracılığıyla iletişim kurduğu inancı. 1b. Böyle bir inanca sahip olanların uygulaması veya doktrinleri. 2. Maddiden ziyade maneviyatı vurgulayan bir felsefe, doktrin veya din (Webber, 1984:1121) şeklinde tanımlanmıştır. Oxford sözlüğünde ise spiritual kavramı üç farklı şekilde tanımlanmıştır: 1. Maddenin aksine ruhla ilgili veya ruhla ilgili 2. Kutsal veya dini şeylerle ilgili; kutsal; ilahi; ilham (manevi yaşam; manevi şarkılar) 3. Saf, hassas; maddeyle ilgili olmayan. *Spiritualism* ise iki şekilde tanımlanmıştır: 1. Ölülerin ruhlarının yaşayanlarla iletişim kurabileceği inancı (özellikle ortamlar aracılığıyla; bunun pratiği) 2. (Philos) ruhun maddeden ayrı olarak var olduğu veya ruhun tek gerçeklik olduğu doktrini (Pearsall ve Trumble, 2002:1397).

Spirituality ve spiritualizm kavramları bazen birbirlerinin yerine kullanılıyor olsa da birbirinden farklı kavramlardır. Spiritualizmin daha felsefi bir boyuta işaret ettiği ve oldukça

mistik bir anlama sahip olduğu görülmektedir. Kavramın isim, sıfat ve zarf halini spirit-spiritual-spirituality şeklinde ele aldığımızda, maneviyat Türkçe'de, *ruh-ruhsal-ruhsallık* olarak anlam bulmaktadır (Düzgüner, 2021:31). Bu sözlük anlamları dışında da birçok İngilizce sözlükte *spirituality* kavramına farklı tanımlar yapılmakla birlikte verilen tüm tanımlar mana bakımından birbirine yakındır. Hem Türkçe literatüründe hem Batı literatüründe maneviyata verilen anlamlara bakıldığında ikisinde de paralel olarak maneviyatın "ruhsal" bir boyutunun olduğuna dair yargıların öne çıktığını söylemek mümkündür.

Maneviyatın sözlük anlamının yanında tarihsel kökenlerini incelemek kavramın değişim süreci açısından doğru bir kavrayış sağlayacaktır. Maneviyat kavramının kökeni, Latince'de nefes/ruh anlamına gelen *spiritus* isminden türetilen *spiritualitas* kelimesine dayanmaktadır (Huss, 2014:48). Spiritualitas kavramının erken çağlarda kullanımına pek rastlanmazken Orta Çağ ve erken modern dönemde Hristiyan teolojisinde çoğunlukla dini bağlamlarda dini yargı ve ilgili meseleleri tanımlarken kullanılmıştır. Hristiyan teolojisiyle kullanılmaya başlayan bu kavram, 19. yüzyıl sonlarına kadar yaygın olarak kullanılmamasına rağmen bu tarihten sonra dinin özünü ifade eden bir terim olarak terminolojide yer bulmuştur (Huss, 2014:48).

Walter Principe'nin, *Toward Defining Spirituality(1983)* başlıklı makalesinde yaptığı analize göre spiritualitas (maneviyat) terimi Orta Çağ'da ulaştığı anlamı buluncaya dek dört ana aşamadan geçmiştir (Carrette, King, 2004:33). İlk kullanım aşaması, erken dönem İncil kullanımında bulunan ve Yunanca'da *pneuma* olarak ifade edilen *tensel yaşam* ya da beden yaşamına karşıt olarak *Tanrı'nın Ruhu'ndaki yaşam* şeklindedir. Bu kavram etin yani bedenin disipline edilmesini içeren ahlaki bir düzene veya yaşam biçimine atıfta bulunmaktadır. İkinci kullanımı ise Hristiyan Helenistik dönemin etkisi altında ortaya çıkmış ve ruhsal alemi, madde dünyasından (hyle) ayırmaktadır. Buradaki özel kullanımlar Antik Çağ boyunca ruh ve madde arasında ayrım yapıldığını göstermektedir. Terimin üçüncü kullanımı, dinî yargılar ve Orta Çağ'daki mülkiyet anlayışıyla ilgilidir. Bu kullanım kişileri ve mülkleri, manevî ve dünyevi olarak ayırmaktadır. 17. yüzyıla gelindiğinde ise Avrupa Hristiyanlığında dinin özelleştirilmesiyle ilgili adımlarla birlikte spiritualiteyi bireysel ruhun içsel yaşamıyla ilişkilendiren yeni bir duyarlılık ortaya çıkmaya başlamıştır (Carrette, King, 2004:37). Ve bu durum kavramın dördüncü ve modern kullanımını oluşturan ilk etkenlerdi. Maneviyata tarihsel

seyri boyunca genel ve özel manalar verildiği görülmektedir. King maneviyatı tanımlarken şunları söylemektedir:

"Maneviyat, tüm insan deneyimleriyle bağlantılı olabilir, ancak özellikle hayal gücü, insan yaratıcılığı ve becerikliliği ile, ister kendisiyle, başkalarıyla veya genellikle İlahi, Tanrı veya Ruh olarak adlandırılan aşkın bir gerçeklikle olan ilişkilerle yakın bir bağlantısı vardır." (King, 2008: 121)

Maneviyatın kelime anlamı olarak önceleri daha çok dinî metinlerde kullanılan ve ruhla bağdaştırılan bir kavram olmasına rağmen son yıllarda bir din veya Tanrı ile ilişkilendirilmesinin gerekli olmadığı belirtilmekte ve kavram, daha çok ruhun aşkın bir güçle bağlantısına karşılık gelen öznel deneyimlerle ilişkilendirilmektedir.

1.1.Maneviyat Kavramının Değişim Süreci

Aydınlanma sürecinin getirdiği yenilikler farklı alanlarda değişime sebep olmuştur. Sosyal bilimlerde de farklı yönlerden bu değişimin etkisi görülmüştür. Maneviyatın, uzun yıllardır dini ve akademik literatürde yer alan bir kavram olmasına karşın yeni tanımlamaları son zamanlara denk gelmektedir. Maneviyat özellikle sosyal bilimler alanında yeniden tanımlanma sürecine giren kavramlardandır.

Maneviyat, kökenleri tarihsel ve geleneksel dinlere götürülebilecek kadar eski bir kavramdır. Buna rağmen çoğu zaman modası geçmiş olarak tanımlanan maneviyat, aydınlanma süreciyle birlikte sosyolojik alanda daha görünür hale gelmiştir. G. Giordan, "Her nasılsa, maneviyat teolojinin karanlık alanlarından çıkıp 'modern' sosyolojik bir kavram haline geldi (Flanagan, Jupp, 2009:162)" derken maneviyatın artık tek bir alana hapsolmadığını hatta çağın anlayışına uygun bir kavram haline geldiğine işaret etmiştir. Fakat kavramın modern anlayışa uygun bir hale gelmesi için geleneksel anlayışın dışına çıkması gerekmiştir. Bu durum maneviyat kavramının yeniden biçimlendirilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Ana dinî kurumların gerilediği 1980-1990 yılları arasında geleneksel dini kurumlara alternatifler artmış ve "maneviyat" etiketi altındaki yeni inanç biçimleri popülerlik kazanmıştır (Zinnbauer vd., 1999: 891). Maneviyatın çağdaş dönemin kutsalıyla olan ilişkisini tanımlamak için yeni bir kategori ortaya çıkmıştır. Bu

yeni kategori, modern çağın anlayışına uygun olarak şekillenirken literatürde bütünsel maneviyat, yeni manevi oluşumlar, alternatif dini arayışlar gibi isimlerle nitelendirilmiştir. Daha daraltılmış ve özel bir alan olarak enerji ve şifa hareketleri gibi isimler de bu çerçevede kullanılmıştır.

Spiritüel/manevi kavramı geniş ölçüde mistik kavramların yerini almaya başlamıştır. Özellikle Hristiyanlıkta alternatif arayışlarda, "zihin-beden-ruh" gibi terimler popülerlik kazanmıştır. Burada spiritüel arayışlar dine bir alternatif olma görünümüne bürünmeye başlamış ve maneviyatın dili, artan bir şekilde zararlı ve anlamsız olduğu düşünülen dinden bir kopuşu belirtmek üzere kullanılır hale gelmiştir (Heelas, 2012: 251). Maneviyat kavramının anlamının değişim süreci beraberinde farklı soruları ortaya çıkarmıştır. Geleneksel ve modern çağda dini anlayış arasındaki fark nedir? Din, neden geleneksel haliyle modern çağdaki din ve maneviyat anlayışını karşılamamaktadır? Din ve maneviyat kavramı arasında nasıl bir ayrışmaya gidilmiştir? Çağdaş sosyolojik alanlarda maneviyat teriminin yeniden tanımlanması geleneksel tanımın hangi yönlerindeki eksikliği gidermeye yöneliktir? Bu soruları cevaplandırabilmek için öncelikle maneviyatın yeniden tanımlanma sürecine girmesinde etkili beş unsurdan bahsetmek yerinde olacaktır. Bu etkenler "Modernleşme, Bireyselleşme, Sekülerleşme, Postmodernizm ve Küreselleşme" olarak zikredilebilir.

1.2. Maneviyat Kavramındaki Değişimin Nedenleri

Yeni bir döneme girişi ifade eden modernleşme toplumun neredeyse her alanını etkilemiştir. Bununla birlikte yeni ve farklı alanlara ilgi ve talep oluşturmuştur. Yeniliği ve gelişmeyi baz alan modernite, maneviyat kavramının anlamının değişim sürecine girmesinde öncelikli etkenlerden olmuştur. Modernleşmenin etkisinden önce onun ne olduğundan bahsetmek daha yerinde olacaktır. On yedinci yüzyılda başlayıp daha sonra dünyayı etkisi altına almaya başlayan modernlik; ekonomik, politik ve kültürel değişimdeki karmaşık süreçlerle karakterize edilen yeni bir tipte toplumun ortaya çıkması olarak tarif edilebilir (Altun, 2017: 19-20). Genellikle sanayileşme süreciyle ele alınan modernlik, on yedinci yüzyılla başlayan ve sonraları neredeyse dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder (Giddens, 1998: 9). Modernite kurumlara ve toplumlara etki ederek, toplumsal yapı ve değerler sisteminde değişimlere sebep olmuştur.

Sosyal ve coğrafi hareketliliğe sebep olan modernleşme geleneksel inanç ve yapılarda memnuniyetsizliğe ya da en azından değişim talebine yol açmıştır. Böylelikle potansiyel olarak dini ve manevi tatminin alternatif yollarını arama eğilimi ortaya çıkmıştır. Dinî bir öze sahip olma iddiasıyla ortaya çıkan kült hareketler literatürde genel manada "Yeni Dinî Hareketler" olarak adlandırılmıştır. Maneviyat uygulamaları ve yeni dinî hareketler modern çağın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Grof, ruhun manevi arayışını şu şekilde tanımlamaktadır: "Bu yoğun ve bazen de acı verici arzu, kendi bütünlüğümüze ve ruhsal kimliğimize, ilahi kaynağımıza veya Tanrımıza duyulan derin bir susuzluktur" (Smijanic, 2008: 141). Bireyselleşme ve hatta sekülerleşme artış gösterse bile bireyin bir Tanrı'ya inanma arzusu devam etmektedir. Bu da genelde bir ruhsal yolculuk ve arayışla sonuçlanmaktadır.

Spiritüel arayışlardaki artışın önemli bir etkeni de sekülerleşme olmuştur. "Sekülerleşme, insanın dini ve metafizik vesayetten kurtulması, dikkatini diğer dünyalardan bu dünyaya çevirmesidir" (Cox, 1990: 15). Sekülerleşme teorisiyle birlikte dini alanda yeni bir dinsel manzara ortaya çıkmıştır. Modernliği ve geleneği buluşturacak ve aradaki zıtlığı ortadan kaldıracak yeni dini alanlara ihtiyaç duyulmuştur. Sekülerleşme teorisinin -1960'larda ortaya çıktığı radikal haliyle- bu zıtlığı ortadan kaldırması beklenmiştir (Giordan, 2007:161). Çünkü 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca, birçok Avrupa ülkesi, kiliseleşmiş dinde bir düşüş tecrübesi yaşamıştır. Özellikle kiliseye devamlılığın azalması, bu sürecin önemli bir göstergesi ve sekülerleşme süreci olarak tanımlanan gelişmenin ayırt edici bir niteliği olmuştur (Hamberg, 2012: 229). Sekülerleşme teorisine göre modernleşme sürecinin de ilerlemesiyle, din giderek ortadan kalkacaktı. 1970'lerde sürecin tahmin edildiği gibi ilerlemediği görülmüştür. Çünkü dinin kamusal alanda ilgisini kaybetmesine dair beklentiler karşılanmamış; aksine dinin yeni yönleriyle bir canlılık dönemine geçtiği görülmüştür (Giordan, 2007:161).

Din ve maneviyata tarihsel açıdan bakıldığında sekülerleşmenin yükselişine kadar olan süreçte geniş ölçüde anlamlarının birbirinden ayrılmadığı görülür (Turner, vd., 1995: 437). Batı'da bireylerin dini kurumlara olan güveninin azalması ve dini kurumları kişisel deneyim için bir engel olarak görmeye başlamasıyla din ve maneviyat arasında ayrışmanın başlaması söz konusu olmuştur. Din veya dini liderliğe güven azalırken Tanrı'ya veya bazı manevi güçlere inananlar için dua veya bazı manevi uygulamalarla meşgul eden dini ve mistik deneyimler ilgi çekici hale gelmiştir. Turner'e göre: "Sekülerleşme, dinsiz bir kültür yaratmadı, sadece kilisesiz

bir kültür yaratmıştır" (Turner vd., 1995: 437). Seküler kültürün varlığı dinin yok olması anlamına gelmemektedir. Çünkü sekülerleşmeyle din anlamını kaybetmez, yalnızca sekülerleşme yeni dini anlayışların ortaya çıkmasına veya dinin sadece görüntüsel olarak şekil değiştirmesine sebep olur (Köse, 2016: 14). Bu nedenle sekülerleşmeyi dini değişimin habercisi olarak yorumlamak mümkündür.

Devletlerin demokratikleşme süreçlerine girmesi dolayısıyla benimsedikleri demokratik tutum diğer alanlarda da değişime neden olmuştur. Kutsalın demokratikleşme süreci inanma biçimlerinin bireyselleşmesiyle sonuçlanmıştır (Giordan, 2007: 171). Öte yandan modernitenin hızlı yaşam koşulları geleneksel toplumlarda bir bunalım sürecini tetiklemiş ve bireyin kendisiyle ilişki kurmasını zorlaştırmıştır. Toplumun bireyselleşmesinin yanında halen bir kutsala inanma eğilimi devam etmiş ve bu da insanları anlam arayışına sürüklemiştir.

Bununla birlikte modernleşmenin etkisinde kalan din, giderek özelleşmiş ve bireyselleşmiş bir alan haline gelmiştir. Ana akım dini gruplar, Avrupa'nın çoğunda ve bazı yorumculara göre ABD'de önemli derecede üyelik kayıpları yaşamış ve "iyi bir Hristiyan olmak için kiliseye gitmek zorunda değilsiniz*"* söylemi Batı'da fazlaca karşılaşılan bir tutum olmuştur (Barker, 1999: 5). Amerikan dinî kültürü yeni manevi pratiklerle geleneksel bağlamından uzaklaşarak, özel ve kişisel bir alan oluşturmuştur. Luckmann, *görünmeyen din* kavramını ortaya atarken kavramın bireysel dindarlıkla olan ilgisini de açıklıyordu. Ona göre, toplumsallaşma sürecinde tarihsel bir dünya görüşü oluşturulur ve bu görüş daha sonra içselleştirilir. Dünya görüşü içinde nesnelleşen davranış öznel bir gerçekliğe dönüştürülmektedir (Luckmann, 2003: 65). İçselleştirilen dinî temsiller farklı tanımlarla karakterize edilirler. İçselleştirmenin artışı manevi alanlara ilginin de artmasına yol açmaktadır.

ABD'de bireyselleşmenin artmasıyla yeni manevi pratiklere olan ilgi yükselmiş, transandantal meditasyon ve yogaya olan ilgi artmış, ülkede meditasyon merkezleri kurulmuş; 1970'lerde başlayan bu durum 1980'lerde yeni maneviyatların Amerikan toplumunda "mega trend" olarak tanımlanmasıyla devam etmiştir (Zinnbauer vd., 1999: 892). Toplum ve cemaat kültürü yaygın olan dinî ve manevi gruplardaki geleneksel anlayış ile modernleşme arasındaki zıtlığı kaldırmanın yolu din ve maneviyatı dönüştürmekle sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak dinin

kurumsal bir yapı olmasının yanında toplumsal bir olgu olması, içsel bir yaklaşım olan maneviyatın dönüşümünü dine göre daha kolay kılmıştır. Ruhsal bir yolculuk olarak görülen maneviyatın bireysel yönünün güçlü olması modernleşmenin bireyselleştirme çabası için cazip bir alan olmuştur.

1970'lerde toplumda etkili olan bir yapı da postmodern düşüncedir. Modernlik sonrası olarak ifade edilen ve daha çok kültürel alanda etki gösteren postmodernizm, modern hareketlerden radikal bir kopuş olarak ifade edilebilir (Jameson, 1992: 53). Bu kopuş modernliğin azalması ya da modernizmin ideolojik ve estetik alanlarda reddi olarak tezahür etmiştir. Çeşitli kültürel ve sanatsal alanlarda kendini gösteren postmoderliğin belirgin olarak tartışıldığı yer mimarlık alanı olmuştur (Jameson, 1992: 54). Mimari ve sanat alanının yanında 20. yüzyıl itibariyle edebiyat, siyaset ve sosyal bilimler alanlarında da tartışılan bir konu haline gelmiştir. Modernizmin ardından postmodernitenin de toplumsal alanı etkilemesiyle bu hızlı değişimlerin karşısında siyasi ve ideolojik fikirlerdeki değişimin yanı sıra dini ve geleneksel alanlarda da postmodernizmin etkisi görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte dinin toplumsal görünümü, modern topluma geçişte değişikliğe uğradığı gibi, postmodern topluma geçerken de değişikliğe uğramıştır. Dinî kurumlar ellerinde tuttukları toplumsal ve siyasi gücü kaybetmiş, modernite ve postmodernite dinin artan bir şekilde özelleştirilmesine sebep olmuştur (King, 2008:120). Bireyselleşmenin artması ise spiritüel arayışların tanınmasına ve yaygınlaşmasına imkân sunmuştur.

Yeni maneviyat çeşitlerinin daha geniş toplumlarda görünür hale gelmesinde önemli bir etken de küreselleşme olmuştur. Giddens'ın tanımlamasına göre, "küreselleşme, yerel düzeyde olan bitenin kilometrelerce uzaklıkta meydana gelen olaylar tarafından biçimlendirilmesinde görüldüğü gibi, uzak bölgeleri birbirine bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır" (Giddens, 1998: 62). Bununla birlikte küreselleşme, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olayların dünya üzerindeki başka toplumlarda da etkili olduğu ve bu sebeple toplumlar arası bağımlılığın giderek arttığı bir sürece işaret etmektedir (Çapcıoğlu, 2011: 11).

Küreselleşme medya ve iletişim ağlarının güçlü etkisiyle dünyadaki tüm dini grupların tutum ve uygulamalarını etkileyebilecek olanağa sahiptir. Bauman, küreselleşmeyi, "geri dönüşü olmayan, herkesi aynı ölçüde ve kaçınılmaz bir şekilde etkileyen bir süreç başka bir deyişle dünyanın değiştiremeyeceği kaderi" olarak tanımlamaktadır (Bauman, 2020: 7). Etki sahası bakımından bu kadar güçlü olan küreselleşmenin geleneksel ve dini toplumlardaki etkisi kaçınılmaz olmuştur. Küreselleşmenin en önemli özelliği daha önce eşi görülmemiş şekilde hızlı bir değişim, dönüşüm ve yaygınlık göstermesidir. Bu hızlı değişim talebi karşısında geleneksel inançların yerleşik ve çoğunlukla değişime kapalı düşünce yapıları arasında bir mücadele oluşmuştur. Geleneksel anlayışlar, küresel çağın ihtiyaçlarına tam olarak karşılık verememektedir. Bu nedenle geleneksel dini kurumların marjinalleşmesiyle maneviyata olan ilgide de bir artış gözlemlenmektedir (King, 2008: 120). Sosyologlara göre bu eğilim yeni dini hareketlerde olduğu gibi dini kurumlardan bağımsız olan alternatif maneviyatlara doğru gerçekleşmektedir (King, 2008: 120). Bunun sebebi geleneksel inançların küreselleşmenin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamasına karşın, modern bir görünüm ve yapıya sahip yeni maneviyat oluşumlarının bunun için uygun bir alan olması olarak açıklanabilir.

Diğer maneviyat türleri öncelikli olarak kişisel benliğin keşfedilmesi ve geliştirilmesine yönelikken, alternatif/yeni maneviyat çeşitleri tüm dünyayı etkileyen çevresel ve etik sorunlar gibi seküler ve küresel amaçlar taşıyan meselelerle de ilgilenir (King, 2008: 120). Yeni maneviyatlar ilk ortaya çıkmaya başladığında daha çok yüksek ekonomik kesimlere hitap ediyor ve bu kesimler arasında biliniyor ve uygulanıyordu. Küreselleşme etkisi yeni maneviyatları toplumun diğer kesimleri için de ulaşılabilir kılmıştır. Önceleri dar bir çevrede sınırlı kalan ve çok tanınmayan yeni maneviyatlar küreselleşmeyle birlikte hızlı bir şekilde geniş çevrelerce bilinmeye başlamıştır. Burada özellikle kitle iletişim araçlarının ve dijitalleşmenin etkisi büyüktür. Sosyal medya sayesinde düşük, orta ve yüksek gelirli bireyler arasındaki fark ortadan kalkmış, insanlar kolay bir şekilde yeni maneviyatları öğrenmenin hatta ritüelleri çevrimiçi şekilde bireysel veya toplu olarak deneyimlemenin yollarını bulmuşlardır. Böylece dijitalleşmeyle birlikte kişisel gelişim meraklıları için spiritüel arayışlar cazip hale gelmiştir.

2. Din ve Maneviyat

Din ve maneviyat kavramlarının her ikisi de kendi içinde farklı anlamlar barındıran çok boyutlu kavramlardır. Din, dindarlık ve maneviyatla ilgili farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu sebeple tek bir tanım yapmak ya da belli bir ölçek kullanmak güçtür. Sosyal bilimlerde din ile ilgili yapılan tanımlarda maddi ve işlevsel olmak üzere iki yaklaşım benimsenmiştir. Maddi yaklaşım, bireylerin daha yüksek bir güç veya ilahi varlıkla ilgili inançlarına, duygularına, uygulama ve ilişkilerine odaklanır. Maddi yaklaşımın merkezinde kutsal vardır ve dindarlığı karakterize eden şey kutsaldır. İşlevsel yaklaşım ise bireyin yaşamında hizmet ettiği şeyi vurgulamaktadır (Zinnbauer vd., 1997: 550). İşlevsel yaklaşımda inançlar, duygular, uygulama ve deneyimler incelenir fakat işlevsel yaklaşımın odak noktası bireyin yaşam, ölüm, acı ve adaletsizlik gibi temel varoluş problemlerinde dindarlığını sorunlarla başa çıkmada nasıl kullandığıdır. Hem din hem de maneviyat yaşamda bir anlam ve amaç duygusunu içerir bununla birlikte bir sevgi kaynağı sağlar ve inananları aşkın olanla ilişki içinde tutar (Turner vd., 1995:436). Dindarlıkla ilgili ve yaklaşımlar geçmişte daha çok kullanılan tanımlama biçimleri olup kapsam alanları genişti ve çok çeşitli unsurları içeriyordu. Çünkü geleneksel tanımlar, manevi olduğu kadar bireysel ve kurumsal inanç ve faaliyetleri kapsayacak kadar genişti (Zinnbauer vd., 1997: 551). Maneviyatın yeni anlam ve çağrışımlar kazanmasıyla, dindarlık ve maneviyatta birbirinden farklılaşmış ve böylelikle maneviyat bazı unsurları kendinde toplamıştır. Dindarlık ve maneviyatın farklılaşması dindarlık tanımını daha dar ve daha az kapsayıcı hale getirmiştir.

Bununla birlikte maneviyat daha çok kişisel deneyimler, aşkınlık, bilinç üstü duyarlılıklar gibi anlamları içermektedir. Buna karşılık dindarlık ise dar tanımıyla resmi olarak yapılandırılmış ve dini kurumlarla ve önceden belirlenmiş teoloji ve ritüellerle özdeşleştirilmiştir (Zinnbauer vd., 1997: 551). Öte yandan dindarlık ve maneviyatın hem olumlu hem de olumsuz unsurları olduğu düşünülürken maneviyatın son zamanlarda sahip olduğu aşkın ve kişisel deneyimlerle olan ilişkisi sebebiyle daha olumlu bir çağrışım kazandığı söylenebilir. Bu yargının oluşmasında maneviyatın kutsalın öznel bir deneyimi olarak algılanırken dinin kurumsallaşmış bir dizi inanç veya doktrine bağlı olmasının etkisi vardır (Turner vd., 1995: 437). Bu düşünce dindarlığın, kişisel deneyimleri kapsayan maneviyat deneyimlerine engel olduğu düşüncelerine kadar götürülür. Dindarlık, dünyevi inanç, modası geçmiş doktrinler ve insan potansiyellerine

yönelik kurumsal engellerle olumsuzlukla karşı karşıya kalırken maneviyat; hayatın yüce yanı, insan potansiyelinin en yüksek yönü ve haz verici duygusal durumlar sebebiyle olumlu olarak karşılık bulur (Zinnbauer, Pargament, 2014: 26).

Sonuç olarak dindarlık belirli geleneklere özgü inançlara ve uygulamalara bağlılığı göstermekte ve *bir kişinin uyguladığı organize inanç sistemi* olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık maneviyat ise insanın aşkın varlıkla ilişkisini dolayısıyla anlam ile ilgilenirken "Tanrı ile aşkın bir ilişki niteliğini canlandıran kişisel bir yaşam ilkesi" olarak tanımlanmaktadır (Zinnbauer, Pargament, 2014: 25). Bununla birlikte kendilerini dindar olarak tanımlayanların inançlarını kurumsal, geleneksel, ritüelleşmiş inanç ifadeleriyle ilişkilendirme eğilimi varken, kendilerini manevi/spiritüel olarak tanımlayanların inançlarını ve uygulamalarını aşkınlık mekanizması olarak sunduklarını söylemek mümkündür (Zinnbauer, Pargament, 2014: 25).

Bu sebeple din ve maneviyat alanları için belli bir tanım olmayıp hem anlam boyutunda hem de pratik boyutta farklılaşma gözlenmektedir. Din ve maneviyat kavramlarının birleştiği ve ayrıldığı noktalar, bu iki kavramın aynı veya birbirinden farklı olduğuna dair tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalar ekseninde din ve maneviyata bakışta 4 farklı anlama tarzı ortaya çıkmıştır. Bunlar; 1. Maneviyat ve din aynı şeydir ve tamamen örtüşür 2.Maneviyat ve din farklı şeylerdir ve örtüşmezler 3. Maneviyat dinden daha geniş bir kavramdır ve dini kapsar 4. Din maneviyattan daha geniş bir kavramdır ve maneviyatı kapsar (Zinnbauer vd., 1997: 553) şeklinde sıralanabilir. Din ve maneviyat, tarihsel açıdan incelendiğinde ilk karşılaşılan yaklaşım din ve maneviyatın aynı anlama geldiğine dair yaklaşımdır. 1980'lere kadar maneviyat, din kategorisinde kullanılmaya devam etmiştir ve son yıllarda maneviyat olarak sınıflandırılan bazı unsurlar aslında kavramsal düzeyde din terminolojisinin bir parçasıdır (Giordan, 2007: 171). Bununla birlikte bu tarihlerden önce yazılmış çalışmalara bakıldığında da çoğunlukla maneviyat ve dinin eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Diğer yandan dinin maneviyatı kapsadığına ya da tam tersi maneviyatın dini kapsadığına dair tartışmalar yapılmıştır (Del Rio, White, 2016; Hill vd., 2013; Seeman vd., 2003). Hamberg, maneviyatı "bireylerin (veya bir grubun) çoğunlukla ibadet, meditasyon ve oruç gibi önemli ruhsal tecrübelerini içeren, Tanrı veya 'aşkın bir hakikat' ile ilişkisine güçlü bir vurgu

yapan dindarlığın bir biçimi" olarak tanımlamaktadır. Buna göre maneviyat, kendi başına bağımsız bir biçimde var olan veya geleneksel dini kurumların dışında bir hadise değil, daha ziyade kurumsal dinin bir tezahürüdür (Hamberg, 2012: 231). Bununla birlikte din ve maneviyatın birbirinden farklı olduğuna dair düşünce ve maneviyatın anlam değişimi; geleneksel dinî kurumlarda yaşanan gerilemeler, bireyselleştirilmiş inanç biçimlerinde artış, kutsalı doğrudan deneyimleme ve inanç vurgusu, ABD dinî çoğulculuk kültürüne paralel olarak oluşmuştur (Zinnbauer, Pargament 2014: 24). Maneviyatın dinden ayrı şeyler olduğunu savunan Del Rio ve White, maneviyatın ruhun özü olduğunu ve maneviyatın asıl amacının iyiliği ve gerçeği, aklın ve iradenin doğal amaçlarını aramak olduğunu söylemektedirler (Del Rio, White, 2014:3). Din ve maneviyatın aynı anlama geldiğine dair veya farklı şeyler olduklarına dair birçok tartışma yapılmıştır. Ancak halen tartışılan ve belirsizliğini koruyan bir alan olmaya devam etmektedir.

Bununla birlikte Hamberg, sekülerleşme olgusunu kabul edip etmemeye bağlı olarak yapılan tanımlarda bakış açısına göre farklılıklar oluşabileceğini savunur. Ona göre meseleye iki yönlü bakılabilir. Eğer dinin (geleneksel dine eş değer olarak anlaşılan) dar tanımını kullanırsak birçok Avrupa ülkesinde ruhsallığın yükseldiği ve dinin zayıfladığı sonucuna ulaşılabilir. Bunun sebebi dinin dar tanımının inanç ve ibadet boyutuyla sınırlı tutuluyor oluşudur. Fakat eğer din kavramı geniş anlamıyla kullanılırsa, dindarlık biçimleri zamanla değişse veyahut dinin geleneksel biçimi kısmen de olsa maneviyatla yer değiştirse bile dinin düşüşe geçtiğine dair bir kanıt yoktur (Hamberg, 2012: 237). Bu yüzden dini değişimin olup olmadığı, yaptığımız tanımlamalara göre farklı şekillerde cevap bulur.

Öte yandan din ve maneviyatın kutuplaştırılmasını eleştiren araştırmacılar da olmuştur. Kurumsal dindarlık ve kişisel maneviyatın bağdaşmaz zıtlıklar olarak kutuplaşması sorunlu olarak görülmüştür (Zinnbauer, Pargament, 2014: 27). Dindarlığın sadece sosyal bağlamla sınırlanması ve onun bireyden ayrı olarak görülmesi, dinin temel olarak kişisel inanç, duygu, davranış ve deneyimlerle ilgilendiği gerçeğinin unutulmasına sebep olmaktadır (Zinnbauer, Pargament, 2014: 27). Bu anlamda maneviyatın dinden rol çaldığını söylemekle birlikte maneviyatın kişisel bir deneyim olarak kavramsallaştırması onun ortaya çıktığı kültürel bağlamın göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Çünkü maneviyat kültürden bağımsız değildir; geleneksel kültür içinde doğmuş olup hala kültürel bir bağlam içinde gömülüdür (Zinnbauer, Pargament, 2014: 27).

Maneviyat ve din arasında keskin ve düalist bir ayrım yapan araştırmacılar da olmuştur. Maneviyatın dinden tamamen bağımsız olduğunu düşünen araştırmacılar, dini kurumların tamamen dışında bulunan manevi yönelimler ve uygulamalara temel oluşturmaktadırlar. Bu tarz manevi yönelimler "bütüncül maneviyat" olarak adlandırılmışlardır (King, 2011: 19). Yeni maneviyatlar olarak da adlandırabileceğimiz bütüncül maneviyatlar, baskıcı ve hiyerarşik yapılı geleneksel dini kurumların aksine daha iyileştirici ve daha sağlıklı görünümleriyle, dine alternatif bir alan sunmuştur. Dolayısıyla din ve maneviyatı birbirinden bağımsız gören düşünceler şaşırtıcı değildir. Dahası bazı araştırmacılara göre din maneviyattan daha keskin çizgilere sahip olup, kilise, sinagog, tapınak ve cami gibi dini çevrelerle sınırlıyken maneviyat, dini kurumların dışında bulunan manevi yönelimler ve uygulamalardan oluşmaktadır (Heelas vd., 2004: 413). Modern topluma geçişle birlikte Batı'da maneviyat anlayışı köklü değişikliğe uğramakla beraber tarihsel ve yapısal anlamda hala din manevi bir öze sahip olmaya devam etmiştir (King, 2008: 121). Batı'da din ve maneviyat arasındaki geleneksel ilişki tersine dönmüş olsa bile din ve maneviyatın birbirinden tamamen bağımsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü dinler manevi bir çekirdeğe sahiptirler ve maneviyatı farklı yönlerden besleyen temel güçtür. Yeni maneviyat çeşitlerinin hem seküler çevrelere hem de dindar/muhafazakâr çevrelere hitap ediyor olmasında maneviyatın din ile olan güçlü ilişkisinin payı vardır.

18.yy'dan itibaren maneviyat kavramının anlamının geçirdiği değişim ve dönüşüm "yeni maneviyat", bütünsel(holistik) maneviyat, küresel maneviyat, "yaratılış maneviyatı" ve "ekolojik maneviyat" gibi her türlü "yeni" ifade ile isimlendirilmiştir (King, 2011: 29). Farklı isimlerle anılsa da her biri daha önce var olana bir alternatif getirmeye çalışmaktadır. Öte yandan her biri farklı ruhaniyetlere işaret etmekle beraber bazen dini bazen dünyevi maneviyat biçimlerini ele almaktadır. Temelde her birinin benzer özellikler taşıdığı ve benzer amaçlara sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Çağdaş maneviyat ve kurumsal din arasındaki ilişki kritik bir noktada durur ve ikisini birbirinden ayıran en önemli yön din dışı maneviyat olarak tanımlayabileceğimiz yeni maneviyatların "bağlanmadan inanma" olarak tanımlanmasıdır (Hamberg, 2012: 240). Bağlanmadan inanma daha çok bir kilise, camii gibi geleneksel dini bir kuruma dahil olmadan inanma olarak da açıklanabilir. Bu sebeple yeni maneviyat çeşitlerinde veya çağdaş

maneviyatlarda ben vurgusu öne çıkmakta ve "ben"e bağlanmışlık önemlidir. Yeni maneviyatları daha iyi anlayabilmek için yeni maneviyat çeşitlerinin yeni dinsel eğilimler ve New Age ile olan bağlantısı açıklamak önemli olacaktır.

2.1. Yeni Dinsel Eğilimler ve New Age

Sosyolojide çoğunlukla yeni dini hareketler olarak nitelendirilen "yeni dinsel eğilimler" 1950-1970 yıllarında ortaya çıkmıştır. Barker' a göre yeni dinî hareketler, "çoğu 1950'lerden sonra ortaya çıkan, 1970'lerden itibaren de yaygın bir ilgi görmeye başlayan ve söylemlerinde coşkun bir dinî, ruhî ve felsefî yaşantı vaat eden birbirinden farklı oluşumları ifade etmek için kullanılmaktadır" (Barker, 1990: 9). Çok yönlü ve karmaşık yapılı olan yeni dini hareketler, "sekt", "kült", "yeni dindarlık biçimleri", "zararlı örgütler", "tarikatlar", "yeni çağ dinleri" ve "yeni dinsel eğilimler" gibi çeşitli kavramlarla ifade edilmişlerdir (Kirman, 2003: 28). Bununla birlikte dinin yeni ifade şekilleri olarak alternatif kutsallıklar ortaya çıkmıştır. Modernleşmenin kutsal alanlarda ortaya çıkardığı değişim karşısında "dinin dönüşü", "yeniden kutsallaşma" gibi kavramsallaştırmalar yapılmış; spiritüel, mistik ve eklektik oluşumları ifade etmek için de daha çok "kutsalın dönüşü" kavramsallaştırması kullanılmıştır (Kirman, 2010: 1).

Yeni dini hareketler kendi içlerinde bazı yönlerden farklılaşmakla birlikte çoğunlukla aynı temel özelliklere sahiptirler. Ancak yeni dini hareketlerin ortak değerlere sahip veya benzer olması beklenmez, çoğunlukla modernleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan ve dini bir temele dayanmaya çalışan kült hareketlerdir. Hareketlerin dayandığı kökenler, inançları, uygulamaları, örgütlenmeleri, yaşam tarzları ve ahlaki prensipleri ve evrensel bakış açıları birbirinden farklıdır (Barker, 1999: 7). Yeni dini hareketlere farklı türden insanlar katılmakla beraber Barker'ın yaptığı araştırmaya göre, Batı'da yeni dini hareketler beyaz ve orta sınıftan insanlar arasında daha popülerdir ve bu gruplardan daha fazla insan katılmaktadır (Barker, 1999: 8). Bununla birlikte farklı yaş ve meslek gruplarından, çeşitli etnik ve dini gruplardan ve farklı eğitim seviyelerinde kişilerin yeni dini hareketlere katıldıkları görülebilmektedir.

Yeni dinsel oluşumların heterojen yapıya sahip oldukları dolayısıyla katılımcı çeşitliliğinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Yeni dini hareketlerdeki özellikle ritüellerdeki paganist ögeler, modern insanın ritüel yaratma eğilimini ortaya koymaktadır (Mirza, 2018:17). Öte yandan değişebilir ve esneyebilir özelliklerle karakterize olan ve belli kurallarla

tanımlanabilecek “Yeni Dini Hareketler” veya “Yeni Dinsel Eğilimler”, devamlılıklarını sürdürse bile süreç New Age (Yeni Çağ) başlığı altında incelenebilecek bir evreye geçmiştir (Mirza, 2018: 18). New Age akımları, insanı merkeze alan ve sundukları kurtuluş reçetesiyle içsel uyanışı sembolize eden mistik oluşumlardır (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 154). New Age, yeni dini hareketlerden ayrı ve farklı bir şey söylememekle birlikte, yeni dini hareketler kapsamında ele alınması mümkün bir konudur. 19. yüzyılda ortaya çıkan ve temelinde spiritüalist felsefe akımlarının yer aldığı New Age; “meditasyon”, “holistik şifa”, “yoga”, “spiritüel enerji” gibi kavramların ve bu kavramlarla ilgili ritüellerin zaman içinde sıradanlaşması yönelimini ortaya koymaktadır (Mirza, 2018: 19). Bireyselleştirilmiş dinin bir çeşidi olan New Age akımları, yeni dini hareketlerin içinden doğmakla birlikte yoga, meditasyon, kozmik enerji, neo-paganizm, reiki, eft, biyoenerji ve şifa enerjileri gibi birçok inanç ve uygulamayı kapsar (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 169). New Age, ucu açık, demokratik, eklektik, pratik ve kurumsal olmayan dindarlığı özetlemektedir (Utriainen, 2013: 243). Daha çok bazı dini unsurlar, ruhsallık, sağlık ve tıbbın öne çıktığı New Age akımlarında dünyevî olanı reddetmek, dünyada mutluluk ve huzur arayışı, hastalıklarda spiritüel yollarla şifa bulunması gibi düşünceler öne çıkmaktadır. New Age akımları dinî bir sistem veya akımdan ziyade felsefî bir düşünce sistemi olup astroloji, rüya, bitkisel tedavi, feng sui, mistisizm gibi çeşitli alanları kullanan çeşitli dinlerden derleme kült hareketlerdir (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 154).

New Age grupları, Zen Budizmi’nden alternatif şifa çalışmalarına, astrolojiden Tanrı arayışlarına, meditasyondan Şamanizm’e kadar birçok mistik alanı kapsamakta ve heterojen bir görünüm sağlamaktadırlar. Paul Heelas, New Age gruplarının görünürdeki çeşitliliklerine rağmen her birinin temelinde “öz ve ruhsallık”ın yer aldığını iddia ederek 3 temel başlıkla karakterize edilebileceğini savunmuştur (Heelas, 1995: 144). İlki, New Age’in daha çok doğanın maneviyatı veya insanın doğayla uyumunu amaçlasa da nihai eğiliminin içe yani benliğe doğru olmasıdır. New Age anlayışı için benliği deneyimlemek, “Tanrı”yı veya “Ruhsal kaynak”ı daha basit anlamıyla bireyin ruhsal doğasını deneyimlemektir. Böylelikle benlik deneyimi bilge, sezgisel, otantik, yaratıcı, huzurlu ve sağlıklı gibi yeni çağın önemli varlık biçimlerini ortaya koyar (Heelas,1995: 145). Bu anlayışa göre spiritüellik, kişinin kutsal ile bağlantı kurma tecrübesi olarak yorumlanabilir.

New Age anlayışının karakterize edilebileceği ikinci tema ise kusurluluğun ve ızdırabın ayırt ediciliğiyle ilgilidir. Yeni çağcılar benlik ve egoyu birbirinden ayırarak ikili terimlere çevirirler; doğal ve ruhsal düzene ait benlik mükemmel olandır, fakat sosyalleşme ve onu inşa eden gelenekleri (eğitim, tüketim vb.) kapsayan ego kusurludur. Onlar için ego ile yaşamak yapay, mekanik ve yanlış yönlendirilmiş kararların kurbanı olmaktadır (Heelas, 1995: 145). Üçüncü tema ise "dönüşüm" le ilgilidir. Yeni çağcılar egoyu, ana akım dini geleneklerin ve bireylerin rol-kimliklerine aşırı bağlılığının beslediğine inanırlar ve onlara göre bu manevi disiplinler egoyu kimliği bozmak için kullanırlar. Bu sebeple "egonun ötesine" gidilerek insanlığın özünü içeren otantik alan deneyimlenmelidir (Heelas, 1995: 146). Heelas'a göre, bazı New Age akımları bu üçlü tasvirden sapmış olsa da çoğunlukla buna göre karakterize olurlar.

2.1.1. Yeni Maneviyat Oluşumları

Yeni maneviyatlar, maneviyat ve dinin keskin bir ayrımla birbirinden bağımsız olduğu düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Dini unsurlardan bağımsız alternatif dini ve manevi uygulamaları benimseyen düşünce yapıları literatürde, "holistik(bütüncül) maneviyatlar", "alternatif maneviyat çeşitleri", "yeni maneviyat yönelimleri", "yeni dinsel eğilimler" veya "din dışı maneviyatlar" gibi yenileşmeye dikkat çeken maneviyat veya din odaklı başlıklarla tanımlanmaya başlamışlardır. Din dışı maneviyatları New Age kapsamında ele almak mümkündür. Din dışı maneviyatlar, daha çok enerji ve şifa çalışmalarıyla öne çıkan grupları oluşturmaktadır. Bu gruplar theta healing, biyoenerji, NLP, reiki gibi isimlerle ortaya çıkmışlardır. Her grup farklı enerji ve şifa çeşitlerini uyguluyor olsa da temelde hepsi din dışı veya yeni maneviyat çeşitleri olarak adlandırabileceğimiz birtakım spiritüel çalışmalar yürütmektedir.

Bu grupları birleştiren temel nokta ise ritüel boyuttur. Din dışı maneviyatlar incelendiğinde çoğunun yoga veya meditasyonla ilgilendiği görülmektedir. Doğu ve Pagan dinlerinin bir ibadet şekli olan yoga ve meditasyonun her zaman bir manevi amaçla veya arayışla yapılmadığı söylenebilir. Ancak din dışı maneviyat çeşitleriyle ilgilenen birey ve grupların yoga ve meditasyonu ilgilendikleri enerji ve şifa çalışmalarının bir parçası veya tamamlayıcı unsuru olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte spiritüel hareketlere ilgi duyan bireyler, maneviyatın insanın kendisiyle olan ilişkisi olduğunu ve bununla birlikte daha yüce bir varlıkla olan bağlantıyı içerdiğini düşünürler. Bu sebeple yeni maneviyatçılar, spiritüel bilgi dürtüsünün doğuştan geldiğine inanırlar. Batı'da bedeni ve kişisel insan deneyimini incelemeye

yönelik ilginin din dışı maneviyatlar (*non-religious spirituality*) ve New Age uygulamalarına karşı artan farkındalıkla birlikte başladığını söylemek mümkündür (Smijanic, 2008: 142).

Merceği Doğu'ya çevirdiğimizde ise Doğu'da bedeni yalnızca fiziki olarak görmeyen ve insan bedenini bir ruhsal enerji olarak gören düşüncelerin her zaman var olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu nedenle Doğu'da ruhsal alanlara karşı bir yabancılık yoktur. Fakat yeni manevi oluşumlardaki spiritüel düşünceler ve geleneksel anlayışlardaki düşünce yapılarında farklılıklar bulunmaktadır. Maneviyat uygulamalarında ruhsal enerji alanları aura veya süptil bedenlere karşılık gelir ve somut bedenin yanında duygusal, zihinsel ve ruhsal bir beden vardır. Yeni maneviyat oluşumlarıyla çalışan insanlar kişinin sadece fiziki bedeniyle değil, ruhi bedeniyle de çalışırlar, hatta insan bedenindeki fiziksel hastalıkların köklerinin ve yansımalarının ruhsal bedenlerde olduğunu düşünür ve "bedenleri dengeleyerek" şifa vermeye çalışırlar (Smijanic, 2008: 143). Yeni maneviyat oluşumlarındaki şifacılık ayrı bir çalışmayı gerektirecek kadar derinlemesine bir konudur ve bu alana yönelmeye başlayan bireylerin birçoğunda alternatif şifa yollarıyla hastalıklara çare bulma umudu vardır. Din dışı maneviyatlardaki artışın sebebini anlamak için, söz konusu faaliyetlerin insanlara sunduğu faydaya bakıldığında bu tablo daha anlaşılır hale gelir. Din dışı maneviyatlar, ruhsal sağlık ve mutluluk, hayatın belirsizlikleri ve ikilemleri üzerine düşünme ve ilgilenme fırsatı sunar, hayatta başa gelebilecek yeni şeylere karşı hazır ve dayanıklı olmayı, kendini rahat hissetmeyi sağlar; kısaca bir iyilik gücü olarak hizmet eden faydalar içerir.

2.1.2. Yeni Maneviyat Pratikleri

Hint ve Uzak doğu dinlerinin mistik felsefelerinden beslenen ve New Age Akımlarının bir parçasını oluşturan yeni maneviyatlar, birçok öğreti ve pratiklere sahiptirler. Özellikle modern şifa hareketleri olarak yaygınlık bulan maneviyatçı akımlar çeşitli enerji ve şifa hareketlerine inanmakta ve öğretilerinin bir parçası olarak yoga ve meditasyon gibi pratikleri deneyimlemektedirler. 2000'li yıllarda yükselişe geçen enerji ve şifa faaliyetleri, ülkemizde theta healing, biyoenerji, reiki, Access the bars ve EFT gibi modern şifa teknikleriyle önem kazanmıştır (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 151). New Age akımlarından beslenen bu şifa hareketleri maddi-manevi huzursuzluk, krizler ve değersizlik duygusuyla sık sık karşılaşan modern insanın problemlerine alternatifler oluşturmuştur (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 156).

Modern hayatın belirsizliğinden bunalan ve anlam arayışında olan bireyler için maneviyat merkezli bu öğretiler etkili cazibe alanları olmuştur. Bilinmeyen enerjiler, ruhlar, metafizik olaylar, mitler, astroloji, fal, büyü, reenkarnasyon ve karma inanışlar paranormal inançlar kategorisine girmekte ve yeni maneviyat gruplarının başlıca inançlarını oluşturmaktadır (Gürbüz, Aygül, 2021: 27). Farklı isimlendirmelerle var olan ve aralarında sadece küçük teknik farklılıkların olduğu bu grupların hemen hemen hepsinde meditasyon ve yoganın etkin bir ritüel olarak gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Yeni maneviyat çeşitleri farklı dinsel öğeleri bir arada bulundurmakta ve ruhani gelişme, iyileşme, şifalanma gibi amaçlarla alternatif terapi yöntemlerini kullanmaktadırlar. Türkiye'de uzun yıllardan beri alternatif tıp yöntemleri ve belli şifacılık yöntemleri kullanılmıştır. Ancak theta healing, biyoenerji, reiki, access the bar, NLP, EFT gibi Yeni Çağ pratiklerinin tanınmaya başlaması 1980'ler itibariyledir (Mirza, 2018: 53). Bu grupların hemen hepsi New Age inanışlarından beslenen ve temelde Yeni Çağ anlayışının sonucu olan benzer özelliklere sahiptirler. Örneğin theta healing bedensel, zihinsel, psikolojik ve spiritüel şifayı bir dua ile kendisinde toplayan ve çeşitli frekansları kullanan meditasyonel bir süreçtir (Stibal, 2020: 15). Reiki ise evrensel yaşam enerjisi anlamına gelip tamamlayıcı tedavi yöntemlerinden biri olarak kabul gören bir enerji şifa tekniğidir (Doğan, 2020: 68). Reikinin temelinde insan bedeninde kabul gören enerji merkezleri sayesinde süptil bedenlerde enerji akımı sağlamak ve tıkanık olduğuna inanılan enerji bölgelerindeki blokajları kaldırma amacı vardır. Yine yaşam enerjisi anlamına gelen biyoenerji ise holistik bir yaklaşım benimsemekte ve insanı; beden, zihin ve ruhtan oluşan bir bütün olarak kabul eden ve çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan bir enerji şifa tekniğidir (Doğan, 2020: 90). Bu gruplar ve ismen zikrettiğimiz diğer teknikler incelendiğinde her birinin bir şifa tekniği olduğu, daha çok alternatif tıp yöntemlerini kullandıkları ve neredeyse hemen hepsinin çalışmalarında yoga ve meditasyon pratiklerini dahil ettiklerini görmek mümkündür. Kavramsal olarak da ortak veya yakın tanımlara sahip olan bu tekniklerin hepsindeki temel özellik, enerjiye çok fazla vurgu yapmaları ve kişisel gelişim, öze dönüş, ruhani yolculuk gibi konuları öne çıkarmalarıdır. Yoga ve meditasyonu rahatlamanın bir yolu ve iyileşmek için bir yöntem olarak kullanmaktadırlar.

Yoga etimolojik olarak birleştirme, bağlama, boyunduruk altına alma gibi anlamlara sahiptir (White, 2014: 3). Hint düşünce geleneği ve felsefesinin bir parçası olan yoga, genel olarak her türlü riyazet tekniğini ve meditasyon yöntemini ifade etmek için kullanılır (Eliade, 2020: 28). Hint düşünce akımı ve mistik hareketlerde yogaya farklı anlamlar yüklenmiştir. Fakat bir felsefe sistemi olarak yoga düşüncesi klasik yogada bulunur (Eliade, 2020: 29). Yoga klasik anlamıyla maddeden kopmayı dünyadan özgürleşmeyi ifade eder ve insan çabasına, nefsin terbiye edilmesine vurgu yapar (Eliade, 2020: 29). 19. yüzyılın sonlarında yükselişe geçen yoga modern kültür için kült bir nesne haline gelmiştir (White, 2014: 6). Bununla birlikte sistemleştirilmemiş sayısız popüler yoga akımı oluşmuştur.

Yoga ve meditasyon grupları, Doğu ve Güney Asya yerli geleneklerinden Hristiyan olmayan veya Hristiyanlık öncesi uygulamaların yeniden canlandırılmasından kaynaklanan hareketlerle de ilişkili olabilmektedir (Mossière, 2022: 5). Her halükârda bu grup veya hareketler benliğin keşfine yönelik uygulamalar etrafında odaklanmaktadır. Bununla birlikte yoga ve meditasyonun cazibesi çeşitli geleneksel dinlerle iç içe geçmiştir. Yahudilerde mindfulness/farkındalık meditasyon tekniğinin uygulanması veya Müslümanlarda İslam dini ve New Age (Yeni Çağ) uygulamalarının bir araya getirilmesi Doğu manevi tekniklerinin Batı bağlamlarına taşınmasını veya bir arada bulunmasını mümkün kılmıştır (Mossière, 2022: 5). Yoga daha çok sırt, bacak ve baş ağrısı gibi fiziki ağrıları gidermede kullanılan bir yöntem olarak algılanırken, meditasyonun ruhani boyutu ön plana çıkmaktadır. Yeni maneviyatlarda insanların geçmişlerinde problem yaşadığı ve aşamadığı konuların zamanla bedenlerinde hastalığa sebep olduğuna ve bunların vücuttaki belli enerji noktalarını tıkadığına inanılmaktadır. Bu sebeple meditasyonla problemli enerji noktalarının açıldığına ve böylelikle bedendeki hastalığın iyileştiğine inanılmaktadır. Çeşitli yeni maneviyat uygulamalarının hastalıkları meditasyonla şifalandırmaya çalıştığı görülmektedir. Çeşitli enerji çalışmaları meditasyon üzerinden kurgulanmakta ve meditasyonla birçok problemin çözüleceğine inanılmaktadır.

2.2. Yeni Maneviyat Oluşumlarının Türkiye'deki Arka Planı ve Gelişimi

Yeni maneviyat çeşitlerinin yeni dini hareketlerin metafizik yönünü temsil ettiğini söylemek mümkündür. Yeni dini hareketler modernliğin sunduğu belirsiz ve zıtlıklarla dolu yapının aksine kutsala yönelik alternatif arayışların zeminini oluşturmuştur (Bahadur, Çapcıoğlu,

2021:150). Yeni dini hareketlerin ilk örneklerine 1960'larda Batı toplumlarında rastlanmış, 1970'li yıllarda görünürlüğü gittikçe artmış ve 1980'lerde etkinliği kısmen azalmış olsa da, son yıllarda dini açıdan çoğulcu, eklektik formlar altında ve yeni manevi arayışlara yönelme şeklinde yeniden kendini göstermiştir (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 151). Yeni dini hareketlerin kapsamında Uzak Doğu ve Hint felsefeleriyle beslenen New Age (Yeni Çağ)'in ortaya çıkışı, manevi arayışları destekleyen bir temel olmuştur. Yeni Çağ akımları enerji ve şifa hareketleriyle 2000'li yıllarda yükselişe geçmiştir (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021: 151). Bu hareketlerin Türkiye'deki görünürlüğü 2000'li yıllarda başlamakla birlikte ilk ortaya çıktığı yıllarda etkisi çok sınırlı olmuştur. Yalnızca etkisini göstermeye başladığı ilk yıllarda çok küçük gruplarda ve yüksek ekonomiye sahip entelektüel bireylere hitap ettiğini söylemek mümkündür. Uzun yıllar özel bir ilgi alanı olarak kalan yeni maneviyat çeşitleri popülerlik kazanmaya başlamış; farklı gruplara hitap ederek görünürlüğü artmıştır.

Merkeziyetçi bir yapılanmaya sahip olmayan yeni maneviyat çeşitleri, kurslar, seminerler, medya ve internet gibi farklı yöntemlerle yaygınlık kazanmakta ve farklı sosyal alanlarda üyeler toplayarak hem çevrim içi hem çevrim dışı mekanlarda faaliyetlerini sürdürmektedirler (Gürbüz, Aygül, 2021: 27). Bu oluşumların Türkiye'de yaygınlık kazanmaya başlama nedenlerini anlayabilmek için öncelikle Türkiye'nin son yıllardaki dini manzarasına bakmak gerekmektedir. Türkiye'de uzun yıllar otoriter laikleşme politikaları uygulanmış ve bu sebeple kamusal alanlarda dini sembol ve unsurların yasaklandığı devlet politikaları yürütülmüştür (Albayrak, 2019: 1). 2000'li yılların başı itibariyle devlet politikasındaki demokratik dönüşümler dini alanda da önemli değişimleri beraberinde getirmiş; din ve dini sembollerin kamusal alanda görünürlüğünün önündeki engeller kalkmış, ifade özgürlüğü güçlendirilmiş, dinî eğitim ve ibadet gibi dinî özgürlükler sağlanmıştır (Albayrak, 2019: 1). Bu dönemle birlikte uzun yıllar devlet eliyle sınırlı bir sahaya hapsedilen dini alan serbestleşmiş ve bu da geleneksel dini biçimlerin yeniden canlanmasına ve yeni dini eğilimlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Albayrak, 2019: 2). Dini alanın özgürleşmesi, din alanına getirilen yeni yorumlar ve yeni dini akımlar Türkiye'deki dini manzarayı canlandırmış; zenginlik ve yeni bir dinamizm yaratmıştır. Türkiye'de dini sahada oluşan bu yeni manzarayla birlikte dinî çoğulculuk ön plana çıkmaya başlamıştır. Çoğulculuk, modern dünyanın sosyo-dini yönünü gösterdiği için çeşitli dinlerin ilişkisini yeniden incelemeyi gerektirmiştir (Flanagan, 2009: 162). Modernleşmenin etkisiyle sosyal ve coğrafi hareketlilik artarken, ortak bir kültürü paylaşan

toplumlarda, sosyal değişmenin de etkisiyle dini çoğulculuk büyümeye başlamıştır. Dini çoğulculuğun etkisinin artmasında geleneksel dünyadan modern dünyaya geçişin dini alanı yeniden şekillendirmesi ve modernizmin farklı değer sistemlerini bir arada bulundurma arzusu bulunmaktadır. Böylelikle gelenek ve modernlik dini çoğulculukla ortak bir noktada buluşturulmaya çalışılır. Hem modernleşmenin etki sahasında olan hem de geleneksel yaşam biçimlerinin hâkim olduğu Türkiye'deki dini manzarada çoğulcu eğilimlerin görülmesinde farklı unsurlar etkili olmuştur. Başta Türkiye'deki sosyo-politik ve ekonomik değişimler, ardından küreselleşme ve postmodernleşmenin belirginleşmesi, kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın toplumu ve bireyi etkilemesi bunların yanında eskiye nazaran kamusal alanda dinin önündeki kısıtlama ve engellerin kalkması giderek çeşitlenen dini bir manzaranın oluşmasına sebep olmuştur (Albayrak, 2019: 11).

Laiklik politikalarındaki normalleşme sonucu Türkiye'de dinî alanın özgürleşmesiyle birlikte dinî çoğulculuk görünür hale gelmiştir. Bununla ilişkili olarak dinî çoğulculuk, dini pazarı beraberinde getirmiştir. Küreselleşen kapitalist kültür, bireyselleşmenin yükselişi, postmodern kültürün yayılması ve dijitalleşmenin artışıyla yeni dini hareketler ve New Age akımlar Türkiye'de de etkili olmaya başlamış; önceleri daha çok seküler çevrelere hitap eden bu akımlar artan dini ve manevi pazar imkanlarıyla farklı toplumsal kesimler tarafından cazip bulunmuştur. Buna göre yer yer seküler yer yer İslami ve geleneksel dini temalar üzerinden geliştirilen ortak söylemlerle dinsel alandan pay almayı başarmaktadırlar. Böylece bireyselleşmenin etkisinde kalan orta ve yüksek gelirli bireyler için modern hayatın bunalımını izale etmeyi sağlayacak yeni bir alan oluşmuştur. Ayrıca yeni manevi oluşumların merkezinde inanç vurgusu olması çoğunluğu dindar olan toplumlar için hızlı kabul görme imkânı oluşturmuştur. Örneğin, yeni manevi oluşumlardaki düşünce sistemlerinin tasavvufla olan benzerlik ve yakınlığı, tasavvufa fazlasıyla aşina olan Türk toplumu için yabancı değildir. İnsanın özüne yapılan vurgu, metafizikle ilişki kurma tarzı, madde-ruh ilişkisi, içe dönüş, uzlet hali gibi konular iki alanda da benzerlik taşıyan en bilindik örneklerdir. Dolayısıyla yeni manevi oluşumların Türkiye'de etki alanı bulmasında gelenekte önemli bir yeri olan tasavvufla örtüşen yönlerinin kolaylaştırdığını söylemek mümkündür (Küçükural vd., 2021: 246).

Öte yandan küreselleşmenin sağladığı kolay ve hızlı erişilebilirlik de yeni manevi oluşumların Türkiye'de bilinirliğini artırmıştır. Yeni maneviyatlar başlarda modernleşmenin

etkisi altında olan şehirlerde etkili olurken, geleneksel anlayışların hâkim olduğu şehirlerde yer edinmemişlerdir. Yeni manevi oluşumlar daha çok yüksek ekonomik gelirli kesimlerin özel ilgi alanıyken orta ve düşük gelirli kesimlerde etkisi görülmemiştir. Fakat küreselleşmenin artmasıyla özellikle sosyal medya etkisiyle küçük şehirlerde ve orta gelirli kesimler için de yeni manevi akımlar görünür ve ulaşılabilir olmuştur

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MANEVİ YÖNELİMLER BAĞLAMINDA DİNDAR BİREYLERİN MANEVİYAT ALGILARI VE RİTÜEL DENEYİMLERİ

Bu bölümde saha araştırmasına ve saha araştırması sonucunda ulaşılan verilerin analiz ve değerlendirmelerine yer verilmektedir. Bu çerçevede ilk olarak araştırmanın yöntemi ve saha araştırmasının nasıl gerçekleştirildiği detaylı olarak anlatılmış, araştırmanın örneklemi ve katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair bilgilere yer verilmiştir. Ardından saha araştırmasında seçilen yöntemle elde edilen verilerin analizi yapılmıştır.

1.Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi

Bu araştırmanın amacı yeni maneviyat oluşumlarına ilgi duyan, yönelen ve katılan dindar bireylerin neden yeni maneviyat çeşitlerine ilgi duyduklarını ortaya çıkarmak ve bu eğilimlerinin sonucunda gerçekleştirdikleri uygulama veya ritüellere anlam dünyalarında nasıl yer verdiklerini anlamaktır. Bu sebeple araştırma sorusu "Dindar bireyler neden yeni maneviyat arayışlarına/spiritüel uygulamalara yönelmektedir ve din ile yeni manevi oluşumları ve ritüelleri nasıl ilişkilendirmektedirler?" şeklinde belirlenmiştir. Sorunun bu şekilde belirlenmesi maneviyat çeşitlerine gösterilen ilginin nedenlerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. İkincil olarak Müslüman dindar bireylerin maneviyat uygulamalarını nasıl tecrübe ettikleri ve anlamlandırdıklarını açığa çıkarmak hedeflenmiştir. Bu tezde Müslüman dindar bireylerin bu konudaki yönelim ve deneyimlerini esnek ve bütüncül bir yaklaşımla (Yıldırım, Şimşek, 2018:40) araştırmak ve araştırmaya dahil olan bireylerin görüş ve deneyimlerini ortaya koymak için nitel arastırma yöntemlerini kullanmak uygun görülmüştür. Buna bağlı olarak araştırma deseni fenomenolojik araştırma olarak belirlenmiştir. Fenomenolojik araştırmayla yaşanmış deneyimlerin incelenmesi ve günlük deneyimlerimizin doğası ve anlamı hakkında derinlemesine bir kavrayış kazanmak amaçlanmıştır (Manen, 1990: 9). Bundan ötürü fenomenolojik yöntemin tercih edilmesinin en önemli sebebi ve hedefi katılımcıları doğal ortamlarında en iyi şekilde anlayabilmek ve maneviyat uygulamalarını deneyimleyen katılımcıların kendilerini nasıl değerlendirdiklerini belirlemektir. Yaşanmış deneyimlerin içsel anlam yapılarını açığa çıkarmaya ve betimlemeye çalışan fenomenolojik yaklaşım (Manen, 1990: 10), bu araştırmadaki neden ve nasıl sorularına cevap bulmaya dolayısıyla deneyimlerin doğasını ve özünü ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır.

Fenomenolojik araştırmayla bireylerin din ve maneviyat algılarını anlamak ve özellikle ritüel deneyimlerini nasıl betimlediklerini ortaya koymak hedeflenmiştir (Creswell, 2016:40).

Bu tezde derinlemesine görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniğinin tercih edilmesinin sebebi insanların bakış açıları, duygu, deneyim ve algılarını ortaya çıkarmak için uygun bir yöntem olmasından ileri gelir (Yıldırım, Şimşek, 2018:129). Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.[2] Görüşme formunun esnek yapıda olması ve katılımcının görüşme sırasında önceden hazırlanmış sorulara ek sorular sorabilme imkânı araştırma sorusuna cevap bulmak için etkili bir teknik olarak görülmüştür (Yüksel vd., 2015:237). Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken, açık, net ve anlaşılır sorular hazırlanmış; çok boyutlu sorulardan kaçınılarak araştırma hedefine uygun spesifik sorular oluşturulduğundan emin olunmuştur (Yıldırım, Şimşek, 2018:136).

Görüşmeler katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri için onların talep ettikleri yer ve mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Bu minvalde çoğunlukla sessiz ve sakin kafelerde görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanında iki katılımcının ofisinde, bir katılımcının da evinde görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşme için toplam 17 kişiyle görüşülmüştür. Katılımcıların 15'i kadın 2'si erkektir. 9 kişi İstanbul'da, 8 kişi ise Batman'da ikamet etmektedir. Görüşmelerin 10'u yüz yüze gerçekleştirilirken 7'si online platformlarda gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması yapılırken ilk tercih görüşmelerin yüz yüze yapılması olmuştur. Ancak katılımcıların iş, aile gibi yoğunlukları gerekçe göstererek online görüşmeyi tercih etmeleri sebebiyle mülakatların bir kısmı online olarak gerçekleştirilmiştir. Online görüşmelerin 3'ü Zoom platformu üzerinden yapılırken 4'ü WhatsApp üzerinden görüntülü arama şeklinde gerçekleştirilmiştir. Platform tercihi yine katılımcıların isteğine göre belirlenmiştir. Tüm görüşmeler, araştırmacı tarafından ses kayıt cihazıyla (telefon veya bilgisayar) kaydedilmiştir. Görüşmeci eş zamanlı olarak bilgisayardan gözlemlerine dair kısa notlar tutmuştur. Ses kaydı alınmadan önce mutlaka katılımcıdan izin istenmiş; katılımcının izni ve bilgisi dahilinde kayıtlar tutulmuştur. Görüşmelerin ardından ses kayıtlarının transkripsiyonu yapılmıştır.

Araştırmada 17 yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Katılımcı sayısı belirlenirken araştırmanın doygunluk noktasına ulaşıp ulaşmadığına dikkat edilmiştir. Doygunluk noktası,

[2] Görüşme formu eklerde yer almaktadır.

katılımcıların aynı veya benzer cevapları çok sık vermeye başlamasıyla ölçülmüştür (Roller, Lavrakas, 2020: 6). Araştırmadan yeni temalar ve keskin farklılıklar çıkmadığında doyum noktasına ulaşılmış kabul edilmiştir. Ayrıca mülakatlar araştırmaya uygunluk sağlayan gönüllü bireylerle gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde cinsiyet ayrımı yapılmamış veya yaş sınırı konulmamıştır. En küçük katılımcı 24 yaşında en büyük katılımcı 56 yaşındadır. Saha araştırmasının örneklemini "amaçlı örneklem" oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil olan bireyler "İslam anlayışını benimseyerek büyümüş ve kendini Müslüman olarak tanımlayan" dindar bireylerden oluşur. Örneklem belirlenirken "kartopu örneklem" uygulanmıştır (Yıldırım, Şimşek, 2018:48). Kartopu yöntemiyle ulaşılan katılımcılar daha önce ulaşılan ve görüşülen katılımcıların yakını veya tanıdığıdır. Bunun yanında araştırmacı, eğitmenlerin danışanlarına da kartopu yöntemiyle ulaşmıştır. Bazı katılımcılara ise sosyal medya üzerinden ulaşılmıştır.

Bu tezde amaçlı örneklem kullanıldığı için katılımcılar, kendilerini Müslüman ve dindar olarak tanımlayan bireylerden oluşmaktadır. Bununla birlikte bu çalışmada dindarlığın sözel ifadenin yanı sıra gözlenebilir formlarının varlığına dikkat edilmiş; dinî inançların yaşayış şekillerine yansımasına önem verilmiştir. Örneğin konuşurken dini ifadeler kullanma, namaz ve oruç gibi ibadetleri yerine getirme, sünnetleri uygulama gibi durumlara gözlemler sırasında dikkat edilmiştir.

Türkiye'de toplumun farklı kesimleri dine karşı farklı yaklaşım ve pratikler sergilemektedir. Bu yüzden din algıları, dindarlık seviyeleri, dinin anlaşılması ve yorumlanması farklı şekillerdedir (Şentürk vd., 2018:11). Araştırmada kullanılan dindarlık kavramı geniş bir anlam havzasına sahiptir. Fakat araştırma boyunca kullanılan dindarlık kavramından kasıt, çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ve İslam anlayışına sahip bir toplumda yetişen, inanç olarak İslam'ı benimseyen ve kendilerini dindar olarak tanımlayan; namaz, oruç ve zekât gibi İslam dininin kendilerine farz kıldığı dinî pratikleri yerine getiren bireylerdir. Görüşme yapılan bireylerin dinî pratikleri eksik ve tam şekilde yerine getirme sıklığı birbirinden farklı olabilmektedir. İbadetleri yerine getirme sıklığı bir kıstas olarak belirlenmemiştir. Bununla birlikte böyle bir ön şart belirlenmemiş olmasına rağmen kadın katılımcıların tümü başörtülü bireylerden oluşmaktadır.

Bu araştırma, İstanbul ve Batman olmak üzere iki şehirde yürütülmüştür. Bu amaçla bu iki şehirde yaşayan ve yeni manevi oluşumlara ilgi duyup, uygulama yapan dindar bireylerle görüşülmüştür. Böylelikle araştırma hedefinin farklı şehirlerdeki etkisinin özellikle büyük şehir ve küçük şehir farkının oluşup oluşmadığını tespit etmek ve bu durumun bireylerdeki algısının açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmada hedeflenen katılımcı sayısı belirlenirken araştırmanın doyum noktasına ulaşıp ulaşılmadığına bakılmıştır ancak Batman ve İstanbul arasında dengeli bir katılımcı sayısı olmasına dikkat edilmiştir. Buna göre katılımcıların 9'u İstanbul'da, 8'i Batman'da ikamet etmektedir. Araştırma örnekleminin Batman'da ve İstanbul'da yaşayan bireylerden seçilmesinin sebebi yeni manevi yönelimlerin modernleşme, küreselleşme ve bireyselleşme yönünden nasıl bir etkiye sahip olduğunu bu iki şehir üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu bağlamda Batman'ın İstanbul'a göre geleneksel yapısını daha çok koruduğu, İstanbul'un kentleşmenin büyük oranda etki gösterdiği metropol bir şehir iken Batman'ın küçük şehir olduğu; sosyal yaşam dinamikleri sebebiyle İstanbul'da yaşayan bireylerin Batman'a göre daha çok bireyselleşme eğiliminde oldukları gibi varsayımlar üzerinden hareket edilmiştir.

Araştırmada veri toplama tekniklerinden biri gözlemdir.[3] Gözlem tekniği araştırmacıya davranışı doğrudan gözleme fırsatı ve derinlemesine inceleme imkânı vermiştir (Yıldırım, Şimşek, 2018:173). Bu teknik, araştırmacının fenomenolojik olarak da verileri değerlendirmesine imkân vermiştir. Gözlem araştırmalarının 1'i İstanbul'da hem yüz yüze hem online, 1'i online, 1'i ise Batman'da yüz yüze ve uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk gözlem araştırmasında araştırmacı, enerji ve şifa yöntemlerini kullanarak eğitimler veren bir eğitmenin NLP çalışmalarına haftada 1 gün olmak üzere 1 ay süreyle toplamda 4 gün/12 saat katılmış ve teknikleri birebir uygulamıştır. Bu eğitim 28 Mayıs 2023 tarihinde başlamış ve online olarak gerçekleştirilmiştir. Eğitime 356 kişiden oluşan geniş bir grup katılmıştır. Eğitimin devam ettiği 1 aylık sürede ayrıca 10 kişilik gruplar oluşturulmuş; bu gruplarda farklı eğitmenler tarafından bilinçaltı konularına yönelik haftada 2 gün eğitim verilmiş ve meditasyon çalışmaları yapılmıştır. Araştırmacı, tüm bu eğitimlere de katılmıştır.

[3] Gözlem araştırmalarına dair raporlar ek kısmında yer almaktadır. Ayrıca gözlem sonuçlarına zaman zaman farklı bölüm ve başlıklarda yer verilmiştir.

İkinci gözlem araştırması "yeniden doğum" içerikli bilinçaltı tekniklerinin kullanıldığı bir eğitim olmuştur. Bu eğitim önce online şekilde gerçekleştirilmiş, ardından İstanbul'da yüz yüze olarak yapılmıştır. Online eğitim 28-29 Ekim tarihlerinde gerçekleştirilmiş yaklaşık 1 ay sonra yüz yüze eğitim yapılmıştır. Eğitimin amacı bireyin bilinçaltı teknikleriyle geçmişini ve zihnini yenileyerek dönüşmesi ve yeniden kendini inşa etmesi dolayısıyla yeniden doğmasıdır. Bu kapsamda 2'şer gün süren eğitimlerde bilinçaltı ve meditasyon çalışmaları gibi farklı teknikler uygulanmıştır. Araştırmacı tüm teknikleri birebir uygulamıştır. Her eğitim sabah 09.00'dan akşam 17.00'a kadar olmak üzere ortalama 8 saat sürmüştür. Son gözlem çalışması ise 16 Kasım 2023 tarihinde Batman'da bir yoga stüdyosunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı yoga stüdyosuna giderek yoga merkezinin üyeleriyle birlikte yoga ve meditasyon yapmış; gözlem yaparken araştırma sahasına bizzat katılmış ve uygulamaları deneyimlemiştir. Gözlemler yapılmadan önce ilgili yerlere araştırma hakkında bilgi verilmiş, kimlik gizliliğinin korunacağı beyan edilmiş ve izin alınmıştır.

Sahaya çıkmadan önce olası problemleri görmek ve hazırlanan görüşme formunun uygunluğunu test etmek için iki pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Yeni maneviyat yönelimlerine sahip olan bu iki kişiden biri meditasyon yapan diğeriyse yoga yapan dindar bireylerdir. Katılımcılarla yüz yüze görüşülmüştür. Her iki katılımcı da kadındır. Katılımcılardan biri yüksek lisans yapmakta ve herhangi bir işte çalışmamaktadır. Diğer katılımcı ise öğretmen olarak çalışmaktadır. Pilot çalışmayla görüşme sorularının uygunluğu test edilmiş ve alan araştırmasına geçmek için hazır hale gelinmiştir. Pilot çalışmada elde edilen verilere zaman zaman dipnotlarda yer verilmiştir.

Araştırmada verilerin analizi içerik analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi yapılırken "nasıl ve neden" sorularına yanıt aranmaya çalışılmış, veri setinde doğrudan görünmeyen fakat kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla elde edilen temalar ve bu temalar arası anlamlı ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Yıldırım, Şimşek, 2018:242). Bu amaçla öncelikle verilerden kodlar oluşturulmuş, buradan kategorilere ve ilgili temalara ulaşılmıştır. Son olarak yorumlama yapılarak, sonuç raporu hazırlama kısmına geçilmiştir. Yorumlama kısmında, elde edilen bulgular doğal ortamı içinde yorumlanmıştır. Veri analizleri "MAXQDA" programı üzerinden yapılmıştır. MAXQDA nitel verilerin, metin ve multimedya analizi için tasarlanmış bilgisayar destekli bir programdır. Program hem zaman açısından hem de verileri sınıflandırma,

muhafaza ve düzenleme açısından kolaylık sağlamıştır. Analizlerin MAXQDA üzerinden yapılması bir kategorinin altındaki kodları bütüncül olarak görmeyi kolaylaştırmıştır. Ayrıca bir kodun karşılık geldiği tüm verileri sıralı bir şekilde görüntülemek yorumlama sırasında karşılaştırma yapmaya imkân vermiştir. Mülakat görüşmeleri programa yüklenmiş ve her biri tek tek ele alınarak benzerlik ve farklılıklarına göre kategorileştirilmiştir. Ardından görüşme sorularına cevap olarak gelen verileri tanımlayan kodlar oluşturulmuş ve elde edilen verilerden temalar çıkarılmıştır. Çalışmada temalar önceden belirlenmemiştir, kodlama sürecinin sonunda oluşturulmuştur.

2.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Derinlemesine mülakatlar sırasında katılımcılara kendilerini tanımlayacak sorular sorulmuştur. Bu sorular katılımcıların yaşı, eğitim düzeyi, meslekleri, nerede yaşadıkları, medeni durumları ve ekonomik durum gibi tanımlayıcı sorulardır.

Katılımcı[4] (Temsili İsim)	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Eğitim**	**Meslek**	**Uygulama**	**Ekonomik Durum**	**Medeni Durum**	**Şehir**
Sümeyya	Kadın	24	Önlisans-Moda Tasarım	Biyoenerji Eğitmeni	Biyoenerji, Meditasyon	Orta	Bekar	Batman
Fahriye	Kadın	40	Lise	Bitkisel İlaç Satıcısı, Girişimci	Biyoenerji	Orta	Evli	Batman
Şeyma	Kadın	55	İlköğretim	Ev Hanımı	Biyoenerji, Meditasyon	Orta	Evli	Batman
Duygu	Kadın	30	Lisans-İşletme	Ev Hanımı	Yoga	Orta	Bekar	Batman
Gamze	Kadın	25	Lisans-İlahiyat	Öğrenci	Yoga	Orta	Bekar	İstanbul

[4] Katılımcıların kimlik gizliliğinin korunması amacıyla araştırma boyunca temsilî isimler kullanılmıştır.

Hacer	Kadın	25	Yüksek Lisans-İlahiyat	Öğrenci	Meditasyon	Ortanın üstü	Bekar	İstanbul
Ayşe	Kadın	35	Lisans-Okul Öncesi Öğretmenliği	Yoga Eğitmeni, Sosyal Medya İçerik Üreticisi	Yoga	Orta	Bekar	İstanbul
İkbal	Kadın	25	Lisans- İlahiyat	Öğrenci	Yoga	Ortanın üstü	Bekar	Batman
Betül	Kadın	35	Önlisans-Sağlık Yönetimi,Halkla İlişkiler	Yaşam Koçu	Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon	Orta	Evli	İstanbul
Sena	Kadın	42	Lise	Aşçı-Kuantum Fiziği Danışmanı	Kuantum Fiziği, Meditasyon	Yüksek	Dul	İstanbul
Mehmet	Erkek	39	Doktora-Dinler Tarihi	Kariyer Uzmanı	Yoga, Biyoenerji	Yüksek	Dul	İstanbul
Bilal	Erkek	56	Lisansüstü	Doktor	Fonksiyonel Tıp, Meditasyon	Yüksek	Evli	İstanbul
Zeynep	Kadın	38	Lise	Yoga Eğitmeni	Yoga	Yüksek	Evli	Batman
Zehra	Kadın	30	Önlisans-Sosyal Hizmetler	Fırın/Pastane İşletmecisi-NLP Eğitmeni	NLP, Meditasyon	Orta	Dul	İstanbul
Meryem	Kadın	33	Lise	Kuaför	NLP, Meditasyon	Yüksek	Evli	İstanbul
Elif	Kadın	41	Ortaokul	Yaşam Koçu	Reiki, Meditasyon	Orta	Evli	Batman

Lale	Kadın	30	Önlisans-İlahiyat, Sosyoloji	Yaşam Koçu	Theta Healing, Meditasyon	Orta	Evli	Batman

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcıların yaşları en küçüğü 24, en büyüğü 56 olmak üzere değişkenlik göstermektedir. Araştırma için belli bir yaş ve cinsiyet kıstası belirlenmemiştir. Fakat araştırmada orta yaş gruplarının ve kadınların yeni manevi oluşumlara katılımda daha yoğunlukta olduğu görülmüştür. Katılımcıların 15'i kadın, 2'si erkektir. Cinsiyet ayrımı yapılmaması rağmen araştırma boyunca yeterince erkek katılımcı bulunamamıştır. Bu da yeni maneviyat gruplarına ilginin Müslüman dindar erkeklerde oldukça az olduğunu göstermiştir. Araştırmaya erkek katılımcıların dahil edilmesinin sebebi, bu yönelimin dindar erkeklerde neden az olduğuna dair bir fikir ve bakış sunması amacıyladır.

Yapılan çalışmalar, cinsiyet dağılımını destekler nitelikte, yeni maneviyatlara kadınların katılımının erkeklere göre ezici çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Peki, neden yeni maneviyatlara kadınların katılımı daha fazladır? Linda Woodhead, İngiltere'nin Kendal şehrinde bir çalışma yürüterek, bütünsel maneviyata neden kadınların daha çok eğilim gösterdiğini araştırmıştır. Yaptığı çalışmada holistik şifa hareketlerine katılanların yüzde 80'inin kadın olduğunu saptamıştır. Woodhead'e göre bunun sebebi öncelikli olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle bağlantılıdır ve bu durumu toplumsal cinsiyet körlüğü olarak tanımlamaktadır (Woodhead, 2007:116). Woodhead'in araştırmasına göre cinsiyetler arasındaki farklılaşmalar; rol ve kimlik farklılıkları bu duruma sebep olmaktadır. Sanayileşme sonrası kadınların "kent köylüleri" konumuna düştüğünü söyleyen Woodhead, kadınların erkeklerden farklı olarak kapitalist üretimin demir kafesi yerine ev işlerinin demir kafesine kıstırıldığını iddia etmektedir. Öte yandan, kadınların (ve bazı erkeklerin) değersizlik duygusuna çok fazla maruz kalmaları; bununla başa çıkabilmek için güvenli bir alan aramaya sebep olur. Kadınlar kendi ihtiyaçlarını başkalarına nazaran daha az önemsiz saymakta; değersizlik ve düşük öz saygı duygusunu yaşamaktadırlar (Heelas, 2012: 272). Yeni maneviyat uygulamalarının çoğu, temel kimlik inşası ile ilgilidir. Bu uygulamalar, kişinin temel arzularını öne çıkarır ve meditasyon, bedensel egzersizler veya şifa yoluyla duygularla temasa geçerek bireye, bütünsel çevrede kendini kanıtlama ve kimlik oluşturma imkânı verir. Modern kadınlar, ruhlarının derinliklerini

keşfetmeye ve anlam ve kimlik arayışına daha meyillidirler. Bu nedenle kadınların manevi arayışlara girmesi daha olasıdır (Heelas, 2012: 272).

Türkiye'de yeni maneviyat yönelimleri veya spiritüel arayışlarla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise spiritüel gruplara katılım ve ilgi bakımından benzer bir tabloyla karşılaşılmakta; kadınların büyük bir farkla çoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Cengiz, Küçükural ve Gür'ün Türkiye'de spiritüel arayışlarla ilgili yaptıkları saha araştırmasında gözlem, görüşme ve anketlere dayanarak spiritüel ortamlardaki kadın sayısının erkek sayısından fazla olduğunun rahatlıkla söylenebileceği ortaya çıkmıştır (Küçükural vd., 2021: 232). Bu minvalde yaptıkları çalışmada kadın ve erkek rolleri bakımından bu yönelimin farklı olma sebeplerini ortaya koymaya çalışmışlar; spiritüel kadınlıklar ve spiritüel erkeklikler ayrımıyla konuyu ele almışlardır. Buna göre kadınların spiritüel arayışları erkeklere nazaran daha çok kimlik arayışı ve kimlik sorunları üzerinedir (Küçükural vd., 2021: 216). Ayrıca araştırmaya katılanların spiritüel hareketlerde kadınların yoğun olarak yer aldığını belirttiklerini ve "spiritüellik meselesinin de doğrudan dişil olduğunu" vurguladıklarını söylemektedirler (Küçükural vd., 2021: 216). Bununla bağlantılı olarak kadınları spiritüel arayışlara yönelten sebeplerden birinin de erkeklere göre daha içsel yapıda olmaları ve alternatif fikir ve deneyimlere; sorgulama ve değişime daha açık olmaları gösterilmiştir. Kadınlar, duyguları açısından erkeklerden daha çok bastırılmıştır ve bu sebeple spiritüel arayışlar kadınlar için "kendini algılama ve rahat ve özgür hissetme alanı" oluşturmaktadır (Küçükural vd., 2021: 219). Bir başka neden ise kadınların spiritüel arayışlar için daha fazla vakitleri olduğu fikridir. Spiritüel hareketlerdeki çekiciliğin kadınlarda daha fazla olmasının bir diğer sebebi spiritüel hareketlerin çoğunlukla erkekler tarafından belirlenen düzenlemelerle sınırlı kalmaması, kadınların da bu alanda otorite olabilmeleridir (Küçükural vd., 2021: 224). Böylelikle kadınlar, kendilerini otorite olarak gördükleri bu alanda daha güvende, özgür ve rahat hissetmektedirler. Sonuç olarak, kadın ve erkeklerin spiritüel hareketlere katılımlarının genel bir karşılaştırması yapıldığında kadınların baskı, sıkışmışlık ve eksiklik duygularına karşı aidiyet, güçlenme ve değerlilik gibi duygular üzerinden hareket ettikleri; erkeklerinse duygusal öz farkındalık, öz disiplin, akıl sakinliği, yeterlilik duygusunu artıran uygulamalarla motive oldukları belirtilmiştir (Küçükural vd., 2021: 231).

Katılımcıların eğitim düzeyi için de herhangi bir kıstas belirlenmemiştir. Katılımcıların 1'i İlköğretim, 1'i Ortaokul, 4'ü Lise, 4'ü Önlisans, 4'ü Lisans, 1'i Lisansüstü mezunudur. 2'si

ise halen Lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Bu nedenle her eğitim seviyesinden katılımcı bulunmaktadır. Ancak eğitim seviyesi yüksek olanların çoğunlukta olduğunu söylemek mümkündür. Lise mezunu iki katılımcı liseyi açık öğretimden okuduklarını ancak eğitime önem verdiklerini ve halen üniversite eğitimi almak istediklerini belirtmişlerdir. İlköğretim mezunu bir katılımcı ise eğitiminin erken yaşta sonlanmasından memnun olmadığını, okuyamamış olmanın içinde hep bir pişmanlık olarak kaldığını belirtmiştir.

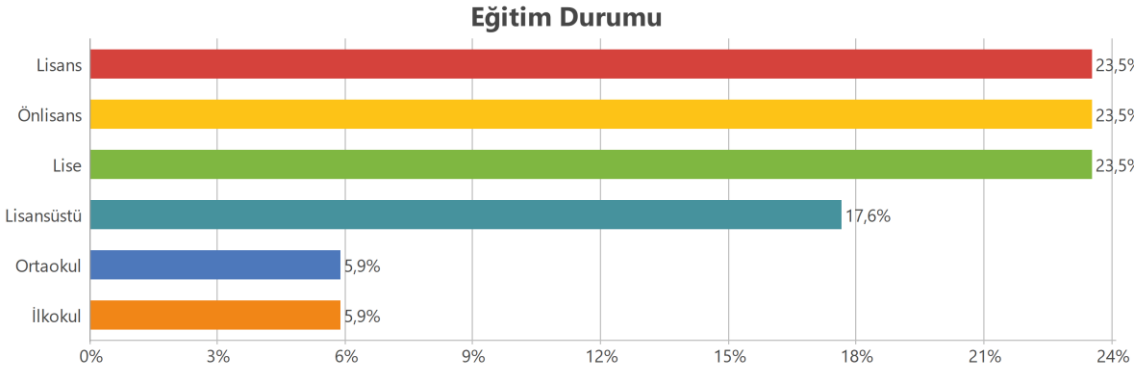

[Grafik 1: Katılımcıların Eğitim Durumu]

Katılımcıların meslek gruplarında da çeşitlilik bulunmaktadır. Katılımcılar aşçı, kariyer uzmanı, doktor, kuaför, pastane işletmecisi, sosyal medya içerik üreticisi gibi çeşitli mesleklere sahiptirler. Bunun yanında yeni manevi oluşumlardan ilgi duyduğu alanı mesleği haline getirmiş katılımcılar da vardır. Katılımcılar tarafından yoga eğitmeni, biyoenerji eğitmeni, yaşam koçu gibi farklı meslek tanımları yapılmıştır. Katılımcıların 2'si İlahiyat Fakültesi'nden yeni mezun olmuş ve öğretmen olmak için atanmayı beklediklerini ifade etmişlerdir. Başka bir katılımcı ise halen İlahiyat Fakültesi'nde yüksek lisans eğitimini devam ettiren bir öğrencidir. Katılımcıların ikisi ise ev hanımıdır. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında sürekli ve sabit bir mesleği olan 6 kişi bulunmaktadır. Diğer katılımcılar ilgi duydukları alanı kendilerine bir iş/meslek alanı haline getirmiş ve bu mesleği yapmadan önce herhangi bir iş veya meslekte çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum yeni manevi oluşumların insanlara iş ve meslek alanı açtığını göstermektedir. Öte yandan bunu bir iş olarak yapan katılımcıların çoğu ilgilendikleri alana bir iş veya meslek olması niyetiyle yönelmediklerini ancak süreç içinde bu imkânı bulmaktan memnun olduklarını söylemişlerdir.

Katılımcıların 8'i evli, 6'sı bekardır. 3'ü ise boşanmış bireylerdir. Bekar olan katılımcıların yaşları en küçüğü 24, en büyüğü 35 olacak şekilde değişmektedir. Bekar katılımcıların 4'ü yogaya, 1'i meditasyona, 1'i hem biyoenerji hem yogaya ilgi duymaktadır. Yoganın daha çok bekar ve genç katılımcılar tarafından tercih edilmesi dikkat çekmiştir. Katılımcıların ifadelerinden bu tercihin en önemli sebebinin sağlıklı yaşam ve esneklik olduğu görülmüştür. Bekar bireyler yeni manevi oluşumların spiritüel yönüne evli ve boşanmış bireylerden daha az ihtiyaç duymaktadır.

Katılımcıların ekonomik durumlarına bakıldığında 10 katılımcının orta, 2 katılımcının ortanın üstü, 5 katılımcının ise yüksek ekonomik duruma sahip olduğunu ifade eden kişilerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların hiçbiri düşük ekonomik seviyede olduğunu belirtmemiştir. Bu durum yeni manevi oluşumların düşük ekonomik seviyedeki kişiler tarafından tercih edilmediğini; orta ve yüksek ekonomik duruma sahip bireyler tarafından tercih edildiğini hatıra getirmektedir. Bunların çoğunluğunu da orta ekonomik sınıf oluşturmaktadır.

3.Katılımcıların Din Algısı ve Dindarlık Durumları

Bu çalışmadaki katılımcıların hepsi kendilerini Müslüman ve dindar olarak tanımlayan, İslam inancına göre yetişmiş; bunun gereği olarak da ibadetlerini yerine getiren dindar bireylerdir. Görüşme yapılan tüm kadın katılımcılar başörtülüdür. Hem derinlemesine mülakatlar sırasında yöneltilen sorularla hem de görüşmeler esnasında yapılan gözlemlerle katılımcıların inancı nasıl anlamlandırdıkları araştırılmıştır. Mülakat soruları arasında dindarlığı anlamaya yönelik 1 ana soru 4 alt soru bulunmaktadır. Katılımcılara önce "Din sizin için ne ifade ediyor?" sorusu yöneltilmiş ardından kendini dindar olarak tanımlayıp tanımlamadıkları, ailelerinin dindarlık durumu, düzenli ibadet edip etmedikleri ve din eğitimlerini nereden aldıkları soruları yöneltilmiştir. Bu sorular ışığında katılımcıların din algılarının nasıl şekillendiği tespit edilmiştir. Katılımcıların anlam dünyalarında dini ve dindarlığı nasıl yorumladıkları önemli bir husustur. İnancın nasıl algılandığına bağlı olarak bireyin inancı yaşama şekli de değişmektedir. Ayrıca kişinin kendi inancını tanımlaması aslında kendi dünyası ve inancını nasıl bağdaştırdığını göstermektedir. İnancı algılama şekli bireyin anlam dünyası, sahip olduğu kültürel normlar gibi etkenlerle değişebilmektedir (Wuthnow, 1998: VIII).

Din algılarını anlamaya yönelik sorular yöneltildiğinde katılımcılar İslam inancına bağlı olduklarını ve bunun gereklerine göre yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte kendilerini dindar olarak tanımlama konusunda daha tereddütlü ve mesafeli cevap verenler olmuştur. Verilen cevaplarda katılımcıların dindarlık kavramına ilk anlamının ötesinde derin manalar yükledikleri için kendilerini net bir şekilde dindar olarak tanımlamadıkları görülmüştür. Zira dindarlık tanımlarının hemen ardından dini inanç ve ibadetlere olan bağlılıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte dindarlığı tanımlayan Duygu Hanım, din ve maneviyat kavramını bütünleştiren (Del Rio, White, 2014: 75) bir anlayışla iki kavramı beraber eş anlamlı kullanmıştır:

> Ben kendime hiçbir zaman dindar demedim, demem de yani çünkü dindarlık çok başka bir şeydir ki dindarlık kavramını da çok sevmiyorum çünkü biraz böyle farklı yönlere çevriliyor dindarlık. Ben kendi halinde Allah inancı içinde olan bir insanım. Müslümanım elhamdülillah. Çünkü Müslümanlık çok farklı bir boyuttur. Müslüman değilim demek çok başka bir şeydir. Ben elimden geldiğince namazımı kılarım, elhamdülillah Kur'an'ı okurum, insanlara iyilik yaparım elimden geldiğince iyi şeyler yaparım. Yanlış bir şey yapan olursa doğruya yönlendiririm. Hani onun dışında mesela anneme yardım ederim, bu da bir maneviyattır, bu da bir inançtır, Allah rızası için yapılan bir şeydir (Duygu, 30, Yoga, Batman).

> Yani dindarlık kelimesi benim lügatimde çok yer almayan bir şey. Ben daha çok verilen rolü ne kadar iyi oynayabildiğim konusu üzerinde yoğunlaşıyorum. Yani Rabbimin beni nerede görmek istediğini, nasıl görmek istediğini düşünerek daha çok hareket gayreti içerisinde oluyorum. O yüzden evet, ben dindar bir insanım demek biraz şey oluyor nasıl diyeyim? Derinliğini kaybeden bir söz benim açımdan. Öyle hissediyorum herkes için olmayabilir de (Bilal, 56, Fonksiyonel Tıp, Meditasyon, İstanbul).

Bazı katılımcılar dindarlığı tamamen ibadetlerle bağdaştırmaktadır. Kendisiyle görüşme yapılmadan yaklaşık bir ay önce beyin kanaması geçiren ve şu an yarı felçli olan bir katılımcı felç geçirme sebebinin söylediği yanlış bir cümle olduğunu düşünmekte ve felç geçirdikten sonra dine bakış açısında değişen yönleri ifade etmektedir.

> Annem, babam, ben çok dindarız. Benim her gün belirli zikirlerim var. Namaz, Kur'an falan okudum mu zikirlerimi çeker, çekmediğim gün çok üzülürdüm, sonra yanlış bir konuşma yaptım. Şimdi bu haldeyim, bir işe yaramıyorum, zikir çekiyorum. Ama işte yanlış. Halbuki yaptığın evdeki yemek, temizlik hepsi zikirdi. Zaten namazını kılıyorsun, insan kalbini kırmadıktan sonra. Benim için din nedir biliyor musun? Namazını kılıyorsan, yalan konuşmuyorsan, kul hakkına girmiyorsan yeterlidir. İşte bazen Allah aşkı kalbe girince, istiyorsun ki daha fazla yapayım daha fazla yapayım, sanki Allah dilemezse insan secdeye bile gidemezdi. Demek ki Allah bu kadarını dilemişti bana, bir daha demeyeceğim öyle. Verebildiği kadarınca artık. Çünkü senin için hayırlı olanı sen bilemezsin ki (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Yeni maneviyat çeşitlerine ilgi duyan bireylerde zikir önemli bir rutin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kişiler zikrin bir frekansa sahip olduğuna ve bu frekanstan kendilerine olumlu enerji geldiğine inanmaktadırlar. Tez süresince yaptığımız araştırmalarda biyoenerji, NLP, reiki vb. şifa çalışmaları yapan neredeyse her oluşumun "Esma Terapileri" adıyla yaptıkları zikir çalışmaları karşımıza çıkmıştır. Zikir çalışmaları, yoga yapan bireylerde diğer enerji çalışmalarını yapanlara göre daha az öne çıkıyor olmasına rağmen düzenli bir şekilde yoga yapan Duygu Hanım, zikrin kendisi için vazgeçilmezliğine şu şekilde vurgu yapmaktadır:

> Ben genellikle haftada bir kez Fetih okurum çok şükür yani Allah'ım sıkıntı bela vermezse onu yaparım. Her namazdan sonra Amenerresulü okurum elimden geldiğince onu unutmazsam. Onun dışında Kur'an'da okurum ya ben hani elimden geldiğince o gün bir sıkıntı olmadı mı özel günlerimde bile zikir çekerim ben. Esma (Allah'ın isimleri) ile aram çok iyidir. Son iki senedir Allah'ın isimlerini hayatıma yükledim. Ama muazzam bir frekansı varmış. Hani biz evet namaz kılıyorduk, Kur'an okuyorduk ama Allah'ın isimleri var ama hani niçin var? Mesela bunu hayatıma koymaya başladım rutin olarak. Ne senin vazgeçilmezindir dersen, zikir benim vazgeçilmezimdir. Ben 21

günlük zikir çalışmaları yaparım. 21 gün biter tekrar yaparım, biter tekrar başlarım (Duygu, 30, Yoga, Batman).

Duygu Hanım'ın zikir çalışmalarını 21 günlük bir sürece bağlı olarak yapması enerji çalışmalarıyla ilgilenen kişilerin çoğunda görülen bir eylemdir. Rutinler çoğunlukla belli bir sayı hedefiyle yapılır ve bu sayının bir hikmeti olduğuna inanılır. Öte yandan dini pratik yönüyle ele alan başka bir katılımcı, doğayı önemsemek ile dindarlığı ve ibadeti beraber değerlendirmektedir:

Kolay sorular değil. Yani şöyle diyeyim demin de dediğim gibi pratik etmek olarak dini söyleyeyim çünkü hani inanç kalpte olan bir şey bilemiyoruz kimin dindarlığı ne seviyede. Pratik açısından ben de namazını eda etmeye çalışan birisiyim. Onun dışında dine sığınan birisiyimdir. Hani doğayı önemseyen birisiyim. Araştırıp anlatmaya çalışan birisiyim. Dediğim gibi gençlerle aram iyi ve hani böyle doğa kampları yaptığımızda daha böyle onların hani anlık maneviyatına hitap edebilecek işte dua, zikir işte namaz bu tarz konular ya da işte Kuran'dan böyle belli bölümler seçip onların tefsir üzerinden dahi hitap etmeye çalışıyorum (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Dini pratik olarak yorumlayanlardan farklı olarak dünya ve ahireti anlamlandıran bir sistem olarak yorumlayan katılımcılar da bulunmaktadır:

Din, benim için hem bu dünyayı düzenleyen hem de öbür dünyayı düzenleyen, aslında insanın hem bu dünyadaki hem de ölümden sonraki hayatını düzenleyen bir sistem ve insana bir biçim veriyor ve şekillendiriyor. İnsanın hayatına pek çok alanına aslında her alanına sirayet ediyor. Ve pek çok farklı konuda ibadet olsun ya da inanç, onun duygusal boyutuyla olsun ya da ahlaki, etik anlamda. Çünkü her alanda söyleyeceği bir şey oluyor (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Yani din, İslam olarak ele aldığımız zaman hayatın her alanında, her anında bizimle olan aslında yaşamımızın bütününü kapsayan bir kavram. Yani hayatımızdan ayrı bir yere koyamıyoruz. Gördüğümüz her kavramda aslında

> bir din kavramı; yani bir Allah inancı söz konusu ve bu inançla yaşadığımıza inanıyorum. Yani benim için din İslam, Allah varlığı bilinci hayatın her anında, her alanında var diye düşünüyorum (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Görüşmelerin bütününe bakıldığında 7 katılımcının dini pratik olarak yorumladığı veya doğrudan ibadetlerle bağdaştırdığı; 2 katılımcının dini bir sistem olarak yorumladığı görülmektedir. Bir katılımcı ise dini hem pratik etmek hem de sistem olarak yorumlamıştır. İkbal Hanım ise dine manevi bir anlam yüklemektedir:

> Bence din huzur demek. Huzurla çok bağlantılı benim için. Özellikle uzaklaştığım zamanlarda stresli olduğum zamanlarda tevekkül etmediğimi fark ettiğimde, hani bunun tüm bu kötü şeylerin aslında Allah'tan uzaklaşmamdan kaynaklandığını düşünüyorum. O açıdan hem beni rahatlatan bir şey dindar olmak, hem de yani gerekli olduğunu düşünüyorum, hem de manevi olarak da beni tatmin ediyor (İkbal, 25, Yoga, Batman).

Dinin hayatlarındaki önemine işaret etmek için katılımcılar tarafından faklı tanımlamalar yapılmıştır. “Din, yaşam amacımda kılavuzluk eder (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul)”, “Benim her anım, her hareketim, her duygum İslamiyet, din üzerine (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).” Yaşadığı zorlu süreçlerden sonra dine olan bakışının ve dindarlığının artığını söyleyen Mehmey Bey, yaşadığı travmatik süreçleri din sayesinde atlattığını ve bu süreçten sonra dindarlığının artığını ifade etmektedir. İnsanların yaşadığı zorlu süreçlerde dindarlığının artması veya tam tersine dinden uzaklaşması travmatik süreçlerin olağan sonuçlarıdır. Mehmet Bey’de de bu süreç hem dini duyguların yoğunlaşmasına hem manevi pratiklere ilgiye sebep olmuştur:

> Ben 36 yaşımda annemi kaybedene kadar sanırım seküler bir hayat tarzı sürdüm. Sonra travmalar yaşadım işte annemi kaybettim. Akabinde 10 yıllık evliliğim bitti. Ondan sonra beni çok seven 2 teyzemi kaybettim. Geçen yıl da babamı kaybettim. Hepsi bu son iki sene de yaşandı. Ve bir anda olan şeyler değil, art arda tam böyle ayağa kalkarken tekrar hayatın bir imtihanıyla daha karşılaştım. E bu süreçte din en önemli destekçim oldu diyebilirim. Yani

> yaşama tutunma bağlamında özellikle. Çünkü bu süreçte ben biraz daha kendimi dine verdiğimi hissediyordum. Yani özellikle Nurettin Yıldız isminde bir din bilgini tanıdım YouTube'da, onu dinlemeye başladım. O, onu izlemek onu dinlemek bana çok dinginlik veriyor yani yaşadığım bunalımlarda (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Katılımcılara mensup oldukları ailenin dindarlık durumu sorulduğunda eşi Alevi olan bir katılımcı dışında[5] genel olarak aileleriyle aynı veya benzer dindarlık yapısına sahip oldukları görülmüştür:

> Ailemin özellikle ibadet boyutunda, geldikleri geleneksel çevre itibariyle çok dindar olarak görürüm. Kendim de aynı şekilde hem ibadet boyutunda hem de diğer boyutları da kapsayacak şekilde dindar bir insan olarak görürüm (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

> Bütün ailem bütün atalarım Nakşibendi tarikatına mensuplar, tasavvuf ehliler. Ailem, atalarım, dedelerim dedemin dedesi tüm ailem. 12 kardeşiz, 12 kardeşin hepsi de dindar ve tasavvuf ehliyiz (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Sümeyya Hanım, ailesinin dindarlığını tanımlarken yenilikçi olduklarını belirtmiş; kendisi biyoenerji alanıyla ilgilenmeye başlayıp eğitmen olduktan sonra ailesindeki tüm bireylerin çeşitli manevi uygulamalarla ilgilenmeye başladığını söylemiştir. Bu durum bu alanla ilgilenen bireylerin çevresini de etkilediğini göstermektedir:

> İbadetlerini yerine getirirler. Babam hacca gitti zaten. Dedemler her sene umreye gider. Ailem genel olarak dindar. Annem ibadetlerini her zaman

[5] Yalnızca bir katılımcı kendisini Müslüman dindar olarak tanımlarken eşinin Alevi olduğunu söylemiştir: "Ailem genel olarak dindar. Sadece bizde biraz şöyle bir karışıklık var, eşimin tarafı Alevi, Alevi kökenli ama bizim kendi aile durumumuza bu pek etki etmiyor. Hem kendim hem çocuklarım adına bildiğimiz şekilde dini yönleri kullanıyoruz. G[5]: Bu anlamda bir sorun yaşamıyorsunuz yani eşiniz veya çocuklarınız açısından görüş farklılığı oluşuyor mu? K[5]: Hayır, o konuda bir çatışma yaşamıyoruz ya da bir ikilemde kalmıyoruz" (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

yerine getiren biri. Biz de bütün ibadetler yerine getirilir ve attığımız her adım dine göredir. Mesela annem hep hakkı konuşun der. Annem toplum arasında konuşmayı sever ve her konuştuğunda ben hakkı konuşurum diye söyler. Dindarlık derecesi yüksektir. Aynı zamanda yenilikçi bir ailem var…Çok güzel bir ailem var ve ailem yeniliklere çok açık ve destek veriyorlar. Onlara eğitim verdim, eğitim verdikten sonra biri yaşam koçu oldu. Biri Access bar uzmanı oldu. Biri sembol dillerine merak saldı. Biri rüya ilimleriyle uğraşıyor. Annem zaten burçlardan ilerliyor. Artık öyle bir şey oldu ki bir yol gösterdi böyle bir dünya var dedik ve o dünyaya girdikten sonra herkes kendi alanını buldu ve ilerledi (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon Batman).

Katılımcıların dini algılama ve yaşama şekli benzer özelliklere sahiptir. Ancak katılımcıların dini ifade etme şekilleri birbirinden farklıdır. Bazı katılımcıların anlam dünyasında dinin ibadet/ritüel yönü öne çıkarken, bazı katılımcılarda inanç yönü öne çıkmıştır. Bununla birlikte katılımcılarda dine sorgulayıcı/eleştirel bir yaklaşımın olduğunu söylemek mümkündür. Hem Batman'da hem İstanbul'da yapılan araştırmalarda geleneksel din anlayışına karşı sorgulayıcı bakış açısına rastlanmış; özellikle hayatlarının bir döneminde Kur'an kursu, medrese eğitimi alan veya bir tarikata mensup katılımcılarda eleştirel ve sorgulayıcı bakış açısının yoğunlukta olduğu görülmüştür.

Kendimi dindar olarak görürüm. Aile yapımız itibariyle küçüklükten beri zaten hem tasavvuf olsun hem din hem medrese eğitimi olsun hepsinin içindeydik zaten. O yüzden hiçbir zaman dinle alakalı farklı bir düşüncemiz ya da farklı bir inancımız olmadı. Yani küçüklükten gelen atalarımızdan zaten bu şekilde geldi, şimdi aslında onu yönetmeye çalışıyorum. Ne kadar onlardan gelenin aktif doğruluğunu, yanlışlığını ya da nerelerde eksik var, onu sorgulamaya çalışıyorum açıkçası (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Tabii tabii ailem dindar. Hatta çok küçük yaşlardan itibaren, dedelerimizden amcalarından örnek vereyim yani hem anne tarafından hem baba tarafından tarikat ehliydiler zaten. Tarikat ehli olunca illaki dinin içinde İslamiyet'in

içinde birtakım şeylerin içinde doğmuş oluyorsun zaten. İster istemez onlar zaten sizi dine yönlendiriyorlar ama onların yönlendirdiği şekli ben çok tasvip etmiyorum. Çünkü onlar yetiştirirken yine kendimden örnek vereyim. Biraz baskıyla biraz bağıra çağıra biraz korkutarak o şekilde yönlendirdiler bizi. Ben onun ceremesini kendimde çok çektim açıkçası. Mesela 11 yaşındayken babamı kaybettikten hemen sonra, bir okula kaydımı yaptırmışlardı babam daha hayattayken. Babam o esnada vefat etti. Kaydım silindi, okul okumama izin verilmedi (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Ben bildiğin medrese eğitimine tabi tutuldum. Yani annemin zoruyla tabi tutuldum çünkü şey okuyacaksın dedi imam hatip okuyacaksın. Ve ben kesinlikle istemiyordum, avukat olmak istiyordum. İstemediğim için de annem "O zaman hakkımı helal etmem, Kur'an'ı öğrenmezsen" dedi. Bir yıl beni oradaki çok kurallı bir medreseye verdiler. Ben bir yıl boyunca medrese eğitimi aldım. Çok iyi de Kur'an okurdum, Kur'an okuma ödülüm falan da var. Ama mesela orada da benim çok sorgulamama izin vermiyorlardı ve ben sürekli niye Türkçesini anlamıyorum, niye anlamıyorum. Okuyorum evet çok güzel, kulağa çok hoş geliyor, şiir gibi müzik gibi, çok seviyorum ama ben niye bunu anlamıyorum? Niye anlamadığım bir şekilde bana okutturuyorlar ve sürekli sorguladım (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

NLP eğitmeni ve uygulayıcısı olan Zehra Hanım, sahip olduğu eleştirel bakış açısını dine yönelttiğini ve dini alanda yaptığı sorgulamaların Allah'la olan güven bağını arttırdığını ifade etmektedir:

Küçüklüğümden beri sorguladığım bir şey aslında. Çok fazla dini konularla ilgili bir haşır neşirliğim olmadı. Daha doğrusu çok fazla bu tarz bilgi sahibi olmadım ama bir şeyi bana yap dediklerinde önce sorarım. Neden yapacağım, niçin yapıyorum, yapmam için hani bir sebep söylenmesi gerekiyor. Sebep söylenmediğini de tabii ki aile baskılarıyla yaparım ama kafamda da onun samimiyetini ölçerim. Yani yaptım şimdi ne oldu, hani elime ne geçti tarzında. Tabii bu süreç ortaokul beşe altıya falan giderken başladı ve namaz kılmaya

başladığımda neden namaz kılıyorum, namaz kılanları da görüyoruz tarzında çok söylem olunca dedim ki, gerçekten biz neden namaz kılıyoruz? Bu alanda birazcık sorgulamaya başlayınca dinin sadece bu şekilde olmadığını, hani namaz kıl seni kötülüklerden korur anlamında değil, burada kendi irademizi de katmamız gerektiğini öğrendim. Neyse Kur'an-ı Kerim'i okuyayım, bakayım ne yazıyor dedim ve bu soruya nazaran okuduğum için sadece kapattığımda aklımda iki cümle kalmıştı: "Namazını dosdoğru ve kıl zekâtını ver." Yani namazını dosdoğru kıl dediğine göre dedim Allah bize namaz kıl demiyor. Yani bir iş yapıyorsan doğru yap, hakkını vererek yap. Onun hakkını vermek demek sadece bedensel hareketi yapmak demek değil. Küçüklüğümden beri çok sorguladığım için bu tarz şeyleri önce hayatıma geçiririm ama geçirsem de sorgularım. Bu şekilde şu anda da bak o zamana kadar da baktığım, şu anda da baktığım hep sorgulayarak girdim işin içine. Çünkü ben sorguladığımda çok böyle ters bakıyorlardı. Şu anda da sorgulayarak girdiğim için insan o Allah'la arasındaki güven bağını oluşturuyor. Yani sorgulamadan direkt karşı tarafın bilgisiyle iman ettiğinde karşı tarafın dinine iman etmiş oluyoruz. Ama kendim sorguladığımda, içselleştirmiş oluyorsun. Yani bizdeki eksiklik bence bu, Allah'a da güvenmiyoruz o zaman. Allah kavramımız karşıdakinin Allah kavramıyla aynı oluyor. Dinle alakalı sorgulanmadan geçilecek bir konu değil diyorum her zaman. Yani soruluyorsa biri bırak sorgulasın sonuna kadar sorgulasın o sorunun cevabını alana kadar. Çünkü cevabını mutlaka buluyor. Ben bu şekilde düşünüyorum. Yani dini çok geniş düşünüyorum. Çok geniş kapsamlı görüyorum yani. Şekli bir yapı olarak göremiyorum açıkçası böyle söyleyeyim (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Zehra Hanım'ın düşünceleri, yeni maneviyatlara katılan ve geçmişinde dini alanda çeşitli sorgulama süreçleri geçiren bireylerin genel olarak dine bakış açısını göstermektedir. Araştırma sırasında dini alanla ilgili yapılan sorgulamaların arayış süreçlerinin önemli nedenlerinden biri olduğu görülmüştür. Bu minvalde 8 katılımcının dine karşı eleştirel bakış açısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Batman'dan Lale Hanım'da geleneksel din anlayışına yönelik eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir:

> Yani şöyle hani bu biraz ikiye ayrılıyor ya, bir geleneksel din anlayışı ve gerçekten varoluşsal din anlayışı var. Yani ben açıkçası o gelenekselden kendimi ayrı tutmayı ve gerçekten var olması gereken nitelikteki o din anlayışına göre kendimi yetiştirip onarmayı tercih ediyorum. Yani Allah'a Teâlâ'nın bizden gerçekten istediği ne ona odaklanmaya ve onu yaşamaya çabalıyorum tamamen ve onu bulmaya gayret gösteriyorum. Bu çalışmalarımda da daha önceki yaşantımda da aynı şekilde (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Ayşe Hanım ise, dindarlığın öz disiplin ve bilinç gerektiğine vurgu yaparken dışarıdan zor ve müdahalenin dini muhabbeti engelleyen boyutuna dikkat çekmiş ve namazı örtüden daha önemli bir ibadet olarak değerlendirmiştir:

> İbadetlerimi düzenli yaparım. İsmim zaten hani ismimin manasından da kaynaklı olarak bu bana yansır. Benim için mesela örtü mü namaz mı desen namaz benim için daha ön planda. Hani evet örtü ayrı bir konu ama namazlar da çok kıymetli. Ve insana hani yapılabilecek en kötü kötülüğün zorla namaz kıldırmak olacağını düşünüyorum. Çünkü zorla olduğu zaman o muhabbetin kendi kendine gelişmesi çok zor bir şeydir. O yüzden ailem bana karışmaz. Mesela sabah namazına kaldırılmayı falan da sevmem. Çünkü ben kendi kendime kalkmayı severim. Çünkü kişinin ibadetinin kendi kontrolünde olması gerektiğini düşünüyorum (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Katılımcıların din algısının şekillenmesi hususunda din eğitimlerini nereden aldıkları, nasıl bir öğrenme süreci geçirdikleri önem arz etmektedir. Din eğitimi hem formel hem informel kaynaklardan alındığı için katılımcıların din eğitimini tek bir yerden almış olmaları beklenmemektedir. Katılımcılara, "Din eğitiminizi nereden aldınız?" sorusu sorulduğunda kendileri için en önemli veya en etkili öğrenme kaynağını söyledikleri düşünülmüştür. Verilen cevaplara göre din eğitimi hususunda beslendikleri alanların aile, okul, cemaat ve Kur'an kursları olduğu görülmüştür. Kur'an kursları daha çok cemaatlere bağlı yatılı Kur'an kurslarıdır.

Katılımcıların 2'si İmam Hatip Lisesi, 4'ü İlahiyat Fakültesi eğitimine sahiptir. Katılımcılar çoğunlukla dini eğitimlerini birden fazla yerden aldıklarını söylemişlerdir:

> Yani şöyle, formel bir eğitimim yok din konusunda ama okuduğum kaynaklar var. Onun dışında tabii ki aileden gelen bir teorik bilgi ve uygulama hani süreci var çocukluğumdan küçüklüğümden itibaren, görerek öğrendiğimiz, yaşayarak öğrendiğimiz, bir din kültürü diyeyim var yani o şekilde bir birikim var. Bunun üzerine tabii ki işte katılabildiğim sohbetlere, konuşmalara katılırım. Yani şey olsun hani bunları ben akademik, non-akademik olarak ayırmayı çok sevmiyorum konuları. Çünkü benim için daha önemli olan içerik ve kaynak sağlamlığı. Ben birçok hani tıbbi olaraktan da akademik bir sürü şeye gittim. Oralarda hiç sağlam kaynağa rastlamadığım şeyler çok oldu. O yüzden hani sağlam kaynaklı membalardan hani mümkün olduğunca faydalanmaya gayret ederek yani dini eğitimimi uyguluyorum (Bilal, 56, Fonksiyonel Tıp, Meditasyon, İstanbul).

> Önce aileden aldım. Başlangıç aileyle başladı. Sonrasında İmam Hatip'te devam etti. Sonrasında Kur'an kursu ve medrese eğitimi. Bununla beraber de kendimi yetiştirmiş olduğum bir çevre vardı. G[6]: Medrese eğitimi hangi şehirde oldu? K[7]: Batman'da. Kur'an kursu ise İstanbul'da (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Din eğitimini hem aileden hem de formel olarak alan Mehmet Bey, doktora yaptığı süreçte İslamiyet ve Hristiyanlığı karşılaştırma imkânı bulduğunu söylemektedir. Bu sürecin onu olumlu etkileyerek İslamiyet'e bağlılığının arttığını ifade etmektedir:

> İlköğretim hayatım boyunca tabii ki din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden almıştım. Bunun dışında ailede annemden eğitim almıştı. Bunlar temel düzeydeydi tabi ki. Ama son yıllarda çok fazla okumalar yapmaya başladım. Ve bu okumalarda beni dinler tarihi çalışmalarına başlamaya sevk etti doktora

[6] Görüşmeci
[7] Katılımcı

düzeyinde... Hristiyanlığı da okudukça aslında İslamiyet'e daha çok bağlandım. Yani şöyle ifade edeyim. Müslüman olarak doğduğum ve dünyaya geldiğim için daha mutluyum yani. Çünkü Hristiyanlığın özüne indikçe o dinde de aslında açmazların olduğunu fark ettim. Yani açmaz demeyelim tabii bu da farklı bir dine yönelik yanlış bir açıklama olur. Şunu ifade etmek isterim ki aslında İslamiyet'in çok daha kolay idrak edilebilir olduğunu anladım. Yani İslamiyet karmaşık değil. Ve doğrudan yaratıcı ile bağlantı kurabilme özgürlüğü aslında beni manevi açıdan bence en çok besleyen özellik (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Bunların dışında din eğitimini bir cemaat, medrese veya Kur'an kursundan aldığını söyleyen katılımcılar çoğunluktadır:

Din eğitimimi okulda aldım, 4 yıl yatılı okudum. Dini temel bilgileri oradan aldım. Bir yıl hazırlık Arapça okudum sonra hafızlığa başladım. Resmi bir kurumdan aldım.
G: İstanbul'da mı almıştınız, medreseden mi Kur'an kursu mu? K: Kur'an kursundan aldım. G: Hangi Kur'an kursu? K: Kirazlı ve Kocasinan (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Mahmut Efendi hazretlerine bağlı bir medresede. Zaten yine burada İstanbul Bağcılar'da Hicret Kur'an kursuydu, o da hoca eğiten bir kurumdu ve o zamanın eğitimiyle ciddi bir medrese eğitimi almıştım. Hani Arapçası, emsilesi, fıkıh olarak epeyce bir eğitim almıştım (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Çokça cemaatlere gittim. Cemaatleri çokça araştırdım. Girdiğim her cemaatte hocalık teklifi aldım. Birçok cemaatte hocalık yaptım yani. Büyük hocalarım yani gelip de istişare yaptığımız, konuştuğumuz hoca arkadaşlarım olmuştur. Çokça hoca duası aldım. G: Hangi cemaatler vardı mesela? K: İlk olarak Abdulkadir Geylani Hazretleri vardı oraya gittim. Mahmut Efendi Hazretleri ondan ilim aldım. Ve şeylerden de Süleymancılardan da arkadaşlarım oldu.

> Onlarla da çok güzel gayret ettiğimiz konular oldu. Hatta Nurculardan da oldu. Nur cemaatinden çok beslendim. Beslendim hepsinden ama bugün yani bugün geçmişe dönüp baktığın zaman, ilim olarak beni çokça şey beslemiş Mahmut Efendi Hazretleri cemaati. Ama tasavvufi boyutu Abdulkadir Geylani Hazretlerinden aldım. Tasavvuf boyutu inanılmaz bir şey yani, gerçekten oradan da inanılmaz beslenmişim ben manen. Şu anda da mesela beş senedir de Mevlana Hazretleri'nin tasavvuf bölümüyle ilgileniyorum. Bu da bana rüya aleminden gösterildi. Uykuyla uyanıklık arasında (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Din eğitimini köydeki camii hocasından aldığını söyleyen bir katılımcı hem kendisinin tarikat ehli olduğunu hem de hocasının tasavvuf ehli olduğunu söylemiştir:

> Din eğitimimi 22 yaşına kadar köyde alim hocalardan aldım. Köyün imamlarından aldık. Çünkü bizim köyde medreseler veya diyanete bağlı yerler yoktu. O dönemde biz hep imamlardan eğitimimizi aldık. 5 yaşında başladım 22 yaşına kadar 3 ayrı hocadan ders aldım. G: Hangi köydü? K: Batman/ Kuyubaşı köyü. G: Hocalarınız da sizin gibi tasavvuf ehli miydi? Evet, üçü de tasavvuf ehliydi (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Bir katılımcı ise din eğitimini herhangi birinden almadığını kendisi bir araştırma süreci sonunda Risale-i Nur kaynaklarına ulaştığını ve oradan beslendiğini ifade etmektedir:

> Hiç kimseden almadım kendim araştırarak öğrendim, çünkü etrafımda etrafımdakilerin hepsinin sorgulamaya kapalı olduklarını söylemiştim. Evet. Yani sorduğun zaman çok ayıp nasıl böyle sorarsın? Böyle şey mi olur işte söyledim ya sana tarzı cevaplar alınca tatmin olmadığım için kendim ısrarla araştırarak beni tatmin edecek cevabı bulana kadar açıkçası sorguluyorum ve beni en çok tatmin eden kaynaklar Risale-i Nurlar'dı. Gerçekten orada tatmin olduğum cevapları aldım. O da üniversite zamanında tanıştım ve oradaki kaynaklar bana gerçekten faydalı oldu. Dedim ki, burada tam istediğim anlamda bana hitap eden ve tamamen açıklayan mantığını oturtan sistem var,

> bu yani o zaman burada bir yönelim olmuştu birazcık daha bir farkındalığım açılmıştı (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Bu bölümde katılımcıların dini algılarının nasıl olduğu, nasıl bir çevrede yetiştikleri ve din eğitimlerini nereden aldıklarının önemi ortaya çıkmıştır. Buna göre katılımcıların din eğitiminin aile, çevre, Kur'an kursları, cemaat ve medreselerde aldıkları formel veya informel eğitimlerle şekillendiği görülmektedir. Görüşmelerin geneline bakıldığında toplam 8 katılımcının din eğitimini bir Kur'an kursu/medreseden aldığı ve bir tarikata bağlı olduklarını söyledikleri görülmüştür. İlerleyen bölümlerde katılımcıların dini eğitimlerini aldıkları yerlerde oluşturdukları din tasavvurlarının arayış süreçlerinde önemli bir rol oynadığı görülecektir. Çünkü maneviyat alanlarında en aktif olan bireyler aynı zamanda manevi görüşlere sahip olmaya da en yatkın bireylerdir (Voas, Bruce, 2007: 49).

4.Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarına Katılım

Her katılımcının yeni maneviyat uygulamalarıyla tanışma hikayesi farklılık göstermektedir. Katılımcıların neden yeni maneviyat uygulamalarına katıldıkları veya ilgi duydukları sorulmadan önce bu uygulamalarla nasıl tanıştıkları anlaşılmaya çalışmıştır. Üç katılımcının tanışma hikayesi tesadüfen olmuştur. Ancak bu tesadüfte sosyal medya ve internetin etkin gücünü görmek mümkündür:

> Risale sohbetlerini dinlerken karşıma ısrarla bir video çıkıyordu. Arkadaş bir aydır sürekli o video karşıma çıkıyor, bir aydır. En son bir bastım işte bir hocayla tanıştım, ya dedim benim aradığım soruların cevabı burada, bir aydır ben bunu nasıl görmemişim ya, nasıl basmamışım? Demek ki dedim şu an açılması gerekiyor. Neyse o kişinin tüm videolarını izledim, tüm şeylerini takip ettim. İnşallah dedim, eğitim falan veriyordur. Ona göre katılmam gerekiyor. Normal şartlarda çok kapalıyımdır böyle şeylere. Hani çok sorgulamadan girmem. Ama dedim ki kesin eminim buradan besleneceğimi biliyorum. Benim yerim burası dedim. Orada bir açılma oldu. Oradan eğitim aldıktan sonra dedim ki bu kadarla kalmaz bu iş burada durmaz, devam ettim. O süreçte o bilgilerin demlenmesi, bilgilerin bende dönüşmesi, bu halin bende birazcık dönüşmesi zaman aldı. Çünkü hala sorgulamalarım vardı. Soruyorum

soruyorum, başka bir videoda başka bir şekilde cevap geliyor. Bu şekilde açılımlar falan olduktan sonra en son eğitmen hocayla tanıştım ve dedim ki tamam eğitim var tamam bunu anlıyorum ama ben eğitim vermek istiyorum. Ben eğitim vermek istediğim için aslında buradayım dedim. Yoksa bilgileri ilk defa duyacağım için değil. O zaman başladım (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Ben bir video ile karşılaşmıştım, Secret adında bir belgesel ile karşılaştım. Secret belgeselini izledikten sonra sormaya başladım. Çünkü evrenin artık soru cevaptan ibaret olduğunu anlıyorsun. Böylelikle ben bunun nasıl daha iyi öğrenebilirim diye sormaya başladım. Karşıma cevaplar çıktı algıda seçicilik diyoruz beyin yapısında buna. Algıda seçicilik önce Instagram'da karşıma çıktı sonra bir YouTube kanalında, bir sohbet ortamında karşıma çıktı. Ufak ufak parçaları birleştirerek ve o parçaları araştırarak bir şeyler öğrendim. Bu şekilde ilerledim sonra eğitmenleri buldum. Zaten bunun bir yöntemi var. Kuantum çekim yasasında da geçen bir sır yöntemi var. Bu şekilde soru cevap şeklinde hayatında bir şeyler gelişmeye ilerlemeye başlıyor. Siz bile tesadüf değilsiniz. Sizde muhtemelen benim bir sorumun cevabısınız. Ya da ben sizin bir sorunuzun cevabıyım (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Bu iki katılımcı da benzer şekilde kendilerini arayışta hissettikleri bir dönemde internet üzerinden maneviyat uygulamalarıyla tanışmışlardır. Arayışta olan katılımcılarda bu videolarla karşılaşmayı manevi bir işaret olarak yorumlama eğilimi doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir katılımcı olan Zeynep Hanım ise mesleği sebebiyle aldığı bir eğitim nedeniyle yoga ile tanışma hikayesini şu şekilde aktarmaktadır:

Ben medikal sektörde iş hayatına atıldım belli bir süre. İzmir'in çok iyi diyebileceğimiz firmalarında satış pazarlama elemanı olarak çalıştım ve o süreçte almış olduğum eğitimler benim hayatıma yön vermemi sağladı. Biraz daha sorgulamamı sağladı. Çünkü mümessillere o dönemler, şu an bilmiyorum, o dönemler spiritüel iletişimle ilgili çok güçlü eğitimler veriliyordu. Biz o eğitimlere maruz kaldık. Tabii ben o eğitimler sayesinde

> Metin Hara ile tanışmıştım mesela, ki hiç bilinen, tanınan bir insan değildi. Bir workshop gibi demeyeyim de böyle 3-4 günlük bir şey vardı. Kamp gibi bir şey almışlardı bize. Bu arada benim spiritüel konulara, inanç faktörlerine, din faktörlerine karşı bir ilgim doğmaya başladı. Bunu da araya koyayım ki çünkü başlangıç noktam aslında o dönemlere dayanıyor (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Bir başka katılımcı ise yıllar önce gittiği bir spor merkezinde ilk defa meditasyon uyguladığını söylemektedir:

> Aslında ben bunu nasıl öğrendim onu da anlatayım. Bundan 10, 15 yıl önce yok 10 yıl önceydi. Benim birtakım sıkıntılarım vardı. Kendimle ve ailemle ilgili birtakım sıkıntılarım vardı. Bir de benim kilo sorunum var maalesef görüldüğü üzere (güldü). Bir nevi spor salonuna gitmeyi evden kaçış gibi bir şey gibi gördüm. Oraya başvurdum hem bana iyi geliyordu biraz ev ortamından uzaklaşmak. Orada spor yaparken spor hocamız meditasyonla birlikte spor yapmıştı. Sporla meditasyonu kaynaştırmıştı. Önce sporu yaptıktan sonra yani pilates falan yaptıktan sonra bir yerde oturup bağdaş kurup bir nevi meditasyon gibi rahatlama masajı gösteriyordu (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Tavsiye ağının da maneviyat uygulamalarına başlamada önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlar sevdikleri ve güvendikleri yakınlarının deneyimlediği ve tavsiye ettiği uygulamalara hızlı bir şekilde sempati duyabilmektedirler.

> Bir arkadaşım aracılığıyla oldu, öyle tanıştım. Öncesinde şüphelerim vardı. Klasik erkek bakış açısıyla gereksiz bir esneme hareketi olarak görüyordum yani yogayı basitleştirmiştim öncesinde. Ancak gidince öyle olmadığını anladım (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

> Zaten herkesin kafasında bir yoga şeyi vardır. Hani işte dizlerini bağdaş kurarsın, omm yaparsın falan diye. Onun dışında yanlış hatırlıyor olabilirim

ama arkadaşımdan duydum bence o çok faydasını gördüğünü söylemişti. Onun önerisiyle özellikle mesela sırt ağrısı için bel ağrısı için falan olanları, onlarla başladım. Daha sonrasında hani daha genel yogaları başlangıç serisi olan dersleri yapmaya başladım (İkbal, 25, Yoga, Batman).

İlk tanışmam, aslında o tamamen başka bir hikâye. Tırmanışla ilgilendiğim için benim tırmanıştaki arkadaşlarımdan bir tanesi "yogada element mantığı var işte biliyor musun, ateş elementi falan" bunlardan böyle bahsetmişti ama sadece ben yapıyorum böyle oldu falan diye bahsetmişti. 2021 Kasım'da sanırım biz kamptayken hatta Eskişehir'deydik, hava böyle baya soğuk. Kasım ayında Eskişehir yani tahmin edebilirsin, çadırda falan kalıyoruz o soğukta. G: Bu bir tırmanış kampı mıydı? K: Evet tırmanış kampıydı. Ben işte soğukta çeşmenin yanında, tam o anı hatırlıyorum; ben çeşmenin başında abdest almaya çalışıyorum. O bana bunları anlatıyor falan. Ondan sonra aynı arkadaşla birlikte Antalya'ya gittik. Orada hani esneme tarzı bir kere falan birlikte yoga yaptık ama ben mesela ondan çok daha şevkli anlatıyorum insanlara anlatırken. O bana ne yapmamı önerdi ne video attı, hiçbir şey. Sadece 1-2 kere bahsetti böyle bir şey yapıyorum diye. Ondan aklımda kaldı ve başladım (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Son yıllarda yoga birçok sportif faaliyette kullanılır hale gelmiştir. İnsanlara basit ve temel esneme hareketlerini sunması, bu hareketlerin yapılması için özel bir mekâna ihtiyaç duyulmaması neredeyse her spor dalı için esneme hareketi olarak kullanılabilen bir alan olması yoganın birçok alanda tanınmasını mümkün kılmaktadır. Öte yandan YouTube gibi platformlarda ücretsiz erişim sağlanan binlerce yoga videosunun olması da yogayı kolay erişilen ve öğrenilen bir uygulama haline getirmektedir. Film, dizi sektörlerinde yoganın çokça konu edilmeye başlanması, mağazalarda "yoga kıyafetleri" başlığıyla bir bölüm oluşması, çocuk kitaplarında dahi yoga konulu birçok kitabın bulunması yoganın popüler bir uygulama haline geldiğini göstermektedir. Sosyal hayatta sık karşılaşılan bir uygulama olmasıyla yoga, yabancı bir terim olmaktan çıkmaya başlamıştır. Öte yandan Hint-Pagan dinlerinin bir ritüeli olan yoganın eskiden bir dini uygulama olarak değerlendirilmesine sebep olurken son on yılda yogayı ifade ederken esneme ve nefes hareketleri olarak tanımlama eğilimi çoğunluktadır.

> Yogaya başlama sürecim geçen seneydi. Geçen sene KPSS çalışırkendi. O da yine stresten ve hani evde sürekli oturup ders çalıştığım için böyle hareket etme isteğim doğuyordu. Esnemek özellikle masa başında çalışınca insan çok ihtiyaç duyduğu bir şey. Eee o yüzden eee hem esneme amaçlı hem gerçekten insanca insanı dinlendiren bir yanı var yoganın. Hem stresimi alması için hem de böyle bir hareket katmak için yoga yapıyordum (İkbal, 25, Yoga, Batman).

> Yoga için akademi araştırıyordum zaten yogayı her zaman düşünüyordum. İlk zamanlar biyoenerji ve yogayı çok karıştırırlardı bu beni sinirlendirirdi. Sonradan yogi oldum. Yoga eğitimlerini araştırıyordum ama iyi bir eğitmenden eğitim almak istiyordum daha sonra eğitimimi tamamladım. İlk başladığım zaman spor olarak başladım. Sonra meditasyon seviyesinde yükselme olduğunu öğrendikten sonra zaten meditasyon benim hayatımda hep vardı, biyoenerji eğitimlerini almadan önce de meditasyon yapıyordum bunu kendim için yapıyordum (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Yoganın popülerliği muhafazakâr/dindar çevre için de yogayı yabancı bir uygulama olmaktan çıkarıp spor yapmak için başlanacak sıradan bir uygulama haline getirmiştir. Sümeyya Hanım için yoga, meditasyon ve biyoenerjiye geçişin bir aşaması olmuştur. Bununla birlikte 2020'de Türkiye'de etkisini gösteren Covid-19 salgını insanların eve kapanmasına ve bunun sonucunda yogaya gösterilen ilginin artmasına sebep olmuştur.[8]

> Şöyle onu özetleyebilirim, ben aslında tekvandoyla ilgileniyordum pandemiden önce. Pandemi girince birden kesildi. Aynı zamanda tırmanışla ilgileniyordum. Pandemi oldu birdenbire eve kapandık ve o yani spor ihtiyacım çok fazlaydı ve bir ara gerçekten sokağa bile çıkmıyorduk ve evde yapabileceğim sporun belli bir sınırı var. O sıra ben aslında tamamen esneme ihtiyacıyla özellikle bacak esnemeleri, o ihtiyaçla yogaya başladım. Hatta ilk

[8] Pilot çalışma sırasında da benzer bir sonuçla karşılaşılmıştır: "İlk defa korona döneminde yoga yapmaya başladım. Korona zamanında sürekli evdeydim ve hiç dışarı çıkmıyordum, evde olduğum için vücudumun kasıldığını hissediyordum. İnternetten araştırarak buldum Youtube videoları sayesinde" (Pilot çalışma 2, 27, Yoga, İstanbul).

başladığımda videoları tekvando eğitmenime attım. Bunlar uygun olur mu esneme açısından falan diye. O da çok beğendi. Düzenli yapmaya başladım (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Her gün yapıyorum. Yani haftada bazen 1- 2 gün böyle boş geçtiği oluyor ama hani düzenli olarak yapıyorum; dur bugünü boş bırakayım demiyorum. Bu sıralar mesela her gün. Pandemi sürecinde hep yaptım fitnessla beraber. Zaten pandemi sürecinde hani eğitmenliği de alayım, o da kenarda dursun şeklinde eğitmenliğe geçmiş olsun. Çünkü gidebileceğim salon yoktu. Asıl ihtiyaç duyduğum nokta buydu yani. Hani gidebileceğim en yakın salon çok kilometrelerce uzakta. Ve hani karma olma ihtimali var sürekli giyinik olmam gerekiyor ama ben yogayı evde yaparken YouTube'dan yaparken açık yapabilmenin rahatlığını, ferahlığını biliyorum (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Pandemi süreci bireylerin birçok alışkanlığını değiştirdiği gibi kişilerin yeni alanlarla tanışmasına da sebep olmuştur. Burada görüldüğü üzere bu yeni deneyim alanlarından biri yoga olmuştur. Spor salonlarının dahi kapalı olduğu dolayısıyla evde spor yapma gerekliliğinin oluştuğu bir dönemde yoga akla ilk gelen sportif faaliyetlerden olmuştur. Bu nedenle yoganın yükselişi için pandemi süreci önemli bir etken olmuştur.

4.1.1. Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarına Katılım Motivasyonları: Olağanüstü / Mucizevi Olaylar

Spiritüel alanda olağanüstü tecrübeler olası bir durumdur. Alan araştırması sırasında katılımcılara doğrudan olağanüstü deneyimleri sorulmasa da katılımcılar başka soruları cevaplarken yeni maneviyat uygulamalarına başlamadan evvel ve bu uygulamaları hayata kattıktan sonra yaşadıkları olağanüstü tecrübe veya mucizevi olayları paylaşmıştır. Betül Hanım, maneviyat uygulamalarına başlamadan önce bir rüya gördüğünü bu rüya sonucu eğitim aldığı kişiye yönlendirildiğine inanmaktadır.

G: İlk katıldığınız workshop/eğitimi nereden görmüştünüz?

> K: Yani o da tamamen tevafuk oldu. Rüyamda gördüm. Aslı Hanım'ı[9] hiçbir şekilde tanımıyordum denk gelmedim etrafımda ismini dahi duymamıştım. Bir gün rüyamda yengemin kardeşini gördüm ve onda bana ait bir duanın bereket duası olduğu hani söylendi rüyalarımda. Ki ben bu yaşıma kadar rüyalarla tekamülümün olduğunu biliyordum hani rüya görmeyle ilgili. Genelde hani çıkan rüyalarım olduğu çok olmuştu. Sonra bir gün böyle denk geldik yengemle ben de şaka olarak "Bana rüyada bir dua verilmiş onun duasını bana verir misin?" dedim. O da Aslı hocamızın bir şükür duası var, 17 saniyelik böyle. Onu bana verdi. Aldım ama böyle hani o arada tam arayıştayım. Sonra Instagram adresini gösterdi. Anne ve oğul yapıyorlar beraber hani. Önce çekmedi beni, dedim ki ya aradığım şey burada değil herhalde... Sonra sonra izleyip de evet, ben bu eğitimi almalıyım dedim. Orada bana bir katkı olacağını düşündüğüm için o şekilde eğitimi aldım. Tamamen rüyayla yani (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Betül Hanım, arayışta ve bunalımda olduğu bir dönemde gördüğü bir rüya sayesinde eğitim aldığı kişiye ulaştığına inanmaktadır. Manevi/spiritüel inancı yüksek olan insanlarda rüyalara yoğun anlam yükleme eğilimi vardır. Öte yandan bireyin desteğe ihtiyacı olduğu dönemlerde mucizevi olaylarla desteklendiğine inanmak bunalım süreciyle baş etmede etkili olabilmektedir. Psikolojik açıdan zor bir dönemden geçen katılımcı terapi desteği almak yerine manevi uygulamalara yönelmeyi tercih etmiştir. Katılımcının eğitim aldığı kişinin kendisi gibi İslam inancına mensup başörtülü bir kadın olması eğitime yakınlık duymasına yol açmış olabilir. Zira uygulamalar sırasında Allah lafzını ve dini ifadeleri sıkça kullanan manevi uygulayıcıların zor durumdaki danışanlar tarafından kendilerini anlayacak ve yol gösterecek kişiler olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu durumun muhafazakâr/dindar bireyler için yeni maneviyat uygulamalarını çekici hale getirdiğini ve yeni maneviyat çeşitlerinde birebir danışmanlıklara varan uygulamalarla yeni bir alan açıldığını söylemek mümkündür.

Zeynep Hanım'ın hayatında da rüyaların yol gösterici olduğu görülmektedir:

[9] İsim değiştirilmiştir.

> Bizim bir tarafımız çok demokrat iken bir tarafın özellikle anne tarafı inanılmaz şeydi, baskıcı. Ve annem kendini tarif ederken radikal İslamcı diye tarif ederdi ve bu bende inanılmaz şekilde inanca karşı önyargı oluşturmaya başlamıştı. Sonra o kendi ihtiyacımı arama evresine geçtikten sonra rüyalarım bana eşlik etmeye başladı. Bir rüya sayesinde ben biraz daha farklı bir kaynaktan İslam'ı araştırmaya başladım. Hz. Ali'nin kaynağından araştırmaya başladım açıkçası. Hz. Ali'yi tanıma onunla ilgili araştırmalar yapmaya başladım. Orada daha spiritüel bir alanın İslamiyet'te var olduğunu fark ettim (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Olağanüstü durumlar manevi uygulamalarla ilgilenen bireyler için bir lütuf olarak değerlendirilebileceği gibi bir bilgi ve deneyim alanı olabilir:

> Ben boyutlar arasında yolculuk yaptım uyanıkken. Sonra bana mesela hücrenin yapılışını manen bildirdiler. Çokça şeyi manen bildirdiler. Benim mesela göz korteksime gözüm kapalıyken bile açıkken de bazen bazı bilgiler veriliyor bana. Bunu da yıllar önce fark etmiştim. Ben şöyle sanıyordum ki, herkes benim gibi sanıyordum. Sonra araştırdım ki kimse benim gibi değilmiş. Bu Allah'ın bazı özel kullarına bahşettiği lütuflardanmış. Ben bunu cemaat hocalarına sordum. Birçok kişiye sordum bana dediler ki sana işte bu musallat olmuşlar. Ama ben dedim ki, bak ben musallat olanları biliyorum araştırdım. Yani bana zarar vermiyorlar. Bunlar bana güzel şeyler bildiriyorlar. Yani işin rahmani boyutunu görüyorum. Şeytani boyutunu görmüyorum dedim. Algılayamadılar ve şimdi daha çok daha iyi anlıyorum ki her bilgi herkesle paylaşılmıyor ve herkesten de bilgi alınmıyor (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Aynı katılımcı bir biyoenerji eğitmeninden tasavvuf bilincinde miraç konulu bir eğitim aldığında, anlatılan konunun daha önce ona bildirildiğini fark ettiğini söylemektedir:

> Mesela yıllar önce Peygamber efendimizin miracı konu olarak ders tefsir hadisi yaparken ben dedim ki Rabbim bu nasıl mümkündür? Ve Peygamber

efendimizin Mescid-i Aksa'da 120.000 peygambere imamlık yaparak namaz kıldırdığı miraç yolculuğunda. Ben gözlerimi kapattım, bir baktım oradayım. Evet, ben onu gördüm yani yaşadım onu. Yani o mağara bana yabancı değil. O taş bana yabancı değil yani, ben onu bilmiyorum. Sonra bunu birkaç defa yaşadım. Sonra benim bir tekamülüm oldu işte çocuklarımın babasıyla. Onlara duyduğum öfke, kızgınlık, kırgınlık, benim canımı çok yakıyordu. Benim artık kalbimin yandığını hissettim ve burnuma kan kokusu geliyordu, yanık kan kokusu. Gerçekten kalbim yanıyordu o zaman. Gece namazına kalktım, hemen gittim. İki rekât namaz kıldım. Secdeye kapandım. Allah'ım dedim bu ailenin, bu ailenin bana yaşattığı benim çokça canımı yakıyor. Yani bunu kimseyle de paylaşmıyorum. Benim çok canımı yakıyor. Ben bu yükten kurtulmak istiyorum. Ben o aileye hakkımı helal ediyorum. Tövbe namazı da kıldım. Ben aileye hakkımı helal ediyorum. Rabbim dedim lütfen sen de bu benim içimdeki yani bu yanan yangını söndür, kalbim de artık yanık kokusu hissetmek istemiyorum ve o arada şöyle bir şey oldu, benim ruhum secdede çıktı yukarıya ben secdede, kendimi yukarıdan seyrettim. Deneyimim bu oldu. Bu sonraki hayatımda sürekli tekrar oldu. Yani gördüm kendimi sürekli. Bu, yani benim ruhum sürekli beni yukarıdan seyretti. Yani buna çokça şahit oldum. Sonra işte bu Leyla[10] hocamızın Miraç eğitimiyle buluşunca hocam dedim. Ben bunu biliyorum. Nasıl biliyorsun, nerden aldın eğitimini? Miracı dedi ilk defa Türkiye'de yapan benim dedi. Hocam dedim, ben bunu yaşadım, ben bunu yaptım (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Daha farklı bir olağanüstü tecrübeyi felç geçiren bir katılımcı hastanede yoğun bakımda yattığı sırada yaşamıştır.

Ben yoğun bakımdayken, işte hastanede sırt üstü yatırmışlar beni. İşte belim kırılmış, sırt üstü 1 ay boyunca yatmışım. Beyin kanaması geçirmiştim, baş ağrılarımdan çılgına dönüyordum. Kız kardeşim ve yeğenim yanımdaydı. Ağrılardan kafayı yiyordum, yatamıyordum. Yeğenime "Halacım, bana biyoenerji yap, ben yatamıyorum, ölüyorum, dayanamıyorum" dedim.

[10] İsim değiştirilmiştir.

> Rahatlama amaçlı tabi ki. O biyoenerjiyi yaparken, bir baktım sırtım havaya kalktı. Sonra üstüne hemen yattım. Ve baş ağrım hepsi, hissediyordum, benden bir şeyler çekiliyordu. Bir şeyler çekiliyor ve çekiliyor, sonra deliksiz bir uyku çektim. Ve bir baktım sırt ağrım hepsi geçti. Ama baktım onlar beni görmüyordu ama ben sırtımın havaya kalkıp indiğini görüyordum, onlar farkında değildi. Çok enteresan şeyler gördüm. İnanılmaz şeyler (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).[11]

Anlaşıldığı üzere yeni maneviyat uygulamalarına yönelmeden önce ya da bu uygulamaları hayata geçirirken katılımcıların bir kısmı rüya ya da olağanüstü hallere dair birtakım tecrübelere sahip olmuştur.

4.1.2.Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarına Katılım Motivasyonları: Arayış/Sorgulama

Yeni manevi oluşumlara ilginin temel ve en önemli sebeplerinden biri bireylerin iç dünyalarında yaşadıkları arayış sürecidir. Farklı sebeplerden arayış yolculuğuna çıkan katılımcılar hayatı anlamlandırabilmek için manevi süreçlerini destekleyecek yollar aramıştır.

> 4 sene önce ciddi anlamda bir ruhsal sıkıntı ve daralmadaydım, bir arayıştaydım. Bu manevi hazzı o zaman keşfettim. Ondan önce evet ibadetlerimi yapıyordum, evet namazımı kılıyordum, evet, bir inancım vardı ama Allah'a karşı olan inancın öyle bir inanç olmadığını o zaman öğrendim. Yani oradaki bağ yani Allah'la arandaki samimiyet güçlendiğinde ve Allah'a karşı güveninin arttığında inancının net olduğunda, teslimiyetin arttığında o zaman farklı oluyor. Gerçekten manevi bir güç oluyor. O zaman ben çok rahat bir şekilde kendini teslim edebiliyorum, akışa inanabiliyorsun oradaki güveni sağlayacak temel taşları oturttuğunda (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

[11] Aynı katılımcı biyoenerjiye başlama sürecindeki niyetinin felçli insanlara yardım etmek olduğunu ancak şu an kendisinin de böyle bir süreçten geçmesinin şaşkınlığını yaşamaktadır: "6 ay önce yeğenimle ortaklaşa bir iş yeri açtık. İşte vücut taraması için cihaz getirttik. Sonra ne tesadüf ki suphanallah çok enteresan bir şey, benim işim felçli hastaları ayağa kaldırmaktı. Bant yapıştırıyordum. 1 aylık, 2 aylık, 3 aylık tedaviden sonra ayağa kalkıyorlardı. Şimdi bugün ben kullanmaya başladım (sesi çatallaştı). Şimdiye kadar bana bant yasaktı, şimdi yeni bugün başladım. Allah'ın izniyle en fazla 20 güne kalkacağım" (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Bu durum bazen ruhsal çöküntü dönemlerinde ihtiyaç haline geldiği gibi bazı katılımcılarda manevi arayış geçmişe dayanır veya süreklidir. Bu arayışlar ile yeni manevi oluşumlara yönelim arasında ilişki olduğu görülmektedir:

> Aslında meditasyon yapmaya başlamadan önce bile manevi arayışım her zaman vardı. Bende mesela özellikle dini anlamda da bu maneviyat yani din de manevi arayışımı aslında karşılıyor ama meditasyonu son 1 senede yapmaya başladım. (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

> İmam Hatip mezunuyum. Hep bir sorgulama durumu vardı, evrenin işleyişi tarzıyla ilgili. Sonra bu şekilde meraklar oluştu. Biyoenerji karşıma çıktı. (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Ben hani arayışı hiçbir zaman bitmiyor dedim ya. Hani böyle bir Kur'an kursu eğitimi almışım, sohbetler veriyorum, belli çalışmalar yapıyorum ama bir sorgulamaya girmiştim. Hani bu bunun daha ilerisinde bir şeyler yapmak istediğimi hissetmeye başlamıştım ve onun duasına ve onun hani fiili olarak dualarına yönelmiştir. Sonrasında Rabbim öyle bir tevafukla insanlarla tanışmama vesile oldu. Bir şey oldu işte bir arkadaşımla başka bir iş aracılığıyla tanışmıştık. Sonrasında onların işte NLP eğitimi alan bir arkadaşımız vardı, o işte bir grup oluşturmuştu ve onları eğitiyordu sonrasında o arkadaşım işte theta healing eğitimleri almıştı. Sonrasında tabii çok büyük bir ilgi ve merakım oluştu ve arayışta olduğu için kendim orada tamam, evet, şu an aradığım bu diye düşündüm. Onlardan böyle bir başlamıştım. Eğitim aldım. Sonra çok kıymetli bir psikologdan yine NLP eğitimleri aldım ondan sonrasında da işte diğer eğitimler derken birbirine çorap söküğü, gidip devam ettirdim (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

> Küçük yaşımdan başladı maneviyat sürecim. Çok küçük yaşlarda başladı, ilkokul öğrencisiydim. Ondan sonra çok soru sorardım yani kendime çok soru sorardım. Ne yapmam gerektiğine dair. Ondan sonra birkaç soru babama da

sorunca işte güneşi ayı toprağın yaratılışını yıldızları küçük yaşlardaydım,10 yaşlarında falan aşırı böyle merakım oldu. Babam dedi ki kızım senin bütün sorularının cevabı marifetname. Benim babamda eski dilden, İbrahim Hakkı hazretlerinden alınmış ve Turgut Ulusoy'un sadeleştirdiği eski Türkçede bir kitabı vardı Marifetname, onu okudum ve onu okudukça açılımlarım oldu. Sonra bana yeterli kalmadı. Ben hani köy yeri ya, ben bu kitapta burada geçen eserleri nerede bulabilirim dedim. Bizim köyde bir ilahiyatçı tanıdığımız vardı. İlahiyat okumuş bir oda dolusu kitap bırakmış arkasından, dedesi de imam, dedesinden kalan kitaplar, ondan kalan kitaplar… Bu kalkmış İstanbul'a öğretmen olarak atanmış. Bütün kitaplar orada. Benim aradığım bütün eserler yani bilmiyorum yüzlerce kitap. İşte İmam Gazali'nin bütün eserleri, Kalplerin Keşfi ve diğerleri. İbrahim Hakkı Hazretlerinin bütün kitaplarını ve daha çok şeyden Müslim ve Tirmizi'nin kitaplarını çok okudum. Onları okuduktan sonra bizim bir hocamız vardı, o da tarikat ehli bayağı ilim sahibi bir hocamız vardı köyün imamıydı. Şey demiş babama bu çok araştırma içinde bu kafasına takılan bir şey olursa gelip bana sorsun. Sonra kader üstünde, yani her kafama takılanı hocaya sordum, hocaya sordum, o her zaman bana net bilgi verdi. Kimi zaman benim hani bu arayışlarım içinde boğulmama izin vermedi. Net bilgi budur Kuran'ı Kerim'de bunu söylüyor. Hani Kur'ân'ı Kerim'in de anlamını falan bilmiyorum. Sonra yıldızname ilmini keşfettim Marifetname'de. Bütün ilmi detaylı bir şekilde öğrendim. Hoca bana bu ilmi okumam gerektiğini söyledi. Bu ilmi unutmazsan ileride çok çok daha ileri boyutlarda şey yapabilirsin ama bu seni fal boyutuna çekebilir ve bu senin için iyi olmaz dedi. O ilmi bıraktım, bu defa kuantumla ilgilenmeye başladım. Şimdilerde ismi kuantum diğer dini kitaplarda zerreler diye geçiyor, kaynak diye geçiyor. Şimdi evren ve kuantum olarak geçiyor. Ama dini kitaplar da kaynak ve zerrelerden oluşuyor (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Buradaki arayış sürecinde geleneksel anlayıştan modern anlayışa uzanan durumlar bulunmaktadır. Örneğin son katılımcının belirttiği üzere küçük bir köy yerinde kendi çabalarıyla bulduğu kitaplardan bilgiler edinerek zihnindeki sorulara cevaplar bulmaya çalışan katılımcı, aradığı cevapları Marifetname adlı eserde bulmuştur. Bugüne gelindiğinde ise öğrendiği

yıldızname ilmini kuantum olarak ifade ederek, hem geçmiş ve bugün arasında bir bağ kurmakta; hem de benimsediği yeni maneviyat uygulamasına bir meşruiyet kazandırma çabası içine gitmektedir. Katılımcı, modern adıyla kuantum olarak ifade ettiği uygulamanın aslında geleneksel dini kaynaklarda yer aldığına inanmaktadır. Dini eğitimini çoğunlukla tarikat ehli kişilerden alan katılımcı için kuantum yabancı bir uygulama olarak görünmemektedir. Buradaki yakınlığın temel sebebi tasavvuf ilminin yeni maneviyatlarla olan benzerlikleri olabilir.

Öte yandan katılımcıların belirttiği gibi zorlu süreçler manevi boşluğu ve hayatla ilgili sorgulamaları beraberinde getirebilir:

> Özellik yani zaten genel olarak bir şey düşüncem var sürekli hani, üniversiteden sonra KPSS çalışırken daha çok olan bir şeydi. Hani ne yapıyorum ben? Sadece sınava çalışıyorum işte bu hayat böyle mi devam edecek? Hani Allah için ne yapıyorum ben? Ondan sonra bazen işte şey oluyor, hani yaptığım şeyi Allah rızası için yaparsam hayatımın boşuna yaşamış olmam, onu hayatıma sokmaya çalışıyorum ama işte çok inişli çıkışlı oluyor. Yani her zaman aynı eee şeyde aynı huzurda aynı maneviyatta duramıyorsun bazen hani ne kadar ibadetlerden zevk alsan da bazen sırf kopmamak için yaptığım bir şeye dönüşüyor. En son tecrübe ettiğim bir şey olarak da geçen sene KPPS den sonra bayağı hayal kırıklığına uğramıştım. O zaman hiçbir şey yapmak istemiyordum. Yani yine devam ediyordum namazlarıma ama çok boş hissediyordum. Onu da işte daha yeni yeni tevekkülle alakalı sohbetler dinleyerek biraz da Ramazan'ın etkisiyle aştığımı düşünüyorum (İkbal, 25, Yoga, Batman).

> Şöyle namaz kılmaya çok çok eskiden başladım. Yani mesul olduğum zaman başladım. Öncesinde böyle ufak ufak kılmalar vardı ama hani böyle daimî başlama şekli orada olmuş oldum. Sonrasında bir sağlık problemleri yaşadım, namazı bıraktım ama lise sonda, aradan 1-2 yıl geçtikten sonra tekrardan kendi isteğimle başlamayı ihtiyacı hissettim. Üniversitede gittiğim o farklı ortamda da meal okumaya başladım. Yani Boğaziçi'ndeki ortam beni daha çok tetikledi "ben kimim, nereye aitim, kimliğim ne" soruları sormamı sağlamış oldu. Çok da güzel oldu şeyi

de muhafazakâr bir ailede, dediğim gibi ilahiyatçı bir babanın kızı olduğum için Kur'an-ı Kerim okumayı vesaire biliyordum tabii ki. Sonra üniversitede birinci sınıfta yurtta kalmaya başladıktan sonra ben dedim hani hiç okumuyorum, neden okumuyorum? Yavaş okuduğum için okumak istemediğimi fark ettim dedim ki, yani az hiçten çoktur mantığı orada da vardı. Dedim 2 satır okuyayım olsun okuyayım dedim yani günlük olarak. Hedef koydum kendime 2 satır okuyacağım. Hani nereye giderse o 2 satır sonra baktım, okumaya başladım. Hızım arttığını gördüm. Sonra bir sayfaya falan çıktı. Sonra baktım günde 10 sayfa okuyorum ve kısa sürede hatim yaptım ilk benim üniversiteydi, yurt odamda yaptım yani ilk hatimimi (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Arayış süreçleri dini alandaki sorgulamalar sebebiyle de olabilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere katılımcıların birçoğu hayatlarının bir döneminde medrese gibi yerlerde dini eğitim almışlardır. Özellikle bu durumdaki katılımcılarda dini alanla ilgili arayış ve sorgulamaların daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun dışında dini eğitimlerini herhangi bir kurumdan almamış olsa dahi yakın çevrenin dini tutumları sebebiyle dini alanla ilgili sorgulama süreçlerine giren katılımcılar bulunmaktadır:

Ben bildiğin medrese eğitimine tabi tutuldum. Yani annemin zoruyla tabi tutuldum çünkü şey okuyacaksın dedi İmam Hatip okuyacaksın. Ve ben kesinlikle istemiyordum, avukat olmak istiyordum. İstemediğim için de annem "O zaman hakkımı helal etmem, Kuran'ı öğrenmezsen" dedi. Bir yıl beni oradaki çok kurallı bir medreseye verdiler. Ben bir yıl boyunca medrese eğitimi aldım. Çok iyi de Kur'an okurdum, Kur'an okuma ödülüm falan da var. Ama mesela orada da benim çok bu sorgulamama izin vermiyorlardı ve ben sürekli niye Türkçesini anlamıyorum, niye anlamıyorum. Okuyorum evet çok güzel, kulağa çok hoş geliyor, şiir gibi müzik gibi, çok seviyorum ama ben niye bunu anlamıyorum? Niye anlamadığım bir şekilde bana okutturuyorlar ve sürekli sorguladım (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Bireyler, yakın ve dindar çevrelerinde dinin emrettiğinin aksine, yanlış veya olumsuz tutumlar sergilendiğini gördüklerinde dini alanla ilgili sorgulama sürecine girmektedirler. Basit

bir ifadeyle dindar olunmasına rağmen din ve dindarlıkla çelişen tutumların sergilenmesi ve dışlayıcı tavılar katılımcıların sorgulama sürecine sebep olmaktadır:

> Aslında dini etrafta bana sorgulattıran o kadar çok şey o kadar çok insan var ki. Dini gerçek anlamıyla yaşayabildiğimi söyleyemem. Ama dediğim gibi bana gerçek dindarım deyip dinle ilgili çok ters şeyler yapan kişiler, dini sorgulattıran çok insan var etrafımda. Namaz kılıp ibadet edip dedikodu yapan olmadık yerde olmadık şekilde olmadık şekilde giyinen. Ben kimseyi yargılamıyorum. Ama dediğim gibi çok sorgulattıran insan var. Yapabildiğim kadarını ben kendi payıma yapmaya çalışıyorum (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Bizim Siirt'te o dönem daha radikal düşünen insanlar vardı, amcalarım da öyleydi. Olmaz başkasının evine okumaya falan gidemez dendi. Kuran-ı kerim okutturulmadı. Teravihlere kalkıp gideceğim, daha küçücük çocuğum, işte başını örtmeden gidemezsin denildi. İşte pantolon giyemezsin saçını yapamazsın, pencereden bakamazsın, kapıdan çıkamazsın falan gibi (gülümsedi). O şekilde baskıyla yönlendirilince dine ve İslamiyet'i bir şekilde bir antipati hissediyorsun, duyuyorsun. Bunun kendi içinde doğru olmadığını bile bile birtakım şeyler hissediyorsun. Ben mesela kalkar namaz kılardım, daha küçüktüm 12-13 yaşlarında falan. Halam mesela amcalarım, halalarım, çok dindar insanlardı. Eee şey diyordu namaz kıldın mı? Evet diyordum, kıldım hala. Hayır, yalan söylüyorsun diyordu. Böyle gerçekten inanarak oraya yönelerek yapıyorsun sen o işi. Seni bu şekilde zorladıkları zaman içinden onlara inat yapmamak geliyor. Direkt ters tepki. Ertesi gün veya bir sonraki namazda yapacağım varsa da yapmıyordum (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Küçüklüğümden beri sorguladığım bir şey aslında. Çok fazla dini konularla ilgili bir haşır neşirliğim olmadı. Daha doğrusu çok fazla bu tarz bilgi sahibi olmadım ama bir şeyi bana yap dediklerinde önce sorarım. Neden yapacağım? Niçin yapıyorum yapmam için hani bir sebep söylenmesi gerekiyor. Sebep

söylenmediğini de tabii ki aile baskılarıyla yaparım ama kafamda da onun samimiyetini ölçerim. Yani yaptım şimdi ne oldu, hani elime ne geçti tarzında? Tabii bu süreç ortaokul beşe altıya falan giderken başladı ve namaz kılmaya başladığımda neden namaz kılıyorum, namaz kılanları da görüyoruz tarzında çok söylem olunca dedim ki gerçekten biz neden namaz kılıyoruz? Bu alanda birazcık sorgulamaya başlayınca dinin sadece bu şekilde olmadığını, hani namaz kıl seni kötülüklerden korur anlamında değil, burada kendi irademizi de katmamız gerektiğini öğrendim. Neyse, Kur'an-ı Kerim'i okuyayım, bakayım ne yazıyor dedim ve bu soruya yani nazaran okuduğum için sadece kapattığımda aklımda iki cümle kalmıştı, "namazını dosdoğru ve kıl zekâtını ver." Yani namazını dosdoğru kıl dediğine göre dedim, Allah bize namaz kıl demiyor. Yani bir iş yapıyorsan doğru yap. Hakkını vererek yap ve onun hakkını vermek demek sadece bedensel hareketi yapmak demek değil. Küçüklüğümden beri çok sorguladığım için bu tarz şeyleri önce hayatıma geçiririm ama geçirsem de sorgularım. Bu şekilde şu anda da bak o zamana kadar da baktığım, şu anda da baktığım hep sorgulayarak girdim işin içine. Çünkü ben sorguladığımda çok böyle ters bakıyorlardı. Şu anda da sorgulayarak girdiğim için insan o Allah'la arasındaki güven bağını oluşturuyor. Yani sorgulamadan direkt karşı tarafın bilgisiyle iman ettiğinde karşı tarafın dinine iman etmiş oluyoruz. Ama kendimi sorguladığımda içselleştirmiş oluyorsun. Yani bizdeki eksiklik bence bu, Allah'a da güvenmiyoruz o zaman. Allah kavramımız karşıdakinin Allah kavramıyla aynı oluyor. Dinle alakalı sorgulanmadan geçilecek bir konu değil diyorum her zaman. Yani soruluyorsa biri bırak sorgulasın sonuna kadar sorgulasın o sorunun cevabını alana kadar. Çünkü cevabını mutlaka buluyor. Ben bu şekilde düşünüyorum. Yani dini çok geniş düşünüyorum. Çok geniş kapsamlı görüyorum yani. Şekli bir yapı olarak göremiyorum açıkçası böyle söyleyeyim (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Dindar bireylere yüklenen sorumluluk ve beklentiler toplumsal baskıya dönüştüğünde de bireyleri bunaltıp bir arayış sürecine itebilmektedir. Özellikle kadınlar başörtülü olduğunda toplumun doğrudan kendilerine belirli yargılarla yaklaşması, dindar bireylerde dini temsil

yorgunluğuna dolayısıyla sorgulama sürecine sebep olabilmektedir. Ayşe Hanım, bunalım ve arayış sürecine girdikten sonra kendisini yakın çevre ve toplumun beklentilerinden arındırarak çözüm bulmaktadır:

> Üniversite zamanında birazcık arayış oldu. Bundan da birkaç sene evvel de yine şey böyle örtülü bir kadın olunca tenkit edilmeniz çok fazla oluyor. Hani böyle erkeklerden çok biz maruz kalıyoruz. Bir kadın meselesi ortaya çıkıyor. Bundan kaynaklı bir öfkem olduğunu fark ettim önce. Hani neden sürekli aynı şey bize söyleniyor? Hani neden bizim şeklimiz üzerinden sürekli yorumlar yapılıyor falan diye böyle çok sinirlenip yükseldiğim zamanlar oluyordu. Bundan sıyrılmak istiyorsun yani bu algıların hepsinden kurtulmak istiyorsun. Hani bir şekilde diyorum ki bunun adı örtüyü çıkartmak mı değil yani. Hani kadınlığını komple çıkartıp kenara koyup sadece hiçbir şeysiz insan olma isteğini gördüm kendimde. Ama bu zaten mümkün olabilecek bir şey değil yani. Hani kendimi komple bir kenara bırakmam nötr algılanmam diye bir şey yok. Dünyada illaki bir şey olarak bir kategorize ediliyorsun. Ondan sonra dedim ki ya ben bu dini insanlar için yaşamıyorsan, insanların söyledikleri ve insanların yaptıklarıyla da benim algımın şey yapmaması gerekiyor şekillenmemesi gerekiyor. O yüzden ben merkeze Allah'ı koyarsam, Allah'ı memnun etmek için ben çabalayacağım. Giysimle görüntümle ne annemi ne babamı ne de toplumu tatmin etmek zorunda değilim fikri çıktı. Oradan sonrası büyük bir rahatlama oldu açıkçası yoksa çünkü böyle bir sorgulamaya gidiş şekli de vardı. Fatma Bayram Hoca'nın o sıralar yazdığı makaleleri, örtüyle örtünmekle alakalı kısımlar da beni tatmin etti açıkçası. Oradan da kendime şey yaptım. Hani böyle yok erkeklerden korunalım, maksatlı değil benim örtü algım. Allah emretmiş, O diyorsa koşulsuz şartsız benim için vardır mantığıyla elimden geldiği kadar yapabilmek maksatlı (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Dinin korku kültürüyle bireylere aktarılması ya da din adına dışlayıcı mekanizmalar dine karşı olumsuz yargılara sebep olmaktadır. Bireyler yeni maneviyatlara katıldıktan sonra dini alana olan bakışlarını yenilemekte; toplumun kendilerine dini yanlış anlattığını ve aktardığını

düşünmektedirler. Araştırmamızın önemli bulgularından biri katılımcıların yeni maneviyat uygulamalarıyla beraber dine olan bakış açılarını yenilediklerini, dini inanç ve bağlılıklarını artırdıklarını göstermektedir. Böylelikle dini alanı sorgulamaya sebep olan düşüncelerini değiştirdikleri anlaşılmaktadır:

> Mesela bizim küçüklüğümüzden beri bir şeyin günah ya da sevap olduğu için yapıldığı söylenir. Öyle bir şey yok, biz bunu kabul etmiyoruz. Aileden ve kültürden gelen bir korku içgüdüsü ile hareket ediyoruz. Bu doğru değil. Ben yogayı ve biyoenerji öğrendiğim zaman "A dinimiz gerçekten bize bunu da mı anlatıyor?", "Bunun faydası bu muymuş?" dedim. Bu defa inancım daha çok arttı. Daha çok inanmış oluyorsunuz (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Dediğim gibi ben cemaat olarak da farklı cemaatleri girdim çıktım denedim. Evet, onlardan çok feyz aldım, çok da bilgi ve ilim aldım ama bazı yerlerde gitmedi hani çünkü oradaki sürekli birbirine bağlı olmak ya da birinin sadece sizi Allah'a götürüyor olma hissi yani ben de benim açımdan kendimi düşük görme, yani değersizlik hissimi artırdı. O sevgi bağını, Allah'la olacak bağı veremiyorlar çünkü sadece korkuyla veriyorlar. İşte Allah seni yakacak, Allah yakıcı. Hâşâ ben şunu hissediyordum, Allah bizi bekliyor ki, "aman kulum bir hata yapsın, düşsün de hemen cehenneme atayım." Ve bu ister istemez korkuyla sevgi aynı yerde olmuyor maalesef.
> … Yaptığım uygulama dinle olan o ilgimi, bilgimi çok güçlendirdi. Allah'a olan bağımı çok güçlendirdi. Sınavda, tekâmülde, kabulde olmayı güçlendirdi. (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

> Yani aslında manevi süreç biz hep bir arayış içindeyiz. İnsanoğlu olarak en yoğun yaşadığım dönemler lise çağlarındaydı. Sürekli bir arayış halindeydim ve sonrasında gerçekten hani neyi istediğimi, neyi aradığımı bilmediğim bir dönemdi. Sonrasında gerçekten neyi aradığımı keşfetmiştim. Yani Rabbim'i bulmak istediğimi fark etmiştim ve onu nasıl bulabilmenin yolunu aramaya başlamıştım. O da işte benim yani Kur'an kursu eğitimi almama, medrese

> eğitimi almama vesile olmuştu. Sonrasında oradaki o ezber kavramların aslında yetmediğini fark ettim. Oradaki ezber kavramlar böyle hani hep mi aynı şeyler ya bu kadar olmamalı, bundan daha fazla olmalı diye bir düşünceye sahip olup farklı arayışlara girince Rabbim elhamdülillah bu hani enerji boyutlarının kapılarını araladı (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Katılımcılar arasında görülen dini sorgulamaların zamanla çözüme kavuştuğu gözlenmektedir. Katılımcılardaki bu arayış inancın içselleştirilmesi ihtiyacına yönelik olarak inancın bireyselleşmesini sağlamıştır. Böylece dine yönelik bakış açıları da yenilenmiştir.

4.2.Yeni Manevi Oluşumlarına Katılımda Modernleşme Etkisi

Yeni maneviyatlara yönelimde sadece bireylerin tercihi değil, bireylere bu tercihi oluşturan alanlar ve etkenler de önemlidir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sırasında bireylerin bakış açısındaki modern söylemler dikkat çekmiştir.

> Eğitimler çok güzel geçiyor. Kişi ne olduğunu bilirse ve bir adım atarsa iyi ki bu eğitimi aldım diyor. Ve Batman nezdinde baktığımızda Batman'ın bakış açısı artık genişledi ve ilerledi. Eskisi gibi değil, insanlar yeniliği seviyorlar, özellikle Batman'da, kültüründe bu var, yeniliği seviyorlar ve çok açıklar. Sadece aktarmak istediğimiz şeyleri doğru aktarmak gerekiyor (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Batman özelinde yapılan yorumda küçük bir şehir olan ve modernleşme adımlarını büyükşehirlere göre daha yavaş atan Batman için "yeniliğe açık" ifadesi kullanılmıştır. Burada katılımcının söylemiyle yeni maneviyatlara alan açılması için şehirlerin modern karaktere sahip olması gerektiği fikri ortaya çıkmaktadır. Batman'ın yenilik olarak ifade edilen modern eğilimlere sahip/yatkın olması yeni maneviyatların uygulanabilirliği için uygun bir mekân haline getirmektedir.

> Ben başta diyordum ki ben sohbetçi olacağım. Sohbet yapıp insanlara İslamiyet'i anlatacağım. Yıllardır hayalim buydu. Sonra devir değişince sen

şimdi bir gence oturup vaaz edemiyorsun. Ne yapman gerekiyor? Benim bu gençlere bu annelere duyurmam gerekiyordu. Tamam dedim yaşam koçluğu yapayım. Yaşam koçluğu eğitimi aldım yaşam koçuyum diyorum herkes gelip dinliyor ama ben onlara İslamiyet'i anlatıyorum. Ben desem ben bir vaizeyim İslamiyet'i anlatayım kimse beni dinlemez. Ama ben yaşam koçuyum diyorum onlara İslamiyet'i anlatıyorum. İnsanlar modernleştiği için öyle. Hz. Ali'nin de dediği gibi her çağa ayak uydurmalısın. Çocuklarınızı çağa göre yetiştirin diyor. Tabii hani çağa göre yetişsinler derken gaflet içinde olan çağ için demiyor. Yani mesela bugün ben yaşam koçu dediğim zaman herkes dinliyor beni ama ben sohbet yapıyorum. İnan şu an Batman'da yaşam koçluğu vereceğim 12 kişi beni bekliyor (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Cemaat veya tarikat ehline mensup dindar bireylerde özellikle kadınlar arasında dini sohbet yapmak yaygın bir uygulamaydı. Ancak son dönemde görüşmelerde de ifade edildiği üzere Batman özelinde de sohbet cemiyetlerinde azalma olduğu gözlenmektedir. Oysa ev sohbetleri kadınların manevi ihtiyacını olumlu etkileyen etkinliklerdir.[12] Dini sohbetlere olan ilgi azalsa dahi kadınların sosyalleşme ve dinden konuşma ihtiyacı devam etmektedir. Bu nedenle dini alanda sosyalleşme ihtiyacı bulunan bir kadın için modern görünüme bürünmüş fakat manevi olarak kendisini besleyecek bir alan arayışı yeni manevi oluşumların cazip yönlerindendir. Bununla birlikte yenilik arayışı modernleşmenin özelliklerindendir. Yaşam koçluğu uzun zamandır yüksek ekonomik seviyelerdeki bireyler tarafından bilinen ve tercih edilen uygulamalardandır. Ancak son yıllarda orta ekonomik seviyelerde yaşam koçluğuna ilginin daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Yaşam koçluğu ve sohbet farklı amaçlar taşıyan birbirinden oldukça farklı uygulamalar olmasına rağmen katılımcının verdiği örnekte görüldüğü üzere bir şeye modern bir isimlendirme yapmak o şeyi daha ilgi çekilir hale getirmektedir. Öte yandan bu örnekte katılımcının yaptığı işi dini bir hizmet olarak görmesi manevi açıdan kendisini daha iyi

[12] Gözlem araştırmaları bu durumu destekler niteliktedir. Araştırma sırasında enerji ve şifa teknikleri uygulayan grupların oluşturdukları ortamlar dini sohbet ortamlarına benzetilmiştir. İki gözlem araştırması süresince de kadın eğitmenlerin yine tamamının kadınlardan oluştuğu gruplara yaptığı eğitim içerikleri vaazlarla oldukça benzer bulunmuştur. Eğitimde herhangi bir enerji konusundan bahsedilirken sık sık konunun ayetlerle desteklenmesi ve dine atıf yapılıyor olması bu duruma sebep olan etkenlerden biridir. Hatta zaman zaman doğrudan sure tefsiri yapıldığı gözlemlenmiştir. Genel çerçeveye bakıldığında her eğitimde İslam diniyle harmanlanmış kişisel gelişim seminerleri oluşturulduğu görülmüştür.

hissetmesine ve sevaba nail olacağı bir alan oluşturmasına imkân vermekte, böylece yeni manevi uygulamalarını meşrulaştırmaktadır.

Modernleşme bireyin kendini güncelleme ihtiyacı olarak da ortaya çıkabilmektedir. Aynı evde yaşayan aileler arasında dahi hayata bakış ve hayatı yaşama şeklinde birçok farklılığa sebep olan modernite, geleneksel yaşam şekillerine sahip bireylerde çağı yakalama arzusuna sebep olabilmektedir:

> Ben ilk önce şey hani dediğim gibi benim bir medrese kökenim var. Cemaat kökenim var. Oralardan çok güzel beslendim. Önce eğitim aldık sonra hocalık yaptım. Sonra işte Abdülkadir Geylani hazretlerinden de haftada 1-2 defa da rabıta zikirlerine gittim. Oralardan çok güzel beslendim. Sonra çocuklarımın eğitimi hayatı başlayınca o jenerasyonu yakalamak için her yıl kendimi güncelledim bu konuda. Çünkü çocuklarımın eğitimine katkıda bulunmam gerekiyordu. Çünkü çocuklarımın eğitim toplantılarına gideceğim, okul aile birliği toplantılarına gideceğim. Benim o jenerasyonu her yıl yakalamam gerekiyor. Bir önceki bir yıl önceki Sena'yı resetleyip yeni yıla hazırladım. Çok şükür çocuklarımı okuttum, yani çocuklarım şu anda istedikleri meslekte çalışıyorlar. İstedikleri bir ortamdalar (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Sena Hanım'ın kuantum fiziğiyle uğraşması veya meditasyon yapıyor olması çocuklarını toplumsal alanlarda temsil etme kaygısı duyan bir anne için arzuladığı modern görünümü vermektedir. Bu nedenle yeni maneviyatların bireylere toplumda yeni ve modern bir kimlik kazandırıyor olması dikkat çekicidir. Bireyler iç dünyalarında yeni manevi oluşumlardan ilgi duydukları alanları inançlarıyla birleştiriyor olsalar da olmasalar da ilgilendikleri uygulamanın toplum içinde kendilerine kazandırdığı kimlikten memnun olmaktadırlar. Öte yandan bireylerde öne çıkan modern eğilimlerden en önemlisi "herkese saygı duy" ifadesi ve inancıdır:

> Fikir olarak tabi ki her insan Allah katında iyi olabilir. Fikri ne olursa olsun saygı duymayı öğreniyorum. Çünkü insanları her haliyle kabul etmelisin.

> Çünkü onu da Allah yaratmış, seni de Allah yaratmış. Ben diyebilir miyim ben senden üstünüm ya da sen diyebilir misin sen benden üstünsün, diyemezsin (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Geleneksel İslam anlayışında tebliğ ve irşat önemli unsurlar olduğu için her fikre saygıdan önce insanlara tebliğ etmek ve insanları doğru yola çağırma anlayışı bulunmaktadır. Bu nedenle insanı her haliyle kabul etme anlayışı modern toplumların dayattığı bir anlayıştır ve İslam'ın tebliğ anlayışıyla çelişmektedir. Ancak katılımcının herkes kendi inancını özgürce yaşayabilir fikrini benimsediği görülmektedir:

> Mesela benim cemaat hocam, benim ilmimi aldığım cemaat hocam şu an da benim danışanım. İşyerimde çalıştığım öğretmen benim danışanım. Genç kızlar var 3 tane danışanım. Kendi ailemde saygı duyanlar var hani biz senin yaptığına saygı duyuyoruz yapabilirsin diyenler oldu. Sen ne yapıyorsun, kafayı mı yedin, günaha giriyorsun diyenler oldu. Hepsine şunu söyledim benim sizin görüşünüze saygım var. Lütfen siz de bana saygı duyun, yani farz et ki ben sana bunu söylemedim. Sen benim ne yaptığımı bilmiyorsun. Benim hayatıma karışma bu kadar. Ben senin hayatına karışmıyorsam sen de karışma. Ama saygı duyanlar da oldu. İlerleyebilirsin, çok güzel sen de büyük olağanüstü gelişmeler var diyen de oldu. Olumsuz diyen de oldu. Ona da saygım var, ötekine de saygım var (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Her bireye saygı duyma anlayışı modern çoğulculuğun özelliklerindendir (Bağlıoğlu, 2010: 75; Bahadur, Çapcıoğlu, 2021:152). Kişisel gelişim alanlarında bu tarz bir anlayışla karşılaşmak oldukça sıradan bir durumdur. Her bireye saygı duyma anlayışı kendisiyle birlikte her manevi yönelime saygı duyma anlayışını getirmektedir.

Yeni maneviyatlara ilginin önemli sebeplerinden biri de modern insanın bireyselleşmesi ve buna yönelik ihtiyaçların ortaya çıkmasıdır. Kişisel gelişim alanlarında olduğu gibi yeni maneviyat oluşumlarında da birey her şeyin merkezindedir. İnsanın özüne dönmesi, kendine değer vermesi, hayatının merkezinde kendisi olması gibi inançlar vurgulanmaktadır:

> Yolculuğumuz şöyle önce kendini keşfetmekten başlıyor. Kendini keşfettikten sonra şifacı olduğunu biliyorsun. Kendini tanıyorsun ve çevrene de katkıda bulunmak istiyorsun. Bunu da somut bir şekilde gördüğün zaman işte mutlu ediyor, insanlara katkı sunmak, faydalı olmak güzel bir iş. Onlar da değişiyorlar, dönüşüyorlar, nefesleri düzeliyor. Nefes alıp verdiğin zaman bedende şifalanma görülüyor. Bu da iyi hissettiriyor. Yani faydalı olmak iyi (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Kendini keşif yolculuğu, bireyselleşmenin doğurduğu bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern hayatın bunalımından kaçan birey daha fazla kendine yönelme ve özünü keşfetme ihtiyacı duymaktadır (Heelas,1995: 144; Mirza, 2018: 307). Değişen dünyanın karşısında insanın da dönüşümü söz konusudur. Bununla birlikte insanlar için bir şeyler yapıyor olmak veya onlara katkıda bulunmak bireye kendini işe yarıyor hissettirerek bir yaşam amacı vermektedir.

Yeni maneviyatların gelişimi ve tanınması için uygun bir alan ve zemin sağlayan etkenlerden biri küreselleşmedir. Küresel dünya birçok şeye hızlı ve kolay erişim sağlanmasına neden olmaktadır. İstanbul, Batman'a göre modernleşmenin daha etkili olduğu hatta tüm modern olanakların bulunduğu metropol bir şehirdir. Batman, İstanbul'a göre geleneksel anlayışın hâkim olduğu, modernleşmenin etkisini daha yavaş gösterdiği küçük bir şehirdir. Ancak yapılan araştırmalarda yeni maneviyatların her iki şehirde de farklı uygulama ve tekniklerle etkisini gösterdiği görülmüştür. İstanbul'un Batman'a göre nüfusunun çok daha yüksek olması İstanbul'da yürütülen saha araştırmasında katılımcıların daha kolay ve hızlı bulunmasını sağlamıştır. Batman'daki katılımcılara daha zor ulaşılmış ve çoğunlukla kartopu yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte Batman'da İstanbul'da olduğu gibi uygulama çeşitliliği bulunduğu; biyoenerji, theta healing, yoga ve meditasyon şeklinde farklı uygulamalara ilgi duyulduğu ve katılım gösterildiği ve danışmanlık/eğitmenlik faaliyetlerinin yürütüldüğü gözlemlenmiştir. İstanbul ve Batman şehri, kentsel koşullar açısından birbirinden oldukça farklı iki şehir olmasına rağmen Batman'da bu uygulamaların hızlı bir şekilde kendilerine yer bulmasının önemli bir sebebinin online çalışmalar olduğu gözlemlenmiştir. Bireylerin herhangi bir şehre veya mekâna gitmeden kendi evlerinden sınırsız eğitmenle tanışıp kendilerinden

çevrimiçi olarak eğitim almaları yeni maneviyatların yaygınlığını kolaylaştırmıştır. Batman'da görüşme yapılan eğitmenlerin neredeyse hepsi eğitimlerini online olarak aldıklarını daha sonra Batman'da hem online hem yüz yüze eğitimler yaptıklarını belirtmişlerdir. İstanbul'da ise hem yüz yüze hem online çalışmaların yürütüldüğü; oranının kıyaslanmasının zor olduğunu söylemek mümkündür. Batman'da görüşme yapılan bir yoga eğitmeni, Batman'daki ilk yoga stüdyosunu açtığını belirtmiş, bir biyoenerji eğitmeni ise Batman'daki ilk biyoenerji danışmanlık merkezini açtığını söylemiştir. Bu durum bu faaliyetlerin Batman'da yeni yeni kurumsallaştığını göstermektedir. Batman'da yürütülen yeni maneviyat çalışmalarında küreselleşme etkisini kolaylıkla görmek mümkündür.

> Ben online ders üzerinden ücretli olarak eğitimimi aldım. Baktım bende sembol dili var, onun eğitimini aldım. Ben bir şeyi öyle başka kadınlar gibi çarşıya git al yapamam (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Burada katılımcının belirttiği şekilde eğer eğitim online olmasaydı çarşıya gidip almak örneğini verdiği gibi katılımcı, eğitim almak için herhangi bir yere gitmeyi tercih etmeyecekti. Yeni maneviyatlarda küreselleşmenin etki ve önemini gösteren başka bir durum ise aynı anda farklı şehirlerden onlarca hatta yüzlerce insana ulaşma imkanıdır.

> Kuantum alanında ilk başta 100 kişiye eğitim verdim. Online bir eğitim oldu. O eğitime birçok şehirden katılan oldu ve öyle bir şey oldu ki 15 gün içinde 100 kişiye ulaştık. Yani tavsiye ağıyla. Mesela ben bir ses kaydı attım. O ses kaydını herkes birbirine atmış ve bir çığ gibi büyüdü (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Yeni maneviyat oluşumları için nerede olduğunuzun, nerede yaşadığınızın hatta kim olduğunuzun hiçbir önemi yoktur. Yeni maneviyatların görüşmeleri online yapma imkânı veriyor olmasının yanı sıra uzaktan seans imkânı da vermektedir. Uzaktan seanslarda uygulanan teknikler uzaktan enerji gönderilerek zihin gücüyle vasıtasız olarak yapılmaktadır:

> Bunları yaptığın zaman önce 100 kişiye eğitim verdim sonra 63 kişilik bir gruba yaratıcı düşünme eğitimi verdim. Ondan sonra biyoenerji eğitimlerine

başladım. Öncelikle 10 kişilik bir grupla başladım. G: Bu eğitimler Batman'da mı gerçekleşti? K: Evet Batman'da sayısını bilemeyeceğim kadar girişimcilik ve biyoenerji alanında seminerler ve eğitimler yaptım. G: Ofisinizde verdiğiniz eğitimlerden biraz bahseder misiniz? K: Burada birebir çalışmalarımız ve seanslarımız oluyor. Onun dışında toplu çalışmalarımız, eğitimlerimiz oluyor. Bireysel çalışmalarda daha çok verim alıyoruz. İşin tuhaf tarafı uzaktan seanslarımız daha çok talep görüyor, daha çok faydasını görenler oluyor. G: Online olanlar mı? K: Hayır, uzaktan seans biyoenerji çalışmaları yapıyoruz. Eğitimler de çok güzel geçiyor (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Batman ve İstanbul'da yapılan araştırmalarda iki şehir arasındaki en önemli farkın çevre tepkisi olduğu görülmüştür. İstanbul'da yaşayan bireyler yeni manevi uygulamalarla ilgilendiklerinde belirgin bir olumsuz tepkiyle karşılaşmadıklarını ya da sert bir şekilde eleştirilmediklerini söylerken, Batman'da olumsuz tepkilerin çoğunlukta olduğu hatta bazı katılımcıların yaptıkları uygulamayı çevreden gizlediği görülmüştür.[13]

4.3.Yeni Maneviyat Oluşum Uygulamalarına Katılımda Sosyal Medya Etkisi

Yeni manevi oluşumlara alan açan en önemli etken sosyal medyadır (Bahadur, Çapcıoğlu, 2021:160). Hali hazırda online çalışmalar için uygun bir alan olan yeni maneviyatlar için sosyal medya sınırsız bir kitleye ulaşma imkânı vermektedir.[14] Öte yandan bireylerin, tesadüfi olarak belki de hayat akışı içerisinde hiç karşılaşmayacakları yeni maneviyatlarla, karşılaşmasına ve tanımasına sebep olmaktadır.

Ben bir video ile karşılaşmıştım, Secret adında bir belgesel ile karşılaştım. Secret belgeselini izledikten sonra sormaya başladım. Çünkü evrenin artık soru cevaptan ibadet olduğunu anlıyorsun. Böylelikle ben bunun nasıl daha

[13] Çevreden gelen tepkilere dair alıntı ve değerlendirmelere, "10.Yeni Maneviyatlara Katılımda Çevrenin Tutumu" başlığında yer verilmiştir.

[14] "Korona zamanında sürekli evdeydim ve hiç dışarı çıkmıyordum, evde olduğum için vücudumun kasıldığını hissediyordum. İnternetten araştırarak buldum. YouTube videoları sayesinde" (Pilot çalışma 2, 27, Yoga, İstanbul).

> iyi öğrenebilirim diye sormaya başladım. Karşıma cevaplar çıktı algıda seçicilik diyoruz beyin yapısında buna. Algıda seçicilik önce Instagram'da karşıma çıktı sonra bir YouTube kanalında, bir sohbet ortamında karşıma çıktı. Ufak ufak parçaları birleştirerek ve o parçaları araştırarak bir şeyler öğrendim. Bu şekilde ilerledim sonra eğitmenleri buldum (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Sosyal medyada yalnız bir platform üzerinden değil aynı süreçte birden fazla platform üzerinden benzer bir konunun reklamı/tanıtımı yapılabilmektedir. Sosyal medyadaki algoritmaya göre birey ilk defa karşılaştığı bir şeye uzun süre baktıysa bu konuyla ilgili benzer sayfalar, hesaplar, reklamlar, video ve görseller karşısına çıkmaktadır. Bu sebeple sosyal medyada hem bilinçli tercih hem de bilinçsiz olarak maruz bırakılma durumu yaşanmaktadır. Bu durum yeni maneviyat alanında sosyal medya üzerinden çalışmalar yapan kişiler için de geçerlidir. Sosyal medyada bu sayfalara ilgi duyanlar, bir tavsiye veya bir araştırma sonucunda bu sayfaları takibe almış olabilmektedir[15], tesadüfi olarak bireylerin karşısına bir video veya görsel olarak çıkmış olması da mümkündür. Saha araştırmasına başlamadan önce sosyal medya üzerinden yaptığımız araştırmalarda yeni maneviyat alanlarıyla ilgili eğitmenlik ve danışmanlık veren bireylerin azımsanamayacak kadar büyük bir çoğunluğunun sosyal medyayı etkin bir şekilde kullandıkları görülmüştür. Instagram, YouTube ve Twitter üzerinden yaptığımız araştırmada hem eğitmenlerin hem katılımcıların en yoğun olarak kullandıkları platformun Instagram; ikinci olarak YouTube, son sırada ise Twitter olduğu görülmüştür. Twitter'daki paylaşımların çok sınırlı ve az olduğu daha çok reklam afişi gibi paylaşımların yapıldığı gözlemlenmiştir. YouTube'da ise yeni manevi oluşumlardan en çok yoga ve meditasyonla ilgili paylaşımın yapıldığı görülmüştür. YouTube'a hem Türkiye'deki kanal sahiplerinin hem de yabancı kanal sahiplerinin sayısı belirlenemeyecek kadar çok yoga ve meditasyona dair videolar yüklendiğini ve bu videoların kullanıcıya ücretsiz olarak sunulduğunu söylemek mümkündür. Saha araştırması sırasında da katılımcılar kendi takip ettikleri birden fazla YouTube kanalını örnek verip tavsiye etmişlerdir. YouTube kullanıcılara, her an her yerde kolay erişim imkânı sağladığı için örneğin yoga veya meditasyon yapmak isteyen

[15] "Sonra meditasyona yöneldim. Hani neymiş bakayım bu falan dedim ve hani onun zevkine birazcık varınca devam ettim. G: Bir yerden ders mi almaya başladınız yoksa internet üzerinden mi? K: İnternet üzerinden. Yoga pratiklerine başladım ondan sonra da yoganın felsefesini sevdim. Oradaki felsefe hani şeydir; bedenine hâkim olduğun zaman zihnine hâkim olursun. Zihnine hâkim olmanın yolu, bedeninden geçer" (Pilot Çalışma 1, 33, Meditasyon, Yoga, İstanbul).

bir kişi herhangi bir yere gitmeden ya da herhangi bir ücret ödemeden alandaki en iyi eğitmenlerden video seyrederek eğitim alabilmektedir. Üstelik aynı videoyu defalarca izleyebilme imkânı da bireyler için avantajlı bir durumdur.

> Bence ücret vermeye gerek yok çünkü YouTube'da her şey var. Gerçekten rahatlıkla ulaşabiliyorsun. Hem nefes egzersizi olarak hem yoga hareketleri olarak da aradığından fazlası var diyebilirim. Ücretler çok pahalı ve gereksiz bence. Ya bilmiyorum öyle bir şey yapmazdım (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

> Ben daha önce bir ödeme yapmadım. Çünkü genelde YouTube'dan bazı psikologları takip ediyorum, Özlem Tokgöz, Zümra Atalay gibi. Onların özellikle beden taraması, bedenin farkına varmak, bedende oluşan bu duyumsamaları fark ettirerek bu ana gelme egzersizleri uyguluyorum. Kendim hiçbir ücret ödeyerek katılmadım. Ama tabi ki bunlar var ve bazen haftalar boyu sürebiliyor, belli bir fiyatı oluyor (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Farklı katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere YouTube'daki videoların ücretsiz olması katılımcıların tercihini etkilemektedir. YouTube'un katılımcılara sunduğu sınırsız dünya bireylerin herhangi bir yerden yüz yüze eğitim alma ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Bireylerin yoga veya meditasyon yapmak için herhangi bir mekâna gitmesine gerek kalmaması, ücret ödememesi gibi etkenler bu uygulamaları yapmaya başlamalarını kolaylaştırmaktadır.

> Zaten herkesin kafasında bir yoga şeyi vardır. Hani işte dizlerini bağdaş kurarsın, omm yaparsın falan diye. Daha sonrasında hani daha genel yogaları başlangıç serisi olan dersleri yapmaya başladım. G: Videolardan mı öğrendiniz? K: Videolardan yaptım, zaten ortamını da çok beğenebileceği mi sanmıyorum hani yoga ortamlarının gidip. Bir kursuna gitmem yani (İkbal, 25, Yoga, Batman).

> YouTube'dur benim ilk hocam. YouTube'dan dersler yaptım (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Bu noktada sosyal medya çok çok önemli. Yüz yogası YouTube'da çok talep görüyor (Sümeyya, 24, Biyoenerji,Meditasyon, Batman).

Onun dışında Başak Kaplan var, bir youtuber. Onun videolarını izlemiştim ama direkt hani yoganın felsefesini nedir diye açıp bir şeyler izlemedim. Sadece işte şeylerden arkadaşlarımdan duyduklarım ve yoga yaparken eğitmenlerden duyduğum şeyler var (İkbal, 25, Yoga, Batman).

Dediğim gibi benim işimden dolayı bir şeyi dinlemeye tahammülüm de yoktu. Dedim ki yogaya, meditasyona başlayayım. Bir program var, şey vardır herkes bilir bunu genellikle "Mistik". YouTube'da, mistik mi ne öyle bir şey diye bir şey tam hatırlayamadım. Oradan bir girdim dedim bir dinleyeyim. Bu şey işte zihni rahatlatma, rahat uykuya dalma, evet evet rahat uykuya dalma dinledim (Duygu, 30, Yoga, Batman).

Araştırma sırasında yapılan çalışmalarda enerji ve şifa hareketlerinin Instagram platformunda yoğunlaştığı; Instagram üzerinden uygulamaların tanıtım ve reklamı yapılırken online eğitimlerin Zoom, Telegram, Whatsapp gibi platformlar üzerinden yapıldığı görülmüştür. Instagramda video içerik paylaşımları yapılmakta, danışmanlık hizmetlerinin bilgileri paylaşılmaktadır. Eğitmenler, çoğunlukla düzenli ve yıllık bir planı olmayan aralıklarla hem yüz yüze hem online eğitim ve danışmanlıklar vermektedir. Bazı eğitmenler ise sadece online olarak çalışmalar yapmakta yüz yüze hiçbir faaliyet yapmamaktadır. Sosyal medyayı kullanmayıp sadece kurumsal olarak sabit bir lokasyonda eğitim ve danışmalık veren yerlerin sayısı ise diğerlerine göre çok azdır.

Sosyal medyada gördüm. Görünce direkt kaydoldum. Ondan beridir de yaşam yolculuğumuz devam ediyor. G: Kimden eğitim alıyorsunuz şu an kamplarda? K: Dilek Üstün'den. G: Online mı alıyorsunuz peki? G: Online başladık şu an yüz yüze devam ediyor (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

İşte dediğim gibi kabule geçme sürecindeyken ve kabule geçemediğim bir durumdaydım, ben de Risale sohbetlerini dinlemeyi çok seviyorum. Risale

> sohbetlerini dinlerken karşımda ısrarla bir video. Arkadaş bir aydır sürekli o video karşıma çıkıyor bir aydır çünkü en son bir bastım işte bir hocayla tanıştım, ya dedim benim aradığım soruların cevabı burada ya dedim bir aydır ben nasıl görmemişim ya nasıl basmamışım? …G: Online olarak mı almıştınız? K: Evet online almıştım. Ama bu işte bu şekilde anlatılırsa anlarım dediğim bilgilerdi (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

> Eğitimleri online üzeri aldım ama hayatıma çok şey kattı (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Son yıllarda sosyal medyada bu alanlara spot ışıklarının yöneltilmesi, yeni manevi oluşumların görünürlüğünün yükselmesine ve cezbedici bir alan haline gelmesine sebep olmaktadır. Yeni maneviyatlar Türkiye'de yalnızca sosyal medya üzerinden değil özellikle seküler çevrelerce televizyon ve sinema sektöründe de çok konu edilen bir alan haline gelmiştir. Son yıllarda aile dizimi, yoga, meditasyon, kuantum gibi konuların etrafında dönen dizi/filmlerin sayısının arttığı görülmektedir.

Batı'da yeni maneviyatlarla ilgili tartışmaların çoğunlukla uzun süredir yapıldığını ve bu konunun Batı için eski bir mesele olduğunu söylemek mümkündür. Heelas vd.'nin Kendal bölgesinde yaptığı araştırmada kitap, dergi, gazete, web sitesi, televizyon programları, reklam, şarkı ve film gibi medya kanallarının yeni manevi uygulamaların yaygınlaşmasındaki rolü ortaya çıkmıştır (Heelas vd., 2004: 68). Maneviyatın Batı'da popülerleşmesi ve Yeni Çağ kültürünün bir başlangıcı olması yirminci yüzyılın son on yılında başlamakta ve o dönemki sosyal, ekonomik ve politik süreçlerle örtüşmektedir (Huss, 2014: 3). Bu nedenle zaten var olan bu uygulamalar Türkiye'de de özellikle sosyal medyanın gücüyle güçlü şekilde görünür olmaya başlamış ve adından daha çok söz edilir hale gelmiştir. Son yıllarda popüler dünyada adından daha çok söz ettirmesiyle yeniden şekillen ve çeşitlenen bu uygulamaların gelecek yıllarda da varlığını sürdürmesi olasıdır. Ancak bireyler için ne zamana kadar ilginin odağı olacaklarını tahmin etmek zordur.

5.Yeni Maneviyat Uygulamalarına Katılan Bireylerde Maneviyat Anlayışı

Maneviyat, belli bir tanım yapılması zor olan çok boyutlu kavramlardandır. Maneviyat çoğunlukla bireysel tecrübeyi ifade etmekte; aşkınlık, bilinç üstü duyarlılık ve anlamlılıkla bağdaştırılmaktadır (Hill vd., 2013). Maneviyat; yaşamda bir anlam yolculuğu, aşkın olanla iletişim kurma isteği, bağlanma biçimi, nihai bir gerçeği ya da en yüksek değeri arama veya kişisel değişim yolculuğu olarak karşımıza çıkabilmektedir (Hill vd., 2013). Çalışmamızın bu bölümünde araştırmaya dahil olan dindar bireylerin maneviyatı nasıl anlamlandırdıkları incelenmiştir.

Katılımcıların maneviyatı anlam dünyalarında nasıl şekillendirdiklerini anlamak üzere saha araştırması sırasında katılımcılara "Maneviyat sizin için ne ifade etmektedir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar maneviyat için farklı tanımlamalar yapmış ve maneviyatın hayatlarındaki rolüne ve önemine ilişkin cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplara göre dindar bireyler için maneviyat daha çok yaratıcıyla kurulan bağ, içe dönüş/öze yolculuk, anlam arayışı, ruhsal doygunluk, dini bir bakış açısı ve ahlaki erdemlere sahip olmayı ifade etmektedir. 17 katılımcının 16'sının anlam dünyasında maneviyat ve dini bütünleştirdiği hatta çoğu zaman eş anlamlı olarak kullandığı görülmüştür. Yalnızca bir katılımcı din ve maneviyatı ayrı alanlar olarak değerlendirmiştir.

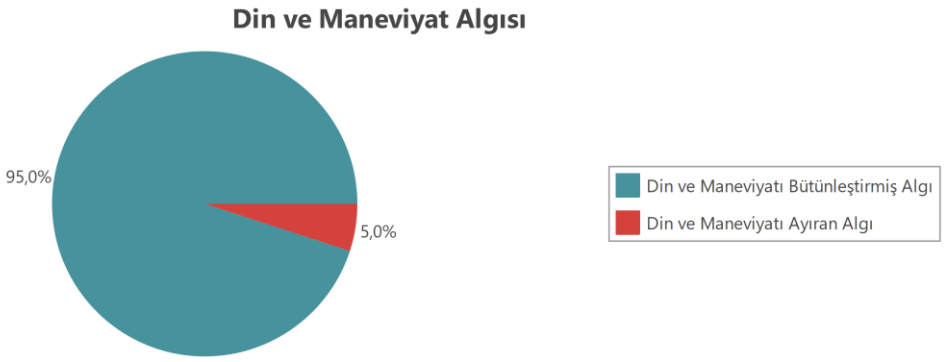

[Grafik 2:Katılımcıların Din ve Maneviyat Algısı]

Buna göre araştırmaya katılan dindar bireylerin maneviyat ve dini birbirinden ayrı şeyler olarak görmedikleri ortaya çıkmıştır. Aksine bu iki alanı birbirini tamamlayan alanlar olarak görmektedirler. Bununla birlikte her katılımcı, anlam dünyasında maneviyata farklı bir

değerlendirme yapmaktadır. Katılımcılardan gelen cevaplara göre, Müslüman dindar bireyler için maneviyat terimi en çok "Yaratıcıyla kurulan bağ"[16] olarak anlam bulmaktadır.

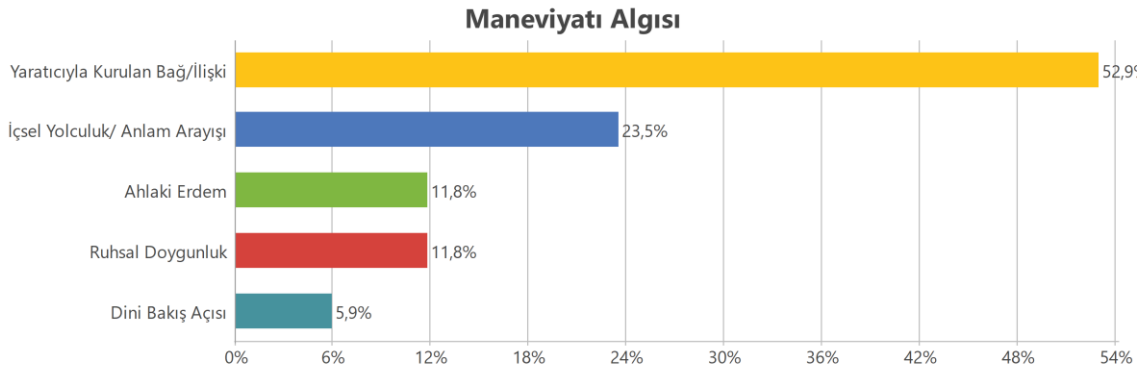

[Grafik 3: Katılımcıların Maneviyatı Anlamlandırma Şekli]

Maneviyat, inanç dünyasını zenginleştirmekte ve bireylerin dini inancını güçlendirmektedir. Bireylerin Allah'a bağlanmada kurdukları ilişki bireyin inancının yaşayış biçimine yansıma şeklini göstermektedir.

> Maneviyat deyince aklıma gelen ilk şey, bence Allah'la aramda olan bağ yani Allah'a olan iletişimim, yakınlığım ve huzur, ikisi geliyor aklıma. Yani hafif hissetmek, güzel hissetmek, kafamın rahat olması, bunlar geliyor (İkbal, 25, Yoga, Batman).

> Tabii bu her insan için farklı bir anlam ifade eder. Benim için de Rabbim'le birebir bağlantıda olabilmeyi ifade eder. Yani Allah'la aranda hiçbir engel olmaksızın birebir bütünüyle bir bağlantı ve enerji boyutuna geçebilmek anlamını taşıyor (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

> Maneviyat deyince dua geldi şu an aklıma. Bence yani sence böyle akıp giden hayatın değil de ya onun arasında bir ara verip ruhani şeyleri de fark etmek bence. Kendinle bağ kurmak yaratıcı ile bağ kurmak öyle söyleyebilirim (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

[16] "Maneviyat deyince aklıma Allah'la olan ilişkim geliyor. Allah'la olan ilişkim ne kadar kuvvetliyse o kadar maneviyatlı hissediyorum, ne kadar kötüyse o kadar az maneviyatlı hissediyorum" (Pilot çalışma 2, 27, Yoga, İstanbul).

> Dinle olan ilişkim gibi düşünüyorum. Hani maneviyat ibadetlerini yerine getirmek, Allah'la arandaki ilişkiyi iyi tutmak olarak görüyorum (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Farklı katılımcılar maneviyatı farklı cümlelerle yorumlasa da her biri inançlarıyla ilişki kurarak soruyu cevaplandırmışlardır. Bununla birlikte maneviyat tanımlarının merkezinde Allah yani yaratıcı bulunmaktadır. Bu tanımlamalara göre maneviyat bireylerin yaratıcıyla olan ilişkisini güçlendirmektedir. Bunun yanında bazı tanımları yaparken dua veya genel olarak tüm ibadetlerle ilişki kuran ve maneviyatı doğrudan "din ile olan ilişkim" şeklinde yorumlayan katılımcılar da olmuştur. Bu durum katılımcıların manevi dünyasının yaratıcı ve din etrafında şekillendiğini göstermektedir:

> Rabbim'i anlamak, demek. Çünkü biz gerçekten Rabbim'i anlayamıyoruz. Ve onu anladığımız zaman onunla nasıl bir iletişim kuracağımızı da anlarız. Nasıl iyi bir kul olacağımızı da anlarız (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Katılımcıların maneviyatı anlamlandırma şekillerinden biri de anlam arayışı olmuştur. İki katılımcı, maneviyatı hayatta bir anlam bulma, bireyin kendine yaptığı yolculuk, öze dönüş gibi tanımlarla yorumlamışlardır:

> Maneviyat bana göre içe dönüştür. Bence kendinle baş başa kalmaktır. Kendi özünü bulmaktır. Çünkü ben son iki senedir maneviyatın ne olduğunu yeni keşfediyorum. İnsan olmanın, tevekkülün, akışta kalmanın. Biz insanız bazen acele edebiliyoruz, biraz kendimizi dinlememiz gerekiyor. Bu da bir maneviyattır bana göre (Duygu, 30, Yoga, Batman).

> Kendi özünü ne kadar dönersen şu kafayı bunda ne kadar yorarsan o kadar maneviyatın artar (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Maneviyat bazı katılımcılar içinse içe dönüşle birlikte yaratıcıyla geçirilen özel anlar olarak yorumlanmaktadır:

> Eee yani maneviyat derken söze dökemiyorum duygularımı, aslında içimde anlatabiliyorum da. Çok geniş bir yelpaze aslında. Bana iyi gelen, bir defa benimle, yani kendimle kalmak. Tek kalmak. Kendi içime dönmek. Yani benimle hissettiklerim, düşündüklerim arasına hiç kimseyi almak istememem. Namaz kılarken bile ya da ibadet dua ederken bile ben kimsenin beni o an görmesini istemiyorum. Çoğu zaman hiçbir yerde namaz kılmıyorum. Genellikle bunu tek başına yapmaya çalışıyorum. Hiç kimse görmeden. Birinin beni o yola, ımm nasıl diyeyim yönlendirmesi benim hoşuma gitmiyor. Ben kendi düşündüklerimi ile kendi bedenimle, kendi yüreğimle Rabbim'le arama hiç kimseyi hiçbir şeyi almadan yaşamak hoşuma gidiyor benim manevi olarak (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Daha önce de belirttiğimiz üzere birçok katılımcı yaratıcıyla aracısız iletişim kurma hususuna vurgu yapmaktadır. Çünkü her birey kendi maneviyat deneyimini, kendine has olarak yaşamaktadır:

> Maneviyat, Allah-u Teâlâ ile buluşmak. Allah ile buluşmak istiyorsan önce kendinle buluşmalısın. Kendi içindeki özü bulman gerekiyor diye düşünüyorum. Kendi özüne ne kadar dönersen şu kafayı bunda ne kadar yorarsan o kadar maneviyatın artar.
> …Bu da insanı özüne bakmasıyla, gözünü kapatıp özüne bakmasıyla, özünü bulmasıyla. Öz Rabbim'in bir parçası, bir nutfesi, bir zerresi, insan özü. İnsanın özünü bulması, Rabbi'yle buluşması, özünü bulduğun zaman zaten Allah'la buluşuyorsun yani o bağın kuvvetleniyor artık, o perde aralanıyor (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Yaşamının merkezine inancını yerleştiren bireyler için maneviyatın kaynağı da inancının merkezinden gelmektedir. Dolayısıyla bireyin çıktığı öze dönüş yolculuğunda yaratıcıya ulaşması veya yaratıcıyla olan ilişkisini kuvvetlendirmesi beklenen bir sonuç

olmaktadır. Öte yandan bir katılımcı İslam'la iç içe değerlendirse de maneviyatın dini uygulamalarla her zaman bir arada bulunmadığına ve ibadetten daha deruni yönüne dikkat çekmiştir:

> Yani maneviyat benim için kalpte başlar. Yani zaten ibadet farzımız olan bir şeydir ama ibadet eden herkeste de maneviyatı göremiyorum. Maneviyat Rabbi'ni arayanlarda. Rabbi'ni arayan ondan sonra insanlara faydalı olan kullar da var. Bir mücadele içinde olan, İslamiyet adına üzülen, mücadele eden, maneviyat bence bu. En çok da maneviyatı ben tefekkürde buluyorum (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Benzer bir şekilde maneviyatı yaptığı eylem ve duygularla bağdaştırarak ahlaki bir anlam veren katılımcılar da bulunmaktadır. Literatürde de maneviyatın anlamlarına bakıldığında maneviyatın dini, metafizik ve ahlaki alanlarla ilişkilendirildiği görülmektedir (Huss, 2014: 49).

> İyilik. İyilik iyidir demek istiyorum buna. Yani manevi tarafımıza baktığımız zaman eğer orada iyilik hali yoksa bana göre orada maneviyatta yoktur (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

> Maneviyat ihlaslı olmak. Yaptığın fiile mana katmak demektir benim için (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Maneviyat, tasavvufi bir terim olan ihlasla anlamlandırılmıştır. İhlas, kulun samimiyetini ve Allah'ın rızasını gözetmesini göstermektedir. İhlaslı olmak bireye yaptığı eylemlerde bir amaca sahip olma inancı vermekte ve kulun yaratıcıyla olan bağını kuvvetlendirmektedir. Bu durum kişinin manevi duygularının da güçlenmesine sebep olmaktadır. Bunların dışında maneviyat doğrudan bireyin dine olan bakış açısı olarak da karşımıza çıkmıştır:

> Maneviyatı, dine bakış açısı olarak yorumlayabilirim. Çünkü din hepimiz için zaten, Müslümanım diyen herkes için zaten din aynı oluyor ama maneviyat girdiği zaman işin içine, dine bakış açımızı gösteriyor. Yani herkesin bakış açısı farklıdır; tefsirler nasıl değişiyorsa insanların da bakış açısının

> değiştiğini görüyorum ve bu yüzden benim için maneviyat bakış açısı demek (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Şimdiye kadar sıraladığımız maneviyat tanımları dışında bazı katılımcılar maneviyatı ruhsal bir doygunluk hali veya ruhun gıdası olarak yorumlamışlardır.

> Maneviyat benim için insanın ruhsal doygunluğunu ifade ediyor. Bedenimizi doyurabiliriz, biyolojik ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz. Bunlar bizim maddiyatımız ama maneviyata da ihtiyacımız var. O da bizim için ruhumuzun ihtiyacı olan tat, ruhumuzu tatmin etmek. Yani maneviyattan aslında anladığım benim ruhumu tatmin edilmesi (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

> Maneviyat insan kavramını olgunlaştırıp tamama erdirmek için gerekli olan ilaç gibi bir şey. Veya ilaçla demeyeyim de gıda aslında ilaç değil. Bu şey gibi hani bir çocuk büyüyecekse belli şeyleri yemesi gerekiyor gibi. İnkişaf ve olgunlaşma, tamamlanma, belli bir yere ulaşma belli bir forma girme gibi bir hedef üzerindeki gıda maneviyattır. Yani bu benim görüşüm (Bilal, 56, Fonksiyonel Tıp, Meditasyon, İstanbul).

Araştırmamıza katılan katılımcılardan yalnızca biri din ve maneviyatı birbirinden ayrı olarak gördüğünü net bir biçimde ifade etmiştir.

> Maneviyat bana göre dinden farklı bir alan, yani dinle aynı değil benim için. Ama ortak noktaları, kesişme noktaları var. Ama ikisi de çok farklı alanlar, bir insan bana göre dindar olup da manevi yönü çok düşük zayıf olabilir ya da tam tersi maneviyatı güçlü olan insan hiç dindar olmayabilir (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Din ve maneviyatı farklı alanlar olarak tanımlayan tek katılımcı Hacer Hanım, bir ilahiyat fakültesinden mezundur ve din psikolojisi alanında yüksek lisans yapmaktadır. Bu nedenle din ve maneviyatın birleşim ve ayrım noktalarını ilgilendiği disipline bağlı olarak

değerlendirmektedir. Bunun dışındaki katılımcılar açısından genel tabloya bakıldığında Müslüman dindar bireylerin azımsanmayacak bir çoğunlukla din ve maneviyatı bir ve aynı olarak yorumladıkları ortaya çıkmıştır.

Literatürde din ve maneviyatı yorumlama biçimlerine dair birçok tartışma mevcuttur (Del Rio, White, 2016; Hill vd., 2013; Seeman vd., 2003). Bunlar maneviyat ile dinin aynı şey olduğunu savunanlar, maneviyat ve dinin farklı alanlar olduğunu ileri sürenler, maneviyatın dini kapsadığını farz edenler ve dinin amacının maneviyatı desteklemek olduğunu savunan görüşlerdir (Del Rio, White, 2016: 75). Ancak bu araştırmada din ve maneviyatı yorumlama biçimlerinden yalnızca ikisine dair bulgu ve sonuç ortaya çıkmıştır. Bunlar da din ve maneviyatın aynı olduğunu ve din ve maneviyatın ayrı şeyler olduğunu söyleyen yaklaşımlardır (Del Rio,White, 2016: 75). Bu araştırmanın örnekleminin dindar bireylerden oluşması ve dindar bireylerin çoğunlukla maneviyatın kaynağında dini ve yaratıcıyı görmeleri çoğunluğun bu iki alanı bütün olarak değerlendirmesine yol açmış olabilir. Böylece yeni manevi arayışlara yönelseler dahi katılımcılar ilgilendikleri alanı din ile ilişkilendirmekte, dini bazı unsurlar ile meşrulaştırmakta ve yeni manevi oluşum alanında dini yansımaları görmek istemektedirler. Böylece manevi arayıştaki dindar bireylerin din ve maneviyat birlikteliği içerisinde kendilerine has manevi bir alan oluşturdukları görülmüştür.[17]

6. Yeni Manevi Oluşum Uygulamalarının Katkıları

Çalışmamızın bu bölümünde yeni manevi oluşum uygulamalarını benimseyen ve hayatına katan katılımcıların söz konusu uygulamaların faydalarına dair bireysel deneyimlerine yer verilecektir. Buna göre katılımcılar, yeni manevi oluşum uygulamalarından fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan çok yönlü fayda sağlamışlardır.

6.1. Kişisel Gelişim

Yeni manevi oluşumlar kişisel gelişim alanları açmaktadır. Özellikle kadınlar kendilerine vakit ayırmayı önemsemekte, kendilerini değerli hissetmek istemekte veyahut bir hobi niyetine kişisel gelişim alanlarına başvurulabilmektedir. Maneviyat alanı, kişinin kendisinin

[17] Gözlem araştırmaları bu durumu destekler niteliktedir. Yapılan gözlemlerde dindar bireylerin oluşturduğu yeni maneviyat gruplarında dini faktörlerin oldukça öne çıktığı, neredeyse her konuda anlatılan şeyin din ile desteklendiği görülmüştür.

ötesinde bir değer ve anlam kaynağı, içsel farkındalık gibi birçok kişisel gelişim temasını kendinde barındırmaktadır ve kişisel gelişim alanıyla yakından bağlantılıdır (Huss, 2014: 49).

> Yıllardır kişisel gelişim okurum. Çünkü diyordum ki ben kendim değişirsem çocuklarım da değişir. Ben kendimi eğitirsem çocuklarım da eğitimli olur. Önce insan kendini değiştirmeli (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Eğitim içerikleri de kişisel gelişim alanına yönelik çalışmalar barındırmaktadır.[18]

> 9 aylık bir eğitim kampımız var üçüncü ayındayız. Eğitimde de "kendi kendimi doğursam nasıl biri olurdum?" konusunu işliyoruz. Senin tanımlarından daha uzak mesela adını bile kendin koymadın, nereli olduğunu seçmedin ama kendi seçimlerinle yeniden hayata doğabilirsin. Yeniden hayat bulabilirsiniz. Şu an o süreçteyiz, kendi istediğiniz gibi yeniden doğabilirsiniz. Yani her insanın kendi tanımlarıyla yeniden bir kimlik oluşturuyoruz …Yolculuğumuz şöyle önce kendini keşfetmekten başlıyor. Kendini keşfettikten sonra şifacı olduğunu biliyorsun (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Eğitimler çoğunlukla öze dönüş, yeniden doğuş, kendini keşif yolculuğu, farkındalık, anı yaşama gibi konularla ilgili olmaktadır.

> Bilinçaltı tekniklerinde aslında ilk başta farkındalıkla ilgili bir giriş yapılıyor. Kişinin kendi durumunu fark etmesi önemli olan o fark ettikten sonraki çalışma, kişiyi harekete geçirecek çalışma, oradaki kişiyi harekete geçirme motivasyonunu oluşturuyoruz ve ondan sonra seanslarımız da bilinç altıyla ilgili (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

> Özellikle ilk olarak anda kalmak ve anın tadını daha iyi çıkarmak gibi. Mesela şu an burada oturuyorsak burada şu ana dair farkında olduğumuz birçok şey insanı olması gerektiği yerde şu anda ve burada tutuyor. Çünkü insan bazen

[18] Gözlemler sırasında da eğitim içeriklerinin kişisel gelişim odaklı olduğu fark edilmiştir.

> çok fazla geçmişe odaklanabiliyor ya da önünde olan birçok korku ve kaygılarına odaklanıyor ve orada anın güzelliğini kaçırıyor. Ve bunlar sayesinde sanki daha fazla ana odaklandığımı biliyorum. Bu zaten yaşam kalitemi de artırıyor, mesela ailemle, arkadaşlarımla geçirdiğim bir vaktin daha farkında ve bilinçli olarak geçirmeye çalışıyorum. Ya da herhangi bir şey yiyip içtiğimde bile oluyor. Bazen insan stresli olduğu zamanlarda ne yediğini bile fark etmeye biliyor, mesela duygusal olarak yiyebiliyor, stresli zamanlar insanı bilinçsizce farkında olmadan ihtiyacından fazla yemeye de itebiliyor. Ve sanki bunu daha sık yaptıkça o yemeğin bile farkına varmak. Meditasyonda önemli olan farkında olmak, o anda olmak ve o an bedeninde de dış dünyanda da ne olduğunun fark etmek (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Farkındalık ve ana odaklanmak modern dönemin bunalımından kaçmak isteyen bireylerin sığındığı limanlardır. Yaşamın hızlı akışına uyum sağlayamayan bireyler yaşadıkları duygusal karmaşa ve bulanıklıktan kurtulmanın veya onunla baş etmenin yollarını aramaktadır. Özellikle sosyal medya modern insanı hızlı, geçişli, sabit olmayan, değişken unsurlara maruz bırakarak bireyin dikkat ve odaklanma gücünü zayıflatmaktadır. Sosyal medyanın algoritmaları karşısında iradesini kullanamayan ve her geçen gün daha fazla bağımlı halen gelen bireyler gerçek yaşamdaki anları kaçırmaya başlamaktadır. Bu durumun farkına varan ve yaşadıkları döngüden kurtulmak isteyen bireyler için özellikle yoga ve meditasyonda yapılan anı yaşama ve farkındalık vurgusu oldukça caziptir. Anda olmak ve farkındalık ihtiyacı sadece modernliğin bir sonucu değildir. Her dönemde bireyler anı yaşama ve farkındalık duygularına ihtiyaç duyabilir ve buna göre farklı alanlardan bu ihtiyacı karşılayabilir. Ancak modernleşmenin bu ihtiyacı artırdığını söylemek mümkündür. Yeni manevi oluşumlar bir yönüyle farkındalık yaşama arzusunda olan bireyin bu ihtiyacına olumlu katkı sağlamaktadır. Bunun yanında kişisel gelişim dünyasının en çok vurguladığı herkese saygı duyma anlayışı da yeni maneviyat uygulamaları yapan bireylerde ortaya çıkmaktadır.

> Bence hayatımın en büyük noktası bu uygulamalara girmem. Biyoenerji almam, kişisel gelişim, yaşam koçluğu. Kendimi buldum. İnsanlara saygı duymayı öğrendim. Gerçekten çok enteresan insanlar var, eskiden saçma

> derdim şimdi saygı duyuyorum onlara. Bu ilginç bir bakış açısıdır. Yaşam koçluğunu yıllardır, kitaplardan, online olarak öğreniyorum. Bana çok katkısı oldu. Ben insanları olduğu gibi kabul etmeyi öğrendim. Eğrisi, doğrusu yanlışı. Sigara içiyorsa, içer. İçki içiyorsa içer. Seni ilgilendirmez diyorum, sen kim oluyorsun diyorum. O, onunla Rabbi arasındadır diyorum. Eskiden imanı tehlikede derdim, şimdi sen dünyayı kurtaramazsın diyorum. Artık olgunlaşmış olduğumu anladım (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Herkese ve her şeye saygı duyma anlayışı dindar bir birey olan Fahriye Hanım'ı dininin emirlerine karşı davranışlar sergileyen bireylere de saygı duyulması inancına sürüklemiştir. İslam'daki tebliğ inancına zıt olarak, Fahriye Hanım dini emirlere karşı gelen bireylere karışılmaması gerektiğine inanmakta çünkü bunun kul ve Allah arasında bir durum olduğunu savunmaktadır. Katılımcının bakış açısındaki değişiklik önemlidir, çünkü eskiden imanı tehlikede olduğuna inandığı ve bunu dert edindiği bir meseleyi artık olduğu gibi kabul etmek gerektiğine inanmaktadır. Öyleyse katılımcının bakış açısında yaşadığı değişiklik dini tutum ve davranışlarını da değiştirmiştir. Bunun yanında katılımcı bu değişimi "olgunlaşma" olarak yorumlamaktadır. Bu nedenle yeni maneviyatların bireylere empoze ettiği kişisel gelişim değerleri, dindar bireylerin inançlarındaki tutum ve değerlerle çelişen durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

6.2. Sosyalleşme

Araştırmadan elde ettiğimiz veriler, yeni manevi oluşumların bireylere sosyalleşme imkânı sunduğu ortaya koymuştur. Bireylerin ilk veya tek sebebi sosyalleşmek olmasa bile yeni maneviyatlar yalnızlığı giderme veya ortak duygu paylaşımı açısından yardımcı olmaktadır (Doğan, 2020: 123). Doğrudan sosyalleşme ihtiyacı sebebiyle ilgi duyulan alan daha çok yoga olarak karşımıza çıkmaktadır.

> Açıkçası sosyalleşmek için bir araç gibi oluyor yoga. Hani nelerle ilgileniyorsun diye böyle anlatırken ortamda sadece işine bağımlı olmak benim karakterimde bir insan için sıkıcı bir şey (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

> Sosyal ilişkiler bağlamında yogada yeni insanlar tanıdım. Sohbet ettiğimiz kişiler oldu ve o ortamlar genelde nezih ortamlar oluyor. O da hoşuma gidiyor.

> Yani yogada şimdiye kadar hiçbir kavgaya rastlamadık. Yani yoga yapanlar arasında bir agresiflik bir hırçınlık, bir asabiyet görmedim. Bencillik gördüm yani yogayla bencillik ilişkisi üzerine yabancı bir makale okumuştum. Yani yoga yapanların zamanla daha bencil olmaya başladıkları dair. Bu doğru, çünkü yoga zaten özünüze odaklandırıyor, kendinize odaklandırıyor.
> …Benim açımdan yoga beni sosyalleştirdi. Ama şu an yalnızlığı tercih etmemin sebebi ondan değil, biraz kendimi insanlardan uzak tutmak yani. Yogadan bağımsız olarak hayatımdaki birtakım değişiklikler yüzünden yoksa yoga stüdyoları var biliyorsunuz. Bu stüdyolarda insanlarla tanışmak sosyalleşmek söz konusu. Yani bir erkek açısından tabi daha farklı yani. Bir kadın açısından daha da farklı olabilir, yalnızlaştırıyor olabilir. Ama bir erkek açısından daha sosyalleşmeye olanak sağlıyor diyebilirim (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Yoga kadınlar tarafından daha çok tercih edilmesine rağmen erkekler için de sosyalleşme alanı sağlamaktadır. Yoga stüdyolarında bir araya gelmek, yeni insanlarla tanışmaya; sohbet ve arkadaşlık kurmaya aracı olur. Bu pratiklerin online platformlarda yapılması bireylere benzer imkanları sanal olarak sunmaktadır. Ayrıca daha çok kadınların tercih ettiği yoga kampları bireylere hemcinsleriyle samimi bir sosyalleşme imkânı oluşturur:

> O da güzel oluyor böyle bir de 2018'de ilk kampa gidip yüz yüze yogayı yapmıştım. Orada baktım çok keyif alıyorum. Sonra 2019'da tekrar kampa gittim. Bu sefer 2019'da gittiğim kampta erkek yoktu. Açık yapmayı ne kadar keyif aldığımı gördüm. Hani kız kıza bir ortam. Sonra eğitmen olmaktaki amacım da buydu aslında. Hani kadınlara bir ortam sağlamak (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Yoga eğitmeni olan Ayşe Hanım, gittiği kadınlara özel kampta dindar kadınlar için bir özgürleşme ve sosyalleşme alanı yaratılabileceğini fark etmiş ve kendisi de kadınlara bir ortam sağlamak amacıyla yoga kampları düzenlemeye başlamıştır:

> Yoga kamplarım kız kıza yaptığımız ortamlarda mükemmel bir ortam oluyor. Full açık yapabileceğimiz yerleri kiralıyorum. Zaten kız kıza oluyoruz tabii ki de. Hani böyle taytla tişörtle kendimiz olabileceğimiz bir ortam olmuş oluyor. Sabah akşam yogamızı yapmış oluyoruz. Onun dışında da böyle ilginç bir şekilde zaten hani böyle hep donanımlı insanlar gelmiş oluyor, onlar birbirlerini şeyler anlatıyor, çok hoş bir sohbet ve arkadaş ortamı oluyor (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Dindar/muhafazakâr kadınlar için başörtüsünü çıkardıkları veya kendilerini kısıtlayıcı hal ve hareketlerden uzaklaştıkları sosyal etkinlik alanları oldukça sınırlıdır. Kendisi de başörtülü bir yoga eğitmeni olan katılımcı söz konusu kitleye böyle bir alan sunmakta ve bu durumdan memnuniyetini dile getirmektedir. Katılımcının zaten "yoga kamplarına donanımlı insanlar geliyor" dan kastı mülakatın bütününden anlaşılacağı üzere kendini geliştirmiş, genç, bilinçli ve çoğunlukla benzer profillere sahip dindar kadınlardır:

> Hadi ben diyelim ki otuzlu yaşlardaydım ama yirmili yaşların başında heves eden bir kız çocuğu için gittiğim çok farklı kamp ortamları var. Oraya gitsek çok kendini dışlanmış hissedecek ve kötü hissedecek. Neden buna maruz kalsın? Biz bunu ortam sağlayalım ve benim ortamım gerçekten çok steril kız kıza. Hiçbir riski olmayacak, düzgün bir ortam sağlıyor. Yani her anne babanın vicdanen rahat gönderebileceği bir ortam sağlamış oluyorum hani ben kendime sosyal medyada paylaşmasam hesabım bu kadar büyümese benden insanlar haberdar olmasa mecbur öyle bir ortamı tercih edecek mesela. Ve o öyle bir ortamda da akşam alkol içilen bir ortam olmuş oluyor. Kendini yalnız hissediyorsun yine. Dışarıda hissediyorsun. Halbuki o kadar çoktur ki yani hani kampa gelince bu kadar çok yoga yapan insan olduğunu ben de görmüş oluyorum. İnsanlar birbirine o kadar çok yoga yapan olduğunu ben de bilmiyordum diyor. Açık arkadaşlarımdan da söylüyorlar mesela bana, çok yoga yapan kapalı varmış diye (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Ayşe Hanım, esasında yoga kamplarının dindar bireyler için uygun bir ortam oluşturmadığını, dindar yaşam için zıtlıklar barındırdığını fark ederek yola çıkmıştır. Bu

farkındalığıyla dindar kadınlar için dindar yaşam tarzına zıt düşmeyecek bir ortam/alan sağlamayı amaçlamıştır.

6.3. Sağlıklı Yaşam / Bedensel Sağlık

Yeni maneviyatlara yönelim gerekçelerinde sağlıklı yaşam önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle dindar bireylerin yogaya ilk yönelim sebepleri fiziksel sağlık gerekçesiyle olmakta veyahut sonuç bakımından yoganın kendilerine en iyi gelen tarafının beden sağlığı noktasında olduğunu söylemektedirler. Bu nedenle bu alanlarla ilgilenen bireylerin en önemli özelliği sağlık motivasyonu bulmalarıdır (Voas, Bruce, 2007: 46).

> Ben sonra işten çıktıktan sonra boşluğa düştüm. Bir de benim biraz boyun düzleşmem vardı yani feci şekilde hareket edemiyordum. Bir de biz böyle hep oturarak yaptığımız için bu işi (çağrı merkezinde çalışmış) belim, boynum, zihnim çok yoğundu. Ben tahammülsüz bir insandım, kitap okuyamazdım, her şeye çabuk öfkelenirdim. Sonra kardeşim kendi çapında yoga yapıyordu. Bir gün dedi ki işte Batman'a yoga merkezi açılacak, hoca gelecek, kendi başladı ve ilerledi. Kardeşim de biraz böyle aksi ve sinirliydi, sanırım bizde biraz irsî bir şey aileden geliyor sinir. Yoga bana çok iyi geliyor dedi. Sonra ben de bir gideyim dedim. Çünkü gerçekten merak ediyordum. Sonra gittim ve yoga eğitmeniyle tanıştım. Hocanın muazzam bir enerjisi var gerçekten (Duygu, 30, Yoga, Batman).

> Arkadaşımın önerisiyle özellikle mesela sırt ağrısı için bel ağrısı için falan onlarla başladım. Daha sonrasında hani daha genel yogaları başlangıç serisi olan dersleri yapmaya başladım (İkbal, 25, Yoga, Batman).

Fiziksel olarak iyi hissettirmeye ek olarak katılımcılar, çevrelerinden de iyi göründüklerine dair tepkiler aldıklarını ve bundan duydukları memnuniyeti ifade etmişlerdir:

> Yoga yaptığım zamanlardan kendimi daha iyi hissettim psikolojik olarak bana iyi geldi. İkincisi de görünüş olarak insanların yaptığı yorumlarda karşıma çıkan arkadaşlar daha iyi göründüğümü söylemişlerdi, o da ilginç gelmiştir

> bana. Yoga yaptığım zamanlar aslında bir saat süren bir pratik ama yoruluyoruz ve ama yani insanlar sizin iyi göründüğünüzü söylüyor sanırım o enerji yüzünüze yansıyor yani. Çünkü bir tükenmişlik hali var bende yani bezmişlik hali var. O yoga yaptığım zamanlarda sanırım o bezmişlik hali simamdan çıkıyor. Daha zinde olduğum için daha enerjik görünüyorum insanlara (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Yoganın kendisini zinde tuttuğuna inanan başka bir katılımcı ise inandığı dinin gereklerini yerine getirmek için sağlıklı bir bedene ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyacını yogayla giderdiğini ifade etmiştir:

> Bu noktada içim rahat, çünkü ben fiziksel güçlenip ileride de yapacaksam ibadetlerimi rahat yapabilmek istiyorum. Omurgam dik olsun, sağlam olsun, hacca gittiğimde umreye gittiğimde de sandalyede değil ben yürüyerek kendi tavafımı yapabileyim istiyorum. Eklemlerin kuvvetli olsun, namazımı yetmişime kadar normal kılıyım oturarak kılmak zorunda kalmayayım istiyorum. Öyle aslında yogada da öyle, yani yoganın 8 basamağı var. Araştırırsanız bilmiyorum ama orada da asanalar benim yaptığım kısmı o basamaktan sadece birisi diğerlerini de yapmak ve meditasyonda en uzun oturmak için bedeni güçlü tutmak istiyorlar. Çünkü saatlerce hareketsiz oturmak her yiğidin harcı değil. Yani hani oturamazsın yamulursun sürekli kıpırdanmak istersin ayakların uyuşur. Onun olmaması için ne olması gerekiyor? Güçlü kasların güçlü bedeninin olması gerekiyor. Bizdeki gibi aslında hani ibadet edebilmek için güçlü sağlam bedenin olması gerekiyor (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Katılımcı yogayı diniyle ilişkilendirerek kendisi için zihninde makul bir cevap oluşturmuştur. Yoganın Hint dinlerinin bir pratiği olması, yoga yapan Müslüman dindar bireylerde meşrulaştırma yoluna gitme çabasına sebep olmaktadır (Seeman vd., 2003: 57). Farklı bir dinin pratiği olarak ortaya çıkmış, ardından bir çeşit spor ve egzersiz türü olarak görülmeye başlanan yoga için Müslüman dindar bireyler tarafından meşruiyet gerekçeleri oluşturulma

ihtiyacı doğmuş; dindar bireyler kendi dinlerine aykırı bir şey yapmadıklarını kanıtlama ihtiyacını hissetmiştir.[19] Bu gerekçelerin başında katılımcının belirttiği gibi sağlık gelir:

> Yani şöyle söyleyeyim, yüzde yüz katkıları oldu bende. Ben yaklaşık 10 yaşından beri çok ağır derecede ankilozan spondilit hastasıyım. İltihaplı romatizma ve hastasıydım ve ben yaklaşık işte aralık ayına ben workshopla tanıştım. Aralık'tan bu yana dün geçen dönemde sadece iki kere iğnemi yaptım ki 15 günde bir iğne yaparım, kitlenirim. Hayatımda hiçbir zaman böyle dehşet ağrılarla 35 senemin hani kendimi tanıdığım süreçlerde asla uyku uyuyamazdım. Sürekli anksiyete atakları yaşardım ve bunları hiç abartısız size yüzde doksanının düzeldiğini söyleyebiliriz. Sadece burayla yani hiçbir ilaç tedavisi almıyorum. Başım bile ağrımıyor çok şükür. Çünkü aslında onların sebepleri var Rabbim bize hastalık vermiyor. Biz o duygusal sıkıntılarla hasta oluyoruz. Negatifte kalıp da şükürsüzlükte kaldığımızda ağırlık geliyor ama onun dışında şükürde olduğunuzda zaten bedeniniz de ona tepki vermiyor. O yüzden benim hayatımdaki hastalık yönünde yüzde yüzü değişti (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

> Dediğim gibi öncelikle faydasını kendimde de gördüm. Daha dün bile yaptım NLP ile ilgili. Bir ağırlık seansı yaptım. Evet, çünkü söylüyoruz kendimiz

[19] Bu ihtiyacın oluşmasında Diyanet'in yoga ile ilgili fetvasının etkisi olabilir: *"Yoga, Hinduizm ve Budizm'de kişiye birtakım ilâhî bilgiler ve yetenekler kazandırarak onun arınmasına ve hakikate ulaşmasına aracı olması amacıyla uygulanan bir yöntemdir. Son yıllarda ülkemizde bedensel egzersiz ve psikolojik terapi faaliyetleri görünümünde yaygınlaşan yoga merkezlerinin önemli bir kısmı kendilerini bu dinlerden ayrıştırarak bağımsız yoga uygulayıcısı oldukları söylemiyle faaliyet göstermektedirler. Ancak yoganın dinî bir yönünün bulunmadığı ve zihinsel arınmayı amaçlayan alıştırmalar olduğu söylemi tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü Hint dinlerinde yoga, dinî bir uygulama olarak varlığını sürdürmektedir. Buna göre bir Müslümanın, başka bir dinin inanç ve ibadetlerine dayandığını bilerek yoga yapması caiz değildir. Zira bir Müslümanın İslâm'ın inanç esaslarını ve temel prensiplerini göz ardı etmesi, başka dinlere ve inançlara ait ibadet şekillerinden medet umması ve bunları benimsemesi düşünülemez."* https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/34/yoga-yapmanin-hukmu-nedir#, Erişim Tarihi:18.09.23 Pilot çalışmamızda buna dair bir katılımcının şu ifadeleri dikkat çekicidir: "Şöyle bir tartışma var ya yoga yapmak caiz mi değil mi diye. Tabi ben bu tartışmayı araştırmadım ve girmedim çünkü sonuçta herkes kendi niyetinden sorumlu. Yani yoga videolarının sonunda "namaste" demeleri beni rahatsız ediyor. Videolarının sonunda bu olduğu şöyle hissediyorum, ben onların ibadetlerini yapmadım ki, yaptım mı sorusu canlanıyor, dolayısıyla dinimle çelişiyor o arada. Ama bir yandan da uyuşuyor. Genel olarak insanın iyi hissetmesini sağlayan birkaç faktör var. Manevi hayatı, sosyal hayatı, ailevi hayatı gibi, vücut hareketleri gibi. Bence bunlar hepsi insanı etkilediği için spor yaptığımda, yoga yaptığımda da iyi hissediyorum. Bu da iyi hissettiğim için manevi hayatımı etkiliyor, hayata daha olumlu bakıyorum, daha çok dinime ve Allah'ın verdiği nimetlere karşı şükrediyorum. Ama tam tersi etkisi de olabilir, mesela o ara Allah'la daha yakın hissediyorumdur ve bundan dolayı daha aktifimdir daha çok spor yapıyorumdur. Çok uzaktan bağlantıları olabilir ama direkt bağlantıları olduğunu düşünmüyorum. Ama insan yekpare olduğu için tabi ki birbirlerini etkileyebilir" (Pilot çalışma 2,27, Yoga, İstanbul).

> yapmazsak olmaz inandırıcılığı ve ciddiyeti olmuyor. Bir yapayım dedim seansı ben birkaç seansta geçeceğini düşündüm ve yapar yapmaz geçti. Normal şartlarda belim çok fazla terlediğimiz için fırında sıcak olduğu için pastanede çalıştığım için aşırı bir rüzgâr yemiştim. Neyse ağrı dindirme seansını yapayım dedim ve anında etkisini gördüm ve anında şu an ağrım yok. Yani dün yapmama rağmen bugün hiç ağrım olmadı acaba olur mu diye bekledim gene olmadı yani ona rağmen mesela bilinçaltıyla bilinçaltının nasıl çalıştığı ile ilgili bilgilerin de bedensel olarak direkt nüfuz ettiği alanları da gördüm (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

> İltihaplı romatizma teşhisi konumuştu bana bundan yaklaşık 6 yıl önce. İltihaplı romatizma hastalığını taşıyan bir bireyin spor yapması çok zordur. Mesela işte el yamulur, ayak yamulur iki büklüm olur ki ben de 2 büklümdüm hastaneye kaldırıldığım zaman. Oğlumun son ameliyat sürecinden sonra ortaya çıkmıştı. 5 yıl oldu aslında 6 değil ve yoga o dönem hayatıma girmişti. 6 ay arayla doktoru ziyaret ettiğimde doktor sen ne yaptın dedi. Bu nasıl bir yöntem? Çünkü ben ilaç kullanmayı reddetmiştim, ilaçlar rahmime zarar verebileceği için. İlaç kullanmamıştım ve yoga, meditasyon biraz da nefes pratikleriyle ben 5 yıldır bedenimi iyi bir yerde tutmaya çalışıyorum (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Katılımcılar çeşitli bilinçaltı ve enerji tekniklerine kullanarak zihinlerini rahatlatmakta ve zihnin iyileşmesi bedenin de iyileşmesini sağlamaktadır. Zaten yeni maneviyatlarla ilgilenen bireyler genetik/ doğuştan gelen hastalıklar dışında tüm fiziksel hastalıkların arkasında psikolojik süreçler olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle fiziksel hastalıkları çözerken zihinsel metotlar kullanmaktadırlar. Bu alanlarla ilgilenen bireyler hastalıkları duygusal tıkanıklar veya hayattaki problemlerle ilişkilendirmektedirler (Heelas vd., 2004: 26). Onlar için şifa bulmanın yolu öncelikle problemin duygusal olarak çözülmesinden geçmektedir. Bu alanlar eğitmenler ve katılımcılar tarafından şifa yolculuğu olarak yorumlanmaktadır. Bu şifadan kasıt hem bedensel hem de ruhsal olarak şifa bulmadır. Burada önemli olan içsel benliğe doğru bir yolculuk yapmak ve her bireyin kendi kişisel iyileşme sürecinde ona yardımcı olmaktır (Heelas vd., 2004: 27).

> Vücudumdaki olan hastalıkların rahatsızlıkların sebebinin psikolojik olduğunu artık biliyorum. Ne tarafım ağrıyınca bunun sıkıntısının ne olduğunu ya da ne olabileceğini bilip bunu duygusal anlamda çözüyorum. Çocuklara, sıkıntılara bakış açım değişti. Yani tamamen hayata bakış açım değişti. Psikolojim sağlamlaştı, kolay kolay bozulmaz artık (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Yogayı sadece spor olarak görmediğini ifade eden başka bir katılımcı yogadan manevi beklentisini şu şekilde ifade etmiştir:

> Aslında şöyle benim de bir özelliğim var yogayı sadece tek bir kişiden izlemem, içime sinmesi lazım. Mesela bakarım sadece pilates yapıyor onu izlemem, ama bakarım meditasyon da var içinde, güzel enerjileri kullanıyor bu benim için iyi der ve onu izlerim. Çünkü ben onu spor olarak görmüyorum, vücuduma etki eden bir ruhsal ilerleme olarak görüyorum. Ama tabi YouTube'da izlediğinle yüz yüze yaptığın şey aynı değil, gideceksin hocanın enerjisini alacaksın (Duygu, 30, Yoga, Batman).

6.4. Entelektüel Gelişim

Yeni maneviyatların bireyler üzerindeki olumlu sonuçları, bireylerin bu uygulamalara devam noktasındaki fikirlerine katkı sağlamaktadır. Bu olumlu sonuçlardan biri yeni maneviyatların bireylerin entelektüel birikimlerinin artmasına yardımcı olması ve bu noktada bir ilerleme sağlamasıdır.

> …beynimi çok güzel geliştiriyor. Algılamanın iyileşmesine ve hızlı öğrenmeme neden oluyor. Artık bir şeyleri çok çok hızlı kavrayabiliyorum. Sayısını bilmediğim kadar eğitime katıldım. Artık her eğitime katıldığımda şıp diye anlayabiliyorum. Bu da benim korteksimin geliştiğini gösterir (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Hayatımdaki neredeyse her şeye katkı sağladı. Yaşam kalitemi çok artırdı ve iletişimin güçlendiğini gördüm. Çünkü karşı tarafı anladığın zaman nokta atışı

> konuşmalar yapabiliyorsun. Net kararlar verdiğimi gördüm. Ve doğru kararlar verdiğimi düşündüm. Olay örgüsünün dışında objektif bir şekilde bakabilmeyi öğrendim. Çünkü biz duygu durumundan dolayı o olayın dışında her zaman yaşıyoruz ama o duygu durumunu alıp uzaklaştığın zaman -meditasyon onu sağlıyor çünkü- o zaman olayı her tarafından bakabiliyorsun. Baktığın zaman evet bu durum doğru veya yanlış kararını verebiliyorsun (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Sümeyya Hanım, biyoenerji ve meditasyonun kendisinde doğru ve yanlışı ayırt etme noktasında yardımcı olduğunu ve daha iyi muhakeme yapmayı mümkün kıldığına inanmaktadır. Yoga ve meditasyonun odaklanma hususunda bireylere katkı sağladıklarından bahsetmiştik. Bu uygulamalar, bireylerin düşünmeye zaman ayırmasına ve düşünceye odaklanmalarına imkân verdiği için entelektüel gelişim sağlamaktadırlar. Ayrıca doğru iletişim açısından fayda sağladığı katılımcılar tarafından beyan edilmiştir:

> Öncelikle kişilere karşı ön yargıyı bitiren bir durum. Kişinin burada algısı değişiyor çünkü kişilerin karşı tarafın öğrenmesini nasıl öğrenme olduğunu, karşı tarafa nasıl davranmamız gerektiği ya da onların tepkisine karşı biz tepkisel olmamamız gerektiğini öğreniyoruz. En başta bizim bakış açımıza etkileyen bir durum. Buradaki bilgiyi kendi hayatımıza uyguladığımızda iletişimimiz kuvvetleniyor. Karşı tarafa olan karşı önyargılı inançlarımız kırılıyor. Yani kişideki karakteristik özellikleri de benimseyip ona göre davranışlar sergileyebiliyoruz. O zaman da bizim hayatımızı kolaylaştırıyor, iletişimimizi kolaylaştırıyor, insanlarla olan bağımızı insanlara karşı olan tepkilerimizi değişiyor ve bu şekilde değişince bizim kadersel olarak döngümüz değişiyor. Ruhsal bedensel ağırlığımız kalkıyor. Yani bakış açısı değişmediği sürece bilginin bir anlamı yok. Bilgiyi öğrenip daha bakışta aynı olunca o bakış açısından değerleniyor ve bilginin çok kıymeti kalmıyor (Zehra, 30, NLP, Meditasyon,İstanbul).

> Çünkü hiçbir şey yapmasam bile sana o kadar iyi geliyor ki, senin bakış açını o kadar çok değiştiriyor ki (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Zehra Hanım, aldığı NLP eğitiminin kendisine en büyük katkısının bakış açısını değiştirmesi olduğunu söylemektedir. Hatta bireyin bakış açısı değişmediği sürece öğrendiği bilginin bir değeri olmadığına inanmaktadır. İnsan ilişkilerinde bakış açısının önemine vurgu yapan katılımcı, kader döngüsünün değişmesi için de bakış açısının değişmesi gerektiğine inanmaktadır. Yeni maneviyatlarda hayata ve olaylara pozitif bir bakış açısıyla yaklaşmak esastır. Bu şekilde yaşanan problem ve sıkıntılarla baş etme mekanizması oluşturulmaktadır. Bu nedenle her şeye olumlu bakma duygusu ve teslimiyet gösterme davranışı sık karşılaşılan bir durumdur.

6.5.Zihinsel/Mental Rahatlama

Meditasyon ve yoganın bireye sağladığı faydalardan biri zihinsel ve mental rahatlamadır. Meditasyon ve yoga bireye sakinlik ve dinginlik duygusu vermektedir. Bireyin gün içinde yaşadığı yoğun tempoya karşın bir rahatlama ve dinlenme hissi oluşmaktadır. Yoğun bir iş temposu içerisinde olan veya gündelik stresi fazla olan bireyler, doğal olarak zihni boşaltmaya ve stresi azaltmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Sadece bunlar değil daha genel olarak bakıldığında hızlı yaşam koşulları içerisinde yaşayan bireyler ruhen ve zihnen dinlenmeye ihtiyaç duymaktadırlar.[20] Aynı zamanda odaklanma sorunu açısından da faydaları katılımcılar tarafından sıkça dile getirilmiştir. Yoga ve meditasyon bu ihtiyacı karşılamak için cazip bir alan oluşturmaktadır:

> Hani meditasyon şudur bence zihnini boşaltım. Aslında zihin hiç boşalmaz buna inanmıyorum. Ama hani bir 20 dakika bile olsa bana kendim olduğumu ve kendimle baş başa kaldığımı hissettiriyor. Meditasyon bana göre yine dediğim gibi kendinle baş başa kalmak, kendini dinlemek (Duygu, 30, Yoga, Batman).

> Meditasyon yapmadığım zamanlar daha çok bulanık bir zihne sahip oluyorum. Yogada da vücut hareket istiyor. Çakraların çalışması için de vücudun belli bölgelerinde destek hareketlerinin yapılması gerekir. Yoga vücut esnekliği de istiyor ve denge istiyor. Benim vücut esnekliğim zaten

[20] "Bedensel olarak katkıları oldu. Örneğin sabah yapıyorsam daha dinç oluyorum daha mutlu oluyorum en azından hareket yaptığım ve güne iyi başladığım için. Zihin olarak sürekli okumak ve yazmakla meşgul olduğum için, tabi ki zihinsel olarak da etkisinin olabileceğini düşünüyorum" (Pilot çalışma 2, 27, Yoga, İstanbul).

küçüklüğümden beri vardı. Yogada bunu tam olarak destekledi. Ve o dengede kalma hali motivasyonu yükseltti bir yere odaklanma halini arttırıyor. Mesela baş üstünde durma hareketi ile tüm vücudunla oraya odaklanıyorsun bu defa odaklanma gücünü artırıyor. Zaten vücutta spora ihtiyaç duyuyor (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Mesela stres ve kaygı ve anksiyete konularında meditasyonun bilimsel olarak da belli bir süre uygulandıktan sonra insanın üzerine olumlu etkileri olduğunu da biliyordum ve direkt bu pratik kısmına gitmiştim. Dediğim gibi anda kalmakta ya da bazı düşüncelerde çok fazla takıntılı bir şekilde takılıp kalabiliyordum, bunları biraz daha hafifletebilmesi için biraz daha olumlu enerjilerle güne devam etmek için meditasyon günde 5-10 dakika iyi geliyordu (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Meditasyon yapmak zihni rahatlatmak için etkili bir yöntemdir (Seeman vd., 2003: 61). Katılımcıların meditasyon yapma nedenlerini açıklarken sık sık meditasyonun bu yönünü öne çıkardıkları görülmüştür. Buna bağlı olarak da bireyler meditasyonun kendilerini huzurlu hissettirdiğini söylemişlerdir.

Mesela şöyle oluyor, güne huzursuz başladığımda ya da huzursuz uyandığım zaman da direkt herhangi bir işime odaklanmakta zorluk çekiyorum, yani günlük aktivitelere devam etmekte. Orada çok kısa yatağımdan hemen doğrulup belki oturarak biraz sakinleşip, gözlerimi kapatarak o anda nefes çalışması yapıp, nefesime odaklanmak bana iyi geliyor, 5-10 dakika kadar. Sonra enerjimi, motivasyonumu toplayıp güne daha güzel başlıyorum. G: Yani genelde bir huzursuzluk sebebiyle mi yöneliyorsunuz? K: Genelde öyle oluyor ama bazen de yatmadan önce uykumu rahatlatmak için yapıyorum. Bazen sırf sakinleştirici bir müzik, yağmur sesi, deniz sesi, doğa sesi, iyi gelen enstrümanlar, ney sesi gibi dinleyip öyle uykuya geçmeye çalışıyorum, daha huzurlu düşüncelerle (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

> Yani benim daha çok beden ve ruhuma iyi geliyor yani mutlu oluyorum (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

> Ruhsal olaraktan rahatlayıp gevşediğimi daha enerjik olduğumu, olayların perde arkasını görebildiğim için artık daha sakin daha zihinde bir ruhsal boyutta olduğumu söyleyebilirim, işlerimde daha odaklı ve daha başarıyı, başarıyı görebilen bir Lale olarak ortada var olabiliyorum (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Katılımcıların meditasyonla ilgili deneyimleri genellikle olumlu sonuçlanmıştır. Genel düşünce meditasyonun huzur, dinginlik, rahatlama gibi duyguları sağlaması sebebiyle insan ruhuna iyi geldiğidir.

6.6.Duygusal/Psikolojik İyilik Hali

Yeni maneviyatlara katılan bireylerin hayatlarında çoğunluklu olarak duygusal bir süreç veyahut travmatik olaylar bulunmaktadır.[21] Bireyler hayatlarında yaşadıkları bu zorlu süreçleri atlatmak için bir arayış yoluna girmektedirler. Psikolojik problemlerin çözülmesi ruhsal gelişime katkı sağlamaktadır. Heelas ve Woodhead'in yaptığı araştırmada yeni maneviyatlara katılan bireylerin en önemli nedenlerinden birinin ruhsal problemler olduğu ve katıldıkları uygulamalardan sonra ruhsal ilerleme kaydettikleri ortaya çıkmıştır (Voas, Bruce, 2007: 49).

> 4 sene önce ciddi anlamda bir ruhsal sıkıntıdaydım ve daralmadaydım. Bir arayıştaydım (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

> Benim bu uygulamalarla ilk tanışmam evlilikten sonra çocuklarım doğduktan sonra oldu. Uzun süre ilimden uzaklaşmıştım. Sonra kendimi bir ara bir boşlukta buldum ve iyi olmamaya başladım. Hiçbir şey bana zevk vermiyordu. Yani ne olursa olsun hiç mutlu olmuyordum. Sonra bir arkadaşın

[21] G: Manevi arayışınıza sizi itekleyen bir şey oldu mu? K: Olay üzerine olmuştu. Zaten derler ki tırnak içerisinde kötü bir olay olması gerekiyor ki, Allah seni kendisine çekmek için aslında bunu yapar. Yani merkezden kaydığınız zaman Allah aslında seni tabiri caizse tokatlıyor. Yani diyor ki sen merkezden kaydın, kendine gel diyor aslında biraz. G: Bu olay bu duygusal olarak mı sizi etkilemişti? K: Evet, duygusal olaraktı. (Pilot Çalışma 1, 33, Meditasyon, İstanbul)

tavsiyesiyle huzurlu yuvam eğitimine katıldım. Ondan sonra grupta kaldım (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

İlk amacım yani bu yola niyetlendiğimde kendimdeki değişiklikleri gördüm. Çünkü dediğim gibi maneviyatım düşmüş hem madden hem manen psikolojik olarak ciddi bir çöküntüdeydim. Sonra ben bir buçuk 2 yıla yakın ciddi bir terapi süreci geçirdim. Haftada 2 terapi desteği aldığım günler oldu. Ciddi bir lohusa depresyonundaydım. Sonra fark ettim ki, yani ben kendimi bulamadığım için oradaki boşlukla başkalarından bir şey bekledim. Ama şimdi bu uygulamalarla kendimi bulduğumu hissediyorum ve insanlara da buldurabiliriz. Yani az önceki konu gibi yani bizi bir yaratan var gerçekten seven kollayan bir yaratan var. Yani biz dert çekmeye gelmedik. Bunlar olması gerektiği gibi. Başınıza bir şey mi geldi? Tabii ki hani hâlâ bile tekamüldeyiz bazen düşüyorum. Eskiden ay Allah'ım neden başıma geldi derken şikâyet edip hani isyana dahi sürüklenirken şu an bu bilinçle bakmaya çalışıyorum. Allah'ım bunu verdiysen bunun arkasında bir hikmet var. Bunun arkasında bir hediye var. Benim ne öğrenmem gerekiyor? Bu insan bana bir hata yaptıysa burada ne öğrenmem gerekiyor. Allah'la olan o bağlantıyı kurduğunuzda bence bu sefer maneviyatın da otomatikman artıyor. (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Manevi veya duygusal bir boşluk süreci yaşayan katılımcı içindeki boşluğu doldurmak amacıyla bir arayış yoluna girmiş ve katıldığı gruptaki eğitimler beklentisini karşılayınca sürece devam etmiştir. Benzer bir şekilde yaşadığı duygusal süreçlerle baş etmek için bir arayışa giren Elif Hanım, o yolculuğunu şu şekilde aktarmaktadır:

Bu uygulamalara ilk başlangıcım; ben Kur'an ı Kerim'de 3 yıl önce bir ayetten çok etkilenmiştim, benim eğitime katılmamın en önemli sebebi bu oldu. Allah-u Teâlâ insana kötü kader yazmaz ayeti. Allah Teâlâ insana zulmetmez insanlar kendine zulmeder ayetini duyduğum zaman gerçekten 1-2 ay boyunca boşluğa düştüm. Rabbim diyor ki, ben kullarımı zulmetmek için yaratmadım onlar kendi seçimlerini yapıyorlar. Şu anda ben mutsuzsam demek ki sebebi

> benim, ben kendime bakıyorum kendimi sorguluyorum. Diyorum ki ben Rabbim'in takdiri dışında hiçbir şey yapmıyorum. Namazımı kılıyorum, orucumu tutuyorum, helal haram noktalarına çok dikkat ediyorum. Yani benim ana niyetim ilim öğrenip ilim öğretmek yani öğrenip insanlara ilim öğretmek benim amacım bu. Baktığım zaman niye üzüldüm, niye üzgünüm ve niye bir çıkmazdayım, niye bu vesveseleri yapıyorum dedim. Göğsümün arasına bir vesvese geldi ve benim hayatımı altüst etti. Dedim ki bu da Rabbim'in izninde olan bir şeydi. Peki bunun sebebi ne? Yani bu defa ben ilk başta kendime dönüp baktım. Ben insanlar mutlu olsunlar, üzülmesinler diye bütün insanların yükünü kendi üstüme almışım ve kendi hakkıma gire gire bu hale gelmişim. Çünkü insanlar hata yaptıkları zaman ben o insanlara "sen hata yaptın" değil de "olsun ben hata yaptım" diyerek ben çevremdeki insanları zalimleştirmişim. Yani onların hatalarının üstünü örte örte onlar utanmasın, göremezlikten geleyim şu olmasın bu olmasın. Sonra orada bana bir açılım oldu. Eğitimlerde bize hani böyle astral yolculuk olsun diğer şeyler olsun. Bakıyorum ki açılımlarım oluyor bu insan bana niye bana diyor, niye bana kalsın bunları sorguluyordum. Baktığın zaman ben öyle bir enerjide durmuşum ki nerede zayıf bir halka nerede bir şey varsa tam gelip beni buluyor çünkü neden benim vücudum diyor ki ben kırılmam ben de darılmam. Yani gelen her şeyin Rabbim'den geldiğine inanıyorum (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Elif Hanım'ın ifadelerinden anlaşılacağı üzere katılımcı ciddi bir arayış sürecine girmiş ve bu arayışını çoğunlukla inanç noktasında bulmaya ve tamamlamaya çalışmıştır. Elif Hanım, ulaştığı veya bağlantı kurduğu her şeyi inancıyla ilişkilendirmiştir. İnsanlarla yaşadığı ilişki problemlerini, Allah'a büyük bir güven ve teslimiyet duyarak çözmeye başlamıştır. Yeni maneviyatlar, katılımcılar için duygusal başa çıkmanın bir aracı olmuştur. Ayrıca bireylerin kendileriyle ortak duygular yaşayan kişilerle hikayelerini paylaşmaları bir şifa ve rahatlık hissi sağlamaktadır (Wuthnow, 1998: 5).

> İnsanların bir ışığa ihtiyacı varsa o ışığı göstermek, hani insanların parmağını o ışığa değdirmesi, o tuşu açması için destek olmak için aslında buradayım.

> Yoksa gerçek anlamda hani meşgulüm, meşgul olmama rağmen bundan keyif alıyorum. Yani gece geç saatlere kadar sürmesine rağmen gerçekten keyif aldığım bir durum ve bunu severek de yapıyorum. Çünkü insanların azıcık da olsa kalbine dokunabiliyorsunuz. Çünkü insanlar çok fazla karamsar ve kendi içlerine kapanmaya meyletmişler ve dışarıdan bir destek bekliyorlar. Aslında destek kendilerinde ama onu fark ettiklerinde açılacak, onu fark etmeleri çok önemli. Orada önemli olan yani benim asıl yapmak istediğim, oradaki görevim o; o alanı yani kendini açması için ona destek olmak. Sadece insanların kendindeki gücünü fark etmesi. O enerjiyi yakaladığında bırakmak istemezsin. Yani diyorsun ki beni bu kadar ayağa kaldırıyorsa kim bilir benim durumda olan insanlar nasıl ayağa kalkacaklarını bilmediklerinde neler yaşıyorlar ve onların yaşadıklarını hissedebiliyorsunuz. O zaman diyorsun ki dönüşebilirler ama isterlerse. Kişinin talep etmesi çok önemli burada (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Geçirdiği travmatik olayları olumlu yönden yorumlayan ve şu anda kendisi de eğitmenlik yaparak başka insanlara yardımcı olmaya çalışan başka bir katılımcı ise travmaları şu şekilde yorumlamaktadır:

> Yani şöyle zaten aslında travmalar ve bizim bu başımıza gelen her türlü olay, travmasız bir hayat yok çünkü, bizi güçlendiren noktalardır. Aslında bizi güzel ve doğru noktaya taşıyan, bizi bugünlere getiren durumlarımızdır. Biz tercihlerinizden ibaret yaşıyoruz. Ben bu travmaları travma olarak kabul edip yataktan hiç çıkmayabilirdim. Ama hayır. Öyle oldu. Ben bunları yaşadım. Benim bu sürecimde böyle yaşadım ve güçlü ayakta durmam lazım. Bu süreçten geçen insanlara destek olmam lazım. Onları o çukurdan çıkarmam lazım bilincini de geliştirebiliriz. Bu tamamen bizim tercihinize kalmış oluyor. Sadece önemli olan şu, yani gerçekten bu travmalar, bu yaşadığımız olaylar işte aramızın düşüklüğü ya da çalışmalarımızın dengesizlikleri. Bunlar dengeye geldiğinde bunlar kuvvetlendiğinde, frekanslarımız yükseldiğinde hayat standardımız, kalitemiz de yükseliyor. Yani şimdi bize empoze edilen bir Müslümanlık anlayışı vardı ve bu anlayış bizi tembelliğe götürdü. Şu anda

> yeni bir uyanış başladı insanlar artık bunun farkına varmaya başladılar. Şimdi bunu zedeleyecek belli noktalar ve adımlar illaki atılacaktır. Çünkü insanlar, bu uyanışın yaşanmasını istemeyeceklerdir. Hani insanların bu yüksek benliğe ve seviyeye ulaşmalarını istemeyeceklerdir. Bizler bu uyanışa geçtiğimizde ve gerçekten frekanslarımızı yükselttiğinizde hem bu dünya nimetlerinden hem de ahiret nimetlerinden fazlasıyla istifade edeceğiz Müslüman toplum olarak (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Yeni maneviyatlar bireylere geçmişte yaşadıkları travmaların bir nedene bağlı olarak yaşandığını öğretir ve *eğer onları yaşamasaydınız güçlenemezdiniz* anlayışını yükler. Bu anlayışa göre bizi biz yapan şeyler yaşadığımız olumlu/olumsuz her olaydır. Bu nedenle travmatik olayların bir faydası olduğu düşünülür ve geçmişteki travmalara olumlu bir bakış açısıyla bakılır.

7. Yeni Manevi Yönelimler ve Din

Çalışmanın bu bölümünden yeni maneviyat uygulamalarına katılan dindar bireylerin hayatlarına dahil ettikleri uygulamaların dinle ilişkisi, uyumu veya uyumsuzluğuna dair görüşleri analiz edilecektir. Bu çerçevede katılımcılara benimsedikleri uygulamaların dinle ilişkilerine nasıl yansıdığı; bu uygulamaların dini pratiklerle benzerlik ve farklılıklarına dair görüşleri sorulmuştur. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğu dini pratiklerle yeni manevi oluşum uygulamaları arasında uyum görürken bir kısmı da söz konusu uygulamaların farkına ve dini açıdan riskine dikkat çekmiştir.

Katılımcıların yeni maneviyatları dini hayatlarında nerede konumlandırdıklarını ve inançlarıyla nasıl bir ilişki kurduklarını anlamak üzere "Yaptığınız uygulamalar sizin dinle ilişkinizi nasıl etkiliyor? Dinle ilişkinizi güçlendirdiği ya da zayıflattığı noktalar hakkında neler söylersiniz?" soruları sorulduğunda katılımcıların tamamı yaptıkları uygulamaların dinle ilişkisini güçlendirdiğini söylemişlerdir. Bununla birlikte bazı katılımcılar buna ek olarak dini bağlılıklarının da arttığını ifade etmişlerdir.[22] Bu sonuç, araştırmanın önemli bulgularından biridir.

[22] "Yani ben de nedense işte tam tersi etki yaptı yani hani yoga ve meditasyon tekniklerini yaptığın zaman daha çok bağlandım. G: Yani dine mi daha çok bağlandınız? K: Evet, dine. Çünkü şöyle bir şey var aslında insan biraz mantıklı düşündüğün zaman hepsi birbirinin içindeymiş gibi çok benzer tarafları var. Ayrıştığı taraftarı da tabii ki var, yani dediğim gibi birini ibadet için yapıyorsun. Birini kendin için yapıyorsun. Hani odaklanmayı ve konsantrasyonu öğrettiği için mesela namazı daha böyle huşu içerisinde şevkle kılıyorsun, yani öyle söyleyeyim" (Pilot Çalışma 1, 33, Meditasyon, Yoga, İstanbul).

Dinle olan o ilgimi bilgimi çok güçlendirdi. Allah'a olan bağımı çok güçlendirdi. Sınavda, tekâmülde kabulde olmayı güçlendirdi. Çünkü çok isyan eden bir tipim hep benim başıma bu gelir. Allah'ım hep bin dert benim başıma gelirdi. Ama şu an öyle görmüyorum diyorum ki şükürler olsun bu olması gerektiği gibi. Evet böyle şu an zorlandım ama yani diyorum o kabulde olma hissi gerçekten benim için dini boyutta bence en iyi bir mertebe oldu. Tabii daha ne kadar ilerler ne olur henüz değil ama en azından Rabbim'den asla şikayetçi değilim. Rıza makamında olmak, kabulde olmak keyifli bir duygu (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Ben zayıflattığını düşünmüyorum. Bilakis güçlendirdiğini düşünüyorum. Çünkü sana o gücü verenin Yüce Allah olduğunu biliyorsun. Kullanırken de onun gücüyle kullandığını biliyorsan sıkıntı yok. Bir farkındalıkla yapıyorsan sıkıntı yok. Yanılgıya düşmeden onun kendi gücün olduğunu düşünmeden yaptığın sürece sıkıntı değil. Yani ben biyoenerjiye başlarken de birine yaptığım zaman da önce şu niyetle yapıyorum. Allah'ım bu benim elim değil. Bunlar benim elim değil. Bunlar senin gücünün Hz. Fatıma'nın eline verdiğin güç ile yapıyorum. Bunlar benim ellerim değil. Bunlar Hz. Fatıma'nın elleri ve senin gücün. O gücün verdiği şifayı iletiyorum. Ben sadece bir aracıyım (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Yani zayıflatmadı güçlendirdi. G: Öncesinde ve sonrasında nasıl farklılıklar oluşturdu? K: Kesinlikle ilk yani önce aslında Allah'la veya dinle olan bağ aynı bağ sadece önce bilinçsiz öğrenmeyle yapıyorduk. Şu an bilinçle, isteyerek yapıyorum (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Her öğrendiğim bilgide Allah'ım bunu da bana öğrettin diyorum. Çünkü bunu bilmeden önceki halinle bunu bildikten sonraki halinin aynı olmaması gerekiyor. Aynıysa bu bilgi sadece yük olarak bende kalır ama değere dönüştürmeye, kullanmaya başlıyorsun. Oradaki şükrün artıyor zaten. Çünkü bu bilgiler sen de açıldığında bilinçaltındaki o dönüşüm, o değişim sen de

ruhsal olarak da dönüşüme sebep oluyor ve teslimiyetin artıyor. Yani önceki dediğim gibi bundan 4-5 sene önce bana bahsetseydiniz ya böyle şey mi olur ya diye direkt kestirip atacağım bir konuyken şu an öyle bir konu değil, daha derinlemesine daha insanı yumuşatan ve daha geniş bir bakış açısı. Yani dini daha kısıtlamadan sana faydası olan alanlarda gerçekten idrakle bilinçli bir şekilde yaptığında inancın artar, samimiyetin artar. Çünkü diyorsun ki Allah'ım bu kadar bilgiyi vermişsin bize bu kadar kullanmayı da vermişsin. Bunu da kullandırdığın için teşekkür ederim. Gerçekten şu an faydasını yaşıyorum çünkü göndermeseydin, bildirmeseydin bilemezdim çünkü senin bildirdiğin kadar biliyoruz ama bu da bu teslimiyet o açılım. En başta olan aslında o farkındalık en baştan artarak ilerleyen bir şey ve pat diye birden açılan bir şey değil. Yani güçlendiriyor (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Dinle ilişkimi şöyle etkilemiş olabilir, ben daha hani pozitif olmaya çalıştığım için daha nasıl desem günümü verimli çalışan geçirmeye çalıştığım için, beni motive ettiği için aynı şekilde hani depresif bir insanın dine yönelmesi daha zordur ya o açıdan bence beni desteklemiş olabilir. Hani huzurlu olmamı bir yerde sebep olduğu için, o huzurla mesela ibadetleri yapmak belki daha kolay gelmişti (İkbal, 25, Yoga, Batman).

Çok güçlendirdiğini düşünüyorum. Kafamda çok soru işaretleri vardı bunları giderdiğini düşünüyorum. Yaratıcıyla daha yakın hissediyorum. Yoga ve meditasyon, bilinçaltı gücüne yönelik çalışmalarla da yaratanla nasıl bağ kurabileceğini daha iyi öğrendiğimi fark ettim (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Uygulamaların dini teslimiyeti artırdığına işaret eden bir katılımcı, ibadetlerin kolaylaştığını ifade etmiştir:

Tam tersine dediğim gibi, bu uygulamalar benim maneviyatımı güçlendirdi iyice besledi, benim teslimiyetim arttı, daha bir teslim oldum. Yani Allah Teâlâ'nın sistemini inanılmaz bir teslimiyetle kabul ettim. Bende kabule

> gittim yani kolaylaştırdı. Bir de yani mesela şöyle anlatayım, artık bir tekamülüm geldiğinde ben o tekamülü sevgiyle kabul ediyorum. Geçici bir süreç olduğunu biliyorum ve arkasındaki güzellikleri bekliyorum. Beni uzaklaştıramadı. Tam tersine ben üstümdeki yükleri attıkça, tövbe namazlarımı çoğaldıkça işte bağ kesme seansları yapıp bunları hayatıma geçirdikçe benim gece namazlarım kolay oldu, rabıtalarım kolay oldu, günlük namazlarım, ibadetlerim kolay oldu. İnsanlarla olan ilişkim güzelleşti (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Sena Hanım yaptığı uygulamalarla birlikte sadece teslimiyet duygusunun değil ibadetlerinin de kolaylaştığını ifade etmektedir. Burada önemli bir husus Sena Hanım'ın rabıta da yapıyor olmasını belirtmesidir. Katılımcı bağ kesme seanslarını yaptıkça -ki bunlar meditasyon içeren belli uygulamalardır- ibadetlerinin kolaylaştığını söylemiş ve bunlar arasına rabıtayı da eklemiştir. Rabıta belli cemaatlerin yaptığı bir uygulamadır. Ve o da düşünce gücünü kullanması açısından meditasyonla benzer bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle katılımcı bağ kesme olarak nitelendirdiği çalışmaları yaparken önceki hayat deneyimiyle ilişki kurarak çok yabancılamamış olabilir. Başka bir katılımcı ise rabıta yaptığını söylemiş ve bunu maneviyat boyutunda değerlendirmiştir.

> Rabıta yapıyoruz. Bizde rabıta var. Allah tarafından bir nur iniyor. İşte bu maneviyat boyutuna giriyor (Fahriye, 40, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Her iki katılımcı da mülakatları sırasında bir cemaate bağlı olduklarını söylemişlerdir. Bu nedenle hayatlarında bir cemaat ve tarikat geçmişi olan bireyler yeni manevi uygulamalara yöneldiklerinde hızlıca benimseyebilmektedir. Bunun temel nedeni iki alanında maneviyat alanını kapsıyor olmasıdır. Halihazırda manevi/ruhsal alanla ilgili çalışmalar yapmış bireyler modern yaşamda yeniden dizayn edilen manevi alanlara da hızlıca ilgi duyabilmektedirler.

> Kuantum, sır ve diğerleri hepsi bir isim bir aracı olarak düşünün. Tek istediğim şey benim hissettiğim duyguyu insanların da hissetmesi. Tam teslimiyetin önemini ve onu sevdikçe Rabbimi anladıkça bir şeylerin kolaylaşması başına gelen sıkıntıların bile bir öğreti olduğunu onun da Rabbin

> seninle bir iletişim olduğunu anlayıp bunu aktarmak istiyorum. Bu dindarlık mı değil mi bilmiyorum (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Katılımcıların bir kısmının geçmişteki din tasavvurlarından memnun olmadıkları görülmektedir. Bazı katılımcılar bu durumu açıklarken baskıcı ve kısıtlayıcı din anlayışından bahsetmiştir. Özellikle cemaat veya tarikat geçmişi bulunan katılımcılarda bu duruma rastlamak mümkündür:

> Güçlendirdi zayıflatmadı çünkü eğer ki benim eğitim aldığım hocalara göre olmuş olsaydı zayıf noktalarım olurdu. Çünkü ben tasavvuftan ehlinden kişilere güvendim; küçük yaşlardan itibaren 3 tane alim hocadan ders aldığım için, o zaman zayıf noktalarım olurdu. Ben bakıyorum şimdi küçüklükte bize anlatılan şeylere çok farklı. Şimdi Batı'dan gelmiş, değiştirmişler. Ama ne yapmışlar üstüne bir şeyler katmışlar. Şöyle aslında hani kuantum da duadır aslında burada size dua edelim, oradayken bu kuantum olur (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Katılımcı benimsediği uygulamalara meşruiyet ararken kuantum fiziğine atıf yapmaktadır. Diğer yandan, yoga ve meditasyon yapan katılımcıların çoğu ilgilendikleri alanı din ile ilişkilendirirken yoga ve meditasyonun namazdaki odaklanma kabiliyetini artırdığını ifade etmişlerdir. Bu odaklanma sayesinde din ile ilişkilerinin güçlendiğini ifade etmektedir:

> Güçlendiriyor. Dediğim gibi meditasyondaki odaklanma gibi namazımda da biraz daha odaklanmam noktasında fayda sağlamış oluyor. Bir de şey hani yoga yapıyorum diye öbür tarafı ihmal etmiyorum. Ne bileyim kendimi çekip, hani o tarafı da güçlendirici etkinlikler yapmaya çalışıyorum. Mesela Aralık ayındaki 21 gün teheccüt programı da oydu aslında. Hani peşine yoga koyduk ama amacımız biraz da teheccüde kalkmaktı ve teheccüt kılmaktı birlikte. Ve bir sürü insan da bunun benimle birlikte yaptığı için ekstra bununla mutlu oluyorum. Hani bununla dertlenen arkadaşlarla kafamızın uyuşması, ortak paydada hem teheccüdü hem yogayı seven insanları buluşturmak, onlarla bir

> arada olmak da bana hem enerji olarak hem maneviyat olarak iyi geliyor diye hissediyorum (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Burada ilginç olan durum söz konusu dindar bireylerin yogaya kalmak için kendilerinde motivasyon gücü ve iradeyi bulurken teheccüt namazına kalkmak için yoga yapma motivasyonuna sahip olmalarıdır. Bazen yoga ibadetleri düzene sokmak gayesiyle tercih edilebilmektedir:

> …ya da yoga pratiklerine namazımı düzene sokayım diye gelen arkadaşlar oluyor, örtülü arkadaşlar oluyor mesela benim gruplarımda. Şu sabah yaptığımız mesela 5.45 grubunda da hani ona katılayım da hani sabah namazlarına da kalkmakta zorlanıyorum oda bahanesi olur diyip, mesela katılan da olabiliyor bu şekilde (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

İnançlı birinin dininin bir ibadeti olan sabah namazına kalkma iradesinin yoga yapmaya kalkma iradesinden daha güçlü olması beklenir. Ancak örnekte görüldüğü üzere sabah namazlarını düzene sokma gayesini yoga yapmak için erken uyanma gayesiyle birleştirmektedir. Burada yoganın toplu bir grup tarafından yapılıyor olması ve bu grubun birbirini destekliyor olması sabah erken uyanma fiili için iradeyi güçlendirmektedir.

7.1. Yeni Manevi Oluşumlar ile Dinin Uyumu

Yeni manevi oluşumlarda birçok noktadan din ile ilişkili kurulabilmektedir. Araştırmadaki katılımcıların din ve yeni dini uygulamalar arasındaki benzerliklere ve bu ikisinin uyumuna dair görüşlerine sık rastlanmıştır:

> Benzer yanları şöyle anlatabilirim, mesela bence dua etmek de bir meditasyon. Yani zaten siz o anda kendiniz ve Rabbiniz arasına hiç kimseyi almadan sadece ona yöneliyorsunuz. Zaten o bir meditasyon hali. Ben öyle düşünüyorum. Doğan bir meditasyon hali.
> …Namazda da meditasyondaki o ruh halini sağlamaya çalışıyorum. Her zaman olmasa da sağlamaya çalışıyorum (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Meditasyon durup nefesine odaklanmaktadır. Zihninden geçen binlerce kelimeyi bir kenara bırakıp sadece nefesini odaklanmaktadır. Bu dinde şükürdür. Anda kalmak ve anın şükrünü fark etmektir.
> …Aslında dinimizi de destekleyen bir şey. Bu defa Rabbimizi daha iyi anlıyoruz ve şükrün ve yaratıcının gücünü kavradığımız zaman bizi ne yapar iyiliğe de iter. Biyoenerjinin temelinde de iyilik vardır (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Bir katılımcı daha önce medrese ve Kur'an kursunda eğitimler almış ve ilgilendiği alanı ve eğitim geçmişini şu şekilde bağdaştırmıştır:

> Evet yani şöyle benim mesela medresede aldığım eğitimler de vardı. Kur'an kursunda aldığım eğitimler de vardı işte okuduğum kitaplar da vardı. Şimdi her seviyede mesela gidiyorum eğitmen bana işte bilinç boyutunu anlatıyor. İşte bilincin var olan evren enerjisiyle bir araya geldiğinde nasıl bir enerji ortaya koyduğunu anlatıyor. Orada bir anlattığı şeyi ben aslında Kur'an kursundaki hocamın farklı bir yorumundan da kesit olarak birleştiriyorum. Aa diyorum bak bu ayette şöyle bir şey vardı ya da işte ne bileyim hani bizim hocamız şöyle demek istemişti, şöyle demiş. Demek ki bunu demek istemiş. Yani aslında bilimsel boyutuyla birbirini dengelediğini ve aslında farklı kelimeler ve kavramlar kullanılsa da aynı şeyi ifade ettiklerini kavradım (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Başka bir katılımcı ise Batı'da değiştirilerek gelen uygulamaların aslı itibariyle Kur'an ile uyumlu olduğunu düşünmektedir:

> Uyumlular ama Batı'dan geldiği için değiştirmişler. Ben onlara diyorum, bu Batı'dan gelmiş bunu değiştirmişler, ben diyorum çakralar 7 nefistir. Hani Kur'an'da diyor ki, ben seni 7 yol üzerine yarattım, onlara anlatıyorum. Numerolojisini açtığım kişilerde diyorum ki çakralardan haberdar mısın, bazen bakıyorum işi için aramış beni fal gibi acaba benim durumum nedir ne

> olacak, ne bitecek bakmıyorum. Açılmadı diyorum ben öyle bakmam. Benim istediğim kişi kendisini arayan bir ruh mu ona bakıyorum. Genelde de kendini arayan ruhlar zaten gelip beni buluyor. Yoksa diğer şekilde aradıkları zaman onları hiç böyle almıyorum yok diyorum (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Elif hanım inancını ve ilgilendiği alanı uzlaştırmaya çalışmakta; bunun için Kur'an-ı Kerim ile yedi çakrayı ilişkilendirmektedir. Ayrıca numeroloji yaparken haram olarak kabul edilen fal uygulamasını yapmadığını belirtmektedir. Diğer yandan yoga eğitmeni bir katılımcının ifadeleri dikkat çekicidir:

> Gittiğim kamp ortamlarında, aldığım yoga eğitmenlik eğitimi sürecinde de gördüm ki zaten yoganın felsefesinde anlatılan her şey İslam ve özellikle de tasavvufta bize verilen bilgiler. Ben hep böyle söylenen bir cümleyi al bu şu sünnetten bunda bundan bahsediyordu. Zaten ama şöyle bir şey oluyordu ben zaten bunu duymuştum babamdan şeklinde yaklaştığım için çok hoş, daha hoşuma gitti. Dedim ki, yani hani ben zaten çelişen bir şey yapmıyorum ya da bu öğrendiğim şey benim inancımla çelişen bir noktada değil. O hoşuma gitti ve ekstra mesela böyle tamam bildiğim hadisler o bu vardı ama babamla da böyle arada bir ekstra hadis çalışma isteğimi arttırdı mesela. Hani yani bir şey daha öğreneyim dur bak, şöyle de bir şey var. Hani hep böyle yoga ekstra hoşgörü ve güzellik aşılıyormuş, ayrıştırmıyor bütünleştiriyor gibi gözükse de İslamiyet'in bu yönlerine de anlayıp, anlatabilmek aktarabilmek istedim (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Ayşe Hanım, zihninde hem dininin hem de kültürünün yogaya uygun olduğuna ve çelişkili bir durum olmadığına dair bir kanaat geliştirmiştir. Bunun birlikte yogadaki hoşgörü ve bütünleştirme gibi ilkelerin İslamiyet'te var olduğunu bu nedenle yogayla İslamiyet'teki bu güzellikleri aktarmak istediğini belirmekte aslında böylelikle yogayı inancı çerçevesinde meşrulaştırmaktadır. Yoga diğer manevi hareketlerden ayrı olarak sadece spor ve egzersiz amacıyla da yapılabilen bir faaliyettir. Ancak yoga yapan katılımcılarla yapılan görüşmelerde

yogaya spor olarak başlayan katılımcıların bir süre sonra yoganın felsefesine[23] de ilgi duydukları veya ister istemez yoganın düşünce sistemine maruz kaldıkları görülmüştür. Bu maruz kalma katılımcıların girdikleri ortamlar, eğitmenler aracılığıyla veya izlenilen videolar üzerinden gerçekleşmektedir. Katılımcılar yoganın felsefesine ilgi duymasa bile saygı ve sempati duymaya başlayabilmektedir. Bu nedenle sadece sportif bir aktivite niyetiyle başlanılan yoga faaliyeti bir süre sonra düşünce sistemini benimseme veya manevi ihtiyaçları giderme alanı olma ihtimalini barındırmaktadır. Öte yandan namaz ile yoga benzerliğinden bahseden katılımcılar olmuştur:

> Yogada güneşi selamlama serisi var birebir namazla aynı hareketler var. Çok şaşırmıştım. Sonra çakraları açtığı için bu hareketlerin yapıldığını fark ettim. İkisi arasında bir uyum var. Aslında belki diğer dinlerdeki ya da namaz gelmeden önceki eski çağlarda -çünkü 5000 yıllık bir geçmişi var- bu hareketler oraya destek verdiği için yapılmış ve bu şekilde bulunmuştur. Bu da dinimizin ne kadar güzel olduğunu gösteriyor. İnsanlar namaz kılarken farkına varmadan o çakralarını açıyorlar (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Hani inanılmaz bağlantıları var çünkü namazın da aslında seccade üzerinde değil, toprakla topraktan gelen şeylerle yani bu alnınızı o tarz sert bir zemine yerleştirmemiz -ve özellikle toprak olması isteniliyor- bizden kaynakları incelediğimizde. İnanılmaz bağlantı olduğunu düşünüyorum. Diğer konulardan mesela kök çakra, abdest almak mesela kök çakrayı harekete geçiren seni hani abdest almak temizlenmek demek kesinlikle değildir. Öyle olsaydı niye ben toprakla buluşuyorum? Yani diğer türlü tek o zaman benim

[23] "Bence uyum var, çelişki yok. Ya dediğim gibi bu tamamen şey düşüncesel yapıyla alakalı bir durum. Yani ben şirke de girebilirdim ona bakılırsa. Ama imanın tam o olduğu zaman hiçbir şey etkilemiyor. G: Peki mesela imanı tam olmayanlar bunu yaptığı için şirke götüren nasıl şeyler var? K: Felsefesi olabilir, belki birazcık. Yani şöyle söyleyeyim, insanın beyni şeye çok odaklı çalışıyor kendisini tamamlamaya yani zihin hep bir şeyleri tamamlamaya çalışır çünkü. Bu yani eğer kişinin inancı tam değilse bu gerçek buymuş diyebilir. Çünkü yogada somut bir şey alıyorsun. Yani mesela diyelim ki gelişiyorsun, gelişiyor o zaman gerçek bu diyor. Çünkü somut elde ediyor ama namaz kıldığı zaman insanlar şunu düşünemiyor, şunu şey yapamıyor, somut bir şey yok ya hani tırnak içerisinde yani hani. Somut bir şey yok ya namazı kıldın ve insanoğlu şey diyor yani uzaya gitti şu anda kıldığı namaz belki de bilmiyorum diyor. Yoga biraz daha somut odaklı çünkü" (Pilot Çalışma 1, 33, Meditasyon, Yoga, İstanbul). Yoga yapan bir katılımcı yoga felsefesinin kişiyi şirke götürebileceğine inanmaktadır. Yogada beklenilen faydayı anlık olarak alabilmek kişinin başka bir inanca inanmasına veya inanç ihtiyacını farklı bir yerden sağlamasına sebep olması ihtimal olarak görülmektedir. Bu ihtimal yüksek bir ihtimal olmasa da ve bu araştırmanın katılımcılarında böyle bir örneklem olmasa da sosyal medyada yoga yapmaya başladıktan sonra inancını değiştiren Müslüman bireylere rastlanılmıştır. İnancın değişmesinin asıl sebebini tespit etmek zordur ancak bu durumun etkili olma ihtimali vardır.

> teyemmüm olayına da yönlendirmezdi. Topraklanma orada toprak elementinde. Orda da bilim devreye giriyor. Abdestte, namazda ve diğer ritüellerde hani oruçta, zekâtta yani senin mesela tepe çakranın dengeye getirebilmek için verme noktasında olman lazım. Almadan verme yerine geçmen gerekiyor ki o aydınlanma haline geçebilesin (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

> Namaz ve yoga arasında benzer gördüğüm yanlar var diyeceğim bu umarım günah olmaz (güldü). Şöyle, biliyorsunuz secdede alnımız yere değiyor. Orada aslında secdeye denk gelen tam alnımızın ortası konteks dedikleri, yani beynimizin düşünen kısmı. Orada aslında beynimiz sürekli düşünmekle bizi yoruyor ve Yaratıcıdan uzaklaştırırken aslında biz temas ederek yani temas ederek, namazda o kısmı yani beynimizin bizi en çok yoran kısmını da rahatlatmış oluyoruz. Buna yogada alın çakrası diyorlar. Yani orada da bir tek hareket yüzünüzü işte köpek pozisyonu var orada da alnınızı yere değdiriyorsunuz, temas yapıyor. Yani orada secde pozisyonuyla birbirine benziyor (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Mehmet Bey, inancının bir gereği olan namaz ibadeti ve yogayı hareketler açısından benzetmektedir.[24] Katılımcının zihninde acaba bunların benzer olduğunu söylersem günaha girer miyim düşüncesi bulunmaktadır. Katılımcılar da böyle bir yargının oluşmasının ilk sebebi yoganın dini bir faaliyet olarak ortaya çıktığını ve halen bir dinin pratiği olarak yapıldığını bilmeleridir. Ancak katılımcı yoga yapmak aslında beynimi rahatlatarak namaz kılarken bana fayda sağlıyor ve yaratıcıya yakınlaştırıyor düşüncesini oluşturarak kendisi için yine bir meşrulaştırma alanı sağlamaktadır. Buna karşın yoga ve meditasyonu din ile benzer bulan ancak ikisindeki ayrımı çok net bir şekilde yapan katılımcılar da olmuştur.

[24] G: Bazen hareketleri benzeteneler olabiliyor, siz o konuda ne düşünüyorsunuz? K: Benziyor evet. Hani Hindular bunun ibadet olarak yapıyorlar. Mesela çok benziyor gerçekte. Şöyle bir şey de söyleyeyim, yogaya başladıktan sonra mesela namazı daha bilinçli kılmaya başladım ben. Daha da kafamı vermeye başladım çünkü meditasyon ve yogada şey mutlak konsantrasyon olduğu için. Mesela namazdayken aklım kaymıyor. Tamamen hareketlere odaklanıyorum ve tamamen hani yaradanı düşünüyorum. Yani ben şu anda yaradanın karşısındayım. Başka hiçbir şey yok şu anda. Anda kalmayı öğretiyor aslında yoga ve meditasyon ve nefes pratikleri (Pilot Çalışma 1, 33, Meditasyon, Yoga, İstanbul).

> Çok benzer. Hatta bir gün hocayla oturuyoruz. Hoca şey dedi, "ya kızlar geçen namaz kılarken yogada bu hareketin olduğunu hatırladım." Hoca da namaz kılıyor. Ya öyle mi? Dedim, hangisi diye sordum. Bizde şöyle bir hareket var, burada yapamıyorum, bükül denildiğinde biz dizilerimize doğru bükülüyoruz. Kafamız da eğik oluyor. Yani rükuda olduğumuz gibi, rükû oluyor değil mi? Yanlış olmasın. Rükûda eğildiğimiz gibi yogada bir hareket var, bizde eğiliyoruz. Mesela bir hareket var, dizlerimizin üzerine oturuyoruz ya da bağdaş kurar gibi yapıyoruz. Orada da yoga hareketi var. Onun dışında namaz bitiyor oturuyoruz ya oturuyoruz dua edicez, bizim yogada öyle bir hareketimiz de var gerçekten. Hareketlerin isimleri biraz yabancı olduğu için çok bilemiyorum. G: Peki yoga yapmak namazınıza da etki etti mi? K: Öyle, biraz acele kılardım (güldü). Şimdi biraz daha yavaş kılıyorum. Yani yoga ve namaz çok bağımsız. Aslında ben onları karıştırmam. Yoga ve meditasyon benim kişisel gelişimime katkıdır. Namaz benim ruhuma hayatıma kişisel gelişimime, yaşamıma, imanıma katkıdır. Hani yoga benim inancıma katkı olamaz ki, olamaz. Çünkü bir din değildir bana göre. (Duygu, 30, Yoga, Batman)"

Yoga eğitmeni olan bir katılımcı, yoga ve namaz arasında hiçbir fark görmediğini, bu konuyla ilgili çok fazla araştırma yaptığını hatta bununla ilgili bir kitap yazmayı düşündüğünü şu şekilde ifade etmektedir:

> Çok benziyorlar. Bununla ilgili de özellikle bir kitap yazmak istiyorum "Yoga ve Din"diye. Bunun üzerinde çok duracağım. Namazın, Kur'an'daki namaza baktığımız zaman ve yoganın doğuşu 5.000 yıl önceki yoganın geldiği zamanlardaki metinler incelediğimiz zaman ortak noktalar var. Yogada poz dediğimiz asanalar var. 4-5 tane asana var oradaki asanaları aldığımda ve bu Kur'an'daki namazı aldığımda hemen hemen aynı çok farklılık yok. Yani birbirine inanılmaz benziyor. Bizim namazımızdaki şey bize bazı Kur'an'da olmayan dahi mesela Ettehiyatu Kur'an'da yok ama bize o zorunlu tutuluyordu. Kur'an'dan surelerle birleştirdiğin zaman ayrı. Yani orada sen okuduğun surelere de baktığın zaman bir şükür bir Allah'ı anma hali var.

> Diğer tarafta ise bir şey okuma ihtiyacı hissetmiyor. Yani demiyor sana şunu oku, bunu oku ama mantra dedikleri şeyler var. Hep bir şükretme hali var. Yani hem bir isteme hali, nefesine odaklanma hali. Bu yüzden gerçek ilk inen yoga asanalarıyla Kur'an-ı Kerim'deki namaz şeklini yan yana koyduğunda ben hiç farklılık görmüyorum. Ayrıca çakralarla buluşturduğumuz zaman bu konuyu yine benzerlikler var ki bununla ilgili de çok ciddi araştırma yaptım (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Yogada daha çok namaz üzerinden yapılan benzetmeler diğer maneviyat uygulamalarında inancın etik kuralları veya ayet, hadis gibi yazılı kaynaklardaki içerikler üzerinden yapılmaktadır.

> Evet yani şöyle benim mesela medresede aldığım eğitimler de vardı. Kur'an kursunda aldığım eğitimler de vardı işte okuduğum kitaplar da vardı. Şimdi her seviyede mesela gidiyorum eğitmen bana işte bilinç boyutunu anlatıyor. İşte bilincin var olan evren enerjisiyle bir araya geldiğinde nasıl bir enerji ortaya koyduğunu anlatıyor. Orada bir anlattığı şeyi ben aslında Kur'an kursundaki hocamın farklı bir yorumundan da kesit olarak birleştiriyorum. Aa diyorum bak bu ayette şöyle bir şey vardı ya da işte ne bileyim hani bizim hocamız şöyle demek istemişti şöyle demiş. Demek ki bunu demek istemiş. Yani aslında bilimsel boyutuyla birbirini dengelediğini ve aslında farklı kelimeler ve kavramlar kullanılsa da aynı şeyi ifade ettiklerini kavradım (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Kendisi de şu an eğitmenlik yapan katılımcı eğitim aldığı süre boyunca öğrendiği bilgileri dini eğitim aldığı yerlerde öğrendiği bilgilerle bağdaştırmıştır. Bu durum katılımcıda aslında dininden uzak veya ayrı bir şey yapmadığı fikrini oluşturmaktadır.

> Evet ikisi arasında bir ilişki kuruyorum. Şöyle zaten semboller dili eğitimini aldığımda da orada biz hep değiştirmeyi, şifalanmayı, Rabbim'in nuruyla alıyoruz. Zaten çakra dengeleme diyor. Genelde esmalarla yapıyoruz, esmalar okuyoruz. Fetih suresini muhakkak okuyoruz, Felak-Nas okuyoruz. Mesela

> hocamın gene bana kattığı şeylerden biri olan Hz. Ali'nin cemiyet duasını duyduğumda bu zamana kadar nasıl duymadım ki demiştim. Muazzam bir içerik bence içinde çünkü yani isteyebileceğimiz her şeyin o kadar güzel istenmiş boyutu var ki. Dualarım bile değişti yani. Oradaki uygulamaları hep zaten dini açıdan yapıyoruz. Bu böyle çok ince bir çizgiydi çok ürkütüyordu beni ya hani dinden çıkarmayız haşa. Çünkü hâlâ bile bazen sorguluyorum. Nerede var burada var mı, hani evrenden istemek, nasıl bir şey nedir, ne değildir? Bu dini bir boyutu var mıdır, bunun neresini oturtmalıyız? Ve bunu zihnimde oturduğumda Amine hocayla da hani eğitim almamdaki sebep oydu. İkisinin arasında hem farkı anlayabilmek hem hani acaba burada devam ettiğim için gözümden kaçan bir şey olabilir. Hani sevdiğim için belki fark edemediğim, hani nefsi kabul eden bir şey olur diye. Oradan da eğitim aldım NLP'yi. Ve bunu dini olarak esmaları dualarla tesbihatlarla yapınca çok daha keyifli bir hal alıyor (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Yaptığımız gözlemler sırasında da katıldığımız bir theta healing tanıtım seminerinde katılımcıların "Bunları yapmak günah mı, dinden çıkar mıyız?" gibi sorularının olması aslında katılımcıların yaptıkları şeyin inançlarına ters bir durum olduğundan şüphelendiklerini göstermiştir. Ancak Müslüman dindar bireylere hitap eden maneviyat grupları inanç unsurlarını oldukça yoğun bir şekilde kullanmakta ve yeni maneviyat uygulamalarını inançlarıyla tekrar uyarlayarak sunmaktadırlar. Bu nedenle bu eğitim ve atölyelere katılan bireyler düşündüklerinin aksine inançlarıyla paralel bir alan görmektedirler.

> Tabii ki var yoksa bunu seçmezdim. Zaten hani yaşam koçumu, eğitimcimi seçmemdeki sebep bu, dini yönden bunu anlatmaları. Çünkü biz yıllardır bunları, bu teknikleri duyuyoruz ama bunun dinde yeri nedir, şirke götürür mü? Yanlış bir yapmayalım diye hep geri durduk. Ama bu böyle bir şey değil. Bu da hayatın, yaşamın kullanma kılavuzu aslında bunun dinde tabii ki yeri var. Biz Kur'an'ın ışığında yani Efendimizin hadisleri ile ilerliyoruz. Bunun yani bilimin nasıl dinde yeri varsa bu da dinden çok ayrı bir şey değil. Çok iç içe olan bir şey. Kendimize yarayan, onayladığımız kısımlarını kullanıyoruz.

G: Peki ilk başladığınızda mesela ihtiyaç mı duydunuz? K: Yani gelişim alanı olarak gördüm (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Bence bir uyum var. Bir çelişki olduğunu düşünmüyorum. Sen onunla yanlış bir şey yapmadığın sürece. Ama işte onu yanlış yorumlayıp yanlış düşünüp yanlış değerlendirip yanlış işleyen insanlar da var. Biz İslami çizgide onu kullanıyoruz. İslami ve dini çizgiyi aşmadan onu uyguluyoruz ve hayatımıza entegre ediyoruz. Ama bunu öbür türlü kullanan da var. Aslında sendeki o gücün sadece senden kaynaklandığını düşünüp kullanan insanlar da var. İşte yanılgı noktası bu ince çizgi orada. Bizim için mesela hocamızın anlayışı çok önemli bir şey. Çünkü o bunu entegre etmiş, iç içe geçirmiş. Onun bize biyoenerji o şekilde sunması bizim aslında avantajımız oldu (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Katılımcının "biz onu İslami çizgide kullanıyoruz" ifadesi yeni manevi uygulamalarla ilgilenen dindar bireylerin düşünce yapısı ve sisteminin özetini yansıtmaktadır. Daha önce de işaret ettiğimiz üzere yeni manevi oluşumlarla ilgilenen Müslüman dindar bireyler eğitimlerini ve danışmanlıklarını yine Müslüman dindar olan ve inanç unsurlarını uygulama alanlarında kullanan eğitmenlerden almayı tercih etmektedir. Bu nedenle onlar için bu alanlar daha çok maneviyatlarını tamamlama veya manevi ihtiyaçlarını karşılama alanlarıdır. Katılımcılar bu alanlarda inançlarıyla ilgili unsurlar gördüklerinde bunu kendileri için bir avantaj olarak yorumlamaktadırlar. Öte yandan uygulamaların öğrenildiği kaynağın dinle uyumlu olmadığı durumlarda inancın tehlikeye düşmesi söz konusu olabilir:

Yani şunu söyleyebilirim, gerçekten her insanın böyle terapiler güvendiği ve inandığı insanlarla bu çalışmaları yapması gerekir. Yalnız şuna çok dikkat edilmesi gerektiğine inanıyorum. Her yerden her bilgi alınmaz. Her yerden de gidip seans alınmamalı. Tamamen mahrem bölgelerimiz ve o kadar açık bir alan ki hani bunu kötüye kullanabilecek o kadar çok insan var ki aslında bu sınır açık. Ucu açık bir alan. Çünkü bu eğitimleri aldıktan sonra gerçekten inanç seviyesi yüksek ve hani o Allah korkusu olan insandan hani zaten öyle olan insan bir şekilde kendini koruyup kollar ama inanç olarak Allah'a

> inanmıyordur ama gerçekten karakter sahibidir böyle insanlardan bu danışmanlıkların alınmasını tavsiye ederim herkese (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

7.2. Yeni Manevi Oluşumların Tasavvufla Uyumu

Katılımcıların ilgilendikleri uygulamaları din ile desteklemeye çalışırken en çok kullandıkları alan tasavvuftur. Dindar bireylerin yönelmeyi tercih ettiği yeni manevi uygulamalarda çoğunlukla tasavvufi bir düşünce sistemi veya tasavvufa dayanan bir arka plan bulunmaktadır.

> Ben aslında tasavvuftan başladım, benim için her şey tasavvufla başlıyor. Benim tekamülüm marifetnamedeki bütün ilimler. Bütün ailem bütün atalarım Nakşibendi tarikatına mensuplar, tasavvuf ehliler. Ailem, atalarım, dedelerim dedemin dedesi tüm ailem. 12 kardeşiz, 12 kardeşin hepsi de dindar ve tasavvuf ehliyiz (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

> Allah-u Teâlâ, "ikra bismi rabbikel" derken, hani sadece Kur'an-ı Kerim'i oku dememiş, hadisi şerifi oku dememiş, oku demiş. Mesela araştırdım, çokça araştırdım bu tasavvufi boyutunu. Bu bizim şu anda benim ilgilendiğim alan hani beyni çalıştırma alanı ledünni ilim mesela evrenin yani kâinatı Rabbi'min yarattığı sistemin aynısını insan beynine yerleştirmiş. Evreni yarattığı gibi beyni de yaratmış. Mesela, ben çok araştırdım ledünni ilmini. Rabbim, Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi vesselleme bildirmiş ledüni ilmini.
> …Yani bunu öğrenebileceğiniz tarihi geçmişleri okuyun ve bu ilim hepimizde var. Çünkü Allah -u Teâlâ, Âdem Aleyhisselam'ı yarattıktan sonra ona diyor ki ben esmaları öğrettim. Bizde hepimizde vardı. Sadece onu açığa çıkarma yöntemlerini bile bilmiyoruz. Âdem'in genleriyle bize geçti. Hepimiz de var. Evet okuyun mutlaka okuyun (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Buradaki iki alıntı da katılımcıların zihin dünyalarında tasavvufun yeri ve önemi görülmektedir. Bu alanlara yönelen birçok katılımcının dini eğitim hayatlarında tasavvuf ile

iştigal oldukları için ilgilendikleri alanı da tasavvufla ilişkilendirmektedirler. Aynı katılımcı ilgilendiği alanın eğitimlerini aldığı sırada yaşadığı olağanüstü bir olayı şu şekilde aktarmaktadır:

> Şimdi ben Access bars ve beden şifası eğitimini aldım. Bunu nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum. Ben Abdulkadir Geylani hazretlerinin yani onun silsilesinde Sultan Baba ve onun oğlu Hüseyin Hoca'ya rastladım. Onun okuma seansları var. Mesela 40 günlük, bende gidip çokça okudum. Hatta benim büyük oğlum 5 yaşından sonra bir şey bir rahatsızlık geçirdi, onu da götürdüm. Birkaç 41 yaptı. Çok şükür o da düzeldi. Onun okuma seansları var, okuma seansları ben de işte okundum. Yani çokça insan da götürdüm. Hatta bana dediler ki sana öğretelim, sen devamını sen yap yani o bölgenin sorumluluğunu yüklediler ki bana versinler. Ben çalışmak zorundaydım, kabul etmedim. Access bars beden şifası eğitimini aldıktan sonra ilk gece değil ikinci gece ben, beni uyandırdılar bana dediler ki. Hani seni şu hoca falan hoca okuyordu ya okumadan sonra işte farklı bölgelere elliyordu ya seni vücudunda, tekrar ellediler. İşte o access barstaki beden şifası kaynaklarını gösteriyorlardı ve ben kıyaslama yaptım. Bir kâğıt verdiler dosya üzerinde işte beden şifası ve access barsın kafa üzerindeki noktalarını gösteren. Aynı noktalar. Ve ben şok oldum. Kalktım yine tekrar iki rekât namaz kıldım, şükür namazı. Abdulkadir Geylani hazretleri bunun bütün silsilesini aktarmalı bir şekilde günümüze kadar getirmiş ve Avrupalılar bunu bize parayla satıyorlar. Bu bizim eğitimimizi alıp bize parayla sattılar. Bizim kütüphanelerimizdeki bütün bilgileri, kaynak kitaplarımızı, hepsini savaş yoluyla kütüphanelerimizi dini kaynaklarımızı bizden alın götürüp kendilerine uydurup bize parayla sattılar. Kaynak bizim. Bizim bilgilerimizi formatlayıp tekrar bize sundular. Ve bunu bana da ben 18 yıl bu cemaatin içindeydim. Ben bunu unutmuşum. Ama bana rüya aleminden tekrar bildirdiler (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Katılımcı, yaşadığı durumu tasavvufi boyutta değerlendirmiştir. İlgilendiği alan ile tasavvuf arasında sıkı bir bağ olduğuna inanmaktadır. Öte yandan katılımcı bu alanların zaten bizim inanç ve geleneklerimizde yer aldığına ve Batı'da yeniden şekillendikten sonra yeni haliyle

bize tekrar sunulduğuna inanmaktadır. Yani esasında katılımcı kendisi için referans kaynağını inancından almakta ve bu uygulamaların kaynağını dini olarak değerlendirmektedir.

> Oraya gelen insanlar vardı, hocam diyordu, yoga bu muymuş? Hoca kızlar diyor, sizin için yoga neydi? Kız bir eğitmenin ismini söyledi. Hoca da "Ne yanlışını gördün sadece onu merak ediyorum, neydi benle arasındaki fark? diye sordu. Kadın sadece spor hareketleri yapıyormuş, bu. Ama hoca meditasyonla tasavvufla birleştirdiğinde güzel bir enerji sağlıyor (Duygu, 30, Yoga, Batman).

> Gittiğim kamp ortamlarında aldığım yoga, eğitmenlik eğitimi sürecinde de gördüm ki zaten yoganın felsefesinde anlatılan her şey İslam ve özellikle de tasavvufta bize verilen bilgiler (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Yoga yapan katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığına göre sadece enerji ve şifa çalışmaları yapan maneviyat gruplarının değil yoganın da düşünce sisteminde tasavvuf düşüncesiyle benzer noktalar bulunmaktadır. Meditasyon ise özellikle rabıta ile ilişkilendirilmektedir:

> Eğer tarikat ehliyseniz biliyorsanız meditasyon bir nevi rabıta gibi. Aslında zaten rabıta bir nevi meditasyon. Dini bir meditasyon. İslami bir meditasyon o (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Reiki alanıyla ilgilenen ve bu alanın tasavvufla olan ilişkisini fark eden bir katılımcı ise hem bu benzerliğe bir örnek vermekte hem de zaten tasavvufta var olduğu için bazı bilgileri almadığını şu şekilde açıklamaktadır:

> Sonra işte kuantum, biyoenerji benim şu anda çok eğitim aldım ama devam ettirmedim. Çünkü tasavvufta bazıları zaten vardı. İhtiyacım olanları aldım, ihtiyacım olmayanı almadım. G: Yani zaten tasavvufta var olan kısmı almaya ihtiyaç duymuyor muydunuz? K: Evet. Mesela reiki zaten hep tasavvufu anlatıyor. Biyoenerji de öyle. Biyoenerji de şöyle bir şey ben daha önce

> biyoenerji de çalıştım hani kişinin aura alanı var ya sekizinci çakra. Şimdi aura alanı marifetname de diyor ki, Allah-u Teâlâ her bir insana 700.000 melekle koruma altına alıyor ve o insanı çevreleyen o meleklerin nuru insanı kendi aura alanıdır ve insanlar hani size tasavvuftan bir şey olarak anlatayım. İnsanlar kötülük yaptıkça günaha daldıkça melekler yavaş yavaş dağılmaya başlıyor ve o nurun rengi değişmeye başlıyor. Bu defa siyahlaşmaya başlıyor, dalgalanmaya başlıyor. Ve bu defa kişinin aura alanı yırtılıyor. Ve şu anda insanların yüzde doksanı psikolojik olarak hepsi hasta ve hepsinin de aslında vesveseden kaynaklanıyor. Allah-u Teala diyor ki ayeti kerimede ben sizin iki göğsünüzün arasında bir vesvese verdim. Ben de bunu yaşadım, uzun yıllar sadece namazımı kılıyordum. Çünkü gerçekten bir insanın tekâmül yolculuğuna girerek Rabbi'ni aramaya çıkan bir kulun sadece tek başına namaz kılması yeterli olmuyor (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Buradaki örneklerden de görüleceği üzere birçok farklı yeni maneviyat alanının tasavvufla benzediği noktalar vardır. Bu durum tasavvufa ilgili olan bireylerin bu alanlara daha çok yakınlık duymasına ve inançlarıyla bağlantılı alanlar olarak görmelerine sebep olmaktadır. Öze dönüş felsefesi tasavvufta da yaygın bir anlayıştır. Bu da yeni maneviyatların tasavvufla olan benzer yaklaşımına işaret eder. Bu nedenle daha önce tasavvufi bir anlayışla eğitim almış veya bir cemaat/tarikatta bulunmuş bireyler yeni maneviyatlara daha kolay bir şekilde ilgi ve alaka duyabildikleri anlaşılmaktadır. Yeni maneviyatlar Türkiye'deki çalışmalarda İslam ve tasavvuf anlayışıyla yeniden şekillenerek kendini göstermektedir. Bu nedenle dindar çevrelerce de kolaylıkla katılımcı bulabilmektedirler.

7.3. Yeni Manevi Oluşumlar ile Dinin Ayrım Noktaları

Bir önceki bölümde yeni manevi yönelim ve ritüellerinin din ile benzer noktalarına katılımcıların ifadeleri üzerinden yer verdik. Bu bölümde ise bu iki alanın ayrım noktalarına yani farklılaşan yönlerine değinilmektedir. Katılımcılar ayrım noktalarından bahsederken öncelikle yoga ve namaz arasındaki farklılıklara değinmişlerdir.[25]

[25] "Namaz da hareketle ve bedenle yapılan bir ibadet. Elbette arka planında bedensel olsa da bizi iyi gelecek hikmetleri vardır, Allah'ın içine koyduğu, o kısma o kadar vakıf değilim. Örneğin secde yaparken beyne kan gitmesi

Benzer olarak kısmen şeklen benziyor gibi ama değil yani yok ben namaz kılarken bilmiyorum hani Allah'ın ibadet olarak namazı bize farz kılarkenki arka planı çok araştırmadım. Benim cahilliğim eksikliğimden kaynaklı da olabilir. Hani oradaki amacım mesela ben eğilirken bir hareket yaparak eğilmek değil. Hani kalça kaslarımı istediğim gibi değil ya da eklemlerimi çalıştırayım değil. Tabii ki de muhakkak bir hani yediden yetmişe diye herkesi biraz hareket ettirmek. Günde 5 vakit bir hareketi, hayatlarını katmak için de olmuş olabilir. Ama secde yapmak halinin ve yoganın mesela bambaşka hissiyat olarak da bana kattıkları verdikleri bambaşka. O yüzden belli bir dinin yerini tutabileceğini kesinlikle düşünmüyorum (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Bence birinde seccade birinde mat seriyor olmak (güldü). Ya belki şey olabilir. Hani anda kalmaya çalışıyorsun. O sırada başka bir şey düşünmemeye çalışıyorsun, hissinden de huzurlu ayrılıyorsun bu olabilir. Ama hareket olarak hani benzettiğim bir şey çok yok sanıyorum (İkbal, 25, Yoga, Batman).

…Yoganın da aslında ibadet olduğunu biliyorum. Yani Hinduizm'de bir çeşit ibadet, ritüel olduğunu biliyorum. Ancak ben bunu Hinduymuş gibi yapmıyorum. Yani Hindu olarak değil. Ben Hindu değilim zaten çok tanrılı bir dine inanmıyorum. Ona daha ziyade zinde kalmak merceğiyle bakıyorum. Yogaya dini bir ritüel penceresinden değil de zinde kalmanın antrenmanı gibi bakmaya çalışıyorum. Yoksa yoga ve din arasında yani İslam dini arasında bir farklılık var. Ama aslında yogada başka bir dinin pratiği. Gündelik hayattaki bir pratiği, ritüel boyutundan bakıldığında. Ama aynı anda hem dindar hem yogacı olunabilir mi o konuda şüphelerim var. Bende daha ziyade din boyutu çok daha fazla (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

gibi. Yoga yaparken de kafayı aşağı indirme hareketleri çok var. Belki hareketlerin bazıları benziyordur ama yoga benim için bir ibadet değil. Manevi arayışımla da asla ilgisi yok. Ama ikisi de insana kendini iyi hissettiriyor ama farklı açılardan iyi hissettiriyor. Biri vücuden diğeri manen. Bunun dışında da benzerlikleri olduğunu düşünmüyorum" (Pilot çalışma 2, 27, Yoga, İstanbul).

Literatürde yoga ve meditasyonun dini uygulamalar olarak değerlendirildiği görülmektedir (Seeman vd., 2003: 57). Ancak katılımcı, yogayı zihinsel ve mental sağlığına iyi geldiği gerekçesiyle zinde kalmak için yaptığını vurgulamaktadır. Ancak buna rağmen şüphelerinin devam ettiği görülmektedir. Öte yandan katılımcılar, namaz ve yoga ayrımı yaparken namazın ibadet amacı taşıdığını farkında[26] ve bilincindedirler.[27] Bununla birlikte aşağıda ifadelerine yer verdiğimiz katılımcılar çeşitli açılardan farklara değinmişlerdir:

> Şimdi farklı yönleri. Yani namaz bence çok daha manevi odaklı bir ibadet. Çünkü yogadan sen harekete düzgün yapmazsan o esnemeyi hissedemezsin ama namaz öyle bir şey değil. Namazda elimizin açısının ya da işte o hareketin aslında çok bir önemi yok. Daha çok o senin hani yaratıcıya kurduğun bağın önemi var. O açıdan farklı diyebilirim (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

> Manevi his olarak benzetemedim çünkü şu bilince sahibim yani ortalama bir dindar olarak, namazda karşımda bir yaratıcının olduğunu biliyorum. Tamamen kişinin namaza bakışıyla da alakalı. Namaz kılmayan birisi için, Tanrı inancı olmayan veya deist olan biri için yoganın namazdan hiçbir farkı yoktur ama bence var. Yani namaz daha derunî bir deneyim. Yani yoga evet yogada derinlikli bir deneyim ama namaz ondan çok daha derinlikli. Çünkü namazda aynı zamanda bir yaratıcının karşısına çıkma hali mevcut bilinç olarak. Öte yandan yogada zaten çok tanrılı bir din olan Hinduizmin bir pratiği olduğu için, yogada bir Tanrının karşısındaymış gibi hissetmiyorsun daha çok kendine ve özüne odaklandığın için. O yüzden bence hissiyat ve maneviyat bakımından namaz yogadan çok daha derinlikli (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

[26] Namaz da hareketle ve bedenle yapılan bir ibadet. Elbette arka planında bedensel olsa da bizi iyi gelecek hikmetleri vardır Allah'ın içine koyduğu, o kısma o kadar vakıf değilim. Örneğin secde yaparken beyne kan gitmesi gibi. Yoga yaparken de kafayı aşağı indirme hareketleri çok var. Belki hareketlerin bazıları benziyordur ama yoga benim için bir ibadet değil. Manevi arayışımla da asla ilgisi yok. Ama ikisi de insana kendini iyi hissettiriyor ama farklı açılardan iyi hissettiriyor. Biri vücuden diğeri manen. Bunun dışında da benzerlikleri olduğunu düşünmüyorum (Pilot çalışma 2, 27, Yoga, İstanbul).

[27] Çok farklı. Şimdi şöyle, namaz yani namazı yogaya indirgeyemeyiz. Net bir şekilde bunu söyleyebilirim. Çünkü namaz Allah ile kulları arasında olan bir şeydir. Yoga insan içindir. Yani o kendi iç süreciyle alakalıdır ama namaz tamamen yaratanla olan iletişimle alakalı bir durumdur. İkisi çok farklı. Bunu bana soruyorlar, annem de hatta bazen dalga geçer yani hani yoga yapacağına işte 2 rekat namaz kıl daha iyi diye. Ama onunla o kadar farklı bir şey ki; o bir ibadet, yani yoga benim için ibadet değil. Ama tabii ki eğer ben bir Hindu olsaydım ya da bir Budist olsaydım ibadet yerine geçer miydi? Belki geçebilirdi ama değil (Pilot Çalışma 1, 33, Meditasyon, Yoga, İstanbul).

> Bana göre ikisi çok farklı şeyler. Tabi ki benzerlikleri var. Namaz bir kere dini ve farz olan bir ibadet. Tabi ki de etkileri olarak, insanın huzur bulması, içinin daraldığında o ibadeti yaparken aslında orada da bir farkındalık sağlandığında tamamen o ibadete odaklanıldığında da çok benzer sonuçlar çıkıyor ortaya. Farklı olduğu yönler birinin tamamen ibadet boyutu olması, diğerinin de insanların normal dini inancı olmasa bile ana getiren, huzur veren ve rahatlatan bir pratik (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Burada verilen alıntılarda katılımcılar namazı manevi ve derunî bir deneyim olarak yorumlamışlardır. Bu nedenle yoga yapan katılımcıların maneviyatlarını namaz üzerinden sağladıklarını bunun en büyük ve en önemli sebebinin de namazı "yaratıcının huzurunda olmak" olarak yorumlamaları olduğunu söylemek mümkündür. Yoga ve namaz arasındaki en derin ayrım noktası birinin inancın gereği olarak yapılması ve yaratıcıyla kurulan bağı ifade ederken; diğerinin odaklanmak, huzur gibi dini bir karşılığı olmayan manevi ihtiyaçları karşılamak veya spor ve rahatlamayı ifade etmesidir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar, ritüel deneyimlerini anlatırken yaptıkları şeyin dinden bağımsız olduğunu, din ile bir tutmadıklarını vurgulamışlardır.

> Yok ya ben zaten dediğim gibi, ben daha çok spor odaklı başladığım için çok din ile ilişki kurmuyorum (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

> Yoga yapıyorum ama yoga şöyle meditasyon dedikleri şey aslında odaklanma egzersizleri yani benim için dinsel bir ritüel değil. Yani meditasyonu bence herkes yapmalı. Yani her insanın yapması gereken bir şey. Çünkü beynin ilginç bir şekilde en çalışkan olduğu zaman ve en çözüm yapabildiği zaman nasıl diyeyim en dinlendiği zaman oluyor. Yani dinlenirken çözümü yapıyor beyin. Yani anlatabiliyor muyum, biraz oksimoron gibi bu ama öyle. Yani beynin bir şey çözebilmesi için rahat ve sakin olması gerekiyor. Onu oluşturmak için de bu meditasyon çok güçlü bir şey, bir Müslüman da rahat bir şekilde yapabilir. Yani parasempatik sinir sistemini güçlendirmiş oluyorsunuz ve beyin her şeyin problemsiz ve iyi olduğuna kanaat getiriyor. Bunun birçok karşılıkları var, çalışmalar var yani işte meditasyon yapan

> insanlarda bu şeylere bakıyorlar. Stokinlere bakılıyor, problem çözebilirliğine bakılıyor, psikolojik testler var onlara bakıyor filan onlarda hep daha iyi. Yani insanlar daha iyi performans sergiliyorlar. Dolayısıyla yani biz aslında ne kadar çok parasempatik sistemde yaşayabilirsek o kadar daha sağlıklı, o kadar daha problem çözücü o kadar daha uyumlu oluyoruz (Bilal, 56, Fonksiyonel Tıp, Meditasyon, İstanbul).

Bilal Bey, yoga ve meditasyon yapmanın ruh ve bedene iyi geldiği yönleri bilimsel olarak açıklayarak bu faydalardan ötürü her Müslüman bireyin rahat bir şekilde yapabileceğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra namaz ve yoga arasındaki uyum ve farklılıkları ele alan bir katılımcı bu durumun taşıdığı riskleri şu şekilde aktarmaktadır:

> Yani uyum olan çok yönü var. Ama dediğim gibi çelişki olan yönler de var. Özellikle yogada muhatap olmaması tamamen birey odaklı olması ve çok fazla gururu teşvik etmesi, hatta şey bu konuları araştırıyorsan mutlaka şeyi biliyorsundur. 900 katlı insan diye bir kitap var. Yazarın ismi gelmedi aklıma Mustafa Merter'di sanırım. O kitabının bir yerinde şöyle söylüyordu. Nefsin mertebeleri var ya ama bunu sadece yoga için değil direkt psikoloji için söylüyor. Kendi tedavi ettiğini sanırken nefsin aslında çok daha aşağı derecelerinde olan bir mertebesini destekliyor olabiliyorsunuz psikolojiyle. Ve ben bunu okuduğumda yoga ile bunu yaptığım noktalar olabiliyor mu acaba? diye çok korkmuştum. Çünkü hani sana iyi geldiğini zannediyorsun ama belki o işte enaniyet en çok aklıma geliyor. Belki o insanın o gururla o istemediğimiz yönü çok fazla teşvik ediyorsun ve bunu tahlil etmek de kolay değil yani (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Katılımcı okuduğu bir cümleyi ilgilendiği alan üzerinden düşünerek yogayla farkında olmadan nefsini farklı şekilde eğitmekten endişe ettiğinden şüphelendiğini ifade etmektedir. Yoga spor niyetiyle yapılsa dahi kendi doğduğu ve geliştiği inanç ve kültürün yapısı ve anlayışlarını taşır. Bu nedenle yogayı hayatlarına bir şekilde dahil eden bireylerin bir süre sonra bu anlayışlardan da etkilenmesi olası bir durumdur. Çünkü katılımcıların ifadesine göre yoga çoğunluklu olarak internet üzerinden ve YouTube videoları izlenerek yapılmaktadır.

YouTube'daki en popüler yoga videoları incelendiğinde eğitmenlerin yoganın felsefesine dair de eğitimler verdiği, videolar yüklediği, mantralar okuduğu hiç olmazsa yoga sırasında yoganın kültür ve felsefesinden bahsettiklerini görmek mümkündür. Öyleyse yoga yapan katılımcıların ister istemez bu içeriklere maruz kaldığını söylemek mümkündür. Ancak yoga yapan kişilerin yoganın kültür ve felsefesinden ne oranda etkileneceği, bunları benimseyip benimsemeyeceği veyahut yogaya bir inancın gereği olarak bakıp bakmayacağı muğlaktır. Araştırma sırasında da bazı katılımcıların yoganın kendi inancıyla çelişkili olabilecek durumların farkında olduklarını ve yoga yapmaya devam etseler dahi yogaya karşı şüpheci bir bakış açısı sergileyebildikleri görülmektedir. Bazı katılımcıların ise uyum ve benzerlikleri anlattığımız bölümde belirtildiği gibi farklı gerekçelendirmelerle yoganın kendi inançlarıyla zıtlaşan bir durumunun olmadığına kendilerini ikna etmektedirler. Yoganın kendisi için risk barındıran yönlerinin olduğunu düşünen ve bunların farkında olan Gamze Hanım düşüncelerine şöyle devam etmektedir:

> Şöyle aslında bu özellikle Çetin Çetintaş ve tayfasını benim gibi insanlar için değil ama itikadı sağlam olmayan bilinçsiz insanlar için ben bir tık tehlikeli görüyorum. Çünkü bir noktada yeni dini hareketler var ya ilahiyattan dolayı sen de biliyorsundur. Onu bile kayabilecek bir yönü var çünkü adam sana nefes almayı bile öğretiyor ve her gün ondan bir şey dinliyorsun. Eğer ki senin hayatındaki tek maneviyat buysa, bence gerçekten senin için dinin yerini alabilecek bir şey. Çünkü alternatifini bilmiyorsan tamamen sadece onu alacaksın ve artık o adamın dediği her şey seni doyuran tek kaynak olacak yani. Bunu gerçekten tehlikeli buluyorum ki zaten kanalın yorumlarına girip baktığımda bile rahatlıkla bunu görebilirsin. Yani insanların hani tamamen oradan şifalanmaya çalışmasını vesaire. Sadece işte o ilk dediğim Eskişehir'de bana elementlerden bahseden arkadaşımla oturunca arada bir yogadan da konuşuyoruz. Ondan duymuştum o (Çetin Çetintaş), kampında şey demiş mesela, "Bu anlattığım şeyleri İslam'a çok benzeteceksiniz çünkü bildiğiniz tek şey bu" diye. Mesela kampında böyle anlatıyormuş, kendim birebir duymadım. Hani o arkadaşımdan duyduğum şekilde. Bir kerede şey yine ben denk gelmedim. O şey videosuna denk gelmiş bu hani meditasyonda "ımm" yaptıkları bir şey var. Onda da işte şey frekans sıfırlanıyor ve şey aslında hu zikri çekerken de benzeri bir şey olduğunu söylemiş. Yine ben kendimi direkt

> denk gelmedim, o denk gelmiş. Başta, Çetin Çetintaş'ın ilk videolarına gidersen tamamen hareket odaklı nefes bile yok. Yavaş yavaş nefes ekleniyor. Yavaş yavaş meditasyon ekleniyor. Şu an hani dediğim gibi adam mantra söylüyor. Yani insanlar bunun zikir olduğunu fark etmese bile hani bir ilahiyatçı bunu bilebilir. Mantra zaten Budist zikri demek başka bir şey değil yani ve insanlar hani anlamını bile bilmeden şarkı gibi bunları söylüyor. Şu an bir dini harekete dönmüş halde bence. Ki şey böyle oynatma listesinde artık neredeyse yoga hani pozisyon videolarından çok şeyler var kendi tam ne diyorlar onlara yamalar mı diyorlar sundralar mı, tam kitabın ismini hatırlamıyorum ama o yani Budist dini kaynaklarını okuyup açıkladığı videoları artık şu an o kadar fazla ki. Ben hiç dinlemedim, bir tane bile dinlemedim, dinlemedim ama artık öyle bir şeye döndü. Bence bir de beni rahatsız eden şeylerden bir tanesi Kırşehir'de mi, tam şehri hatırlamıyorum. Bir tane şehirde çok büyük yoga stüdyosu inşa ettiler ama mimarisi tamamen tapınağa benziyor ve onu gördüğümde dedim ki, yani ülkemize Budizm girmemiş, Hinduizm girmemiş. Yani Türkiye'de bir tane tapınak yok ama artık var yani benim gözümde çünkü tamamen ona benziyor mimarisi. G: O zaman siz onlardan kendinize faydalı olan kısımları mı alıyorsunuz? K: Evet öyle yapıyorum. G: Peki siz mesela İlahiyat mezunusunuz ve bunun farkındasınız, ama dindar bir insan yöneldiğinde fark etmeden o söylemlere yönelir mi? K: Şey dedin ya çevrene öneriyor musun diye. Ben mesela çok iyi tanımadığım hani itikadını bilmediğim kimseye önermiyorum. İtikadı sağlam insanlara sadece önermeye çalışıyorum. Hani ama namazını da pratik eden insanlara önermeye çalışıyorum. Ve İslam'dan soğutmaz bence ama dediğim gibi, yani oradan manevi ihtiyacını doyurduğun bir pozisyona girebilirsin bir şekilde (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Kendisi İlahiyat mezunu olan bu nedenle bilincinin daha yüksek noktada olduğunu düşünen katılımcı, kendisinin de takip ettiği yoga eğitmeninin itikadı sağlam olmayan Müslüman bireyler için tehlikeli olabileceğini ifade etmektedir. Katılımcının *"eğer ki senin hayatındaki tek maneviyat buysa, bence gerçekten senin için dinin yerini alabilecek bir şey"* ifadesi önemlidir. Çünkü yeni manevi yönelimler, bireylerin maneviyat dünyalarını yeniden şekillendirerek

inançlarının merkezini de değiştirebilir. Müslüman dindar bireyler ise inançlarının merkezinde yaratıcı olduğu için maneviyatlarının büyük bir kısmını dinden ve yaratıcıyla kurdukları bağdan almaktadırlar. Ancak bu örnekte görüldüğü gibi dindar bireyler sadece dindar eğitmenlerden eğitim almayıp seküler eğitimcilerden de faydalanabilirler. Bu durum dindar bireylerin maneviyat tercihleri açısından İslam dışı ve İslam'la uzlaştırılmamış kaynakların etki riskini gündeme getirmektedir. Ancak bu araştırmadaki genel katılımcı kitlesine baktığımızda ve sosyal medyadaki incelemelerimizde dindar bireylerin ezici çoğunlukla dindar eğitmenlerden eğitim ve danışmanlık aldıklarını söylemek mümkündür.

Öte yandan yeni manevi oluşumlar, dini bir hareket oluşturmaya açık alanlar sunmaktadır. Gamze Hanım'ın örnek verdiği grubun faaliyetlerinin dinî bir hareket gibi davrandığına yönelik tespiti önemlidir. Söz konusu grubun bir tapınak inşa etmesi, bu tespiti destekler niteliktedir. Bireyler yeterli sayıda kişiye ulaşıp, düşüncelerini sistemleştirdiklerinde yeni bir dini hareket doğurabilirler. Öyle ki bu hareketler zaten eklemlenerek ilerler, bu nedenle başka dinlerden alınan düşüncelerle yeni bir düşünce ya da hareket oluşturulabilir. İnanca dair riskli durumdan bahseden başka bir yorum şöyledir:

> G: Yani mesela dini bir alt yapımız olmadığında ve o hocalardan eğitim aldığımızda riskli bir durum mu oluyor? K: Evet kesinlikle çok riskli oluyor ve ben bu yönde o kadar ki kendilerini kaybedenler oldu ki ben çok şahit oldum. Yüzlerce şeye şahit oldum. Alt yapı olmadan eğitime girmiş bu defa ya örtülü iken başını açıyor. Niye? Diyor ki benim hocam açıktı ve İslamiyet'i diyor çok güzel anlattı diyor. Hocalardan daha güzel anlatıyor, tasavvufu o kadar güzel anlatıyor. Başları açık olmasına rağmen dini böyle güzel yaşıyorlar o zaman bende açılacağım diyor. Yani hem o anlamda etkileniyorlar ve hayatta bakıyorum ki şey yapıyor, eğitim almış yok diyor ben artık insanlara karışmıyorum. Negatif olan insanları evime almıyorum. Şu akrabam var enerjisi güzel değil ama sen akrabandan bağını kesemezsin ki Peygamberimiz diyor ki akrabalık bağını kesemezsin, yol değildir. Çevremizdeki bütün akrabalarımız kötü de olabilir, yalancı da olabilir. Her bir ruh, Allah-u Teâlâ'ya bir söz vererek gelmiş öbür dünyadan. Sen ondan bağını kesemezsin ki, belki sen onu doğru yola getirirsin. Ben kendimi geliştirdim

> eğittim, herkesten uzak durayım diye değil. Şimdiki hocalar hep bu şekilde anlatıyor ya işte istemediğin alandan çık, annen sana iyi mi değil anneni bırak çık o alandan, annenin alanına girme. Sen anneni nasıl bırakırsın? Annen ne kadar kötü olursa olsun senin annendir, o senin nefsini terbiye ediyor. Sen kendi yanlışını görmediğin sürece, kendini görmediğin sürece sınav olarak annen senin sınavın olur. Eşin olur, çocuğun olur, komşun olur sen yeter ki o mesajı al. Mesajı almadığım sürece Rabbim herkesi sana musallat eder (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Yoga ile ilgilenen başka bir katılımcı ise denediği bir uygulamayı yaparken dinen uygun olmayan bir uygulama yaptığına dair yaşadığı endişeyi dile getirmiştir:

> Elementleri ben de denemiştim. Elementlerden bir tanesi hava elementi o direkt insanın maneviyatla bağlantısı olduğunu iddia ediyor ve diğer mesela atıyorum su elementini de çok fazla esneme bükülme hareketi var ve şey tamamen fiziksel bir şey. G: Nasıl deneyimliyorsunuz? K: Direkt videoyu açıp yapıyorum. Su, toprak tamamen bedensel bir şey onu fark ediyorsun ama havada fiziksel olarak ne esniyordum ne yoruluyordum. Tamamen nefes hareketleri enerji akışıyla ilgili bir şey olduğunu söylüyor ve daha çok oturduğun yerde böyle el kolla senkronize bir şekilde nefes hareketleri yapıyorsun ve mesela o bana o kadar tekinsiz geldi ki çünkü şeye inanıyorum gerçekten evet, bunun ruhani alemde de bir karşılığı vardır yaptığım şeyin ama ne karşılığı olduğunu bilmiyorum. Çok tekinsiz hissetmiştim ve o videoyu yapmamıştım mesela (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Katılımcının elementler olarak bahsettiği şey yogadaki su, toprak, hava ve ateş serileridir. Bu seriler farklı hareketlerle belli bir süre ile (örneğin 21 gün) yapılan uygulamalardır. Katılımcının bahsettiği yogadaki su ve toprak serilerinde somut ve bedensel hareketler öne çıkarken hava serisinde hareketlerle birlikte soyut eylemler öne çıkmaktadır. Bu eylemler daha çok nefes yönetimi ve düşünce üzerinedir. Katılımcı, yogadaki risk faktörlerinin farkındadır ve fiziksel hareketlerin dışına çıkmaya başladığı bir anda güvenli alanından çıktığı için kendini tekinsiz hissetmektedir ve bu eylemi yapmamayı tercih etmektedir.

7.4. Yeni Maneviyat Oluşumlarında Din ve Bilimi Uzlaştırma

Araştırmada yeni manevi oluşumlarla ilgilenen ve uygulamalarını hayata geçiren dindar bireylerin söylemlerini kurarken hem dini söylemden hem yeni maneviyat literatüründen hem de yer yer bilimsel söylemden faydalandıkları görülmektedir. Ancak bilimsel söylemin kullanımı çoğunlukla takip edilen yeni maneviyat söyleminin hizmetine sunulan bir araç olarak görülmektedir:

> Bu yüzden gerçek ilk inen yoga asanalarıyla Kur'an-ı Kerim'deki namaz şeklini yan yana koyduğunda ben hiç farklılık görmüyorum. Ayrıca çakralarla buluşturduğumuz zaman bu konuyu ki bununla ilgili de çok ciddi araştırma yaptım. Enerji kanallarını bize anlatıyor yoga işte kök çakradan başlayıp tepe çakraya giden bir yer var. Özellikle alın çakrasında, bunu işte özellikle toprak gibi şeylere koyarsanız burayı daha hızlı topraklandırır ve aydınlatma getirir. Bilimsel olarak ortaya koyduğumuz zaman amip dala denilen bir bölge var, beynimizin içerisinde ortada bütün varoluşumuz var olduğumuz yani yeryüzüne genetik olarak geldiğimiz günden beri biriken her şeyin orada biriktirdiğinden bahsediyor ve bunu araştırırsanız sizde. Orayı tetiklediği, bu topraklar buluşturma, eee yani bu alım noktasının burayla bağlantılı olduğunu söylüyor ve o çalışmayı yaptığın zaman sen zihinsel olarak ruhsal olarak daha iyi bir hal içerisine geçebiliyorsun (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

> Ben şunda bilim adamlarıyla hemfikirim. Beynimizin 0.1'ini kullanıyoruz. Yani daha birini bile kullanamıyoruz. Beyin inanılmaz bir şey. Beyin inanılmaz üretken bir şey ve direkt Allah-u Teâlâ'nın kainatıyla bağlantılı. Ben bunu gördüm. Ben bunu deneyimledim. Beynimi kontrol ettiğimde beynimi Allah-u Teâlâ'nın helal çizgisinde kullanmayı öğrendiğimde hayatında gerçekten mucizeleri yaşıyorsun ve Allah-u Teâlâ'nın sistemini umuyorsun. Allah-u Teâlâ'nın bu çizgideki hani sürecini yakından tanıyorsun, olması gereken oluyor ve bunu kabule daha rahat getiriyorsun. Bir sonraki adımı da bu doğrultuda atıyorsun. Yani nerede adım atmam gerekiyor, nerede geri durmam gerekiyor? Nerede kimin karmasına dahil olmam gerekiyor,

> nerede olmam gerekmiyor. Bunu iyice kavradığında da kişinin hayatı kolaylaşıyor. Yani beyni programlıyorsun algılarını programlayabiliyorsun düşüncelerini programlayabiliyorsun mesela. Hani şöyle kendi bereketini, bolluğunu bilip programlayabiliyorsun, onu bile hani düzeyli bir şekilde sana ihtiyacın olanı ve hatta ihtiyacından fazlasını da alabiliyorsun. Çünkü biliyorsun Rabbim bunu hepsini kişi için eşit minvalde, herkes için eşit minvalde her şeyi koymuş kâinatın içine (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Sena hanımın söyleminde din bilim yeni maneviyat söylemler beraber kullanılmış; katılımcı hem beyin fonksiyonuna dair bilimsel olduğunu düşündüğü bilgiyi paylaşmış hem Allah'ın helal çizdiği sınırlardan söz etmiş hem de başkasının karmasına katılmaktan söz ederek yeni maneviyat oluşumlarında sıkça geçen bir konuya işaret etmiştir. Maneviyat söylemini bilimsel verilerle destekleyen bir başka katılımcının ifadeleri dikkat çekicidir:

> Kendi özünü ne kadar dönersen şu kafayı bunda ne kadar yorarsan o kadar maneviyatın artar. Çünkü kalple beyin arasında bir damar var. Ben bunu manen gördüm. Birkaç yıl önce gördüm o damarı. Yani gördüm, nasıl parladığını. Çokça araştırdım ki bilimciler de bunu söylüyor. Yani kafanın içindeki damarların aynısından kalpte var. Kalbin damarların aynısından beyinde var. 40 binin üzerinde birbirleriyle bağlantı halindeler. Bunu da beynini çalıştırmayı bilenler o arasındaki bağlantıyı güçlendirebiliyorlar. Bilimsel olarak bu diyor. Ama şey olarak da tasavvufi boyutunda da gerçekten bu böyle. Beyni ne kadar yorarsan beyni ne kadar aktif bir şekilde Allah-u Teâlâ'nın helal çizgisinde yani zan yapmadan çalıştırabilirsen kalple olan bağ daha kuvvetli oluyor. Yani o damarları aktive ediyorsun. Bu da insanı özüne bakmasıyla, gözünü kapatıp özüne bakmasıyla, özünü bulmasıyla (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Katılımcı yaşadığı olağanüstü bir durumu bilim ile ilişkilendirmekte aynı zamanda tasavvufla da uzlaştırmaktadır. Katılımcıların bilime metafizik manalar yükledikleri görülmektedir. Bu örneklerden yeni maneviyat alanlarında hem bilimden hem dinden beslenilerek

güç alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Dinin inanç yönü kullanılarak bireylerin bu alanlara olan bağlılığı ve güveni sağlanırken, bilimin kanıtlanmış bilgi yönü kullanılarak güvenilirlik artırılmaya çalışılmaktadır (Mirza, 2018: 281). Tıp hekimi olan bir katılımcı ise din ile bilimi ilişkilendirirken dinin önerdiği yaşam tarzının bilimsel olarak da doğru olana götürdüğüne dair örnekler vermektedir:

> Gerçekten bizim modern hayat olarak benimsediğimiz ve normalize ettiğimiz şey aslında büyük bir işkenceden başka bir şey değil, uzun süreçli bir işkence. Benim akupunkturdaki hocalarımdan biri demişti ki, insanlığa yapılan en büyük suikast ampulün icadı. Ben düşününce dedim haklı adam yani. Çünkü biz uyumamız gereken vakitte ayaktayız. Ayakta olmamız gereken vakitte de uyuyamadığımız için uyuyor oluyoruz. Bunun karşılığı vücut kimyası üzerinde çok ciddi, yani çok ciddi bir karşılığı var ve bu karşılığı telafi edecek bir sistem tamamen yok. Yani böyle gece ibadeti yani yok gece ibadeti şöyle önemli, böyle önemli filan doğru ama peygamber efendimizin hayatına bakarsanız uykusuz gecesi hemen hemen yok. Yani muhakkak bir miktar uyku var ve uykunun saatleri de belli çok net yani. Ve bu teheccüt meselesi mesela ben hep teheccüde şey olarak algılardım; takva sahibi bir insanın yapabildiği bir şey sadece onun dışındaki kimse bunu yapamaz. Halbuki o dönemin işte uyku fizyolojisi okudukça anladıkça gördüm ki o zaman yani o dönem herkes uyanıyormuş o saatte zaten. Çünkü belli bir saatte yatarsanız belli bir uyku sirküsü bulunuyor ve döngüler oluyor. O belli döngüyü tamamladığınızda vücut aslında uyanıyor. Ha tam olarak uykuyu almış olmuyor ama uyanık. Bu ne kadar sürüyor? Ortalama bir ile 2 saat arasında kişiden kişiye biraz değişiyor ve bu uyanıklık süreci var. Ondan sonra uyku tekrar geliyor, tekrar uyku var orada daha bir kısa uykuyla sabah oluyor işte. Bunu ben çözdüğümde anladım ki demek ki yani gerçekten hani sağlığın bir boyutu da uyumak ama çok uyumak değil, doğru zamanda uyumak. İşte bu ilkeler yavaş yavaş beni hani fonksiyonel tıp ama biraz da bu tıbbı nebevi dedikleri şeye yaklaştırdı. Yani ben bunu entegre ediyorum aslında biraz da. Ya da şöyle zaten bu şeyler bu prensipler Batı tarafından da entegre ediliyor farkında olmasalar da entegre ediyorlar ve bunu kendi uygulamalarına geçiriyorlar. Dolayısıyla farkında

> olmasalar da aslında tıbbı nebeviye doğru bir akım var. Mesela hani popüler oldu şimdi oruçlarla ilgili durum. Şimdi orucu birçok formatında hani piyasaya sürüp bir ürün gibi tanıtmaya çalışıyorlar. O yüzden bir sürü çeşitlerinden bahsediyor işte gündüz orucu yaparsan, gece orucu yaparsan, aralıklı yaparsan, yoga su orucu yaparsan şöyle böyle ama bunlar bizim için 1.500 yıl önce tarif edilmişler. Ve her bir adımda görülüyorlar ki bu işin mükemmeli hakikaten oymuş çok bir sürü şeyde bu ortaya çıkıyor (Bilal, 56, Fonksiyonel Tıp, Meditasyon, İstanbul).

Bu bakış açısına göre bilim, dini uygulamaların faydasını kanıtlamaktadır. Bu durum katılımcı için, yaratıcının kudretini ve oluşturduğu dini sistemin mükemmelliğini göstermektedir. Her halükârda verilen örneklere bakıldığında yeni manevi uygulamalarda din ve bilimin farklı şekillerde yorumlanarak uzlaştırıldığı görülmektedir.

8.Ritüel Deneyimleri

Bu bölüme kadar kendilerini Müslüman dindar olarak tanımlayan ve çeşitli manevi uygulamalara ilgi ve katılım gösteren bireylerin din ve maneviyat algıları, ilgilendikleri alanlar, bu alanlara yönelme sebepleri ve çevrelerinden aldıkları tepkiler gibi konulara değinildi. Bu bölümde ise söz konusu bireylerin yoga, meditasyon veya çeşitli enerji şifa hareketlerinin ritüellerini nasıl deneyimlediklerini, bu deneyimlerin onlara nasıl hissettirdiği ele alacağız. Yoga ve meditasyon bireylere bedensel sağlık, mental rahatlama, hayatın stresini ortadan kaldırma, hayat motivasyonu sunmakta ve genel olarak yaşam kalitesini artırmayı vadetmektedir (Heelas vd., 2004: 29).

> Yoga yapmadım. Aslında bir deneyimlemek istedim. Ama bizim yoğun dönemlerimiz oldu. O yüzden yapamadım. Eee, bu sebeple yogayı henüz deneyimlemedim ama meditasyon, evet yapıyorum. Zaman zaman evde kendime uyguladığım da oluyor. Bazen biyoenerji yaparken bizimkilere (aile fertlerini kastediyor), uyguladığım oluyor. Haftada bir yapıyorum. Bir kere beni çok rahatlatıyor. Benim aracılığımla uyguladığım insanları da çok rahatlattığını görüyorum. Meditasyon yaptığım zaman bir defa kendi içime dönüyorum. Benden başka, yani bir yolculuğa çıkıyorum orada. Bir ruh

> yolculuğu aslında. Başka mekanlarda başka yerlerde. O benim ruhuma da bedenime de çok iyi geliyor. Çok rahatlatıyor beni. Eğer tarikat ehli iseniz biliyorsanız onu bir nevi rabıta gibi. Aslında zaten rabıta bir nevi meditasyon. Dini bir meditasyon. İslami bir meditasyon o (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Meditasyonu ruh yolculuğu olarak yorumlayan katılımcı aynı zamanda meditasyonu rabıtaya benzetmektedir. Katılımcının rabıta deneyimi olmasına rağmen hatta rabıtanın da İslami bir meditasyon olduğunu söylemesine rağmen rabıta değil de meditasyon yapmayı tercih etmesi dikkat çekicidir.

> Meditasyonu nefes olarak yapıyordum. Nefes almaya yönelik daha çok yapıyorum. Yani meditasyon olarak şunu yaptım diyemem ama NLP'nin ve diğer türlü bilinçaltı sembol dili aldığım hani onların belirli bir sembolleri değiştirme gibi durumu var ama meditasyon hani meditasyon adında diyebildiğim bir şey mevcut değil. Daha çok tesbihler daha çok işte sabah kalkıp bir fetih süresi okumak, işte felak, nas okumak. Hani meditasyonu dini olarak yapıyorum diyebilirim… ama nefes çalışmalarında daha çok hani nefesi hayyla alıp alıp huyla vererek o tarzı deniyorum yani en azından o böyle hem zihni susturmada bence hem de nefese odaklanmakta bir ilerleme sağladığını düşünüyorum (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Katılımcı meditasyon değil de nefes çalışmaları yaptığını söylemektedir. Ancak katılımcının da dahil olduğu bir grupta yaptığımız gözlem araştırmalarında her eğitimde birden fazla kez meditasyon çalışması yapıldığı görülmektedir. Ancak eğitmenin ve katılımcıların buna meditasyon değil de "seans" olarak adlandırıldıkları görülmüştür. Nefes çalışmalarıyla başlayan meditatif çalışmalarda ruhun farklı yerlerde olduğunun hayal edilmesi, çakraların açılması, enerjinin vücudun farklı yerlerine dağıtılması ve duyguların dönüştürülmesi gibi farklı etkinlikler yapılmaktadır. Eğitmenlere "bu bir meditasyon çalışması mıdır?" diye sorulduğunda bunun "bir meditasyon" olduğu söylenmiştir ancak kendileri meditasyon yerine seans veya çalışma olarak adlandırmayı tercih etmektedirler. Bunun bir sebebi meditasyon kelimesine dindar bireylerin daha

mesafeli bir duruş sergileme ihtimalidir. Önceki bölümlerde bu alanlarla ilgilenen bireylerin çevrelerinden gelen tepkilerden bahsetmiştik. Bu nedenle meditasyon kelimesini kullanmak istememeleri tepkileri engellemenin bir yolu olabilir. Bununla birlikte gözlemler sırasında bu eğitimlere ilk defa katılan bireylerin "Bunu yaptığım için dinden çıkar mıyım?", "Bu uygulamalar caiz mi?" gibi sorular sordukları görülmüştür. Bu durum herhangi bir yeni maneviyat uygulamasına katılım gösteren dindar bireylerin de başlangıçta zihninde bunun inançlarıyla çeliştiğine dair bir kaygı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle eğitimlere ilk defa katılan bireyleri endişelendirmemek adına da başlangıçta meditasyon kelimesi tercih edilmiyor olabilir. Benzer bir durum başka bir katılımcının da ifadesinde görülmüştür. Katılımcı meditasyonu "hayal etmek" olarak tanımlamaktadır.

> Meditasyondan ziyade, yani meditasyon dediğiniz birazcık hayal kurabiliyor musunuz kendinizde o anlamda mı? G: Aslında doğrudan yoga ve meditasyon anlamında. K: Aslında ben meditasyon o tarz değil ama kendi kendimize hayal kurarsınız hani. Evet, bizim yaptığımız çalışmalar gibi kendimize özel hayaller kuruyoruz. Biraz derin düşünmeye de alabiliyoruz. Ara ara yaptığım oluyor (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Katılımcı, "yoga veya meditasyon yapıyor musunuz?" sorusuna temkinli cevap vermiş ve meditasyonu hayal kurmak olarak yorumlamıştır. Katılımcı bir akademide NLP eğitmenidir ve araştırmacı, kendisinin eğitim grubuna dahil olarak gözlem araştırmaları yapmıştır. Katılımcı, bu eğitimler sırasında meditasyon uygulamasına başlarken "hadi şimdi çalışma yapacağız" şeklinde ifade etmiştir. Her eğitim dersinde meditatif uygulamalar yapılmıştır ancak her seferinde "çalışma" kavramı kullanılmıştır.

> Meditasyon yoga olarak değil de bizim kendi teknik olarak yaptığımız çalışmalarımız var. Bilinç teta seviyesi dediğimiz bir seviye var ve o teta seviyesinde belli çalışmalar yapabiliyoruz. Yani kendim yani şöyle aslında hani durup kendi içinize döndüğünüz her an bir meditasyon halidir aslında. Bunu zaten çoğunlukla da yapmaya gayret gösteriyorum. Kendi iç sesimi duymaya çalışıyorum (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Benzer bir ifade başka bir katılımcıda da görülmektedir. Katılımcıların farklı şehirlerde yaşıyor olmasına rağmen meditasyon kelimesine mesafeli duruyor olmaları bu alanlarla ilgilenen dindar bireylerin genel tavrı olarak yorumlanabilir. Araştırma boyunca farklı farklı yeni manevi uygulamaların faaliyetleri araştırılmış ve çeşitli gözlem çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında NLP, biyoenerji, theta healing, reiki, bilinçaltı farkındalık çalışmaları gibi her alanda meditasyonun kullanıldığı görülmüştür. Hatta zikrettiğimiz alanlardan meditasyonu kullanmayan hiçbir alana rastlanmamıştır. Bunlara ek olarak bu alanlardaki tekniklerle yaşam koçluğu veya kişisel gelişim uzmanı meslek tanımlamaları yapan bireylerin de çalışmalarında meditasyonu kullandığı görülmektedir. Bizim de yaşadığımız tecrübeden hareketle söylenebilir ki bu uygulamalara ilk defa dahil olan bireylerin birçoğu "şimdi derin derin nefes almaya başlıyoruz…" şeklinde başlayan bir dizi faaliyetin meditasyon olduğunu bilmemektedir. Zamanla meditasyon olduğunu fark etseler de artık meditasyonun kendileri için faydalı bir uygulama olduğuna dair bir düşünce geliştirmiş olmaları muhtemeldir. Hatta eğer katılımcının zihninde meditasyonun inancıyla çelişkili olduğuna dair bir düşünce varsa dahi artık inancına ters bir durum olmadığına kanaat getirmesi olasıdır. Yalnızca tepkilerden kaçınmak için farklı isimlendirmeler kullanmayı tercih etmektedir veyahut kendi kültürüne daha uygun ifadeler kullanarak aslında o eylemi kültüründen bir parça haline getirmektedir.

> G: Siz meditasyonu da deneyimlediniz mi? Yoga ve meditasyon arasında ne fark görüyorsunuz? K: Deneyimledim hani gittiğim kamplarda da deneyimledim. Meditasyon biraz daha bilince yönelik görüyorum aslında meditasyon da bizdeki tefekkür etme durumu. Hani oturup düşünmek şeklinde bana öyle bir hissiyat veriyor ama ben çok durağan olabilen bir insan değilim. Meditasyon benim en zorlandığım kısım oluyor belki de ne bileyim. Hani belki içten içe bir hani çelişme riskini düşündüğüm için de belki zihnim kaçıyor da olabilir diye düşünüyorum. Meditasyonda bir fikre yoğunlaşabilmek istiyorlar. Yani benim aslında hani şeyde meditasyonda yapılan kısmı ben namazda kullanıyorum gibi bir şey. Çünkü namazda da zihnimi tamamen durdurduğum söylenemez. O rahatlama kısmını ben namazda da kullanmış oluyorum aslında, sureyi okuyorum ama kafamda da sureyi okurken bir olayı bitiriyorum gibi oluyor. Bir şeyin içinden çıkıyorum gibi oluyor (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Yoga eğitmeni olan Ayşe Hanım, meditasyon ve yoganın farkının meditasyonun bilince yönelik olması şeklinde yorumlamıştır. Bilince yönelik yorumladığı meditasyon durumunu ise zaten namazlarında karşıladığı bir durum olarak ifade etmektedir. Bunun yanı sıra meditasyon deneyimini anlatan bir katılımcı artık meditasyondan vazgeçtiğini ve bunun yerine rabıta yaptığını şu şekilde ifade etmektedir:

> Meditasyon da yaptım, onu da deneyimledim ama gerçekten hani yöntemlerini tam bilmeden geniş çıkışları tam algılamadan insanın tekamülü başlayabiliyor bu anlamda. Ben şöyle yaptım, meditasyonu önce üçüncü gözü aktif etme çalışmasıyla yaptım. Sonra bu üçüncü gözü aktive edip onun üçüncü gözünün korteksi ile bağlantı kurdum. Onu etkilemenin yolları işte onu yaptım. Sonra benim bunda tekamülüm başladı. Çokça zor bir tekamülüm oldu. Sonra anladım ki yani bu bunun gerçekten eğitimini tam bilmek lazım. Yani giriş çıkışları bilmek lazım. Yani gerçekten bunu bu konuda, yani amatörce değil de profesyonelce yapmak lazım. Bunu şimdi mesela bir senedir daha iyi algılıyorum. Meditasyonu da böyle yaptım. Evet, benim istediğim oldu. İstediğimi başardım. Ama Allah razı değildi bundan. Burada benim çok ağırca bir tekamülüm oldu. G: Şu an devam ediyor musunuz meditasyon yapmaya? K: Yok yapmıyorum. Yani şey olarak tasavvufi boyutundan yapıyorum. G: Rabıta olarak mı? K: Evet rabıta olarak. O yüzden meditasyonu bıraktım. G: O zaman onu yapınca meditasyona ihtiyaç kalmıyor mu? K: Şöyle ihtiyaç kalmıyor. Böyle mesela bunu da çokça meditasyonu yaparak anladım beyni çalıştırdığın zaman bilinçaltını aktif ettiğin zaman beyni hani sağ ve sol lobu üçüncü gözü işte şu arkadaki noktayı çalıştırmayı bildiğin zaman istediğine erişiyorsun. Ama Allah razı değilse o istemeden senin tekamülün başlıyor. Yani Allah'ın razı olduğu çizgiden yürümek lazım. Hani yapılıyor mu evet yapılıyor ama Rabbim razı değilse seni tekamülün başlıyor (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Katılımcıların ritüelleri deneme şekilleri ve sebeplerine bakıldığında namazlarında maneviyat halini sağlayabilen bireylerin sağlayamayanlara göre meditasyona daha az ihtiyaç

duydukları görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların büyük bir çoğunluğu meditasyon ve yoga yapmanın kendilerine "disiplin" kazandırdığını ve böylelikle namazlardaki düzen ve istikrarı sağladığını buna ek olarak odaklanma becerisi sayesinde namazlardaki huşuyu artırdığını ifade etmişlerdir.

> O disiplini kazandığım zaman namazda da çok etkili oluyor... Yani şahsi olarak mesela. Çocukluğumdan beri şey çok tavuk birisiyimdir, çok erken uyurum ve yatsı namazı benim için çok zordur ama o gün o mesela 40 günlük toprak elementi bitirdim. Ben 40 gün aralıksız yaptığım 20 dakika video ve bazen mesela bütün gün dışarıda oluyordum. Gerekirse şey uyumadan önce yapıyordum. Onu yaptıktan sonra hani artık yatsıyı kılmak benim için hiçbir şeydir ve çok daha disiplini sağlayabiliyordum. Dediğim gibi ve işte namaza başladığımda hani artık acele etmiyordum. Çünkü o bir şeydi yani nasıl 20 dakikalık bir videoyu tam deneyimlemek istiyorsan, namazın da her anını tam deneyimlemek istiyordum gerçekten, öyle söyleyebilirim (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

> Mesela namazda olsun insanın normalde aklına gelebilecek farklı düşüncelerle değil de biraz daha tamamen namaza odaklanma süresini uzun tutabiliyorum. Genel anlamda konsantrasyonumu da artırıyor…Dini pratikler ve meditasyon arasında uyum bile var. Çünkü bu teknikleri yaptıkça, mesela meditasyon yapıyorsunuz ve anda kalma beceriniz gelişiyor ve o ana odaklanabiliyorsun. Mesela namaz kılarken insan orada olmayabiliyor aklında bu dünyaya dair bir sürü düşünce olabiliyor. Mesela biz tekbir getirdiğimizde ne oluyor dünyayı arkaya almış gibi oluyoruz ama gerçekte o her zaman mümkün olmuyor, çünkü o huşulu namaz kılmak mümkün olmayabiliyor. Ama birazcık anda kalma becerisini geliştirdikten sonra hem namaza odaklanmakta daha kolay olabiliyor hem de günlük işlerinde daha rahat bir şekilde o anda kalmayı sağlayabiliyor (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Modern hayatın hızlı yaşam koşulları insanları sürekli olarak bir akışa maruz bırakarak odaklanma becerilerini zayıflatmaktadır. Odaklanma becerilerinin zayıflaması veya öz disiplinin

sağlanamaması bireylerin ibadetlerini de etkileyebilmektedir. Tefekkür etmeye daha az vakit harcamak, namazları koşturarak kılmak veya sürekli olarak namazı yetiştirme çabasında olmak stresi artırabilmektedir. İbadetlerin manevi hazzı daha yoğun yaşayarak yapılması ve belli bir rutini takip etmek ise rahatlatıcı bir etki sağlamaktadır. Bu nedenle katılımcılar odaklanma becerilerini geliştirdikçe namazlarındaki huşunun da artığını ifade etmektedirler ve meditasyonu inançları için destekleyici olarak görmektedirler.

Araştırma sonuçlarına göre her katılımcının ritüel deneyimleri birbirinden farklılık göstermektedir. Birçok katılımcı yoga ve meditasyonu öz disiplin, anı yaşama ve odaklanma becerileri sebebiyle kendilerine faydalı gördüklerini ve bu uygulamaların yalnızca bu taraflarını aldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle yoga ile ilgilenen katılımcılar yoganın bedensel faydalarını kullandıklarını yogayı dinsel bir ritüel değil bir egzersiz alanı olarak gördüklerini söylemişlerdir. Bazı katılımcıların bu uygulamalara başlarken manevi bir ihtiyaç veya beklentiyle başlamadıkları ancak başladıktan sonra bu yönünün de katılımcıların hoşuna gittiği görülmüştür. Bazı katılımcıların ise zaten zor süreçlerden geçtikleri için bunu aşmaya yardımcı olması sebebiyle bu uygulamaları deneyimledikleri görülmüştür.

9.Yeni Maneviyat Uygulamalarında Dini-Manevi Pazarın Etkisi

Neoliberalleşme süreçleri de dini hayatı etkilemiş; bireyleri çekmek ve dini alanı yeniden şekillendirmek için dini sahada çeşitli pazarlama teknikleri kullanılmaya başlamıştır. Birey ve bireyselliğin öne çıkması, sosyal ve dini hayatta dini otoritelerin rolü ve doğasında değişimlere sebep olmuştur. Buna paralel olarak, özellikle Batı'da dini kuruluşlar verimi ve çekiciliği artırmak için yönetim anlayışlarında yeni stratejiler uygulamaya başlamış hatta geleneksel ayin ve ibadet tarzlarını bireyselleştirilmiş ve deneyim merkezli formatları ritüel ve ayinlere kaydırmışlardır (Mossière, 2022: 2). Yoga ve meditasyon gibi manevi faaliyetlerin yükselişe geçmesi büyük oranda bu uygulamaların metalaştırılması ve markalaştırılmasıyla ilgilidir (Mossière, 2022: 2). Çünkü Yeni Çağ'ın ruhsal uygulamaları ve yoga/meditasyon pratikleri, kapitalizmin pazarlanabilir metalarıdır (Huss, 2014: 54).

Rasyonel seçim teorisi, dini davranışları, sosyal aktörlerin dini ihtiyaçlarına verilen yanıtlar ve dini kaynakların seçimi olarak kavramsallaştırılmıştır (Mossière, 2022: 2). Bu durum bugün "manevi pazar" dediğimiz şeyin önünü açmıştır. Dini inançlar, uygulamalar, ritüeller ve

değerler manevi şemsiye adı altında bir araya getirilmiştir. Maneviyat kavramının anlamının değişim sürecinde belirttiğimiz toplumsal süreçlerin yanı sıra din ve maneviyatın ayrışması anlayışı ya da dinden maneviyata geçiş belirli ekonomik politikalardan kaynaklanmaktadır. Kapitalist toplumlardaki tüketim anlayışı, maneviyatın rolünü bir aşkınlık aracından şirketleşmiş bir tekniğe hatta bir metaya taşımıştır (Mossière, 2022: 9). Kapitalist rol, güçlü dini çevrelere sahip geleneksel toplumlarda bile orta sınıf için ek kültürel sermaye sağlayabilmektedir.

Dini pazarda, din ticari ekonomiler gibi ele alınır. Ticari ekonomide olduğu gibi bir pazara ve müşterilere sahiptirler, tüketici ve gelir ilişkisi vardır. Din, tüketim toplumunun içerisinde bir meta haline gelir ve kişiselleştirilir (Okutan, 2012: 142). Dinin bireyselleşmesi hem kutsal olanın pazara düşmesine hem de manevi alanların önem kazanmasına sebep olmaktadır (Okutan, 2012:144). Yeni manevi uygulamalar kasıtlı veya kasıtsız dini bir pazar alanı oluşturmaya imkân vermektedir. Başta sosyal medyadaki etkinliği bu alanın önünü açmaktadır. Çeşitli pazarlama teknikleri; kampanyalar, dinî kavramlarla adlandırılarak yapılan reklam afişleri bunlara örnektir. Özellikle kendisi de dindar olup dindar bir kitleye yönelik enerji-şifa çalışması yapan bir sosyal medya hesabına girildiğinde şu tür eğitim ve danışmanlık programları ile karşılaşılmaktadır: "Miraç Hakikatiyle Bilinçaltı Temizliği", "Tasavvuf Işığında Numeroloji Eğitimi", "Kudretini Uyandır Milat Workshop." Bu isimlendirmeler yapılan işin din faktörüyle ilişkilendirilmesinin bir sonucudur. İsimlendirmelerde dini kavramlar kullanmak, hitap edilen kitle için özel olarak belirlenmektedir. Program başlıklandırmalarını dini kavramlarla yapan oluşumların hedef kitlesi dindar bireylerdir. Arz-talep ilişkisine göre gerçekleşen bu faaliyetlerde hedef kitlenin de yapılan işte dini unsurların kullanılmasına dair bir beklentilerinin olduğu görülmektedir.

Ayrıca yeni manevi uygulamalarda eğitmenlerin eğitim ve danışmanlık hizmeti karşılığında istedikleri ücretler birbirinden oldukça farklıdır. Şaşırtıcı derecede yüksek ücret beklentilerinin yanında beklenilenden düşük ücret beklentileri de bulunmaktadır bu sebeple ortalama bir rakam üzerinden konuşmak zordur. Bu durum katılımcılar tarafından da farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bazı katılımcılar ücretleri çok makul bulurken bazıları ücretlerin yüksek oranlarda olduğunu söyleyerek eleştirmişlerdir.

Bana göre eğer bunların faydası varsa ücretler çok değil. Çünkü bir şeyde fayda varsa, biz elbiseye de para veriyoruz, bir kahve içmeye gidiyorsun ne kadar çok para veriyorsun, eğitim daha mantıklı (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Yani benim hocam zaten çok cüzi bir ücret alıyordu. Ben fiyatları hiç bilmiyorum, hiç araştırmadım. Araştırma gereği de hissetmedim. Dediğim gibi zaten bugünün şartlarında çok cüzi bir miktar talep edilen ücret. Yani çok makul olduğunu düşünüyorum (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Yoga ücretlerinin daha makul olduğunu düşünüyorum. Yani biyoenerji çalışmalarının piyasasından. Çünkü yoga ücretleri aslında biraz da şöyle, yani spor salonundan farklı olarak benim hoşuma giden bir yanı buydu spor salonunda, mesela fitness çalışması altı ayınızı bağlıyorsunuz ama yogaya istediğiniz derse gidebiliyorsunuz. Bu açıdan ekonomik olarak da avantajlar olduğunu düşünüyorum (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Bazı katılımcılar fayda açısından değerlendirerek insana şifa getirecek bir uygulamanın ücrete değer olduğunu düşünmektedirler.

Ben onu şöyle değerlendiriyorum, dışarıdan bakıldığında çok kolay bir şekilde şu söylenebilir: "Ya o kadar parayı bunun için mi veriyor?" Ya da insanlara garip gelebilir. Ama ben şöyle bakıyorum oraya giden insan tamamen ya bir sıkıntısından dolayı oraya gidiyor ve kendisine bir şifa getireceğine, iyileşeceğine ve huzur getireceğine inanıyor. İnsanlar birçok açıdan manevi anlamda da böyle şeylere yönelebiliyor ve ben bunu aslında bir yerde normal karşılıyorum. Yani kendim yapmazsam bile insanlar bunu gayet yapabilir ve bence bu arayışta insanların için de bir boşluk ve bu boşluğu doldurmaya çalışıyorlar. Bazı insanlar bunu böyle manevi alanlara yönelerek yapıyor, bazı insanlar da daha maddi anlamda oluyor. Mesela kendini alışverişe, yemek yemeye veriyor ya da çok farklı alışkanlıklar olabiliyor. Aslında bu da insanın

doğal bir yönelimi, bir arayışa yöneliyor ve fayda görüyorlarsa ne güzel (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

Hacer Hanım'ın, bireylerin arayışını ikiye ayırarak manevi ve maddi tatmin alanları olarak ayırması önemlidir. Bireyler arayış süreçlerinde problemleri farklı şekillerde çözmek isterler. Kimi sorunun kaynağına inmeye çalışarak tamamen manevi alanlara yönelerek süreci tamamlamaya çalışır. Ancak kimi, davranış değişiklikleri veya maddi karşılığı olan eylemlerle problemlerin üzerini örtmeye veya üstesinden gelmeye çalışır. Hacer Hanım, ikinci tarz bir eğilimle dünyalık olarak nitelendirilebilecek eylemlere ücretler ödemektense manevi huzuruna yatırım yapacağı eylemlere ücret ödeyerek kendini daha huzurlu hissetmektedir. Bireylerin ücret ödedikleri hizmeti nasıl gerekçelendirdiği önemlidir. Çünkü yaptıkları gerekçelendirmeyle dahi iyi oluş hallerine katkı veya kendini değerli hissetmeye bir sebep bulabilmektedirler. Ücretlerin yüksek olduğunu söyleyen katılımcılar ise farklı yönlerden bu durumu değerlendirmişlerdir:

Yani şöyle şey isimleri reklam olmuş hocalar çok çok fazla ücret alıyorlar. Yani kendi haklarından çok fazla. Çünkü artık benim gibi yani benim onun gibi insanlara fazla geliyor. Mesela Batman'da marka haline gelmiş doktorlar var, herkes onlara gitmek istiyor. İşte hocaları markalaştırıyorlar. Benim geçen bir arkadaşım 53 bine eğitim almış. Dedim ki sen kafayı mı yedin? Hayır diyor bu bana dönüşümüm için fayda sağlayacak kendimi bulma yolunda diyor. Hocalar ne yapıyor biliyor musunuz? Şey diyorlar ya sen para harcamıyorsun ya sen kendine değer vermiyorsun, o para sana çok geliyorsa sen nasıl kendini bulursun. İnsanlara öyle bir inanç ve enerji veriyorlar ki sen o parayı gözün kapalı veriyorsun. Ben 20 bine yakın para verdim eğitimlere. Ama bak diyorum arkadaşlara yani eğitimlere katılanlara diyorum, ücretsiz de binlerce eğitim, insan var diyorum. Onlara yönlendiriyorum (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Eğitimler çok yüksek. Bu yüzden eğitim programını kendim açmaya karar verdim. İşte bu yıl 14 Şubat'ta Hindistan'a gidiyorum. Oradan da yani defa ilk defa Online bir görüşme yaptık hocalarla öncesinde. Biliyorsunuz ki bu benim dinim diyen bir hoca karşılaştım. Şu ana kadar eğitim aldığım hocaların

> hiçbirinde öyle bir durum söz konusu değildi. G: Türk bir hoca mı? K: Yabancı, yani Hindistanlı bir hoca. Bunu söyleyince ben böyle bir kaldım çok merak ediyordum. Onlar hem dinleriyle, yani Hinduizmle birleştirmişler yogayı. Ve niye, niçine ihtiyaç duymuşlar, nasıl bir ritüelleri var merak ediyordum. Onu da aldıktan sonra kendi eğitim programını açacağım. Çünkü bu yaklaşık 1.000 saate yakın eğitim aldım bu alanda. Ve ben sadece yoga değil aslında ben terapötik yogaya eğitmeniyim. Daha iyileştirmeye yönelik eğitim programlarından çıktım. Ücretler çok pahalı. Evet, yani inanılmaz yüksek fiyatlar konuşuluyor artık. Ben çok üzülüyorum. Bu noktada da biraz daha açık olmamız gerektiğine inanıyorum. Bu yüzden de seanslarım çok çok uygun bir rakama vermeye çalışıyorum, buna çok dikkat ediyorum. Ama sistemde maalesef bizi buna bazen yani yüksek fiyatları vermeye de zorluyor. Onun arasında bir dengede olmamız gerektiğine inanıyorum. Yani bu işin İlahi bir tarafının da olduğunu düşünüyorum. Yani o İlahi tarafının vermek isteyen kişilerin biraz daha maddi konuda da şey olmaları lazım açık olmaları lazım. Yani zaten o verecektir sana dengesini (Zeynep, 38, Yoga, Batman).

Bir yoga eğitmeni olan Zeynep Hanım, yeni bir eğitim almak üzere Hindistan'a gideceğini söylemektedir. Ayrıca Hindu bir hocadan eğitim alarak, yoganın dini bir ritüel olarak kullanıldığı bölgeye dair merakını gidermek istediğini belirtmektedir. Bu durum, yoga yapan bireylerde bir süre sonra yoganın dini bir ritüel olarak yapıldığı toplumlara dair ilgi ve meraklarının oluşabileceğini göstermektedir. Eğitim ücretlerini yüksek bulan katılımcı, kendi verdiği eğitimlerde dengeli bir tutum sergilediğini çünkü bunun İlahi bir yönü olduğunu bu sebeple karşılığını yaratıcıdan beklediğini ifade etmiştir. Yogayı YouTube'daki ücretsiz videolardan öğrenen ve deneyimleyen bir katılımcı ise ücretleri değerlendirirken yüksek ücretlendirmeler için alanın suistimal edildiği yorumunu yapmaktadır:

> Bir açıdan sonuçta benim dinimle de çok bağlantılı bir şey olmadığı için şey düşünürüm 'acaba sahtekarlık mı, insanlar huzuru başka yerlerde de bulabilir' yani bunlara gerek var mı diye düşündüğüm için. Belki de bunların suistimal edildiğini duyduğumuz için. Ben böyle yüksek fiyat veren birbiriyle karşılaşsam hani derim, ne gerek vardır diye. Bence şey yani suiistimal de

> ediyordur diye düşünüyorum. Yani özellikle fiyat açısından. Sonuçta ne yapıyor ki? Yani normal bir spor merkezinden belki farklıdır ama (İkbal, 25, Yoga, Batman).

Yeni manevi oluşumların popülerleşmesiyle birlikte bu alanda da bir pazar oluşmuştur (Wuthnow, 1998: 12). Bu uygulamalara talip olan katılımcıların kimi bu durumu makul ücretlendirmeler olarak nitelendirip kişinin kendine verdiği değer karşılığı olarak nitelendirse de kimi de bu duruma ekonomik açıdan bakıp eleştirmektedir. Markalaştırma oluşan pazar alanının en iyi örneklerindendir. Bu anlamda sosyal medya bilgiyi metalaştırmak ve pazarda sunmak için büyük ve sınırsız bir alan oluşturmaktadır. Pazarda sunduğunuz metanın herhangi bir denetim ve kontrol mekanizması olmaması eğitim ve danışmanlık verenler için işleri oldukça kolaylaştırmaktadır. Birey bilgisini veya eğitimini nereden aldığını kanıtlamak zorunda değildir, kullanıcının basit bir görsel ile hangi alanda çalışma yaptığını belirten bir paylaşım yapması yeterlidir. Basit bir kullanıcı hesabıyla bireyler pazara dahil olabilmekte ve herhangi bir mekân, ofis, büro sahibi olmalarına gerek kalmaksızın, hatta vergiyle mükellef kılınmadan ve resmî prosedürlere maruz kalmadan kendilerine bir iş alanı oluşturmaktadırlar. Eğitimlerin çevrimiçi hizmet sunan Zoom, WhatsApp, Telegram gibi ücretsiz platformlardan yapılması bu pazarın genişlemesine sebep olan en önemli özelliklerdendir. Eğitim ve danışmanlıkların sosyal medya üzerinden bireylere sunuluş tarzı oluşan pazarın göstergesidir. Oluşan dini pazardan rahatsız olan bir katılımcı rahatsızlığını şu şekilde dile getirmektedir:

> Ben küçük yaştan beri de hep arayışta oldum ve yıllardır kitaplarda aradığım ve bulduğum noktalarda oldu. Eğitimlerde şöyle bir şey ucundan veriyorlar diyor ki, şu eğitimi birinci aldın, ikinci modülü var, üçüncü modülü var. Niye insanlar hani sürekli para yatırsın oradaki akış sürekli devam etsin. Mesela ben tasavvuf üzerinden anlatan hocalardan eğitim alıyorum. Ama baktım ki ben tasavvuf üzerinden anlatıyorum diyen hocalarımın tasavvufla hiçbir ilgisi yok, para kazanmak için. Çünkü eğitime giriyorsun, para veriyorsun diyor hoca eğitimi yarıda bırakıyor diğer modülleri de almanız gerekiyor diyor. Mesela biyoenerji aldık 2.500 liraya biyoenerji anlattı. Sonra da ikinci ve üçüncüyü almadan kimseye seans yapamazsınız dedi. Sonra biyoenerjiyi araştırdığım zaman gördüm ki tamam biyoenerji diye bir alan var; kişi kendi

> enerjisinden başkasına veya o kanalını kullanabiliyor. Bu da biyoenerji de kuantumdur aslında, düşünce gücü. Benim o andaki biyoenerjideki o düşünce gücü oraya odaklanma ve oraya bir enerji verme kişinin çakraları açmadır. Çakraları insanlara öyle bir şekilde anlattılar ki şu ayeti okur, çakran açılsın. Şu an taşı kullan çakran açılsın. Tamam etkisi vardır taşın da ayetlerin de ama tasavvufta bunun nefsi emmare, nefsi levvame noktalarının insanın kendi nefsini öldürme noktalarının kendi nefsini terbiye ede ede Rabbinin bir arayışta insanın saadet noktası bu şekil çakra açılır (Elif, 41, Reiki, Meditasyon, Batman).

Eğitimleri modüllere ayırmak bir pazarlama stratejisidir. Araştırma sırasında yaptığımız gözlemlerde farklı yeni maneviyat uygulamalarının eğitimlerinin paketler halinde 1,2,3 şeklinde sunulması dikkatimizi çekmiştir. Tek seferde verilebileceğine kanaat getirdiğimiz çalışmaların sürece yayılması pazarlama stratejisi olarak değerlendirilebilir. Öte yandan online platformların yoğun şekilde kullanıldığı bu tür yeni maneviyat uygulama eğitimlerinin sunduğu mesleki imkanların uygun ve yeterli olmayan bir maneviyat uygulayıcısı popülasyonu oluşturduğuna bir katılımcı şu şekilde değinmiştir:

> Öngörünün bir kere çok kuvvetli olması gerekiyor. Çok gerçekten kendini yetiştirmiş ve geliştirmiş olması gerekiyor. Yani 1-2 eğitim alarak bu işler maalesef mümkün olmuyor. Bunu bugün ilk önce bir kavramamız gerekiyor. Bunu birbirinden ayırmamız gerekiyor. Hani insanlar tek bir modülle bile çalışıp para kazanabilecek potansiyele sahip olup bu potansiyele sahip olduklarını düşünüp hani böyle çalışmalar yapıyorlar ve ben bunun çok yetersiz olduğuna inanıyorum. Neden? Çünkü diyelim ki mesela sen bir modülle bir yola çıkıyorsun. Evet, güzel işler de yapıyorsun ama bunun 10 sene sonrasında eğer yanlış bir dönüt yaptıysan mesela işte kodlamalarımız var işte o kodlamalarda yanlış bir kodlamaya gittiysen o kişinin sen de hayatına zarar vermiş oluyorsun. Bunun için gerçekten kendini ciddi anlamda yetiştirmiş ve geliştirmiş olman gerekiyor. Bir şeyleri yapabilmen için (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Yeni manevi uygulamaları meslek olarak yapanlar dini pazar durumunun farkındadırlar ve basit eğitimlerle uygulama yapmaya başlayan kişilerin piyasaya zarar verdiğine ve işin kalitesini düşürdüklerine inanmaktadırlar. Eğitmenlik ve danışmanlık veren katılımcıların çoğu ücretlendirmede kişinin değerinin önemli olduğunu belirtmişlerdir:

> Yani şöyle bir durum var şimdi hani herkes kendince bir fiyat biçiyor burada. Çünkü herkes kendi eğitim düzeyi ve kattığını ortaya koyarak bir hesap kitap yapıyor. Ben bundan bu eğitimi aldım. Bu şundan şu eğitimi aldım, şu 3-5 eğitimi birden aldım, o 3-5 eğitimi toplamasıyla ben bir eğitim veriyorum diye değerlendirip yeri geliyor çok uçuk fiyatlarda fiyatlandırmalar yapılabiliyor. Hani bunun ilerde şöyle olacağına inanıyorum, büyük bir ihtimal bu bir hani sendika gibi demeyeyim de yani bir şey olur hani bir düzene girmesi gerekir çünkü şu an herkes kendince bir fiyat biçiyor. Ben eğitim alıyorum. Eğitmen olarak piyasaya çıkıyorum işte ben şunları şunları da ekledim, hadi 10.000 işte şu kadarlık eğitim, 10.000 şu kadarlık eğitim 5.000 gibi fiyatlandırmalar yapıyorlar. Bazen evet haklı, güzel hak eden insanlar hakkı olanı talep ediyor ama bazen gerçekten hiç olmayacak fiyatlar biçilebiliyor. Ya da çok böyle hani merdiven altı mantığıyla hani pazar mantığıyla işte bir şey yapıyor, bir çalışma yapacak işte 100 lira 200 lira. Bir de böyle bir durum var. Tamamen saygınlığını ve gerçekten işin kalitesini düşüren bir durum söz konusu bir de. Hani böyle herkesin ulaşabileceği bir şeymiş ve herkes de yapabiliyormuş zaten rahatmış. Şimdi herkeste şöyle bir algı oluşuyor, hani bu öngörüsü kuvvetli olsun olmasın gerçekten bu işe kabiliyeti olsun olmasın herkes şunu diyor, o zaman tamam, ben de bu kadar eğitim alayım. Zaten şu kadarmış ben şu kadar şey yapsam bu kadar seans yapsan şu kadar WhatsApp grubu oluşturacağım. Şunu yapsam ben de para kazanırım bu işten. Artık bu hani bir rant meselesi haline dönüyor. Yani çok saçma bir boyuta gidiyor. Evet biraz piyasaya çevirenler var. Yani hani o çok mantıksız oluyor. Ben mesela diyorum ki işte hani mesela seansın ne kadar şu kadar diyorum işte ha diyor mesela kendince düşünüyor iyi ben de yapabilirim bu işi mantığına çeviriyorlar insanlar. Tamam buyurun yapabiliyorsanız hiç sıkıntı değil. Ama yeter ki Allah rızası için hani okuyun araştırın eğitimleri adam akıllı sağlam

> yerlerden ve sağlam güzel yerlerden alın insanlara zarar verecek nitelikte olmasın (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Bu uygulamaları yapan yerler çoğunlukla eğitim ve danışmanlık merkezleri olarak veyahut yaşam koçluğu şeklinde hizmet verdikleri için resmî olmayan dolayısıyla devlet tarafından kontrole tabi olmayan özel kurumlardır. Bu nedenle piyasada ortalama bir fiyat bulunmamakta, ücretlendirmeler şahsi olarak yapılmaktadır. Bu durum da bu eğitimleri veren yerlerde uçurum oluşturacak ücretlendirmelere sebep olmaktadır. Ücretlendirmelerde arz-talep önemli olmaktadır ancak bu arz ve talebi oluşturan önemli bir husus eğitmenin işin kalitesini göstermek için kendine biçtiği değerdir:

> Eğitmenin kendine biçtiği değerle alakalı oluyor biraz sanırım. Yani hani şeyse hani çok yıllık bir eğitmen ise ya da kimlerden eğitim alırsa yurtdışından falan eğitim aldıysa kendini daha kıymetli gördüğü için daha yüksek tutabiliyor. Hocamızın verdiği tavsiye şeydi yani hani dengede merkezde tutmaya çalışın. Fiyatları çok yüksek tutarsanız insanlar hani böyle bir ekonomik zorluk yaşadıklarında ilk kesecekleri nokta yoga olacaktır. Hani istikrar olmayacaktır. O yüzden mümkün olduğunca makul kıvamda tutmaya çalışın ve özel dersten ziyade grup dersleri tutmaya çalışın. Hani sizin için de daha sürdürülebilir olur. Tatmin edici olur. Gruptan kazancın daha yüksek olacağı için hem de katılan içinde daha sürdürülebilir olur. Bu mantıkla ben başladığımdan itibaren hep şeyin ortalamanın birazcık daha altında tutmaya çalıştım. Şimdi biraz daha ortalamayla aynı gibi diye düşünüyorum ama tabii yine salonlara göre çok daha uygun oluyor salonların fiyatları çok daha yüksek (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Yogayla ilgili değerlendirme yapan katılımcıların birçoğu yoga ücretini spor salonlarının ücretiyle karşılaştırmışlardır. Bu durum yogayı spor olarak değerlendirme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Öte yandan, kimi katılımcılar için doğru ücretlendirme uygulayıcı tarafından belirlenendir:

> Herkesin kendi belirlediği bir alan o. Kendi bilgisine göre kendini bilgisinin verdiği zamanında verdiğin değere göre yapıyor bunu. Yani kimseyi bu alanda çok yüksek ya da çok düşük diyemem. Kendi bilgisine o alanda güveniyordur o şekilde belirliyordur ama kendimdeki bilgi o kadarlık mıdır değil midir onun tamamen bileceği, onun vicdanının sorgulayacağı bir şey. Yani bence o kadar olmayabilir ama ona göre o kadar olabilir, o da tamamen onun verdiği emekle alakalı bir durum. O yüzden o konuyla ilgili hiçbir eleştirim yok, hiçbir alanda. Yani tamamen kişinin verdiği emekle kar birebir orantılı olduğu için kiminin seanslar 300 TL, kiminin seansta 600 TL. Yani sorarsan bendeki tecrübe deneyim farklı o belki yeni başlamıştır diyebilir. O yüzden bu alana hiçbir şekilde hani bu şekilde bakmadım (Zehra, 30, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Eğitmen olan katılımcıların çoğu kısa süreli eğitim alıp danışmanlık veren bireylerin ilgilendikleri alanlara verdikleri zarardan duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Daha önce değindiğimiz gibi sosyal medya kolay iş kapısı açmaktadır. Bu sebeple bireyler çok iyi eğitimler almaya gerek kalmaksızın bu piyasaya dahil olabilmekte ve yüksek ücret beklentilerinde bulunabilmektedirler. Bu durum eğitmenlerin birbirini eleştirmesine sebep olmaktadır. Birçok katılımcı ödenen ücretin kişinin/eğitmenin değeriyle ilgili olduğu yorumunda bulunmuştur. Ancak yeni manevi oluşum uygulamalarında eğitmenler temel ve basit sertifikalarla danışmanlık hizmeti vermeye başlayabilmektedirler bu sebeple kişinin eğitim kalitesi, alan bilgisi vb. durumlar ölçülebilir alanlar değildir. Bu bağlamda eğitmenlerin ne kadar iyi olduğu çoğunlukla öznel bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

Kişi değerinin yanında katılımcıların en çok belirttiği husus al-ver dengesidir. Katılımcılar hayatta her konuda bir al-ver dengesi olması gerektiğine inanmakta bu nedenle ücretlendirmede de eğitmenlerin bu dengeyi sağlamak için emeklerinin karşılığını almaları gerektiğini düşünmektedirler.

> Al-ver dengesi vardır. Bizde o al-ver dengesini koruyabilecek seviyede bir ücret istiyoruz. Ben bu şekilde yapıyorum ama biyoenerji seansları normalde bin beş yüz liradan başlıyor. Aslında yaşam koşulları ile aynı seviyede bir ücret alınması lazım. Ben sadece 150 lira alıyorum. Sadece al-ver dengesini

> korumak için bunu alıyorum. Amacım katkı sağlamak. Ve zaman konusu var senin zamanın senin para maddiyatını belirler. Eğer ne kadar çok çalışma yapıyorsan bu senin zamanını değerli olduğunu gösterir, değerli olduğu zamanda bu miktarı artırır. O yüzden zaman kavramına göre bir tutar belirlenir. Ben zaten yüksek bir maliyet almıyorum. Normalde 8 seans yapıyorum ama 4 seans yapıyor gibi ücret alıyorum (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Al-ver dengesinin yalnızca ücret karşılığı olması gerekmediğine, daha basit şeylerle olabileceğine inananlar da vardır:

> Yani tasavvufla yapan arkadaşlarım da var, tasavvuf eğitimiyle. Batı ilminden alıp da yapan da var. Baktığım zaman mesela tasavvuf eğitimiyle birleştirip yapan hani ilim ve bilim dalında her iki alanda da yapanlar kişinin maddi durumuna göre seans ücreti de alıyor ya da almıyor ama mesela Batı ilmiyle yapan hani Batı'dan alıp yapanlar da inanılmaz ayyuka fiyatlar alıyorlar. Ona da saygım ona da saygım var. Ben buna gerçekten para için niyet etmedim. Yani para kazanayım diye değildi çünkü benim halihazırda bir işim var. Çok şükür maddi gelirim çok da güzel. Ben bunu şeyle de Yıldız Yürekli'yle de konuştum. Diğer hani eğitim aldığım akademiyle de görüştüm. Bana dediler ki hani mutlaka bir fiyat alma verme dengesi oluşsun ki şifa hani kaynağı hani daha kolay bir şekilde gelişsin diye. Ben de şöyle yapıyorum, maddi olarak yeterli olanlardan çok cüzi bir miktar alıyorum. Onu da hani bir sonraki eğitimi tamamlayabileyim diye daha rahat olsun diye. Ama mesela bakıyorum kişinin yani benim onun parasına değil de duasına ihtiyacım var. Dua alıyorum. Ama alma verme dengesini yapıyorum. Diyorum ki bana bir üzümlü kek yaparsan alırım. O alma verme dengesi oluşsun diye (Sena, 42, Kuantum Fiziği, Meditasyon, İstanbul).

Yeni maneviyatlardaki ücret dengesi bir yana bu uygulamalar girişimcilik alanında bir saha açmaktadırlar. Bu nedenle yani maneviyatlara doğrudan girişimci olma hedefiyle katılan katılımcılar da bulunmaktadır.

G: Şu an biyoenerjiyi bir meslek olarak mı yapıyor musunuz? K: Evet, meslek olarak yapıyorum. Burada ofisim var, girişimcilik anlamında çalışmalar yapıyoruz, bir firmayla birlikte (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Ben yıllardır girişimciyim, network marketing ile uğraşıyorum. Başta 5 yıl Farmasi müdürlüğü yaptım. 600 kişilik bir ekip yönetiyordum, yani bir nevi koçluk. Yani ben hep insan yönetiminde çalıştım, biraz insan sarrafıyım aslında. İnsan iletişimim çok iyi. Sonra başka bir iş teklifi gelince baktım ki sağlıkla varlık bir arada. Ben zaten hep hayatlara dokunmayı çok seven bir insandım. Tamam dedim, bu bana göre bir iş; sağlık ve varlık. 6 ay önce yeğenimle ortaklaşa bir iş yeri açtık İşte vücut taraması için cihaz getirttik ve bu şekilde başladık (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Daha önce de girişimcilik alanında işler yapan Fahriye Hanım için yeni bir alanda aynı yeteneklerini kullanarak faaliyetler yapmak hiç zor olmamıştır. Bitkisel ilaçlarla hazırlanan bazı tedavi bantları da satan Fahriye Hanım, çalışmalarındaki yolculuğunu ve insanların tepkilerini şu şekilde yorumlamıştır.

G: Bitkisel içerikli mi bantlar mı satıyorsunuz? K: Tabi, deri yoluyla alınıyor. Sonra baktım hayır duaları çok alıyorum. Sonra ben insanlara kendimi satıcı olarak lanse etmemeye çalıştım, sevmiyorum satıcılık olayını. Kişiyi sisteme dahil edip ben aldığım fiyatla onlara sattım. Ben nasıl aldıysam onlar da öyle aldı, çok hoşlarına gitti, aile paketleri falan vardı. İnsanlar şey demeye başladı, siz de art niyet yok, böyle güzel bir şeyi bize sunuyorsun. İyileştirirken para da kazanıyorsun. Sonra o kişilerin bize karşı ilgi ve alakası çok oldu. Sonra erkekler de bizimle bu işi yapmaya başladı, daha çok medikal çalışanlar. Yani baktım ki daha çok okumuş, bilgili kaliteli insanlar geldi. Bir de bazı insanlar sohbet amaçlı da geliyordu. Çünkü sahnede yer alıyorum, sunum yapıyorum yeğenimle birlikte, o olunca o anlatıyor o olmayınca ben anlatıyorum. Bu şekilde insanlara nasıl para kazanılacağını öğrettim aslında. Dedim ki her şey

> okumak değil, insan isterse her şekilde para kazanabilir. Bu şekilde insanları eğitiyordum, motive ediyordum, anlatıyordum. Onlara dedim ki, "Yapabilirsiniz, her insan yapar, benim elim ayağım varsa sizin de var, benim gözüm kulağım varsa sizin de var, ben hiç okumadan yapabiliyorsam siz de yapabilirsiniz (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman)."

Fahriye Hanım, yolculuğunda yalnızca insanları tedavi etmek gibi bir amaç gütmemiş bunun yanında yaptığı sunum ve çalışmalarla girişimcilik eğitimleri vermiştir. Bu durumu "insanlara nasıl para kazanılacağını öğrettim" şeklinde yorumlayan katılımcı, yaptığı uygulamanın gelir sağlama gücünün farkındadır. Öte yandan burada öne çıkan durum katılımcının da ifade ettiği üzere bu iş için herhangi bir eğitim alınmasına gerek olmaması ve okul okumamış insanların bu işi rahatlıkla yapabilmesidir. Öte yandan aynı katılımcı yaptığı işin kendisine sağladığı ekonomik refahtan memnuniyetini şu şekilde dile getirmektedir.

> Eşim bankacı. Bende maddi özgürlüğü çok severim. Bir erkeğe muhtaç olmayı sevmem. Zaten Rabbim dememiş mi, kader gayrete aşıktır. Dedim ki okumadım ama bir şeyleri istemek zor geliyor. Ben varlıklı bir aileden geldim. İstemeyi sevmezdim, annem babam hep parayı dağıtmışlardır, vermeyi severlerdi. Yani eşimden para isterken çok zorlanırdım. Farklı bir boyut. Sonra 5 yıl Farmasi'de müdürlük yaptım, orada da güzel kazandım. Sonra şu anki ofisimizi açtım. İstediğim her şeyimi kendim alıyorum. Eşime yardımcı oluyorum. İkimiz ortaklaşa araba aldık. Ne istersem kendi ihtiyacımı, çocuklarımınkini ben ödemeye başladım (Fahriye, 40, Biyoenerji, Batman).

Fahriye Hanım'ın üniversiteyi okumadığı halde yaptığı faaliyetlerle maddi özgürlüğünü kazanması onun duygusal olarak hayat motivasyonunu artırmıştır. Fahriye Hanım ile yapılan sohbetin bütününde erken yaşlarda okulu bırakmak zorunda kalması sebebiyle okuyamamış olmanın içinde bir ukde olarak kaldığı anlaşılmıştır. Bu durum katılımcının hayat motivasyonunu oldukça düşürmüştür. Bu nedenle şu an yaptığı işten duyduğu başarı hissi, insanların kendisine saygı duymaya başlaması ve kazandığı ekonomik özgürlükle hayat motivasyonunu yeniden sağlamıştır. Yeni maneviyat oluşumlarına başvuran bireylerde tek neden bu olmasa bile benzer örneklere rast gelmek mümkündür.

Mülakatlar değerlendirildiğinde yeni manevi oluşumların ortaya çıkardığı dini/manevi pazar görülmektedir. Bu pazarın oluşmasında en önemli etken popüler kültür olmuştur. Literatürü incelediğimizde de popülerleşmenin yeni maneviyatlara manevi bir pazar oluşturduğunu görmek mümkündür (Wuthnow, 1998: 12). Yeni maneviyatların sosyal medyadaki yayılımı popülerliğin yoğun bir şekilde bu platformlar üzerinden sağlandığını göstermiştir. Popüler kültürün yayılmasında kitle iletişim araçları başta gelen etkenlerdendir (Okutan, 2012:36). Bireyler reklam ve tüketici pazarlar tarafından yönlendirildiğinde bu alanlardan etkilenmeleri muhtemel bir durumdur (Wuthnow, 2001: 319). Popülerleşme, ticarileşmeyi beraberinde getirmektedir. Bu nedenle manevi uygulamalarının moda veya popüler bir trend olması, bu alanlara olan ilgiyi artırmaktadır.

10. Yeni Maneviyatlara Katılımda Çevrenin Tutumu

Yeni manevi yönelimler ve din ilişkisini farklı veçheleriyle ele aldık. Bu bölümde ise yeni maneviyatlara dindar çevrelerce nasıl bakıldığı; olumlu veya olumsuz tepkiler değerlendirilmektedir. Yeni maneviyatlar modern zamanların bir ürünü olduğu için geleneksel anlayışa sahip gruplarda eleştirel karşılanma potansiyeline sahip alanlardır. Bu nedenle bu alanlarla ilgilenen katılımcılara çevrelerinden nasıl tepkiler aldıkları; olumlu geri dönütler veya olumsuz tepkilerle karşılaşıp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Çevrelerince din dışı bir şeyler yaptıkları düşünülerek olumsuz tepki alan katılımcıların yorumları şöyledir:

> Ben herkesten sadece şunu rica ediyorum. Hani böyle işte örtülü yoga yapan söylemleri, ben bu ayrımı hiç sevmiyorum. Herkes yapabilir, açık biri de yapabilir bence örtülü olan da yapabilir. Bizim hayat zamanımızda nasıl desem dünya çapına göre Türkiye'de biraz böyle farklı bakıyorlar şeylere. Ben ilk başladığımda çekindiğim için söyleyemiyordum mesela. Çünkü anlatamıyorsun bazı insanlara (Duygu, 30, Yoga, Batman).

> Mesela ben yıllarca yaptığım çalışmalarda, "Din mi değiştirdin?", "Mezhep mi değiştirdin?" sorularını aldım. Halbuki anlattığım şey böyle bir şey değil. Aslında dinimizi de destekleyen bir şey. Zaten başlarda gizli yapıyordum. Hiç kimse bilmiyordu. Meditasyonun adını bile anamıyordum. Ama yapıyordum çünkü bana iyi geliyordu (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Sonradan insanlara meditasyon yapıyorum dedim. "A dinden mi çıktın?" diye soranlar oldu. Hiç aktaramadım. Bir komşuma anlatmıştım. Komşum farklı düşündüğümü fark etti. Ve o da dini sohbet veren ve dindar biriydi. Kendisi çok dindar biri olduğu için sık sık insanları anlatayım aktarayım eğilimindeydi. Düşüncelerimi çok çok beğendi bir grup oluşturalım dedi. Ve grubumuz bayağı büyüdü. Orada insanlara seslendim. Önce ne anlatmak istediğimi bir ses kaydıyla anlattım. Çünkü ilk zamanlar insanlara yüz yüze anlatamıyordum. İnsanlarda bir önyargı oluşuyordu. Ama orada meditasyon cümlesini kurduğum zamanda kimse bana karşı çıkmadı. Çünkü öncesinde bir hazırlık yaptım. Ne demek istediğimi anlattım. Çünkü biz gerçekten dindar bir toplumuz. Batman'ın yapısı da dindar bir şehir. Dine karşı gelebilecek en ufak bir şeyi bile direkt reddediyorlar. Bunu tartışmaya bile almıyorlar. Böyle bir durum olduğu zaman bir altyapı kurman gerekiyor ki anlatmak istediğini ve ne demek olduğunu anlasınlar ve insanlar sana dinleme hakkı versinler. Bu şekilde ilerledi sonra korkmadan anlatabildim ardından yoga eğitimimi bitirdim. Yoga eğitimi aldım dedim, bu defa kimse tepki göstermedi. Artık benim yolumun ve düşüncemin bu olduğunu anladılar (Sümeyya, 24, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

Batman'da biyoenerji, meditasyon ve yoga alanlarında çalışmalar yapan Sümeyya Hanım, yoga ile tanışma sürecinde yaşadığı zorlukları aktarmıştır. İnsanların bu durumu kabullenmesi için bir süreci takip etmesi gerekmektedir. Bu durum yaşadığı şehir olan Batman için bu alanların çok yeni olduğunu ve bireylerin olumsuz tepki verme ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Batman'da yapılan saha araştırması süresince de İstanbul'a göre Batman'daki katılımcılara daha zor ulaşılmış ve çoğunlukla kartopu yöntemi kullanılmıştır. Batman'daki katılımcıların mülakatlarının bütününe bakıldığında katılımcıların çoğu başlarda ilgilendikleri alanı gizli yaptıklarını kimseye söylemediklerini ya da sınırlı bir çevreyle paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar yaptıkları uygulamaları bir süre sonra insanlarla paylaştıklarını söylerken bazıları halen gizli yaptıklarını ya da yaptıkları uygulamanın ismini zikretmediklerini ifade etmişlerdir. Batman, İstanbul'a göre geleneksel yaşayış biçimini daha çok devam ettiren bir şehirdir. Ancak sanayiye bağlı bir şehir olması kentleşme ve modernleşme

faktörünü de hızlandırmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin etkilerine açıktır. Ancak toplumsal yenilikler farklı kesimlerde farklı şekillerde karşılık bulmakta; yenilikler bir kesim tarafından ilgi çekici bulunurken başka kesimlerce kabul görmemekte ve dışlanmaktadır. Bu sebeplerle Batman'da yeni maneviyatlara verilen olumlu ve olumsuz tepkilerin oranını karşılaştırmak zordur ancak katılımcıların da ifade ettiği üzere yavaş yavaş ve bir alt yapı oluşturularak yaklaşıldığında insanlar tarafından daha kolay benimsenmektedir. Batman'da yeni maneviyat uygulamalarına dair çalışmalar son yıllarda ortaya çıkmıştır. Katılımcılarımızdan biri yoga eğitmeni olup Batman'daki ilk yoga stüdyosunu kurmuştur. Ayrıca, biyoenerji eğitmeninin ise ilk danışmalık merkezinin açılması yeni maneviyat uygulamalarının Batman için yeni olduğunu göstermektedir. Öte yandan konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olunmadığı için bir önyargının varlığından bahseden katılımcılar olmuştur:

> Bazı insanlar şaşırabiliyor. Bazıları çok normal buluyor. Aslında çok bir çelişki görmüyorum ya da eleştiriyle karşılaşmıyorum. Sadece bazı insanlar çok fazla meditasyonu bilmediği için ya da bu alanı bilmediği için, mesela ben daha çok dindar bir çevrede olduğum için, meditasyonu, dine karşı veya dinle çelişkiliymiş gibi görme eğilimi bazen oluyor. Ama o genelde bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor (Hacer, 25, Meditasyon, İstanbul).

> Meditasyon kısmını sadece düşündükleri için yoganın dinle çeliştiğini düşünüyorlar. Hani Diyanet'in de bu konuda fetvası var. Hani yogayı diğer bir dinin ibadeti gördüğü için reddetme durumu var.
> …G: Hangi yönden tepki gösteriyorlardı? K: İslamiyet'i kötü temsil ettiğim için. Aç o zaman o başını falan şeklinde böyle küfürler şeyler gelmiş oldu. Benim güzellikle cevap verdiğim oldu. Hani böyle çoğuna cevap veriyordum. Sonra bir noktadan sonra cevap vermemeye başladım. Bir kişide fotoğraflarımı çalıp bunlar işte şeytan bunları gören şeytan ellerini ovuşturuyordur falan şeklinde yazdı. Sonra bir avukatta falan görüştüm. Dava açsam bir yere gitmeyecekti, çok uzayacaktı o yüzden ilgilenmeyi bıraktım, ignore ettiği zaman önemsemediğim zaman kayboluyorlar (Ayşe, 35, Yoga, İstanbul).

Ayşe Hanım, yoga yaparken çektiği fotoğrafı sosyal medyada paylaştığı için sanal ortamda aldığı tepkileri ifade etmiştir. Katılımcının yoga yaptığı için İslamiyet'i kötü temsil etmekle suçlandığı görülmektedir.

> Bu konuda genel olarak tavrım biraz vasat galiba. Yani ne asla yapılmamalı diye düşünüyorum. Çünkü mesela bir kuzenim camide esnerken bir tane kadın var çağırmış. "İşte sen ne yapıyorsun? İşte yogayı buraya da mı getirdiniz? Hani zaten Müslümanların yapması yetmiyormuş gibi" falan. Hani ne öyle keskin sınırlarım var ne de hani çok bağlandım. Yani onun tamamen iyileştireceğini de düşünmüyorum. Allah'la bağlantınız olmadığında bence iyileşmezsin, bir şeyler hep eksik kalacağını düşünüyorum. O yüzden zaten çok yönelmeden sadece bana iyi gelecek kadar yaptım ama gerçekten şey açısından fiziksel açıdan çok rahatladım. Yani onun 20 dakika bile olsa sonuçta bir hız çağındayız. O yavaşlık da kendin için bir şey yapma bence insana çok iyi geliyor. G: Camideki teyze örneğinde onların böyle tepki vermesinin sebebi ne sizce? K: Yabancı olmaları bence hani bilmemeleri, onun dışında da yoganın Budistlikle veya böyle işte Çin, Uzak Doğu dinleriyle bir bağlantısı var ya veya mesela onların bir Uzak Doğu dininin simgesi gibisinden. Ondan dolayı korktuklarını düşünüyorum (İkbal, 25, Yoga, Batman).

Katılımcı, kuzeninin sosyal hayat içerisinde, aslında bir dini mekânda, yoga yapma girişiminin tepkiyle sonuçlandığı bir olayı paylaşmaktadır. Katılımcının da ifade ettiği gibi farklı bir dinin ritüeli olan yoga hareketlerinin, İslam dininin ibadetlerinin yapıldığı camideki varlığı rahatsızlık yaratmış ve tepkiye neden olmuştur. Her ne kadar yogayı yapan kişi bunu bir ibadet niyetiyle yapmasa da ibadet görünümü bu tepkiye yol açmıştır. Bunun yanı sıra olumsuz tepkilerle karşılaşan diğer katılımcı görüşlerinde de uygulamaların dinle bağdaşmadığı itirazı ön plana çıkmaktadır:

> Olumsuz tepkiyle de karşılaşıyorum. Mesela yengeme göre dinden de çıkmış olabilirim. Bunu böyle dinsizlikle suçlandığım da oldu. G: Neden öyle düşünüyor sizce? K: Sadece şöyle düşünüyor gittiği cemaatteki hoca demiş ki,

öyle yapıp da dinden çıkanlar olmuş dedim ki bak hani ayette bile diyor ki, "Zannın çoğundan sakının". O beni tanımıyor, aldığım eğitimleri tanımıyor, ne yaptığımızı bilmiyor. Onun yerine bizi davet etse biz anlatsak yanlışımız varsa evet bakın hani dini boyutta şurada bir yanlış var hani şu kelime yanlış dini hani anlamda kitapta işte falanca ayete göre hatalıdır dese daha iyi olmaz mı? Hani sadece bana aa ya dinden çıkıyor onlar bilmem ne yapıyor? Allah'a asi oluyor bilmem ne yapıyor diyor (Betül, 35, Bilinçaltı Teknikleri, Meditasyon, İstanbul).

Ben bunu medreseli arkadaşımla da mesela çok tartıştım ve genelde savım şu oluyor. Eğer ki sen hani benim bunları yaparak rahatlamamdan rahatsız oluyorsan psikolojiyi de eleştirmen lazım. G: Arkadaşınız nasıl bir eleştiri de bulunuyor? K: İşte şey dinle bağlantısı olduğu için bu çoğu insan eleştiriyor beni, bunu yapmamı. Şey mesela ben çevremde genelde girdiğim her ortamda sevilen bir insanımdır. Ama bu da fazla kişisel olacak ama gönüllü olduğum yardım kuruluşunda ben hiçbir zaman tam kabul görmedim ve nedenlerinden biri bence bu yoga muhabbetleri. Çünkü ona aşırı karşı bir kurum ve kurumun içerisindeki herkes. Zaten beni uyarıyorlar, bizim kamplarımızda yoga yaparken kesinlikle yoga denmeyecek esneme denecek falan diye. G: Bu bakış açıları sence neden kaynaklanıyor? K: Bence bilmemekten kaynaklanıyor. Çünkü bir deneseler mesela onlara bir video atabilirim yarım saatlik ve içinde hiçbir yoga felsefesi geçmeyebilir. Yani sadece hareket odaklı olabilir; denememekten bilmemekten kaynaklanıyor bence (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Gamze Hanım, yoga yapmasının sosyal hayatını etkileyen olumsuz bir yönünden bahsetmektedir. Yoga yaptığı için gönüllü olduğu kurumda tam kabul görmediğini ve bununla ilgili uyarılar aldığını dile getirmektedir. Aynı katılımcı meditasyona biraz daha ön yargılı olduğunu ancak yoganın hareket odaklı olması sebebiyle inancıyla çelişmediğini düşünmektedir.

> …ki meditasyona ben de biraz ön yargılıyım çünkü yönlendirmeli oluyor. Hani insana şunu düşün, şunu düşün diyen bir şey olması çok sağlıklı değil bence ama yoga öyle değil. Yani hareket odaklı bir şey ve her şeyi kendin deneyimliyorsun. İşte hani dinle bağdaştırdıkları için eleştiriyorlar. Ben genelde şöyle savunuyorum, yani eğer ki din bir insanın her şeyini karşılıyorsa o zaman insanların terapiste gitmeye de ihtiyaç duymamaları gerekiyor. Yani hani sen bana, yani şöyle söyleyeyim, gerçekten modern hayatta bizi dikkat olarak, dikkatimizi dağıtan o kadar çok şey etmen var ki hem oradan oraya koşturmamız hem telefon o şu bu. Yani ruhumuzda bağımız ister istemez kopuyor ve yoga yaptığımda sonuçta zihnim sakinleşiyor ve ben mesela 2 saat her şeyden uzakta kendime odaklanıyorum. Bu da ister istemez benim maneviyatımı destekliyor. O yüzden ben bir sorun görmüyorum yani. Bunu eleştirenlere de şey diyorum o zaman psikolojiyi de eleştirin. Yani terapiye gitmek o zaman niye insanları iyi geliyor? O da din kaynaklı bir şey değil. O da bilim kaynaklı bir şey (Gamze, 25, Yoga, İstanbul).

Çevrelerinden olumsuz tepki alan katılımcıların birçoğu dinden çıkmakla suçlanmışlardır. Bu durum dindar çevrelerce yeni maneviyatların din dışı olarak görüldüğü ve mesafeli yaklaşıldığını göstermektedir. Öte yandan, yeni maneviyat uygulamalarından ötürü çevresi tarafından olumlu karşılanan ya da tepki almayan katılımcılar da mevcuttur:

> Genellikle olumlu bakıyorlardı. Ben zaten olumsuz bakacak insanlara biyoenerji yapmıyordum. Arkadaş çevremde ailemde mesela benim başım ağrıyor. Buram ağrıyor dediklerinde diyordum ki gel. Onlar da talepte bulunuyordu, bir defa alan ikinci defa geliyordu. Eşim başta şey yapardı, he gidin gidin Nurten şimdi bütün pozitif enerjiyi parmak uçlarına toplayacak sizi iyileştirecek. Sonra baktı ki insanlara çok iyi geliyor. Bana da bir dokunsa falan demeye başladı (Şeyma, 55, Biyoenerji, Meditasyon, Batman).

> Yani ben birebir hani olumsuz bir fikirle karşılaşmadım. Çok olumlu ve güzel sonuçlar yani geri dönütler aldım. Hatta böyle şey oldu. Hani her evde bulunması gereken elimizin altında işte benim böyle bir sorunum var hani şey

olur ya ben doktorum ya da hemşireyim dediğinde, bir tansiyon aleti çıktığında herkes kolunu sıyırır tansiyonunu ölçtürmek ister ya da şekerine baktırmak ister. Hani benim de bu işleri yaptığımı duyunca insanlar direkt böyle bir iç boşaltma derdine düşüyorlar. Bir şeyler anlatalım, bir şeyler kapalım. Hani belki hani ucundan bir şey bir çözüm buluruz kendi derdimize diye böyle bir olumlu güzel sonuçlar oluyor. Herkes bir konuşma isteği duyuyor. Yalnız şöyle bir dipnot var, herkes bizim elimizde bir sihirli değnek olduğunu ve onlara dokunduğunuzda ya da onlara tek bir kelime söylediğimizde hayatlarının tamamen değişip dönüşeceğine inanıyor. Bunlar hani bu tamamen yanlış, maalesef bir yargı. Bunun bir süreç olduğunu bu süreçle iyileşeceğini onlara anlatmaya çalışıyoruz (Lale, 30, Theta Healing, Meditasyon, Batman).

Herhangi bir eleştiriyle karşılaşmadım ama gülenler oldu. Yani kendi cinsimden gülenler oldu. Çünkü dediğim gibi hani erkekler arasında yoga hâlâ şey değil böyle esneme hareketinden öteye geçen bir şey değil ya da karşı cinsi tavlamak ya karşı cinsle tanışmak için yapılan bir faaliyet. Yani sanki sadece dişilere has bir pratikmiş gibi görülüyor. Ancak karşı cinsten de olumlu görüşler aldım. Yani bu yogayı yaptığımı duyan iş yerindeki karşı cinsten arkadaşlarım bundan memnuniyet duyduklarını söylediler. Yani beni cesaretlendirdiler. Çünkü yoga yaptıkça şunu fark ettim. Bana zinde hissettiriyor ve bana iyi hissettiren bir şey iyidir. Yani bu haz bağlamında demiyorum bunu manevi olarak iyi hissettiren bir şey iyidir (Mehmet, 39, Yoga, Biyoenerji, İstanbul).

Mehmet Bey erkekler için yoganın manevi bir anlamı olmadığını ifade etmektedir. Bu iddianın başka çalışmalarla test edilmesi literatüre önemli bir katkı sunabilir.

Tabii hem olumlu hem olumsuz tepkiler de oluyor. Kendini geliştirmeyi seçen insanlar olumlu bakıyor. Çünkü dıştan bakıldığında ne yaptığımı bilmeseler bile benimle ilgili çok pozitif şeyler söylüyorlar. Çok iyi yönde değiştiğime yönelik. İşte sana ne oldu, ne yapıyorsun, iyi geliyorsun. Kendilerine iyi

> geldiğini söylüyorlar. Hiçbir şey yapmasam dahi yanlarında durmamın bile kendilerine iyi geldiğini söylüyorlar. Bazıları tabi tepki gösteriyor çünkü öğrenilmişliklerin dışında kendimiz olmaya başladığınız zaman onlara yaptığınız fazla şeylerden kesiyorsunuz ve onların artısına olmuyor. Aslında bu çıkar ilişkisinden dolayı bunu böyle düşünüyorlar (Meryem, 33, NLP, Meditasyon, İstanbul).

Görülen o ki yeni manevi oluşumlardan etkilenerek ilgili uygulamaları hayatına geçiren dindar bireylerin çevreden aldıkları tepkiler çeşitlilik göstermektedir. Çoğunlukla olumsuz tepkilerin kaynağı uygulamaların dinle bağdaşmadığı noktasından ileri gelmektedir. Özellikle Batman'da uygulamalara yönelik olumsuz çevre yaklaşımı dikkat çekmektedir.

Dindar bireylerin yeni maneviyatlara yönelim sebepleri ve ritüel deneyimlerini araştırdığımız bu çalışmada, araştırmaya dahil olan bireylerin manevi arayışlarını birkaç yönden değerlendirmek mümkündür. Öncelikle yönelim sebeplerindeki çeşitlilik göze çarpmaktadır. Yeni maneviyat uygulamalarının katkılarını değerlendirdiğimiz bölümde, çeşitli başlıklar altında sıraladığımız nedenler bu alanlara yönelimde itekleyici faktörler olmuştur. Anlam arayışı bu süreçlerin genel bir çerçevesini oluşturmakla birlikte konuyu bazı alt başlıklarla değerlendirmek mümkündür. Yeni manevi oluşumlar, birçok kişisel gelişim unsurunu barındırmakta ve bireylere bu alanda eğitim vaatleri sunmaktadır. Bu nedenle *kişisel gelişim,* yönelim sürecinde karşımıza çıkan ilk nedenlerdendir. Yeni manevi oluşumların *fiziksel ve bedensel sağlığa* yönelik çalışmalar yapması da bireylerin şifa gerekçesiyle bu alanlara yönelmesine sebep olmaktadır. Hatta bazen doğrudan hastalığa çare bulma umuduyla bu alanlara yönelindiği görülmüştür. Bunun yanında, bu alanların bireylerin kendini geliştirmesine dolayısıyla *entelektüel gelişim*e olanak sağladığı tespit edilmiştir. Bireylerin ilk yönelim sebebi entelektüel gelişim olmasa dahi bu faktörün süreci destekleyen ve devamlılığı sağlayan unsurlardan biri olduğu görülmüştür. Modernleşme ve bireyselleşmenin etkisinin açık bir şekilde gözlemlendiği yeni manevi oluşumlarda *sosyalleşme* ihtiyacının da yönelim sebebi olarak değerlendirilebileceği açığa çıkmıştır. Yeni maneviyatlarda öze dönüş yolculuğu, benliğin önemi ve insanın hayatının merkezine kendini koyması gerektiği inançları belirgin bir şekilde kendini göstermekte dolayısıyla bireyselleşmeyi desteklemektedir. Ancak buna rağmen bireyin sosyal alanlarda bulunma ve diğer bireylerle etkileşim kurma ihtiyacı da devam etmektedir. Dindar bireyler, seküler bireylere göre daha sınırlı alanlarda

sosyalleşebilmektedirler. Bunun önemli bir nedeni inançlarının belirlediği sınırlar dahilindeki ortamlarda sosyalleşmek istemeleri olabilir. Bu durum modernleşmenin artmasıyla dindar bireylerin de yeni ve modern alanlarda sosyalleşmek isteme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Yaptığı uygulamayı sosyalleşmeyle bağdaştıran katılımcılar, bu fikri desteklemektedir. Dindar bireylerin diğer bir yönelim sebebi *zihinsel/mental rahatlama* olarak karşımıza çıkmıştır. Yeni maneviyat uygulamaları; özellikle yoga ve meditasyon, bireyleri zihinsel olarak rahatlatmakta, hızlı yaşam ve bunalım etkenlerinden uzaklaşmalarını sağlamaktadır. Son neden ise *duygusal/ psikolojik iyilik* hali olarak zikredilebilir. Arayış süreçlerinde önemli bir faktör olan duygusal ve psikolojik süreçler bireyleri yeni manevi uygulamalara yönlendirebilmektedir. Katılımcıların birçoğunun hayatında zor dönemler, travmatik olaylar veya bunalım süreçleri olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bu katılımcıların çoğu yaşadıkları zorlu süreçleri atlatmak için bu alanlara yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum yeni maneviyat uygulamalarına yönelimde psikolojik süreçlerin önemini göstermiştir. Katılımcıların din ve maneviyat algısı incelendiğinde ise bir katılımcı dışında tüm katılımcıların din ve maneviyatı bir ve aynı olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Din ve maneviyat algısı, katılımcıların anlam dünyasını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Katılımcıların bu uygulamalara katıldıktan sonra din anlayışlarını yeniden inşa ettikleri; dini daha yapıcı bir konuma aldıkları, insanı merkeze alan ve sevgi anlayışıyla bütünleştirilmiş bir din anlayışı oluşturdukları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında geleneksel din anlayışından uzaklaştıkları, din anlayışlarını modern bir düzlemde şekillendirdikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların ritüel deneyimleri incelendiğinde ise bireylerin yoga ve meditasyon gibi ritüelleri de çeşitli katkılar sebebiyle yaptıkları; bu ritüellere dini bir anlam yüklemedikleri ortaya çıkmıştır. Dindar bireyler, bu uygulamaların farklı bir dinin ritüeli olduğunun farkındadırlar hatta bazen bununla ilgili şüpheye düşmekte; dolayısıyla çeşitli gerekçelendirmelerle kendi inanç ritüelleri ve söz konusu uygulamaları uzlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bununla birlikte katılımcıların yaptıkları ritüeller sebebiyle ibadetlerini yapmayı bırakmadıkları; iki tür uygulamayı birbirini destekleyen alanlar olarak gördükleri açığa çıkmıştır. Ayrıca söz konusu bireylerin, yaptıkları ibadetlerde uhrevî bir karşılık beklerken yoga ve meditasyonda fiziksel sağlık, zihinsel rahatlama gibi dünyevi bir karşılık bekledikleri anlaşılmıştır. Yapılan gözlemler ve derinlemesine görüşmeler göstermiştir ki popülerleşme etkeniyle birlikte bu uygulamalar, sundukları çeşitli katkılar sebebiyle dindar bireyleri de etkilemektedir. Ancak bu alanlar dindar

bireyler için çok yeni ve halen popülerleşmenin etkisindedir. Dolayısıyla dindar bireylerin yeni manevi yönelimlerini bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür.

SONUÇ

20.yüzyılın son yarısında maneviyat uygulamalarında belirgin bir değişim meydana gelmiştir. Bununla birlikte maneviyatı algılama şekli de değişmiştir. Din ve maneviyat, bireyin anlam dünyasında ve dış dünyayla kurduğu bağlantıda önemli bir yere sahiptir. Yeni maneviyat uygulamalarını konu edindiğimiz bu çalışmada Batman ve İstanbul'dan toplam 17 dindar bireyle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmış; bunun yanında konuyla ilgili uzman ve danışanların olduğu mekanlarda gözlemler gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği bu araştırma sırasında yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda edinilen veriler, yeni maneviyatların dindar bireyler açısından da ilgi alanı olduğunu göstermiştir. Görüşülen katılımcıların yeni manevi oluşumlara katılımlarında çeşitlilik gözlenmiştir. Bu oluşumlara ilgi ve katılım gösteren dindar bireylerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta; orta gelir grubu katılımcılar arasında ağırlık kazanmaktadır.

Çalışmamızda katılımcıların literatürde çokça tartışılan din ve maneviyat kavramlarını beraber değerlendirdiği tespit edilmiştir. Bu iki kavramın birlikte ele alınmasının muhtemel sebebi araştırma örnekleminin dindar bireylerden oluşması ve dindar toplumlarda maneviyat ve din algılarının birbirinden ayrılamayacak kadar iç içe geçmiş olmasıdır. Bununla birlikte araştırmaya dahil olan örneklemin önemli bir kısmının maneviyat algısının tasavvuf anlayışı üzerinden şekillendiği görülmüştür. Ayrıca tasavvuf anlayışının dindar bireylerin etkili olduğu yeni maneviyat oluşumlarında referans olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Yeni maneviyat şekillerinin ortaya çıkması var olan maneviyat anlayışının tümüyle ortadan kaldırıldığı anlamına gelmemektedir. Fakat geleneğin dışında bir manevi anlayışın geliştiği ve yer yer gelenekle bağdaştırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

Katılımcıların dini algılama biçiminde din eğitimini aldıkları yerlerin önemli olduğu görülmüştür. Buna göre katılımcıların din eğitimini aldıkları kaynakları aile-çevre, okul, medrese, Kur'an kursu, tarikat/cemaat olarak sınıflandırmak mümkündür. Katılımcıların çoğunluğunun geçmişlerinde veya halen tasavvufi anlayışa sahip bir cemaat ve tarikata mensup olması yeni

maneviyatların tasavvuf düşünceyle alışverişinin önemli olduğunu göstermiştir. Bu durum din eğitimini bu tarz yerlerden alan bireylerin, örneklem açısından, yeni maneviyatlara yakınlık duymaya yatkın olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte yanlış din tasavvurları ve yanlış din tutumlarının bireylerde dini alanla ilgili sorgulamalara yol açtığı ve bireylerin hayatlarının ilerleyen süreçlerinde maneviyat arayışlarına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle din eğitimi verilirken korku ile bağdaştırılan tehditlerin katılımcılar tarafından eleştirildiğine ve yeni manevi oluşumlarla ilgilendikten sonra katılımcıların görüşlerini "sevgi anlayışıyla bütünleşmiş bir din ve yaratıcı" algısıyla değiştirdikleri tespit edilmiştir. Bunun sonucunda da yeni manevi oluşum ve pratiklerinin katılımcıların, Allah'a duyulan teslimiyet ve güven bağını güçlendirdiği görülmüştür. Yaratıcıyla kurulan bağın gelişmesinin en önemli sebebi ise "aracısız iletişim"dir. Bu hususta cemaat ve tarikatlarda kulun Allah'la araya aracı koyarak iletişim kurmasının, bireyin din ve maneviyat dünyasını olumsuz etkilediği katılımcılar tarafından dillendirilmiştir.

Yeni maneviyatlara katılan bireylerin, ilgilendikleri veya uygulandıkları alanı sürekli olarak din ile bağdaştırdıkları ve inançlarıyla destekledikleri tespit edilmiştir. Dindar bireylerin ilgilendikleri alanları anlatırken sık sık din ile ilişki kurmaya çalışması, din ile benzerliklerinden bahsetmesi, yeni manevi oluşumları ayet ve hadislerle desteklemesi dini bir meşrulaştırma aracı olarak kullandıklarını göstermektedir. Gözlem araştırmaları sırasında pratiklerin dini telkinlerle yapıldığı ve sürekli olarak dinin referans verildiği görülmüştür. Bu durum bu uygulamalarla ilgilenen kişilerin dinin gücünden yararlandıklarını göstermiştir. İnanç olmadan enerji ve şifa hareketlerine katılımın faydasız olduğunu iddia eden katılımcılar, yaptıkları uygulamaların faydasını yaratıcıdan beklemektedirler. İnancı farklı bir içerikle şekillendirip yaşayan bu bireyler, dini daha modern bir şekilde ifade ederek kişisel gelişim alanlarıyla bütünleştirmektedirler. Bu durum yeni maneviyatlarla ilgilenen dindar bireylerin maneviyatı yeniden şekillendirerek modern bir düzlemde dini yorumlamaya başladıklarını göstermiştir. Buna göre bireyselleştirilmiş bir inanç biçiminin öne çıktığı, farkındalık, öze dönüş, herkese saygı fikirlerinin benimsendiği bir anlayış oluşmuştur. Bireyler bu uygulamaların Batı'dan geldiğinin farkındadırlar ancak onlara göre bu uygulamalar aslında kendi inançlarının özünde bulunmakta, Batı'da yeniden şekillendirilerek tekrar bize sunulmaktadır. Bu nedenle bu uygulamaların ortaya çıkışını ve kaynağını dine dayandırmaktadırlar.

Katılımcıların yeni manevi yönelimlere ilk yöneliş hikayelerine bakıldığında sosyal medya ve tavsiye ağının etkisinin büyük olduğu görülmüştür. Katılımcıların birçoğu kendilerini boşlukta hissettikleri ve arayışta oldukları bir süreçte sosyal medyada rastgele gördükleri videoların ilgilerini çektiği ve ardından bu alanları araştırmaya başladıklarını söylemişlerdir. Sosyal medyanın yeni maneviyatların tanınmasında rolü oldukça büyüktür. Yaptığımız araştırma sonuçları da bunu desteklemiştir. Yeni maneviyatların tanıtım ve reklamları sosyal medyadan yapılmakta, çekilen kısa ve anlık videolarla gelir elde edilmekte ve danışan toplanılmaktadır. Son zamanlarda yeni maneviyatların popüler kültür haline gelmesiyle bu uygulamaların sosyal medyadaki yayılım ve etki hızı artmıştır. Bu nedenlerle katılımcıların ilk tanışma hikayelerinin sosyal medya üzerinden olması olağan bir durum haline gelmiştir. Bunun yanında bireylerin yakın çevrelerinde bu alanlarla ilgilenen kişiler olması yeni maneviyatları tanıma ve katılma noktasında etkili olmuştur. Bunların yanında ilk yönelişlerde şifa arayışları önemlidir. Yeni maneviyat oluşumlarının çeşitli enerji ve şifa çalışmaları yapması; bu uygulamaları herhangi bir hastalığa çare arayan bireylerin uğradığı duraklardan biri haline getirmektedir. Bu hastalıklar çoğunlukla psikolojik hastalıklar ve kanser gibi atlatılması zor veya modern tıpta tam tedavisi olmayan rahatsızlıklardır. Gözlem araştırmalarında da kanseri atlatmış iki katılımcıya rastlanmıştır.

Katılımcıların yeni maneviyatlara yönelmesinde modernleşme, bireyselleşme, sekülerleşme, küreselleşme, dini pazar ve pandemi etkisinin önemli olduğu görülmüştür. Buna göre, din ve maneviyatın modernitenin işleyişi içinde kendine yeni bir anlam bulmaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Bireyin inanç ve modernite ikileminde, inancını modern bir görünüme taşıyıp yaşamaya çalıştığını söylemek mümkündür. Katılımcıların söylemlerinden hareketle modern yaşamı önemsedikleri ve bunu çağa ayak uydurma olarak yorumladıkları görülmüştür. Bu durum modern dünyanın enerjici vaizlerini ortaya çıkarmıştır. Gözlemler sırasında kişisel gelişim adı altında yapılan birçok çalışmada hanımlar arasında bir sohbet ortamı oluştuğu görülmüştür. Tüm zihin dünyalarını modern unsurlarla şekillendiren eğitmenler, inancını da kişisel gelişim unsurları üzerinden modern düşünceye uygun bir versiyona getirmekte ve bunu topluma sunmaktadırlar. Modernleşme kabulünün yanında aynı bireyler modernitenin hızlı yaşam koşullarından bunalarak türlü manevi etkinlikler yapmaya başlamaktadır. Bu nedenlerle bireylerin hala bir ikilem ve anlam karmaşası içinde olduğunu söylemek mümkündür. Zira katılımcılarla yapılan mülakatlar sırasında katılımcıların uyguladıkları uygulama ve inançlarının bütünüyle uyum içinde olduğunu söylemelerine rağmen sık sık çelişik ifadeler kullanmaları, zihinlerinin karışık olduğunu ve bu

ikilem içerisinde henüz nerede durduklarını bilemediklerini göstermiştir. Modernleşme ve küreselleşmeye bağlı olarak artan bireyselleşme de yeni maneviyatlara ilgiyi sağlayan etkenlerdendir. Bireyin öze ve kendine dönme yolculuğu olarak tanımladığı arayış süreçleri bireyselleşme duygusunu da pekiştirmektedir. Nitekim araştırma sırasında da bu durum görülmüştür. Bununla birlikte 2020'de Türkiye'de etkisini göstermeye başlayan Covid-19 pandemi süreci yeni maneviyat uygulamalarına olan ilgideki artışın hızlanmasına sebep olmuştur. Mülakatlar sırasında bazı katılımcıların pandemi sırasında evde kalmaktan bunaldığı için bu alanlara ilgi ve merak duymaya başladığı veya bu uygulamaları yapmak için fırsat bulduklarını söylemişlerdir.

Bu tezin saha araştırması İstanbul ve Batman'da gerçekleştirilmiştir. Birbirinden oldukça farklı sosyal dinamiklere sahip olan metropol ve küçük şehir olarak ayırabileceğimiz bu iki şehirde yürütülen çalışmalarda, yeni maneviyatlara ilgi ve katılımın benzer sebeplerle olduğu ve iki şehirde de benzer olanakların bulunduğu görülmüştür. İstanbul'a göre modern şehir etkenlerinden daha uzak olmasına rağmen Batman'da da yeni maneviyat türlerinin farklı kollarda faaliyet gösterdiği ortaya çıkmıştır. Batman'daki katılımcıların bu faaliyetlere ilgi ve katılım göstermesinde en önemli etkenin ise online çalışmalar olduğu görülmüştür. Katılımcılar, online çalışmalar sayesinde bu uygulamaları en iyi şekilde uygulayan eğitmenlerden eğitim alabildiklerini söylemişlerdir. Online çalışmaların bir avantajı da zahmetsiz olmasıdır. Katılımcılar evlerinde otururken rahat ve konforlu bir şekilde eğitim ve danışmanlık alabilmişlerdir. Bu kolaylıklar büyük küçük şehir fark etmeksizin yeni maneviyatları ulaşılabilir kılmaktadır.

Yeni maneviyatların ekonomik piyasada oluşturduğu etkiye bakıldığında kolay gelir kapısı açtığı görülmüştür. Din ve maneviyatın temele alındığı bir yapıda danışan kazanmak kolaylaşmış ve sosyal medyanın kullanılıyor olması bu etki sahasını genişletmiştir. Mülakatlar sırasında bazı katılımcıların "girişimcilik" nedeniyle bu alanlarda yer aldığı ve çeşitli eğitim ve danışmanlık hizmeti verdiği görülmüştür. Bununla birlikte maneviyat uygulamalarında ortalama bir ücretlendirme olmadığı, katılımcıların bakış açısına göre düşük, orta ve yüksek olarak ayrılabilecek ve aralarında çok büyük fiyat farklarının olduğu bir piyasanın varlığından söz etmek mümkündür. Katılımcılara ücretler hakkında ne düşündükleri sorulduğunda katılımcıların birçoğu ücretleri makul bulduğunu ve ücretlerin eğitim veren kişinin değerine göre şekillendiğini

söylemişlerdir. Hatta düşük ücretlerin istenmesinin işin kalitesini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Her ne kadar katılımcılar ücretleri makul olarak yorumlasalar da en fazla iki, üç gün süren ve online platformlardan yapılan ve masrafların en aza indirgendiği basit ve temel düzeyde eğitimler için istenen ücretler oldukça yüksektir. Katılımcılar, denetim ve kontrolün mümkün olmadığı alanlarda aldıkları 2 günlük eğitimlerden sonra eğitmen olarak çalışmaya başlamaktadırlar ve bunun karşılığında azımsanmayacak ücretler istemektedirler. Bu durum manevi pazarın hızla büyümesine sebep olmaktadır. Ayrıca biten her eğitimden sonra yeni bir modülün daha olacağı söylenmekte, eğitimler 1,2,3,4… şeklinde modül ve serilere bölünmekte böylelikle süreklilik sağlanmaktadır. Bu durum oluşan manevi pazarın en önemli göstergelerindendir.

Yeni maneviyatlar uygulamaları dindar bireylerin hayatına çeşitli katkılar sunmuştur. Bireyler duygusal olarak zor süreçlerden geçtiklerinde manevi olarak güçlenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Katılımcıların birçoğu bu uygulamalara başladıktan sonra travmalarıyla yüzleştiklerini, geçmişteki olayları aştıklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte birçok katılımcı bu süreci yeniden doğum, değişim ve dönüşüm olarak yorumlamaktadır. Katılımcıların bu uygulamalara katıldıktan sonra psikolojik iyi oluş hallerini sağladıkları görülmüştür. Bunun dışında uygulamaların hem bedensel hem zihinsel hem de sosyal faydasına dikkat çekilmiştir.

Çalışmaya konu olan her katılımcı yoga ve meditasyondan en azı birini uygulamakla birlikte katılımcıların çoğunluğu birden fazla uygulamayı hayata geçirmektedirler. Yeni maneviyatlara katılan bireyler bir kez eğitim aldıklarında bunu bir keşif yolculuğu olarak görmekte ve bunun devamını da getirip birçok eğitim ve uygulamaya katılmaktadır. Bununla birlikte katılımcılar, yoga ve meditasyonu dini bir ritüel olarak görmemektedirler. Katılımcılar, yoga ve meditasyonu yorumlarken çeşitli açıklamalarla dini bir uygulama olmadığını ve İslam dinine zıt düşmediğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların yaptıkları açıklamalarda yoga ve meditasyonun faydalı yönlerine odaklanarak gerekçelendirmeler yaptıkları görülmüştür. Bununla birlikte yoga ve meditasyonun sağladığı faydalarla din ile olan ilişkilerini güçlendirdiğini, ibadetlerdeki huşuyu artırdığını ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların zihin dünyalarında yoga ve meditasyonu dini olarak meşrulaştırmaya yöneldiklerini göstermiştir. Öte yandan gözlemler sırasında birçok eğitmenin meditasyonu danışanlara uyguladığı halde ‘meditasyon’ kelimesini kullanmayı tercih etmediği görülmüştür. Bunun yerine çalışma, seans ve hayal kurma gibi adlandırmalar yapılmaktadır. Bu durum eğitmenlerin meditasyon kelimesini kullanırken kaygılandıklarını bu nedenle temkinli davrandıklarını düşündürmüştür.

Yeni maneviyatların din ile ilişkisi incelendiğinde ise katılımcıların uygulama alanlarında din ile uyumlu ve çelişkili gördükleri yanlar olduğu açığa çıkmıştır. Katılımcılar uyumu açıklarken iki alanın benzer noktalarına değinmişlerdir ve benzerlikler çoğunlukla tasavvuf anlayışı üzerinden kurulmuştur. Bununla birlikte yogadaki bazı hareketler namazdaki hareketlere benzetilmiştir. Katılımcılar, yeni manevi uygulamaların din ile ilişkisini yorumlarken farkında olmadan çelişik ifadeler kullanmışlardır. Yogayı dini bir ritüel olarak görmediğini söyleyen bir katılımcının başka bir ifadesinde yoganın Hinduizm'in bir ibadeti olduğunu söylemesi buna bir örnektir. Başka bir katılımcının, Müslüman ve dindar olmasına rağmen "her insanın karması devam ediyor" demesi, katılımcının yeni manevi uygulamaların felsefesinden etkilendiğini ve kendi inancıyla çelişen ifadeler kullandığını göstermiştir. Bununla birlikte yeni manevi uygulamaların katılımcıların dini teslimiyet duygusunu artırdığı ve dolayısıyla yaratıcıyla kurulan bağı güçlendirdiği ortaya çıkmıştır. Yeni maneviyatlar bireylere yaşadıkları olaylarla yüzleşme imkânı vermekte ve bunun sonucunda psikolojik iyi oluş hallerine katkı sağlamaktadır. Bireyler bu süreci kabullenme duygusuyla aşmaktadırlar. Bireyler, başlarına gelen her olayın Allah'tan geldiğine, her şeyin bir nedeni olduğuna inanmakta ve buna rıza gösterip gelecekte bireyin kendini yeniden inşa etmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Tekâmül süreci olarak yorumladıkları bu süreç, bireyin imtihanlarla başa çıkma duygusunu göstermekte ve tamamlanmak için bunların yaşanması gerektiği inancını oluşturmaktadır. Bu yüzden tekâmül düşüncesi teslimiyet duygusunu artırmakta dolayısıyla yaratıcıyla kurulan bağı da güçlendirmektedir. Katılımcılar yeni manevi uygulamaların din ile çelişkili olan yönlerini ifade ederken zaman zaman yaptıkları uygulamaların dinleriyle çelişme ihtimalinden endişe ettiğini ifade etmişlerdir. Bu çelişkinin kaynağında başka bir dinin ibadetini veya uygulamasını mı yapıyorum endişesi olduğu görülmüştür. Gözlemler sırasında da bu uygulamalara ilk defa katılan bireylerin "bunu yaptığım için günaha girer miyim?" gibi sorular sormaları katılımcıların bu uygulamalara şüpheyle yaklaştığını göstermiştir. Bununla birlikte daha önce de belirttiğimiz gibi katılımcılar bu şüpheleri yok etmek için sık sık yapılan uygulamaları din ile desteklemekte, dinden örnekler vermekte, ayet ve hadisler kullanmakta ve sohbetleri esnasında düşüncelerini din ile uzlaştırma yoluna gitmektedirler.

Yeni manevi uygulamalara çevreden gelen tutumlara bakıldığında ise katılımcıların hem olumlu hem olumsuz tepki ve eleştirilerle karşılaştıkları görülmüştür. Olumlu tepkiler, yeni

maneviyatların fayda sağladığı yönler üzerine olmuştur. Olumsuz tepkiler ise yeni maneviyatların dine aykırı olduğu gerekçesiyle gelmiştir. Katılımcılar, "Dinden mi çıktın? Mezhep mi değiştirdin? Günaha giriyorsun" gibi sert eleştirilerle karşılaşmışlardır. Bununla birlikte İstanbul ve Batman'ın şehirlerinin ayrıştığı önemli bir nokta çevre tutumları olmuştur. İstanbul'daki katılımcılar çevrelerinden çoğunlukla olumlu ve destekleyici yorumlar aldıklarını söylerken, Batman'daki katılımcıların birçoğu eleştirildiklerini hatta uygulamaları gizli yaptıklarının ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, dindar bireyler popüler bir hale gelen yeni maneviyatlara çeşitli nedenlerle ilgi ve katılım göstermekte ve çeşitli ritüelleri deneyimlemektedir. Böylelikle bu uygulamalar, doğrudan ve dolaylı olarak dindar bireylerin din ve maneviyatı anlamlandırma şeklini etkilemektedir. Maneviyat temelli ortaya çıkan bu uygulamalar, dindar bireylerin din ve maneviyatı birlikte değerlendirmesi sebebiyle bu uygulamalarla ilgilenen dindar bireylerin din ve maneviyat anlayışını modern bir düzlemde inşa ederek yeniden şekillendirmektedir. Çalışmaya katılan katılımcıların deneyimleri incelendiğinde Müslüman dindar bireylerin ritüel deneyimlerini bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Bazıları uyguladıkları ritüelleri dinen uygun olmayabileceği ya da ihtiyaç duymadığı için bırakmıştır. Örneğin bir katılımcı Covid-19 pandemisi döneminde sosyal hayat ve dışarıda spor yapma imkânı bulunmadığı için başladığı uygulamaya şimdi ihtiyaç duymadığı için bıraktığını belirtmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların birçoğu bu alanlarla ortalama 2-3 yıldır ilgilenen katılımcılardı. 5 yıl veya daha fazladır bu uygulamaları yerine getiren veya devam ettiren katılımcılara rastlanmamıştır. Bunun ilk sebebi Müslüman dindar bireyler arasında bu uygulamaların son yıllarda popülerleşmiş olmasıdır. İkinci sebebi ise söz konusu uygulamaların kalıcı olmama ihtimalidir. Bu nedenle yeni maneviyat uygulamalarının dindar bireyler arasında ne kadar yaygınlaşacağı veya gösterdikleri ilginin artma azalma durumunu gözlemlemek için daha uzun bir süreye ihtiyaç vardır.

Araştırmamız bundan sonraki çalışmalar için bazı soruları açığa çıkarmaktadır. Dindar bireyler üzerine yapılacak farklı araştırmalarla dinamizmi yüksek bu konunun farklı veçheleri değerlendirilebilir. Ayrıca dindar erkeklerin yeni maneviyat oluşumlarına katılımına dair derinlemesine çalışmalara ihtiyaç olduğu gözlenmektedir. Bunun dışında yeni manevi oluşumlar popüler kültür bağlamında araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Albayrak, H. Ş. (2019), Religious Pluralism and Religion-State Relations in Turkey. *Religions*, *10*(1), 1. https://doi.org/10.3390/rel10010061

Akalın, Ş. H. (2011), *Türkçe Sözlük*, 11.bs., Ankara, TDK.

Altun, F. (2017), *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*, İnsan Yayınları.

Aydın, C. (2015), İnsanın anlam arayışı ile yeni çağ inanışları arasındaki ilişki, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Ayverdi, İ. (2006), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (C. 2), Kubbealtı Lugatı.

Bağlıoğlu, A. (2010), Mezhepsel Çoğulculuk ve Temelleri, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *15*(1).

Bahadur, M., & Çapcıoğlu, İ. (2021), Dijitalleşen Dünyada Anlam Arayışı: Altın Çağ Şifa Teknikleri Örneği, *Turkish Academic Research Review*, *6*(4), 4. https://doi.org/10.30622/tarr.1016671

Barker, E. (1990), *New Religious Movements: A Practical Introduction*, Unipub.

Barker, E. (1999), New religious movements: Their incidence and significance, Wilson, B. & Cresswell, J. (Ed.), New Religious Movements: Challenge and Response (ss. 15-32). Routledge.

Carrette, J., & King, R. (2004), *Selling Spirituality: The Silent Takeover of Religion* (1. bs), *Routledge*. https://doi.org/10.4324/9780203494875

Çağbayır, Y. (2016), *Büyük Türkçe Sözlük* (C. 6), Ötüken Neşriyat.

Çapcıoğlu, İ. (2011), *Küreselleşme, Kültür ve Din* (1.), Otto Yayınları.

Çelik, P. (2021), İstanbul'da Yeniçağ Şifacılık Akımları Üzerine Nitel Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi.

Creswell, J. W. (2016), *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları,* (Çev. Demir, S., Ç.), Eğiten Kitap.

Cox, H., (1990), *The Secular City: Secularization and Urbanization in Theological Perspective* (twenty-fifth), Macmillan Publishing Company.

Del Rio, C. M., & White, L. J. (2014), Hylomorphic Attitudinal Spirituality: Psychometric Properties of the Spiritual Typology Inventory, *SAGE Open*, *4*(1), 2158244013518927. https://doi.org/10.1177/2158244013518927

Del Rio, C. M., & White, L. J. (2016), Maneviyatı Dindarlıktan Ayırmak: Hilomorfik Bir Bakış Açısı (Çev. Baş, S.), *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, *37*(1), 73-113.

Develi, H. (2019), Modern Toplumda Batıl İnançlar ve New Age Akımı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.

Doğan, E. (2020), *Türkiye'de New Age Hareketi: Şifacı Grupların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Tabanı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Bursa Uludağ Üniversitesi.

Doğan, M. (1986), *Büyük Türkçe Sözlük* (4.), Birlik Yayınları.

Düzgüner, S. (2021), *Maneviyat Algisi ve Yansimalari: Ruhsallik - Tinsellik - Spiritualite*, Çamlıca Yayınları.

Eliade, M. (2020), *Yoga Ölümsüzlük ve Özgürlük,* (Çev. Berktay, A.), Alfa Yayınları.

Flanagan, K., & Jupp, P. C. (2009), *A Sociology of Spirituality*, Ashgate Publishing, Ltd.

Giddens, A. (1998), *Modernliğin Sonuçları,* (Çev. Kuşdili, E.), Ayrıntı Yayınları.

Giordan, G. (2007), Spirituality: From a Religious Concept to a Sociological Theory, Flanagan, K. & Jupp, P.,C. (Ed.), *A Sociology of Spirituality* (s. 269), Ashgate Publishing, Ltd.

Gürbüz, G. & Aygül, H. H. (2021), Arayıştan Uyanışa, Şifadan Estetiğe Kişiselleştirilmiş Din ve Dinsel İnanç Formları, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)*. https://doi.org/10.17335/sakaifd.872353

Hamberg, E. M. (2012), Kilisesiz Ruhsallık, Clarke, P., B. (Ed.), (Çev. Mehmedoğlu, Y.), *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler* (1.), İmge Kitabevi.

Heelas, P. (1995), The New Age: Value and Modern Times, Tijssen, L. V., Berting J. & Lechner F. (Ed.), *The Search for Fundamentals:The Process of Modernisation and The Quest for Meaning* (1. bs), Kluwer Academic Publishers.

Heelas, P., Woodhead, L., Seel, B., Szerszynski, B. & Tusting, K., (2004), *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*, Blackwell Publishing.

Heelas, P. (2012), Hayattaki Ruhsallıklar, Clarke, P., B. (Ed.), (Çev. Mehmedoğlu, A.U.), *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler* (1. bs, ss. 251-288), İmge Kitabevi.

Hendrich, B. (2011), Introduction – Beyond State Islam: Religiosity and Spirituality in Contemporary Turkey. *European Journal of Turkish Studies*, *13*. https://doi.org/10.4000/ejts.4527

Hill, P. C., Pargament I. K., Hood, R. W., Jr, Michael E., Mccullough, J. P. Swyers, D. B. Larson, & Zınnbauer, B. J. (2013), Din ve Maneviyatı Kavramlaştırma: Birleşme ve Ayrılma Noktaları (Çev. Kimter, N.), *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *3*, 85-118.

Huss, B. (2014), Spirituality: The Emergence of a New Cultural Category and its Challenge to the Religious and the Secular. *Journal of Contemporary Religion*, *29*(1), 47-60. https://doi.org/10.1080/13537903.2014.864803

Jameson, F. (1992), *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism* (1.), Duke University Press.

King, U. (2008), Spirituality and gender viewed through a global lens. Spalek, Basia & Imtoual, Alia (Ed.), *Religion, Spirituality and the Social Sciences: Challenging Marginalisation* (s. 232), Policy Press.

King, U. (2011), Can Spirituality Transform Our World? *Journal for the Study of Spirituality*, *1*, 17-34. https://doi.org/10.1558/jss.v1i1.17

Kirman, M. A. (2003), Yeni Dinî Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, *3*(4), 27-43.

Kirman, M. A. (2010), *Yeni Dinî Hareketler Sosyolojisi*, Birleşik Yayınevi.

Köse, A. (2016), XXI. Yüzyıl Türkiye'sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *49*(49), 49. https://doi.org/10.15370/muifd.28848

Küçükural, Ö., Gür, H., & Cengiz, K. (2021), *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar*, İletişim Yayınları.

Luckmann, T. (2003), *Görünmeyen Din: Modern Toplumda Din Problemi* (Çev. Coşkun A. & Aydın, F.), Rağbet Yayınları.

Manen, M. Van (1990), *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*, New York: State University of New York.

Mirza, G. A. (2018), *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Mossière, G. (2022), Introduction: Spirituality, Well-Being and the Neoliberal Canopy, G. Mossière (Ed.), *New Spiritualities and the Cultures of Well-being* (C. 6, ss. 1-14), Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-06263-6_1

Nasr, S. H. (Ed.) (1991), *Islamic Spirituality: Foundations*, Herder & Herder.

Neuman, W. L. (2020), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri (2 Cilt Takım): Nicel ve Nitel Yaklaşımlar.* (4.basım), (Çev. Akkaya, Ö) Ankara: Yayınodası.

Okutan, B. B. (2012), *Türkiye'de Popüler Kültür ve Din İlişkisi: Kadın Üzerine Bir Araştırma (İstanbul Örneği)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.

Öztürk, D. (2015), *Türkiye'de Yeniçağ Ruhaniliği ve Pratikleri: Evren Tasarımı, Birey ve Olumlama*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Paloutzian, R. F. & Park, C. L. (Ed.). (2014), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality, Second Edition* (Second edition), The Guilford Press.

Pearsall, J., & Trumble, B. (Ed.). (2002), *Oxford English Reference Dictionary* (2nd edition), Oxford University Press.

Roller, M. R., & Lavrakas, P. J. (2020), *Applied Qualitative Research Design: A Total Quality Framework Approach*.

Sayım, F. (2019), *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Tez Yazım Yöntemleri Konu Tespiti, Süreç Yönetimi,Tez Yazımı,* Seçkin Yayıncılık.

Seeman, T. E., Dubin, L. F., & Seeman, M. (2003), Religiosity/Spirituality and Health, *American Psychologist*.

Smijanic, N. (2008), Reading Spirituality: Transforming Knowledge in a New Age, Spalek, B. & Imtoul, A. (Ed.), *Religion, Spirituality and the Social Sciences: Challenging Marginalisation*. Policy Press.

Stibal, V. (2020), *Theta Healing Sıra Dışı Enerji Yaklaşımına Giriş* (Çev. Karace, B.), Nemesis Kitap.

Şentürk, R., Cengiz, K., Küçükural, Ö., & Akşit, B. (2018), *Türkiye'de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*, İletişim Yayınları.

Şirin, T. (2018), Maneviyat Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Turkish Studies,*13(18), 1283-1309.

Turner, R. P., Lukoff, D., Barnhouse, R. T., & Lu, F. G. (1995), Religious of Spiritual Problem: A Culturally Sensitive Diagnostic Category in the DSM-IV, *Journal of Nervous and Mental Diases*, *183*(7), 435-444.

Utriainen, T. (2013), Doing Things with Angels: Agency, Alterity and Practices of Enchantment. *Routledge*,*1*.https://www.academia.edu/34155506/Doing_Things_with_Angels_Agency_Alterity_and_Practices_of_Enchantment

Uysal, E. (2015), 20. Yüzyıl New Age Akımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.

Voas, D. & Bruce, S. (2007), The Spiritual Revolution: Another False Dawn for the Sacred, *A Sociology of Spirituality*, Ashgate.

Webber, H. (1984), *Dic Webster's II New Riverside University Dictionary* (A. H. Soukhanov & K. Ellis, Ed.; Indexed edition), Houghton Mifflin.

White, D. G. (2014), *The Yoga Sutra of Patanjali: A Biography*. Princeton University Press.

Woodhead, L. (2007), Why so Many Women in Holistic Spirituality? A Puzzle Revisited, Flanagan, Kieran & Jupp, Peter C. (Ed.), *A Sociology of Spirituality*, Ashgate.

Wuthnow, R. (1998), *After Heaven: Spirituality in America Since the 1950s*. University of California Press.

Wuthnow, R. (2001), Spirituality and Spiritual Practice, Fenn, K. R. (Ed), Blackwell Publishing, *Sociology of Religion*, 306-319.

Yenican, R. (2019), New Age Hareketi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık.

Yüksel, A., Yanık, A., Ayazlar, R. (Ed.) (2015), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar- Analizler- Araştırmalar,* Seçkin Yayıncılık.

Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., Cole, B., Rye, M. S., Butter, E. M., Belavich, T. G., Hipp, K. M., Scott, A. B., & Kadar, J. L. (1997), Religion and Spirituality: Unfuzzying the Fuzzy. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *36*(4), 549-564. https://doi.org/10.2307/1387689

Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., & Scott, A. B. (1999), The Emerging Meanings of Religiousness and Spirituality: Problems and Prospects, *Journal of Personality*, *67*(6), 889-919. https://doi.org/10.1111/1467-6494.00077

Zinnbauer, B. J. & Pargament, K. I. (2014), Religiousness and Spirituality, R. F. Paloutzian (Ed.), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality, Second Edition* (2.), The Guilford Press.

Zygmunt, B. (2020), *Küreselleşme: Toplumsal sonuçları,* (Çev. Pilgir, A. E.), Ayrıntı Yayınları.

EKLER

EK 1:

NLP Master Eğitimi **28.05.23**

Mayıs ayında ilgili akademiyle iletişime geçerek eğitim programına kayıt yaptım. Eğitim 4 haftalık bir eğitimdi ve haftada 1 gün ana dersler yapılıyordu. Bunun yanında farklı eğitmenlerle 10 kişilik özelleştirilmiş gruplar halinde haftada 2 gün ayrıca dersler yapılıyordu. Eğitim programlarının her biri online olarak yapılmaktaydı ve gece geç saatlerde başlıyordu.

Eğitim için akademi tarafından bir WhatsApp grubu kuruldu ve bilgilendirmeler oradan yapıldı. WhatsApp grubunda toplam 323 kişi bulunmaktaydı. Bunlardan biri ders hocası biri asistandı. Eğitim öncesi bilgilendirmeler, ses kaydı olarak yapılıyordu. Ses kayıtlarında sık sık katılımcılara, çok değerli bir yerde olduklarına dair cümleler kuruluyordu, eğitim ücretinin bu eğitim için çok cüzi bir ücret olduğu, şu an birçok yerde aynı eğitim ücretinin 12.000 TL olduğu sık sık tekrarlanmaktaydı. Gruba dahil olan her katılımcıdan sonra ses kayıtları tekrar tekrar paylaşılıyordu. Gruptaki bazı numaraların yurtdışı (+33, +31, +49) numarasıydı. Bu da Fransa, Hollanda ve Almanya gibi farklı ülkelerden katılım olduğunu göstermekteydi. Eğitim saat 22.30'da Zoom platformu üzerinden başladı. Katılımcıların tamamı kadındı. İlk izlenimlere göre grupta 20 yaş üstü her yaş grubundan katılımcı vardı ancak çoğunlukla 30 yaş üstü kadınlardı. Grupta hem başörtülü hem açık farklı profillerde katılımcılar vardı. Bütün katılımcılar gelene kadar "Engin Noyan- Esma-ül Hüsna" seslendirmesini dinledik. İlk eğitime toplam 356 kişi katıldı. Sonraki derslerde de yaklaşık olarak aynı katılımcı sayısıyla devam etti. Katılamayanlara ders kaydının iletileceği söylendi.

Katılımcılar sohbet kısmına, "Niyet ediyorum bu eğitimden en iyi şekilde şifalanmaya, kolaylıkla öğrenmeye ve öğrendiklerimi kolaylıkla uygulamaya, hal olarak giyinmeye. Amin", "Ya Rabbim, mevcut olan hayatımda canımı yakan, kabule geçmek noktasında zorlandığım konuları idrak edebilmeye, algılayabilme, bunun bana faydasının bana hediyesinin ne olduğunu fark edebilmeye niyet ediyorum", "Anda ve akışta olmaya niyet ediyorum. Kun feyekun, ol dersin oluverir, şükürler olsun ki oldu" gibi cümleler yazıyordu. Daha sonra dersler başladığında eğitmenin de özellikle meditatif çalışmalara başlamadan hemen önce bu duaları yaptığını fark ettim. Grubun kendine has kalıp dua cümleleri vardı ve daha önce benzer eğitimlere katılan kişiler

tarafından bu cümleler benimsenmişti. Zaten ders başlamadan hemen önce, "Arkadaşlar şifalanmaya niyet edin" şeklinde duyuru yapılıyordu. Eğitmen, eğitimin amacının bir aydınlanma yolu olduğunu söyledi.

Eğitmenin gerçekten çok iyi bir hitap gücü vardı. Konuları anlatırken hiç duraksamadan akıcı ve etkin bir hitapla aktarıyordu. Derse katılan diğer eğitmenlerde de aynı özellik vardı. Hemen hemen hepsi iyi bir hitap gücüne sahipti. Eğitmen bütün eğitimlerde tek bir amaç olduğunu onun da "kendine dönmek" olduğunu söyledi. *İçimize doğru yolculuk yapacağız, kendini bilen Rabbini bilir anlayışı ışığında ilerleyeceğiz"* şeklinde iletti. Sürekli olarak "kendini değiştirmek ve dönüştürmekten" bahsetti. Sık sık tasavvufla bağlantı kuruyor; oraya atıf yapıyordu, "tasavvufta şu var..." "dinde şöyle..." şeklinde örnekler veriyordu. Ayetleri çokça zikrediyordu. Örneğin; "Hesap sorucu olarak Allah yeter." Hastalıklarla ve organlarımızla duygular üzerinden bağlantı kuruyordu. Midemde problem varsa babamla bağ kuramamışımdır, kalpte sorun varsa annemle bağ kuramamışımdır gibi.

Dersin sonunda gözlerimizi kapatmamızı isteyerek bir seans yaptı. Aslında bu bir meditasyon çalışmasıydı fakat meditasyon kavramını hiç kullanmıyorlar, onun yerine seans demeyi tercih ediyorlardı. Önce niyet edeceğiz diyerek başladı. Seansta bir ışığın tüm vücuttan geçtiğini hayal ettirdi. Uzun uzun ve aşama aşama ışığın tüm uzuvlarımızdan geçtiğini bunların çeşitli şifalara sebep olacağını iletti. Daha sonra kendinizi deniz kenarında hayal edin, kumsalda yürüyün, ormanda yürüyün gibi farklı mekân tasvirleri yaptırdı. Ardından evrenin çekirdeğine bir yolculuk yaptığımızı hayal ettirdi. Çekirdeğe varınca boş bir odada durduğumuzu karşımızda iç içe geçmiş halkalardan oluşan bir dart olduğunu söyledi. Ve şimdi en merkezi noktada bir numarada kim var, ikide, üçte kim var diye sordu. Sonra da muhtemelen hiçbiriniz merkeze kendinizi koymadınız dedi. Şimdi merkezden eşinizi, çocuklarınızı, yakınlarınızı çıkarın ve kendinizi koyun diye iletti ve seansı bitirdi. Seans bitince katılımcılar, "Eşimi merkeze koymuştum, çıkardım", "İlk önce eşim ve çocuklarım vardı, şimdi ben varım" gibi cümleler yazdı. Toplam iki seans (şifa çalışması) yaptı. Bazı katılımcılar seans sırasında ağladığını iletti. "Anda kalmaktan" ve "kişinin kendi hayatının merkezinde" olmasından bahsetti. Çalışma bitince katılımcılar, "çok ağladım", "böbreklerim sızlıyor" "kalbim ağrıdı, "titreme oldu", "kulağım tıkandı", "ellerim ve bedenim uyuştu" gibi yaşadıkları fiziksel durumları sohbet kısmında paylaştı. Eğitmen bu durumları kuantum enerjisine, teta frekanslarına bağladı ve katılımcılara

şifalandıklarını iletti. Hafta içi bireysel psikoanalizler yapılacağını iletti. Sorular cevaplandıktan sonra ilk eğitim bitti. Saat 22.30'da başlayan eğitim, 02.00'de bitti. Eğitim genel anlamıyla bir kişisel gelişim konferansı gibi ilerledi. Fakat akademik olmaktan ziyade kadınlar arası meclislerde gerçekleşen sohbet, vaaz türünde bir eğitimdi. Zira hitap edilen kitle de bu benzetmeye uygundu. Benmerkezcilik oldukça ön plandaydı. Sürekli olarak bireye kendisini hayatının merkezine koymasına dair telkinler vardı. Ders boyunca anlatılan şeylerde modern düşüncenin etkisi yoğun ve açık şekilde görülüyordu. Bununla birlikte çok fazla dini içerik, söylem, ayet ve temalar kullanılıyordu. Dini konular çoğunlukla tasavvufi ögelerle ele alınıyordu, tasavvuf düşüncesinden örnekler verilerek "hani dinde de şu var, bu var" şeklinde bağlantılar kuruluyordu. Eğitmen özellikle en çok sorunun eşler arasındaki problemlerden geldiğini söyledi. Eğitim boyunca da eşler arasındaki ilişkilere çok kez değindi. Öte yandan katılımcıların çoğunluğu da evli görünüyordu, bekar katılımcı sayısı evli olanlara göre çok daha azdı. Katılımcıların sesli ve yazılı sordukları sorulardan; genelde hayatlarında evlilik ya da iş gibi problemler yaşadıklarını ve bu problemleri çözmek için bu eğitimlere katıldıkları fikri oluşuyordu. Bununla birlikte daha önce eğitimlere katılmış tecrübeli pek çok kişi vardı, bazıları sertifika alıp eğitmen olmak için eğitimlere katılmış. Biz ne zaman uygulayıcı olacağız? Hemen yakınlarımıza uygulayabilir miyiz? gibi sorular çok kez soruluyordu. Eğitimler kişisel gelişim odaklıydı ve köklenmek, hastalıklarla bağ kurmak, kul-Allah ilişkisi, aile dizimi gibi birçok konu ele alındı. Genel olarak farkındalık ve bilinçaltı çalışmaları yapılıyordu. Fakat bu çalışmaların neredeyse her anında din ile bağlantı kuruluyordu. Kişisel gelişim açısından bireyleri besleyici bir eğitim oluyordu. Bunun yanında katılımcılara sahip oldukları kültür ve inanç üzerinden bir kişisel gelişim eğitimi veriliyordu ve katılımcılar burada kendilerini yabancı hissetmiyorlardı. Eğitim sona ereli aylar olmasına rağmen iletişim için kurulan WhatsApp grubu kullanılmaya devam etti. Bu gruptan sürekli olarak yeni eğitim tanıtımları ve duyurular yapılıyordu. Zaman zaman ücretsiz workshoplar yapılıp bunlara davet ediliyordu. Bu şekilde WhatsApp üzerinden iletişimde süreklilik sağlanıyordu.

EK 2:

Yeniden Doğum Eğitimi **İstanbul 28.10.23**

Eğitim, online ortamda sabah saat 10.00'da başladı. Bu eğitim enerji ve bilinçaltı tekniklerinin kullanıldığı bir kişisel gelişim eğitimiydi. Eğitimde, eğitmen dahil toplam 7 kişi bulunmaktaydı. Hızlıca bir tanışma gerçekleştirildi. Eski katılımcılardan biri kendini tanıtarak başladı. Eğitimi aldıktan sonra kendinde neler değiştiğini şu şekilde açıkladı: "Buraya geldikten sonra sevildiğimi fark ettim. Evet dedim insan koşulsuz sevebiliyormuş. Ait hissetmiyordum o zamanlar. Sanki eğitmenimizi yıllardır tanıyordum, o sevgi bağı yıllardır vardı. Şimdi bu aileden olduğumu biliyorum. Hocamla işaretleri, sembolleri okumayı öğrendim. Şimdi her şeye şükrediyorum, her şey çok güzel. Her şeyin şükründe olmayı sizden öğrendim." Son olarak bana döndü. İsmimi, nerede yaşadığımı, işimi sordu. Ardından neden bu eğitime katıldığımı sordu. İkinci kez ısrarla neden bu yolculukta olduğumu sordu. Ardından katkı sunması dileğiyle diyerek başladı.

Eğitmen, vav ve elif harfinden oluşturulmuş bir sol anahtarı objesi gösterdi. Sol anahtarını kadın ve kadının doğumuyla ilişkilendirdi. "El-Hayy, yaratan ve dirilten demektir. Kadının dokunduğu her yer güzelleşir, temizlenir ve kadını yeniden hayata hazırlar. O yüzden El-Hayy esmasını kullandık. Rabbimiz bizi yeniden yaratsın, yeniden doğursun diye. Eğitimimizin amacı karanlıkta kalmış kadınları yeniden doğurmak, yeniden aydınlığa çıkarmak. 9 ay boyunca sürecek, her ay öğrendiklerimizi 40 gün boyunca hayatımıza geçireceğiz" dedi.

Katılımcılara neden burada olduklarını sordu. Birinci katılımcı, "Karanlıktaydım, aydınlığa çıkmak için geldim. Biz gereksiz şeyleri kendimize yük edinmişiz artık onu biliyorum. Madden, manen, ruhen bedenime işledi bunlar, şikâyetten şükre geçtim" dedi. Diğer tüm katılımcılarla tek tek tanıştı. Katılımcılardan biri Almanya'dandı. Eski katılımcılar kendilerini anlatırken bu eğitimlerde benimsedikleri dili kullanarak anlatıyorlardı. Aldım, kabul ettim, mucize sabahlar, şükre geçtim gibi. Farkındalıklarıyla birlikte konuşuyorlardı. İkinci katılımcı, zor bir evlilik geçirmiş ve boşanma aşamasına gelmiş, sonradan boşanmaktan vazgeçmiş. Üçüncü katılımcı yıllarca çocuğunun hastalıklarıyla uğraşmış, ardından eşi kanser olmuş onunla

ilgilenmiş. Bu hastalıklarla mücadele ederken refakatleri sırasında meditasyona başladığını söyledi. Hastalık süreçlerini aştıktan sonra kendini boşlukta hissetmiş.

Eğitimin ikinci oturumunda eğitmen din ve aile konusunu anlattı. "Anne çocuğunu büyütürken çevre, aile, cemaat, tarikat ne varsa çocuğa yansıtarak büyütür" dedi ve şöyle devam etti: "İnsan doğduğunda bir din kimliğiyle doğar. Din kimliği eğitim, aile ve çevre üzerine bir örtüyle örtülür, bazen görünmesi, bazen söylenmesi yasaklanır." Kâğıda bir insan resmi çizdi. Bu resme çakra bölgelerini işaretledi. "Dört büyük din; yarat, yaşa, sev ve oku der. İslami tasavvufta ise "dinle" der" dedi. Ardından çakraları İslam tasavvufuyla ilişkilendirdi. Tek tek çakraları anlattı. Renkleri ve anlamlarını anlattı. Aynı zamanda bunların müzik notalarıyla ilişkisini açıkladı.

Üçüncü oturumda çeşitli bilinçaltı konuları işlendi. Eğitmen anlattığı her konuyu din ile ilişkilendirerek anlatıyordu. Konularla ilgili çok sık ayetlerden örnekler verdi. Kadınlık üzerine uzun bir süre konuştu. Ülkemizdeki geleneksel kadın anlayışının yanlış olduğundan bahsetti. Kendi hayatından örnekler vererek geçmişinde nasıl bir kadın anlayışı içerisinde yetiştirildiğini, bunların ona verdiği zararları anlattı. Şimdi dönüştüğünü söylemekle birlikte buradaki herkes için de bunun değişeceğini, kadınların değerli olduğuna sık sık belirtti. Biz ölümsüzüz, bedenlerimiz ölü dedi. Miraç hadisesine çok sık atıf yapmaktaydı. Birden sure okumaya başladı. Sonra bu surenin (Asr) tefsirini yapmaya başladı.[28] Bu sureyi ve doğum sürecini bağdaştırdı. Bir şeyin olması için 21 günlük bir sürenin olması gerektiğini söyledi. 21- 46 gibi bazı sayılardan bahsetti.

Eğitimin ikinci günü, sabah saat 10.30'da başladı. Bugünkü eğitmen farklıydı. Eğitmenle birlikte toplam 7 katılımcı vardı. Eğitmen, İlk olarak bilinçaltından bahsetti. Korkularımızla ilgili birkaç bilinçaltı çalışması yaptırdı. Ardından tekrar bilinçaltı ile ilgili eğitimlerine devam etti. Diğer eğitmene göre din dilini daha az kullanıyordu. Çoğunlukla kişisel gelişim alanlarından ilerledi. Ancak o da birçok noktada konuyu din ile bağdaştırıyordu. Kullandığı bilinçaltı teorileri çoğunlukla Freud'un teorileriydi. Kendisi Freud'un ismini anmasa dahi anlatışı dinleyenlerde hayranlık uyandırıyordu. Bilinçaltının derinine inmek için bir

[28] Aynı akademinin eğitim çalışmaları İstanbul'da yüz yüze olarak da yapıldı. Bu eğitim daha önce yapılan online eğitimin tekrarı niteliğindeydi. Eğitimde çoğunlukla aynı şeyler yapıldı. Farklı olarak eğitmen, yüz yüze eğitimde sure tefsirine daha geniş yer verdi. Dolayısıyla daha önce Kur'an'dan seçmiş olduğu yaklaşık 10 ayetin tefsirini yaptı.

katılımcıya bilinçaltı çalışması yapmaya başladı. Ve çeşitli sorular sordu. Ardından benzer bir çalışmayı bana yaptı. Ardından sorduğu çeşitli sorularla bilinçaltımdaki düşüncelere beni yönlendirmeye çalıştı. Çoğunlukla durumların ve sorunların nedenlerini ortaya çıkaran çalışmalar yapmaktaydı. Ardından aynı şeyleri diğer katılımcılara yaptı. Kendimi bir grup terapisinde gibi hissediyordum. Beklemediğim ve zihnimin hazır olmadığı bir ortamdı. Ancak hızlı bir şekilde ortama adapte olduğumu, aslında sorduğu soruların düşünmeme sebep olduğunu fark ettim. Normalde hiç konuşmadığın konuları, tamamı yabancı insanlar olan hiç bilmediğin bir ortamda konuşmak doğal geliyor hatta bir süre sonra iyi hissettiriyordu. Doğal olarak o grup çalışmasındaki insanlar birdenbire hikayenizi paylaştığınız ve belki de hayatınızın önemli bir parçası olan travmalarınızı konuştuğunuz insanlar haline geliyordu. Ortak anı oluşturmak, benzer yaralara sahip olmak ve herkesin iyileşme ve onların tabiriyle dönüşmeye çalıştığı bu grubu, birbirine bağlıyordu. Üstelik ait hissetme ve seni anlayan insanlarla bir arada olma hissini oluşturuyordu. Bu nedenle aslında bireysel psikoloji terapilerinden daha faydalı bir görünüme sahip oluyordu. Hatta şöyle ki katılımcının bir psikoloğa gittiğini veya bir terapi seansında olduğunu bilmesine gerek bile kalmıyordu. Çünkü katılımcılar psikoloğa gitmiyor ama terapi görüyorlardı.

Eğitimin devamında, bilinçaltı çalışmalarına devam edildi. Ardından eğitmen tüm katılımcılara, gözlerinizi kapatın ve nefesinize odaklanın dedi. Bu andan itibaren meditasyon çalışması başladı. Sürekli olarak nefesimize odaklanmamıza dair telkinler veriliyordu. Geçmişten ve gelecekten görüntüler gözümün önüne geliyordu. Eğitmen, tekrar tekrar nefesimizi düşünmemizi istiyordu. Bu süreç kaç dakika geçtiğini hesaplayamadığım kadar sürdü. Ardından eğitmen gözlerinizi açabilirsiniz dedi. Gözlerimizi açtıktan sonra bize yaklaşık 15 dakikadır bunu yaptığımızı söyledi, kaç dakika geçtiğini fark etmemiştim. Eğitmen bu çalışmayı yaparken şimdi bir meditasyon yapacağız dememişti, doğrudan nefesinize odaklanın diyerek başladı. Eğitmene yaptığımız şeyin bir meditasyon çalışması olup olmadığını sordum. "Evet, bu bir meditasyon çalışmasıydı" diye yanıt verdi. Ardından meditasyonun dinimizce caiz olmayan bir şey olmadığını, ibadetlerimizde de meditasyonu kullanabileceğimizi anlattı. Hatta ibadetlerimize yeteri önemi vermediğimiz için gerektiği kadar tefekkür etmediğimiz için meditasyona ihtiyaç duyduğumuzu dile getirdi. Bu düşüncelerden sonra yine bizlere dönerek neler hissettiğimizi sordu. Gruptaki herkes olumlu geri dönüşler vermekteydi. Eğitim bu çalışmayla sona erdi. Fakat eğitim bilgilendirmeleri için açılan WhatsApp grubu hala aktif olarak kullanılıyor. Grup

katılımcıları neredeyse her sabah selamlaşıp dualaşıyor. Bu yolculuğun biten bir yolculuk olmadığını, sürekli olarak iletişimin devam edeceğini bildiriyorlardı. Sonraki süreçlerde de eğitmen telefonla arayarak hal-hatır sorup, bir problemimizin olup olmadığını soruyordu. Dolayısıyla iletişimde bir süreklilik sağlanıyor ve yapılacak yeni etkinliklere her zaman katılabileceğimiz iletiliyordu. Genel olarak hoş ve nazik bir üslup kullanıyorlardı.

EK 3:

Yoga Stüdyosu Gözlem ve Deneyim **Batman 16.11.23**

Batman'da bir yoga stüdyosuna gittim. 19.30'da yapılacak bir yoga ders grubuna dahil olacaktım. 19.10'da stüdyoya varmıştım. Yoga stüdyosu Batman'ın merkezine yakın bir köydeydi. Köyün yolları bozuk ve ışıkları yetersizdi. Yine de merkezden şahsi araçlarla ulaşım sağlamak kolaydı. Yoga stüdyosu iki katlı küçük bir ev olarak tasarlanmıştı. İçeriye girdiğimde eğitmen henüz gelmemişti ancak iki kişi gelmişti. İçeride hol vardı, holün ortasında bir masa ve karşısında divan vardı. Katılımcılar burada çay içerek dersin başlamasını bekliyordu. Ben de kendileriyle tanışıp onlara eşlik ettim. Oldukça sıcakkanlıydılar. Grupta hem 2-3 yıldır burada yoga yapan katılımcılar da vardı hem de henüz 2 aydır başlamış katılımcılar vardı. Grup tamamen kadınlardan oluşuyordu. Gruptaki kadınların çoğu mimar, banka çalışanı, hemşire gibi farklı mesleklere sahipti. Hem başörtülü hem de başörtülü olmayan kadınlar vardı. Eğitmen ve benimle birlikte toplam 10 kişiydik. Eğitmen geldikten sonra üst katta derslerin yapıldığı odaya geçtik. Oda tamamen yogaya uygun dizayn edilmişti. Yerde matlar seriliydi. Eğitmenin ders vereceği alan biraz daha yüksekte odanın tam merkezindeydi. Eğitmen ve katılımcılar beni oldukça sıcakkanlı ve hoş karşılamışlardı. Matlara oturup hafif bir müzik eşliğinde derse başladık. İlk aşamada basit nefes egzersizleri yaptık. Ardından odaklanma ve bedeni düşünmeye dair bazı çalışmalar yaptık. O an ortamın üzerimde yarattığı atmosfer ve içimdeki sakinlik bana oldukça iyi hissettirdi. Bu çalışmadan sonra bedensel egzersizler yapmaya başladık. Poz diye nitelendirilen egzersizler kasları açmaya ve bedeni rahatlamaya yarıyordu. Grubun beni hızlıca kabullenmesi ilk defa yaptığım bu egzersizlere karşı endişe duymadan yapmama sebep olmuştu. İçeriye telefon almamıştık. Şehir seslerinden uzak sessiz ve sakin bir ortamdaydık. O nedenle dünyadan biraz uzaklaşmış olmak iyi hissettiriyordu. Yaptığımız egzersizler spor egzersizleriydi ancak fitnessda olduğu gibi hızlı olmak, koşmak veya çok hareket etmek gerekmiyordu. Eğitmen her derste bir nesne kullandıklarını söylemişti. Bu dersin nesnesi uzunca bir sopa ve tavandan aşağıya kadar asılı olan yoga halatlarıydı. Önce sopa ile olan çeşitli sırt ve bacak egzersizlerini yaptık. Ardından halattaki bez parçasıyla olanları yaptık. Bu pozlar tamamlanınca son çalışmaya geldik. Son çalışmanın ismi ceset pozisyonuydu. Matların üzerine sırt üstü uzandık, eğitmen üzerimizi örtebileceğimizi çünkü hafif bir üşüme geleceğini söyledi. Üzerimizi örttük ve ışıklar kapatıldı. Ardından hafif bir müzik eşliğinde meditasyon çalışması başladı. Çalışma yapılırken

gün içinde öfkelendiğimiz şeyler üzerine düşünmemiz istenildi. Bedenimizi, kendimizi ve düşüncelerimizi fark etmeye yönelik telkinler veriliyordu. Gün içinde kendim hakkımda hiç düşünmediğimi fark ettim. Elbette bunlar üzerine düşünmek iyi hissettiriyordu. Çalışmanın son kısmında öfke duyduğumuz şeyleri serbest bırakmamız, kırgın olduğumuz insanları affetmemiz istendi. Ardından bedenimize dair bazı iyi telkinleri tekrar etmemiz istendi: "Sen her şeyin en iyisini hak ediyorsun, sen değerlisin…" gibi. Bu kısım bittikten sonra "namaste" ifadesiyle çalışma sona erdi. Çalışma yaklaşık 2 saat sürmüştü. Odada saat yoktu, telefonlarımız yanımızda değildi o yüzden çalışma boyunca saatin kaç olduğunu kestiremedim, saatin kaç olduğu kaygısına da düşmemiştim. Tüm bu çalışmalar bitince kendime şu soruyu sordum: "Buraya tekrar gelmek ister miydin ve neden?". Buraya tekrar gelmek isterdim çünkü kendim için bir şeyler yapmak ve dünyadan kısa bir süreliğine uzaklaşmak iyi hissettirmişti. Diğer katılımcılara da baktığımda aynı memnuniyeti görüyordum çünkü çoğu orta yaşlarda ve evli kadınlardı. İşlerinden, evlerinde belki de çocuklarından uzak sadece kendilerine ayırdıkları bu vakit iyi geliyordu. Yaptığımız bu bedensel egzersizleri evde veya spor salonlarında da yapabilirdik ancak yoganın en ayırıcı noktası sağladığı sakin ve huzurlu ortamdı. Meditasyon çalışmasını değerlendirdiğimde ise manevi bir çalışma ihtiyacım ve beklentim olmadığını fark ettim. Bu çalışmanın elbette manevi bir karşılığı olmuştu ancak yaptığım farklı çalışmalarla manevi ihtiyacımı karşılıyordum. Yogayı bir spor egzersizi değil de manevi bir yönelim olarak da tercih etmek istersem bu tercihimin yoganın kolay ulaşılır olup olmadığına bağlı olarak şekilleneceğini düşündüm. Bu deneyimimden sonra yoga zihnimde bedensel egzersiz yapabileceğim ve maneviyatımı özellikle farkındalığımı geliştireceğim alanlardan biri olarak şekillenmişti. Bunun önemli sebeplerinden biri başörtülü olmama rağmen hatta orada araştırmacı kimliğimle bulunmama rağmen bu ortam tarafından yadırganmadan kabul edilmiş olmamdı. Fakat dediğim gibi yoga yapmak bu iki ihtiyacımı karşılayabileceğim tercih alanlarından sadece biriydi.

EK 4: Mülakat Soruları

1.Yaşınız:

2.Öğrenim Durumunuz:

Soru 1: Biraz kendinizden bahseder misiniz? (Genel bilgiler: Nerede yaşıyorsunuz, ne işle meşgulsünüz, kaç yaşındasınız, aileniz vb.)

-İçinde yaşadığınız sosyal çevreden bahseder misiniz? (Dindar mı seküler mi?)

Soru 2: Din sizin için ne ifade ediyor?

-Kendinizi dindar bir insan olarak görüyor musunuz?

-Ailenizin dindarlık durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

-Düzenli olarak ibadet eder misiniz?

-Din eğitiminizi nereden aldınız?

Soru 3: Maneviyat sizin için ne ifade ediyor?

-İlk defa ne zaman manevi arayışlara yöneldiniz?

- Manevi arayışlarınızda sizi yönlendiren kaynaklar nelerdir? (Arkadaş çevresi, internet, akraba, okul vs.)

Soru 4: Yoga veya meditasyon yapıyor musunuz?

-Nereden öğrendiniz?

-Ne sıklıkta yapıyorsunuz?

Soru 5: Bu uygulamaları (theta healing, biyoenerji, NLP vb.) ve ritüelleri (yoga, meditasyon) yapma sebepleriniz nedir?

-Size nasıl hissettiriyor?

-Bu uygulamalar yaşamınıza nasıl katkılar sağladı?

Soru 6: Uyguladığınız teknikler ve dini pratikler arasında bir ilişki görüyor musunuz?

-İkisi arasında çelişki mi yoksa uyum mu görüyorsunuz?

-Namaz ve yoga/meditasyon arasında nasıl bir ilişki kuruyorsunuz, benzer ve farklı gördüğünüz yanlar nelerdir?

Soru 7: Bu uygulamalar sizin dinle ilişkinizi nasıl etkiliyor?

-Dinle ilişkinizi güçlendirdiği ya da zayıflattığı noktalar hakkında neler söylersiniz?

Soru 8: Yakın çevreniz maneviyat uygulamalarınıza nasıl bakıyor?

-Bu teknikleri uyguladığınız için çevreniz tarafından herhangi bir olumlu tepki ya da olumsuz eleştiriyle karşılaştınız mı?

Soru 9: Aldığınız (veya verdiğiniz) eğitimler için talep edilen ücretler hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Sosyo ekonomik durumunuza nasıl değerlendirirsiniz? (Düşük, Orta, Yüksek)

Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?